

Jože Čampa

NA MRTVI STRAŽI



Ljudje in zemlja

PRVA KNJIGA

MATH

Jože Čampa

Na mrtvi straži

Ljudje in zemlja

Roman z Bloške planote

PRVA KNJIGA

Založba MATH

Jože Čampa: **NA MRTVI STRAŽI**
Roman z Bloške planote

Urednik Jože Kotnik

© 2012 Založba MATH d.o.o.

Elektronska izvedba knjige v formatih:
EPub, mobi, pdf in na zgoščenki (CD)
je dosegljiva na spletni strani Založbe MATH d.o.o.
www.zalozba-math.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2

ČAMPA, Jože, 1893-1989

Na mrtvi straži : roman z Bloške planote / Jože Čampa. – Ljubljana : Math, 2012

Dostopno tudi na: <http://www.zalozba-math.si>

Dosedanja vsebina:
Knj. 1. - 2012

ISBN 978-961-6100-99-1 (Knj. 1, mehka vezava)

264232192

Prvotni naslov LJUDJE IN ZEMLJA je spremenil avtor v Ljubljani 1980.

KAZALO

O avtorju in njegovem delu	5
Na mrtvi straži	1
Beseda avtorja	335

Vnukinjama

ALENKI in MARJETI

O avtorju in njegovem delu



Jože Čampa, 1927 (1893-1989)

Jože Čampa je bil rojen 5. marca 1893 na Strmici, v hiši številka 3, občina Bloke na Notranjskem.

V ljudsko šolo je hodil od leta 1899 do 1906 na Blokah in v Mokronogu. Od leta 1907 do 1913 je obiskoval realno gimnazijo v Novem mestu, kjer je končal 5. razred. Leta 1914 je bil poklican k vojakom in takoj poslan na fronto. V avstro-ogrski vojski je služil do leta 1919, nato se je zaposlil na pošti v Ljubljani. Po opravljenem izpitu za uradnika je delal na pošti v Borovljah in prevzel vodstvo pošte Rožek in še pošte Sv. Jakoba v Rožu ob Vrbskem jezeru. Zaradi plebiscitnega rezultata – Koroška je bila priključena Avstriji – je 28. oktobra 1920 zapustil Koroško in do leta 1932 delal na pošti v Ljubljani. Leta 1922 se je poročil z Antonijo Jan. V zakonu sta

se jima rodili hčerki. Od leta 1932 do 1934 je delal na pošti v Novem Sadu, nato še šest let v Beogradu. Od leta 1940 do 1945 je zopet delal na poštнем uradu v Ljubljani, nazadnje kot poštni inšpektor, od leta 1947 pa v Splošnem stavbnem podjetju Tehnika v Ljubljani. Umrl je v Ljubljani 16. oktobra 1989.

Pred prvo svetovno vojno je bil član nacionalne organizacije Preporod¹, leto dni načelnik in tajnik Sokola² v Mokronogu. Bil je tudi tajnik in predsednik Združenja poštних uslužbencev za Slovenijo ter urednik njihovega glasila. V Splitu je bil izvoljen za generalnega tajnika vsedržavne poštne organizacije. Z njegovo pomočjo je Združenje jugoslovanskih poštних uslužbencev postalo ena najnaprednejših in vodilnih sindikalnih organizacij v državi.

Ker je po nalogu poštnega direktorja in pokrajinske uprave med italijansko okupacijo moral uradnikom predavati po vnaprej napisanih vsebinah o komunizmu in sreči, pomenu vere za družbeni red ter o kolektivizmu, je bil 19. julija leta 1945 zaradi tega in krivih ovadb kljub medvojnem sodelovanju in skrivanju ilegalnih aktivistov OF³ (Ljubo Bavcon, Stojan Pevec ...), obsojen na izgubo narodne časti za pet let in na leto dni lahkega prisilnega dela. Na podlagi pomilostitvenega ukaza predsedstva SNOS-a⁴ je bila kazen lahkega prisilnega dela

¹ Preporod – mladinsko gibanje med Slovenci pred prvo svetovno vojno; preporodovci so bili mnenja, da slovenskega narodnega vprašanja ni mogoče urediti drugače kot z razbitjem Avstro-Ogrske in ustanovitvijo samostojne jugoslovanske države

² Sokol – ime slovenskih telovadnih organizacij, ki so do leta 1941 delovale tudi v Jugoslaviji

³ OF – Osvobodilna fronta

⁴ SNOS – Slovenski narodnoosvobodilni svet je bil med februarjem 1944 in oktobrom 1946 vrhovni predstavniški in zakonodajni organ

opuščena v celoti, pravne posledice kazni izgube narodne časti pa omejene na izgubo politično-državljskih pravic za dobo dveh let. Šele šest let po prestani kazni je bil po vloženi prošnji, prošnji z obrazložitvijo medvojnega aktivnega delovanja cele družine na strani OF zakonito rehabilitiran (Sklep tajništva za notranje zadeve MLO⁵ Ljubljana 20. 12. 1953).

Jože Čampa je bil vesten raziskovalec in opisovalec preprostih kmečkih ljudi. Imel je izrazit posluš za njihov način življenja, za simboliko ljudskih običajev in njihovo stoletno navezanost na domačo zemljo. Folklorne prvine, ki jih je pogosto uporabljal, niso obtičale le na površini, marveč so se – kakor njegovi opisi narave – spojile s silovitim tokom pripovedi. V pripovedi je vnesel obilo narečnih besed, pregovorov, rekov in izrazov iz ljudske govornice. Opisom verskih praznikov, maš, procesij in drugih obredij, vsemu, kar je slikovito in objektivno označevalo življenje slovenskega kmeta v začetku dvajsetega stoletja, se Čampa ni mogel in ni hotel izogniti. Kakor pred njim Ivan Cankar, ki je v svojih delih uporabljal verske elemente in bil nekaj časa enostransko razlagan kot »katoliški« umetnik, jih tudi Čampa verno podreja značilnostim kmečkega življenja. Revnega kmeta prikazuje kot realnega, k materialnim dobrinam nagnjenega človeka, ki mu je vera tradicija, podedovano izročilo, estetska dekoracija, pa tudi v slike in prilike spremenjen svetovni in moralni nazor. Psihološko mu pomeni neke vrste pribežališče pred udarci življenja, pred nesrečami in smrtjo ter nekako nadomestilo za višje duhovne vrednote, ki jih v danem družbenem redu kmečki človek ni mogel doseči, ker so jih vladajoči sloji prihranili zase.

slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja in kasneje Ljudske republike Slovenije

⁵ MLO – Mestni ljudski odbor

Ljubezen do zemlje, zlitost z večnim ritmom menjavanja letnih časov, skrb za preživetje in nadaljevanje rodu ter garaško delo so pogojevali tudi medsebojne odnose v življenju na vasi. V času, ko se je o zakonskih zvezah odločalo v interesu ohranitve posesti in je bila poroka med deklo in gospodarjevim sinom kljub morebitni ljubezni skoraj nedosegljiva, življenje nezakonskih otrok in njihovih mater pa polno krivic, prezira, zapostavljanja in zaničevanja, je preseganje ozkosti pozunanjenega moralnega čistunstva zaznamovalo hrepenenje po drugačnem, svobodnejšem svetu – Ameriki, kjer naj bi bilo vsakomur dano uresničiti svoje sanje o sreči in blagostanju.

Roman Jožeta Čampe je epopeja slovenskega kmečkega stanu, obogatena z neprecenljivimi narodopisnimi in etnografskimi, še preverljivimi dejstvi in posebnostmi na Notranjskem ter širše v vsem slovenskem prostoru⁶. Verne opise kmečkih del in opravil, dogodkov, praznovanj, trpljenja, krivic in veselja Čampa spretno prepleta z opisi živih slik iz narave in s psihološko analizo čustvenega sveta, razmišljanja ter odločitev oseb, ki nastopajo v romanu. Izmed vseh sestavin literarnega dela pa sta – poleg narodopisne in antropološke – najmočnejši estetska in moralna.

Urednik

⁶ Dr. Franc Kotnik: Slovenske starosvetnosti.
Zadružna tiskarna 1943

I

Potovka⁷ je potihoma zlezla s peči, zmetala v oprtni koš svoje stvari in si začela vezati krplje na noge.

»Kako? – Se odpravljate morda že na pot, kali«

»I kajpak! – Kaj pa mi kaže drugega?«

Lovšinka je ob oknu krpala obnošeno kočemajko⁸. Spustila je šivanje na kolena, si potisnila stara očala s počenimi stekli v zarjavelih okvirjih čisto na konec nosu in potovko vprašujoče pogledala.

»Ali vas morda kdo goni od hiše, kaj?«

»O kaj še! Dobri ste kakor kruhek. Pa vendar – «

»Potem pa ostanite še kakšen dan.«

»Ni mogoče, ni mogoče!« se je izvijala potovka. »Že od božičnega večera visim pri vas, kakor da sem vaša osebenjica⁹. Torej je že čas, da pripravim svoje malhe in spet odidem v svet.«

Ozrla se je na peč, kjer je ob veliki košari sedelo mlado dekle in ružilo koruzo, ter pomembno pristavila:

»Že zaradi Alenke moram iti.«

Dekle na peči je prenehalo ružiti¹⁰ in se osuplo zastrmelo v potovko.

»Kako?« se je oglasilo v plahem začudenju. »Zastran mene morate oditi? Zakaj pa in kam?«

»I kam pač?« je potovka v zadregi zaovinkala.

»Na cesto – v svet – «

⁷ potovka – nekdanja ženska, ki je hodila iz kraja v kraj, prenašala je novice, pisma, obvestila in izpolnjevala naročila idr.

⁸ kočemajka – jopa iz nekdanje ženske stare noše.

⁹ osebenjica – preužitkarica, kajžarica; osebenjkar, osebenkovati.

¹⁰ ružiti – suha koruzna zrna luščiti, robkati s koruznih storžev.

Alenka je bistro začutila, da se ji potovka izmika. Obšla jo je nejasna slutnja. Kako? Pa ne da bi se potovka že vse te dni zavoljo nje mudila v hiši?

Preblisnila jo je čudna misel. Ali ne gre o potovki glas, da je izvedena v ženitnih mešetarijah? Kaj, ko bi -

Misel, ki jo je obšla, je brž odgnala. Ne, ne! To ne more biti. Ona, Alenka, je še premlada za to. Najprej morajo oče oženiti brata, ker te spomladi prevzame domačijo, in omožiti starejši sestri, potem šele pride ona na vrsto.

Pa vendar – nekaj mora tičati za tem. Saj je potovka vendar čisto razločno rekla, da mora zavoljo nje na pot.

»Zastran mene ni treba v svet in na cesto!« je nevoljno, skoro¹¹ osorno dejala.

Potovka je trmasto smrknila.

»Eh, kaj ti veš, ali je treba ali ne!« jo je zavrnila. »Še zmerom si nevedna čopka¹², čeprav si že odraslo dekle.«

Malo je pomolčala, potlej pa zvito zakolobarila:

»Šentjanževo je že mimo in danes je zadnji dan v letu.«

»In kaj potlej?«

»Ne veš, da se na Šentjanževo posli zadajajo¹³, na novo leto pa v službo stopajo?«

»Vem, ali kaj imam jaz s tem?«

»I no, na cedilu lahko ostaneš!«

»Na cedilu? Kako? – Zakaj?«

»Ker smo dan zamudili.«

»Dan zamudili?« se je čudila in potovko nerazumljivo gledala. »Saj jaz vendar – «

¹¹ skoro – skoraj

¹² čopka – čopasta jarica (kokoš), v prenesenem pomenu mlado, še nevedno dekle

¹³ zadajati se – posli (dekle, hlapci) se zadajajo, se udinjajo, se pogajajo, dogovarjajo o pogojih za vstop v službo

Beseda se ji je kar na lepem utrgala in z lic ji je zginila vsa kri. Roke so ji drhte obvisile nad košaro in v srcu jo je stisnilo.

Ah, seveda! Jo je preblisnilo. V službo jo nemara spravljajo. Od doma bo morala. Zdaj se spomni: mati so ji že nekaj namigovali na to. Pa je vendar prišlo to zdaj tako nenadoma in nepričakovano, da jo je zadelo kakor strela z jasnega.

Toliko da ni bruhnila v jok.

V hiši je zavladal zagaten molk. Potovka je na klopi ob peči v zadregi šarila po svojem košu, kakor da v njem nekaj išče. Lovšinka pa je ob oknu sklanjala glavo nad šivanje. Pomerila je novo kapo na kočemajko, in ko se ji je zdelo, da se ta dobro prilaga, je oslinila nit in jo začela vdevati v iglo, držeč šivanko k svetlobi, ki je slabotno sijala skozi zaledenelo okno.

»Tak tako!« je Alenka skoro z ihtavim¹⁴ glasom pretrgala molk. »V službo me torej spravljate.«

V teh njenih besedah je bilo toliko trpkega očitjanja, da je Lovšinki omahnila roka z iglo in nitjo, ki je nikakor ni mogla vdeti.

»Pa kar naskrivaj in brez mene pletete to?«

Lovšinka je potisnila očala spet na konec nosu in iznad njih belo zabliskala k hčeri na peč.

»Ne bodi no tako teslasta¹⁵!« je režavo hrknila. »Devetnajst let ti bo skoro in bi torej tudi sama že lahko presodila, kako se zdaj pri nas stvari pletejo. Saj veš, da se ta predpust France oženi in pripelje mlado k hiši. Misliš, da bo ta kar gledala, kako se odraslo dekle jadra¹⁶ po hiši? Kaj še! Še bog, če bo z Barbko in Markcem potrpela, dokler ne dorasteta. Kaj ti torej preostaja drugega, kakor da greš v službo?«

»Možila se bom!« je Alenka nepremišljeno bleknila.

¹⁴ ihta – močna, krčevita jeza

¹⁵ teslast – neveden, neroden, štorast človek. Teslo je neumen človek.

¹⁶ jadrati se po hiši, po svetu, po plotovih – potepati, vlačugati se, naslanjati se na kaj.

Mati jo je ošinila z resnim in strogim pogledom.

»Ne razdiraj praznih!« jo je na kratko zavrnila. »To, kdaj in kako in kam se boš možila, je očetova skrb, ne tvoja.«

»Za deklo že ne pojdem!« je hči uporno odtesala.

»Glejte si jo no!« je zdaj mati vzkipela. »Če ti je to za malo, pa pojdi v grad za spletično. Kakor da je sramota, če gre kmečko deklo za deklo. Še iz drugačnih hiš gredo, kakor je naša. Kam naj bi kmečka dekleta tudi šla, kadar ne morejo več ostati doma? Tudi jaz in še marsikatera druga, boljša od tebe, je že služila, pa zato še nobeni krona z glave ni padla, pač pa so že marsikateri taki ob možitvi lepšo balo vozili kakor kakšni, ki so jo doma na rokah nosili. Tudi tvoji sestri služita. Pa se nista krotovičili, ko sta odhajali od doma, kakor se zdaj ti.«

Alenka je na te materine besede žalostno povescila glavo. Globoko je vzdihnila in začela zopet ružiti, ali brez vsake volje in samo zato, da bi se kako zamotila.

Ah, res je tako! Je zdaj domiselno presodila. Mati imajo prav. Taka je pač usoda kmečkih ljudi nasploh in kmečkih deklet še posebej. Grunt je kakor brezsrčen tiran. Razplodi in vzredi ljudi, da jih potem, ko odrastejo, požene v svet. Tam se potlej razletijo na vse vetrove kakor ptički, ki so jih stari speljali iz gnezda. Vsi morajo z doma s trebuhom za kruhom. Vsi, razen onega, ki mu je namenjeno in naloženo, da z novo družino zaplodi na domu nov zarod. Ali tudi ta se bo moral lepega dne zaradi tega doma prav tako spet razkropiti z rodno zemljo, da napravi na njej prostor novemu rodu, ki bo zrastel iz nje. In to se ponavlja kar naprej, večno, iz rodu v rod. Taka je postava grunta. Trda je in kruta. V njej ni za človeka ne enega toplega diha, ne enega mehkega utripa. Zakaj ta postava ni postavljena, ni narejena in napisana zavoljo ljudi, ampak zavoljo zemlje. Zavoljo te ljube ljube zemlje, zavoljo katere njeni otroci toliko trpijo, na kateri se toliko mučijo in peklijo in ki zanje nima prav nič srca, pa jo vendar tako ljubijo in tako na njej visijo, da jim poka srce, ko jih življenje trga od nje.

»In kam naj bi šla v službo?« je Alenka potem pridavljeno vprašala.

»Na Strmico, k Lesarjevim,« je povedala potovka.

»Kaj? – V tak pust in odročen kraj?«

»O kakopak! Še kraje si boš prebirala,« jo je mati ostro zavrnila. »Kakor da se za novinke službe na cesti pobirajo.«

»Strmica ni kaj odročnejša od Lužarjev,« je začela potovka, da bi dekleta pomirila. »In kar je poglavitno, blizu doma ostaneš. Komaj dobro uro hoda je do tja, če greš na bližnjico, čez Mramorovo in Taborišče.«

»In ljudje, ki naj bi pri njih služila?« je Alenka boječe vprašala. »Ne bi rada prišla v pest kakšnim robotim in rogatim gospodarjem.«

»O, Lesarjevi niso nápačni!« je potovka pohitela. »Zastran njih si nič ne delaj skrbi. Marsikatera bi se do komolcev zahvaljevala bogu, ko bi dobila take gospodarje, kakor jih dobiš ti. Če te bo Lesarica marala, kajpak.«

Alenka je obstala pri delu z napol oruženim strokom v rokah. Debelo je pogledala potovko.

»Če me bo marala?« se je zavzela. »Kako to mislite?«

»I tako! Mlada si še, šibka v život in nikjer še nisi služila. Za take pa se na kmetih ne trgajo. Vprašujejo bolj po takih, ki so grčaste in životne in ki so se v službah že malo udelale¹⁷.«

Alenki so se zdele te besede za malo.

»Mar mislite, da jaz nisem zatorej?« je užaljeno zrastle. »Kakor da nisem z grunta in da ne znam zgrabiti za nič drugega kakor za žlico in metlo. Če je to, potem tisti Lesarici na Strmici kar povejte, da se zastran dela nobene ne ustrašim. In da vihtim motiko, cep ali koso prav tako kakor kuhalnico, peračo¹⁸ ali metlo. In da umem¹⁹ živino prav tako opraviti kakor šivati, prati in

¹⁷ udelale – utrdile

¹⁸ perača – tudi perilnik za pranje perila na potoku

¹⁹ umeti – znati

hišo pospraviti. In da me tudi pri kuhi in peki nobena na poseka. In da – «

»No, no – nehaj si kaditi!« jo je ustavila mati. »Res da si delavna in da umeš to in ono, ali vsega tudi ti še ne znaš. In tudi ko bi znala, imej zmerom na umu, da se lastna hvala pod mizo valja.«

»Nič se ne boj, grlica moja!« je poslinjeno zapela potovka. »Bom že povedala Lesarici, da se znaš povsod in pri vsakem delu prav zasukati. Pohvalila te bom, kolikor to bom mogla.

»In kolikor zasluži,« je pripomnila Lovšinka.

»Da, da, tudi to,« se je popravila potovka na to Lovšinkino pripombo. Nagajivo je pomežiknila Alenki in šaljivo dodala:

»Nič ne skrbi! Ne bo se ti treba dolgo potikati po službah. Leto ali dve pa te bomo omožili. Boš ti videla, kakšnega ženina ti poiščem. Kakor da sem ga s podobice snela.«

»Ne maram nobenega!« je bila Alenka odrezava.

»O, glejte si jo no, kako je cepetava!« jo je potovka hudomušno zavrnila. »Pravi, da nobenega ne mara, a se ji kar v očeh bere, da misli samo na to, kako bi že skoro šla zamož²⁰.«

Alenka je ob teh potovkinih besedah živo zardela. Sklonila se je nad košaro pred seboj in se tako zmedla, da je namesto orobkanega stržlja²¹ ružavnik²² zalučala s peči.

Ali je ta Lucija res taka čarovnica, kakor pripovedujejo? Jo je nenadoma obšlo. Zna res vračiti, zagovarjati uroke, delati točo in prerokovati prihodne reči? Zna res brati človeku vse misli in želje iz oči?

Roka ji je neodločno in kakor nehote zablodila po zraku.

Ah, to so neumne čenče! Se je mirila. Kako bi mogel imeti kdo v sebi take skrivnostne moči? Kako bi mogel kdo komu brati iz oči in vedeti, kaj kdo misli, čuti in si želi?

²⁰ zamož iti – omožiti se

²¹ strželj – koruzni stržen, strok, ki se iz njega ruži, robka koruzno zrnje.

²² ružovnik – orodje za ruženje (robkanje) koruze

Popolnoma pomiriti pa se le ni mogla. Kaj, če je potovka vendarle s kakšno čarovnijo uganila ali ji kako prebrala iz oči, kako si ona, Alenka, želi in koprne po tem, da jo zasnubi Lahov Šimen?

Ah, da – Šimen! Ob misli nanj se je naglo spet ovedela in zbrala. Dušo ji je prepljusnil²³ občutek odrešujočega olajšanja. Prepljusnil s tako močjo, da je sunkoma dvignila glavo in se na glas zasmejala.

»Človek obrača, Bog pa obrne!« ji je kar samo od sebe ušlo. Na tihem pa je v mislih pristavila: mati in potovka naj le pleteta, midva s Šimnom bova pa spletla.

Da! Še danes mora govoriti z njim in mu povedati, kaj so sklenili doma. O, on gotovo ne bo pustil, da bi ona šla kam za deklo. Saj jo ima vendar rad. Že zmlada sta si bila na roko in zmerom ji je govoril, da jo bo vzel za ženo. Zatorej je zdaj ne bo pustil na cedilu. Že jutri pošlje snubače v hišo. In tako njej torej ne bo treba na ono pusto Strmico za deklo. Ostala bo lepo doma, na Lužarjih, v domači vasi. Samosvoja bo, gospodinja na svojem, na Lahovem domu, ne dekla v tuji hiši.

Medtem se je bila potovka že spodrecala, da ji krilo in spodnjica na poti ne bi ometali po snegu ter je ovirali pri hoji. Potem se je obrnila k Lovšinki, rekoč:

»Zdaj pa zares grem. Torej, kakor smo se dogovorili. Jutri pri Fari – po deseti maši pred cerkvijo. Jaz pripeljem tja Lesarico, vi pa pripeljite Alenko.«

»Prav, Lucija, prav!« ji je pritrdila Lovšinka.

»Ti, Alenka, pa še danes spravi svoje reči skupaj,« je potovka potem naročala še dekletu. »Če se z Lesarico pogodimo, pojdeš jutri potem kar od Fare z njo na Strmico.«

Naglo si je oprtala koš in stisnila ježevko²⁴ v roko.

²³ prepljusnil – preplavil, prevzel

²⁴ ježevka – popotna palica z izrezljano podobo ježa na ročaju.

»Tisočkrat vam hvala za vse, ljuba gospodinja!« se je pri vratih ginjeno zahvaljevala.

»Že dobro, že dobro!« se je Lovšinka branila zahvale, kakor je to pač že navada. »Se nimate za kaj zahvaljevati.«

»O imam, imam! Za kotichek pri peči, za posteljo v zgornjici²⁵ in za žlico pri skledi,« je potovka naštevala.

»Bom že molila za vas,« je nadaljevala. »Na vseh božjih potih in tudi pri Jezusovem grobu se vas bom spominjala druge pomladi, ko poromam v Sveto deželo. Pa srečno, no!«

Naglo se je prekrizala in kar planila iz hiše.

Zunaj je bil lep, sončen zimski dan. Potovka je s polnimi pljuči zajela svežega zraka in na krpljah krepko zagazila v sneg. Ker je bila spočita in po obilni južini tudi sita, je lahkotno in naglo hodila. Še ugrele se ni dobro in že je bila na cesti proti Blokam. Cesto so bili pravkar splužili, zato ni potrebovala krpelj. Odvezala si jih je, jih vrgla čez ramo in naglo zavila med snežne razore, ki jih je bil plužnik naril obakraj ceste.

»Res, dobri ljudje!« se je z živo hvaležnostjo spominjala Lovšinovih. »Bog jim daj sreče in zdravja pri družini in pri živini. Cel teden so me trpeli v hiši, čeprav nisem z njimi ne v žlahti ne v botrstvu. Res je, da je bil Markec nekaj bolan in sem ga zdravila. In da sem tudi Barbki iz starih cunjic sešila še kar se da čedno krilce, da ga bo imela za v šolo – res. Pa vendar – «

Ni nameravala tako dolgo ostati na Lužarjih – res ne. Samo božič je hotela prebiti pri dobrih ljudeh in se pri tej priliki z gospodinjo dogovoriti zastran Alenke, ker ji je bila Lovšinka že o vseh svetih naročila, naj ji skuša za novo leto hčer spraviti kam v službo. In ker jo je bila v adventu tudi Lesarica s Strmice prosila, naj ji do Šentjanževega poišče novo deklo, je bila za praznike odšla na Lužarje, a je nameravala precej po praznikih oditi na Strmico. Pa je v praznikih začelo tako mesti, da je bil svet kar naenkrat na debelo nastlan s snegom. In tako Lucija potem ni

²⁵ zgornjica – zgornja soba, kamrica

mogla nikamor. Tudi Lovšinovi je v takem metežu niso pustili od hiše. Saj v takem vremenu kristjan še psa ne bi segnal na cesto, kaj šele človeka. Ves teden je tako snežilo, da je bilo strahota.

Zamišljeno je klamala²⁶ po cesti. Skrbelo jo je, ali bo še za dne pridrsala na Strmico. Res je še zgodaj, ali dnevi so zdaj kratki kakor zajčji repek. Seveda, če je tudi cesta z Blok na Boncarje tako splužena, kakor je ta lužarska, in če so bližnjice hodne, potem do večera zlahka pride tja. Če pa ne, se bo pač treba žilavo spoprijeti z zameti ali se s težavo prebijati skozi redke in slabe pregaze²⁷. Morda bo treba ponekod kar v celo gaziti. To pa je utrudljivo in zamudno in lahko jo zajame noč, še preden se pretolče do runarskih klancev.

Cesta se je v rahlih vzpetinah vijugala skozi samotne gozdove in gmajne, potem pa spet čez zasnežena polja. Bila je čisto prazna. Nikjer ni bilo videti ne voza ne človeka. Le tu in tam se je kdaj lačna vrana spustila s smreke in sedla k zamrzlim govejekom²⁸ na cesti. Iz gozda je počasi priskakljal zajec in zavil po prhkem snegu v polje. Nemara se je spomnil, da je bil jeseni tam zelnik, pa se je zdaj napotil tja, da si v snegu poišče sočen kocen za lačni želodec.

Živalim zdaj tudi ni lahko, je pomislila potovka. Huda letošnja zima bo marsikaterega zajčka, marsikatero srnico in ptico stisnila.

S sočutnim pogledom je spremljala zajca na njegovi poti čez zasneženo polje, kjer se je ta le s težavo in počasi poganjal po debelem snegu. Ko pa je priskakljal do ograd, ki so ločile polja od gmajn, se je od nekod nenadoma vzela lisica in planila nanj. Zajček je komaj utegnil rahlo zavekati in že ga je rjavka stresla in naglo zginila z njim med ogradami. Potem se je nad svetom zopet zgrnila gluha tišina, da se je enakomerno škripanje snega

²⁶ klamati – počasi, nerodno hoditi

²⁷ pregaz – gaz v celem novo zapadlem snegu

²⁸ govejek – goveji iztrebek

pod potovkinimi nogami še bolj jasno in rezko razlegalo čez zasnežene samote.

»Ljubi bog, kako zobato in oglato je življenje vsem stvarjem na svetu!« je Lucija na glas vzdihnila, ker jo je zajčeva nenadna smrt v spokojnih samotah in tišinah polj in brezskrbnih jasninah zimskega dneva globoko presunila. Na dušo ji je legla rahla žalost.

Tudi človek se takole potika po svetu s trebuhom za kruhom, jo je obšlo. Poln je lepih upov, misli in pričakovanj, a nikoli ne ve, kdaj stopi predenj smrt in kakšna bo. Danes ta dan si še zdrav in vesel, v mislih delaš načrte, kaj vse še boš v življenju napravil, česa se lotil in kaj počel, že pojutrišnjem pa ti bo župnik libero²⁹ pel. In ko te denejo v grob, ne ostane od vseh tvojih snovanj, upov, misli in pričakovanj nič drugega kakor peščica prahu. Tisto prgišče tvojih ostankov použije zemlja in zate je vsega konec. Prvo leto morda še kdo obišče kdaj tvoj grob, da zmoli tam zate očenaš, čez dvajset, trideset let pa bržčas živ krst na svetu še tega ne bo več vedel, da si sploh kdaj živel, kaj šele, kaj vse si na tem svetu počel, mislil in snoval, upal, želel in pričakoval.

Ne ve se ne ure ne dneva, je umovala pri sebi. Zato je treba biti pač zmerom pripravljen.

No, njej ne bi bilo ravno težko, če bi takole iznenada smrt prišla ponjo. Sedem križev že ima. To je pač dovolj za človeka, ki je na svetu užil več hudega kakor dobrega. Življenje ji ničesar ni dalo. Že ob rojstvu ji je zobe kazalo in ji tudi za zadnji konček ničesar ne obeta. Čemu bi se potem bala smrti? Ali ima morda dom, družino, zemljo? Ima kaj drugega, kar bi jo priklepalo na življenje? Ničesar, pod milim bogom ničesar! Nobenega človeka, nikogar svojega nima na tem svetu. Osamljena je kakor palec na roki, sirotna³⁰ in gola kakor ravnokar izvaljeno pišče. Še mla-

²⁹ libera – latinska pesem, ki jo poje duhovnik na pogrebu

³⁰ sirótnost – siromašnost, sirotnost družine

dosti ni nič užila, kakor da je nikoli ni imela. Celo rodila se je bogu za hrbtom – tam na Fitnjéku, v hribovskem kraju nad Boncarjem, kjer v strmi rebri vise dve, tri lesene bajte kakor oslabele ptičke, ki so jeseni omagale na selitvenem letu in zaostale za jato.

Mati ji je bila umrla, ko ji je bilo komaj šest let. Oče pa, ki je bil krovec kakor vsi moški na Fitnjeku, je bil vse dni najemnik pri tujih ljudeh, po tujih krajih in doméh. Tako je bila ona že v otroških letih prepuščena sama sebi. Ni torej čudno, da se je bila že s cucljem navzela čudaštva, črnih misli in samotarstva. In ko ji je bilo dvanajst let, so bili nekega dne prinesli očeta mrtvega domov. Pri delu je bil padel s strehe in se ubil. Zapustil ji je na pol podrto kočo in krpo strmega sveta pod njo. Leto dni po očetovi smrti pa ji je pogorelo še tisto staro in razmajano brložje³¹. Tako je ostala potem v svojem trinajstem letu popolna sirota. Ker ni imela nikjer nobenih sorodnikov in je tudi na Fitnjeku nihče ni mogel vzeti k sebi, saj so bili ljudje tam revni kakor cerkvene miši, ji ni preostajalo drugega, kakor da odide v svet. Od takrat se nikoli več ni vrnila v svoj rojstni kraj. Po njem ji je ostalo samo ime – Fitnješka Lucija. Tako ji namreč pravijo ljudje.

V oči so ji stopile solze kakor vselej, kadar so jo obšli spomini na žalostno mladost.

Ali čeprav je sirota in čeprav je na svetu dosti hudega prestala, si je v življenju vendar butarico dobrih del nabrala. Če dobro pomisli, koliko je že bolnikov in trpečih utolažila, kolikerm ob smrti oči zatisnila, koliko mrličev preoblekla in koliko ran, izpahov in bolezni ozdravila, koliko urokov zagovorila. Koliko jih je, ki bi že zdavnaj črve pod zemljo gostili, da jih ni ona s svojo izkušnostjo, spretnostjo in izvedenostjo smrti tako rekoč kose otela³², ji jih naravnost iz koščenih rok spustila, ko je

³¹ brložje – (od besede brlog), razkopanemu brlogu podobna podrtija, staro dotrajano poslopje

³² oteti – rešiti, obvarovati (pred čim)

bila odpovedala že vsa dohtarska učenost, ko niso pomagale več nobena zdravila.

Koliko že se jih je v stiski, nesreči in nadlogi k njej zateklo kakor k zadnjemu upanju, koliko že jih je pri nji svéta in pomoči iskalo, ko si sami niso znali ali mogli več pomagati. Koliko jih je, ki jim je nevesto za sina ali ženina za hčer oskrbela, ko sami niso vedeli več, kam bi se zastran tega obrnili.

Koliko sprtih parčkov je že zbogala³³, koliko nesrečnih src utolažila, kolikerim pot v zakonski stan utrla.

Koliko je važnih in nujnih sporočil po svetu raznesla, kaj je že vsakovrstnih novic po zakotnih krajih raztrosila.

In koliko je otrokom že lepih povesti, zgodb in pravljic napletla, koliko uspavank prepela, koliko jih je starih pesmi, molitev in iger naučila in koliko jim je še drugega veselja napravila.

Čez veli in zmedleli³⁴ obraz se ji je razlil mehak smehljaj.

»Res sem sirota, ali svojega življenja nisem v veter sejala,« je na glas vzkliknila. »In tako sem si za oni svet dobrih del, za ta svet pa prijateljev nabrala.«

Da, prijateljev! To ni tjavdan rečeno. Saj jo ima vse rado, staro in mlado. Povsod jo radi vidijo, povsod jo vabijo v hišo, povsod jo težko pričakujejo. In vse jo kliče za tetko. Kamor koli pride, povsod jo sprejmejo z odprtimi rokami. Kako tudi ne? V vsako hišo kaj prinese. Semkaj zdravila, rože in maže, tjakaj veselo novico ali važno sporočilo. Drugam zopet dobro besedo, koristen nasvet ali žarek upanja. Kjer pa ne potrebujejo njenega svéta ali tolažbe, če v hiši ni bolnika, ki bi ga zdravila, ali mrliča, da bi pri njem čula in molila, tam je ljudem kako drugače v pomoč in korist. Ob vélikem delu – ob oratvi, v košnji, žetvi ali mlatvi – popazi na otroke, váruje dom, pomaga pri kuhi in peki,

³³ zboğati – spraviti, pobotati, zbogati sprte sosede, zakonce

³⁴ zmedleti -- izgubiti moč, oslabeti

kaj pozakrpa ali postori to in ono. V sili opravi celo živino v hlevu.

Tako torej ni čudno, da ji povsod, kamor pride, prigovarjajo, naj ostane še dan ali dva. In kjer séde za mizo, takoj še zanjo priložé žlico k skledi. Torej se ne potepa brez koristi okrog po svetu, ne prosi po hišah vbogajme kakor beračica. To ne! Nikjer ne séde za mizo, ne da bi se za to kako odkupila. In tudi ljudi ne skube. Denar jemlje samo za zdravila, za naročena pota in za dogovorjena opravila. Vrh tega poleti nabira rože in zelišča, jih suši, pozimi pa v mesto prodaja. Sem in tja preproda tudi ducat jajc, funt masla, merico semenja ali kakšno drugo drobnjav. Vse to ji vrže toliko, da ji ni treba beračiti.

Ali vendar – čeprav jo imajo ljudje radi in jo na vse strani vabijo, dolgo pod nobeno streho ne zdrži. Dlje kakor teden dni nikjer ne obstane. Kar nenadoma jo zgrabi neubranljiva sila kakor ptico jeseni, da vstane, vzame palico v roko in plane na cesto. Nespokojna popotnica je, nemirna kri, ki nikjer nima obstanka. Večno se potika iz kraja v kraj. Njen pravi dom je cesta, veter popotni tovariš. Taka je pač njena narava in njena usoda. Božja volja! In kdor si po božji volji večni romar in ti je cesta dom, veter brat, nebo pa streha nad glavo, v tujo hišo samo pri vratih poglej, prijazno pozdravi, in če ti kaj dajo, lepo se zahvali pa pojdi zopet naprej.

V takem premišljevanju ji je pot naglo minevala. Kar naenkrat je bila v Novi vasi.

Tu je bilo živo kakor v mravljišču. Ljudje so med hišami in po dvoriščih kidali sneg ter ga z opasilnicami³⁵ žagali s streh. Tudi po kolovozih in stranskih potih so delali gazi do glavnih cest. Sneg je bil tako visok, da je bilo iz globokih pregazov vide-

³⁵ opasnica – je dolga, tanka vrv, ki z njo v košnji opasajo (povežejo) visoko naložen seneni voz, da se seno med vožnjo (navadno po slabi poti) ne razvali z voza.

ti samo kučme kidačev. Iz za sneženih skladov so se pobliskovale lopate v soncu.

Posebno živo je bilo po klancih in bregeh. Tam se je kar trlo otrok. Veselo so se sankali in smučali, se kopali in valjali po snegu, zraven pa gnali tak živžav, da so se po drevju in ploteh še ptički plašili.

Cesta proti Studencu in Runarskem je bila že splužena.

Lucija si je kar oddahnila, ko je zavila po njej. Hvala bogu! Ne bo se ji treba prebijati po slabo izhojenih pregazih in hoditi v célo s krpljami na nogah.

Bloška planota se je odpirala pred njo vsa bela v snegu in lesketajoča se v soncu. Prostrano ravan so obkrožali nizki griči. Na južni strani so mežikali izpod belih kučem Blošček, Županšček in Brinšček. Nad Novo vasjo se je iskrila v snegu Bradatka.

Pod Vidmom je čepela in se stiskala v zasneženi breg Fara kakor jata jerebic v zavetno mejo. Iznad nizkih hiš se je ponosno dvigala farna cerkev, posvečena svetemu Mihaelu nadangelu. Prijazno se je razgledovala po planoti kakor skrbna mati, ki bedi nad svojimi otroki. Visoki zvonik se je jasno svetil v soncu. Okoli njega so krožile jate golobov. V široko raztegnjenih pahljajčah so se nosile okrog stolpa, se zdaj srebrno vnele in zažarele v soncu, zdaj zopet so zbledele in se naposled docela potopile v belino zasneženega hriba.

Nad cerkvijo, v znožju Lisca, se je položno dvigalo v hrib obzidano farmo pokopališče – tiho domovanje umrlih Bločanov.

Zraven cerkve je stalo župnišče in se z mrkimi okni strogo razgledovalo po vasi pod seboj. Pod cerkvijo je ponižno čepela nizka, stara šola. Zraven nje je čemela še ponižnejša kaplanija. Spodaj pod vasjo, na Farovškem polju, se je pod nagnjenimi, s snegom obteženimi topoli vijugala zaledenela struga potuhnjene Farovščice. Ob njej je lezel v dve gube star mlin in počival, ker zaradi zaledenele vode ni mogel mleti.

Potovka je počasi krevsala po cesti proti Vélíkemu vrhu. Zvedavo se je razgledovala okrog sebe. Potegnjena, kakor je

bila, se je zibala med snežnimi razori in se opotekavo poganjala po slabo spluženi cesti. Z desnico je enakomerno zamahovala in vihtela palico pred seboj, levico pa je stiskala pod debelo volneno ruto, si jo z njo krčevito zatezala na prsih in se zavijala vanjo. Ker si je bila z njo omotala tudi glavo, je izpod rute gledalo v svet samo dvoje živih sivih oči in šilast nos s svetlim koncem na konici. Drobne oči so ji pod osrednjimi obrvmi in trepalnicami živo švigale sem in tja, da jim na beli planoti ne bi ušel noben lesket. Vse so hotele videti in niso prezrle tudi najmanjše spremembe, ki je nastala v kraju, odkar je ona poslednjikrat hodila po tej cesti.

»Ej, tod šele, tod je moralo razsajati in mesti!« je vzkliknila, ko je na široki, z visokim snegom pokriti planoti zagledala velika zamrzla jezera. »Farovščica je spet poplavela vso ravan.«

In res so se po širnem Farovškem polju in še niže spodaj po Resju svetile v soncu velike ledene ploskve. Raztezale so se po obeh straneh potoka vzdolž vsega njegovega toka od izvira pod Topolom pa do požiralnika na drugi strani Fare. Kakor vsi bloški potoki in vode je tudi Farovščica ponikalnica. Ob hudih nalivih potok tako naraste, da ponòr ne more takoj pogoltniti vseh njegovih vodá. Zato preplavijo te vso bloško ravan ter se razlijejo proti Resju in Metljem. Tam se zlivajo še v drugi požiralnik, pravijo mu Brezno. Tudi tokrat so bili hudi božični nalivi preplavili vso planoto, da Farovščica ni mogla sproti odtočiti vseh svojih vodá v ponikve³⁶. Tako sta jih potem zajela na planoti burja in mraz ter jih vkovala v led, kar se pozimi večkrat dogaja.

Pod Velikim vrhom je potovka takoj opazila, da je bil ob Ponikvarici, izvirajoči pod cesto, vihar odkril mlin.

»Aha, tega je tudi pošteno skuzmalo³⁷!« je mrmrala zase. »Seveda, hudo je že star in razveznjen. Še en tak vihar, pa počene in se zguzi skupaj.«

³⁶ ponikva – ponor (vodno žrelo), brezno

³⁷ skuzmati – razmršiti

Malo dalje je zopet zamahnila s palico proti polju.

»In tamle je podrlo makovnico v meji! Saj ni čudno. Bila je že hudo trhla in zrela za smrt kakor jaz. «

Vse si je natanko ogledala in takoj vsako reč opazila. Na križišču, kjer se pred Studencem odcepi cesta proti Loškemu potoku, je bila burja zvihrala kažipot in ga nagnila v zamet. V ponikovalnici pod studenško cerkvijo je bila voda takisto zamrznila, preden je poniknila, da je bil tudi del runarskih polj in senožeti pod ledom. Na zvoniku vrh griča je bilo nagnilo križ.

»Hudo je bilo, hudo, da bog nas varuj!« je potovka vzdihovala in počasi cokljala po samotni cesti. Drsula je naprej in se zvedavo ozirala okrog po zametenih kadunjah, rupah, ponikvah in lijestih usadih. Sneg se je bleščal v soncu, da je potovko kar slepilo. Sončni svit se je po robovih zametov prelival v mehke sence in iz zamrzlih globeli so vstajale modrikaste megle, se po malem zgoščale in se potuhnjeno razprezale po gričih.

Prišla je do prvih hiš na Runarskem, da sama ni vedela kdaj. Na hišnem pragu je stala ženska in zehala od dolgega časa. Ko je na cesti zagledala potovko, so se ji oči kar zaiskrile in obraz se ji je na mah razživel.

»Jèdeta, kam pa, tetka Lucija, kam?« je veselo zagostolela in se pognala s praga.

Potovka je obstala in se pozorno zagledala v žensko. Zamahnila je z ježevko v cestno smer in malomarno odgovorila:

»Na Strmico, gospodinja, na Strmico!«

»Je tam kdo umrl ali kaj?« je bila ženska radovedna.

Potovka jo je čukasto pogledala.

»Mislite, da po svetu samo mrliče umivam?« je bila užaljena.

»No, če ni smrt, bo pa ženitovanje,« je bila ženska nepopustljiva.

»Ne to ne ono!« je potovka na kratko odsekala in pohitela naprej.

»Uh, kako ste danes na kratko nasajeni!« se je vznevoljila Runarica in se pognala za njo. »Tak postojte no malo!«

Zgrabila je potovko za ruto in jo siloma zadržala. Bila je na moč željna novic, zato je hotela Lucijo zgrda ali zlepa spraviti v hišo.

»Bog se vas usmili, kam le rinete zdaj na noč? Ne vidite, da cesta proti Boncarju še ni skidana?« je rekla, da bi potovko zastrasila pred slabo potjo. »Saj boste še kje v zametih obtičali.«

»Sem morda kakšna mestna spéstovanka³⁸?« je tudi potovka trmoglavila. »Zakaj pa imam krplje? O, nisem še tako zanič, da bi kar takole na lepem omágala.«

»Vem, vem, da ste še pri močeh in da v hoji še kakšnega hrusta posekate,« ji je ženska zvito kadila, da bi se ji prikupila in jo tako zvabila v hišo. »Pa bi vendar lahko čez noč pri nas ostali. Zadnji dan v letu je. Bomo drevi kaj dobrega pojedli in se nekoliko pomenili. Koline imamo, krvavice spečem za večerjo ali kos svinjine. Jutri vam za zajtrk skuham kave in ocvrem jajčka. Pa še na pot vam jih bom nekaj dala. Čez noč si pri nas pošteno spočijete, zjutraj pa bodo morda že tudi cesto splužili, da se vam ne bo treba pehati skozi zamete.«

»Hvala vam, gospodinja, hvala!« se je Lucija otepala. »Prav rada bi ostala, ali kaj, ko moram dalje. In če človek nekaj mora, pač mora, četudi se zlomi sora³⁹.«

»Pa vsaj toliko stopite v hišo, da se malo pogrejete in kaj založite. Malo prej sem pogačo potegnila iz peči. Taka je, da se je še angelci ne bi branili – res.«

Tako zapeljivo je govorila in vabila, da bi bila potovko nazadnje morda še res premamila, ko se prav tedaj na cesti ne bi bili prikazali voli s plužno vprego.

Lucija je od veselja kar poskočila.

³⁸ spestovánka – ljubljenska, razvajenka

³⁹ prispodoba, rek; sora – drog, ki povezuje sprednjo in zadnjo premo voza

»Vidite, gospodinja, so že tukaj!« je vzkliknila. »Lepo prosim za zamero, ampak danes res ne utegnem. Pa kdaj drugič!«

Kar stekla je proti vpregi in pustila razočarano žensko na cesti.

»Bi lahko prisedla?« je vprašala rdečelasega, šantavega⁴⁰ fanta, ki se je motovilil okrog vprege.

»Zakaj pa ne?« ji je odvrnil ta. »Volom in plužju se to ne bo nič poznalo, saj ste lahki kakor luščina. Meni pa bo tudi krajši čas, če mi boste kaj zanimivega povedali.«

»Bom, bom!« je obetala potovka.

Postavila je koš na plužnik in potem še sama zlezla nanj.

Fant je še nekaj brkljal in se obiral pri vpregi, nato je sedel spred na kljun in pognal. Potihoma je žvižgal predse in zdaj pa zdaj ošvrknil odsebenjega vola, ker je ta leno krevsal in zaostajal.

Plužje je počasi in škripaje drselo po cesti v klanec. Nad svetom je ležala gluha tišina. Onkraj polj so dremali pod snegom sanjavi, z visokimi smrekami obrobljeni gozdovi. Visoko nad polji je proti gozdu letela jata vran. Ptice so dolgo krožile in se plahutaje sprevajale nad smrekami ter se naposled kakor črne puščice potopile v belih valovih zasnženega gozda.

Potovka se je na plugu zvila v klobčič in se zamotala v koc, ki ji ga je bil fant vrgel s krme, da je ne bi zeblo. Ali mraz ji je kljub temu rezal do kože, da je kmalu začela drgetati. Skušala se je zamotiti z molitvijo, a so jo misli, ki so se je pollašale, čedalje bolj odvrčale od očenašev. Ah, pozimi in v mrazu je tako popotno življenje res od sile klavrno! Kako lepo bi bilo, ko bi mogla sedajle sedeti kje na svojem, na toplem. Pa kaj, ko nima nikjer kotička, ki bi bil res samo njen in kjer bi se vsaj v najhujši zimi mogla stisniti v zapeček.

Iz prsi se ji je utrgal globok vzdih in v oči so ji stopile solze.

⁴⁰ šantav – šepast

»Kaj pa tako zdihujete!« se je oglasil fant s plužnikove krme. Bilo mu je dolgčas in komaj je čakal, da potovka razvré pogovor.

»Eh, saj imam za kaj vzdihovati!« je potovka nevoljno zamrmrala.

»Rajši krepko zakolnite,« ji je hlapec svetoval. »To bolj zaleže kakor vzdihovanje.«

»Pustite me, da bom molila,« ga je osorno zavmila, ker ji zdaj ni bilo do pomenkov.

»Ali ste naščetinjeni! No, pa molite! Ste bržčas že potrebovali očenašev in češčnamarij.«

Potovka je smrknila in ga osato pogledala.

»Tudi tebi ne bi škodilo, če bi kdaj zmolil kakšen očenašek,« ga je pičila. »Imaš za kaj moliti. Če ne zase, pa za rajnko mater. Saj veš, kako je bilo z njo in kakšen konec je storila.«

Fant je ob teh njenih besedah v kozavi obraz kar otrpnil. V trenutku se mu je ves zaripnil in oči so se mu mračno zasvetile.

»Pustite mojo rajnko mater na miru!« je togotno vzkipel.

»Niste ji postavljeni za sodnika. In tudi – imate pred svojim pragom dovolj smeti.«

Ko je videla, kako hlapec kipi, se je previdno potuhnila.

»No, no! Sem ji rekla morda kaj čez čast?« je začela spravljivo. »Hotela sem reči samo, da je bila hudo nesrečna. Pa ona je na tem svetu že prestala svoje. Le ti si ubožec, ker – ker te je rodila takega. Pa nič ne maraj. Ti bo že v nebesih nekoč povrnjeno, kar moraš zdaj hudega prestati na svetu.«

Fanta je očitno čedalje huje grabila jeza. Togotno je nekajkrat švrknil po voleh in se namesto nad potovko znesel na njimi. Potem pa je stresel svojo jezo še nad njo.

»Pojdite k vragu!« je zarobantil in nemarno pljunil po plužniku. »Kaj mi to goslate? Kaj mi če tisto, kar bo po smrti? Če ste res to, kar pripovedujejo o vas, mi rajši že na tem svetu pricoprajte tiste dobrote, ki mi jih obetate šele na onem svetu.«

»Ježaš, kako pa to govoriš?« se je potovka zgrozila. »Kaj nisi kristjan? Ne veruješ v nebesa in Boga? Se ne bojiš hudiča in pekla?«

»Tristo rogačev, nehajte s svojimi marnjami!« je hlapec zdaj še huje vzrojil. »Tisto o hudičih in peklu tvezite lahko otrokom in bedakom, meni pa ne klenkajte o tem. Sem si že zdavnaj na jasnem, kako je s to rečjo. Zato vem, da ima vsakdo že na tem svetu, kar ima: bogatin nebesa, siromak pa pekel. Po smrti pa bomo vsi enako v zemlji gnili, siromaki in bogatini. In kdor je enkrat v zemlji zgnil, tega nobene trobente več k življenju ne prebudijo, zanj ni nikjer več ne nebes ne pekla.«

Potovko je vrglo pokonci kakor obstreljeno žival. Kakor na smrt zadeta je zakrtila z rokami po zraku in na belo zavila oči.

»Ježeš nazarenski!« je v grozi izdabila in se v strahu prekrižala. »Z antikristom se vozim. Dol s te hudičeve kočije! Dol!«

Z gnusom je sunila plužarjev koc od sebe, ročno pograbila svoj koš in ga zagnala s pluga v sneg ob cesti. Potem se je še sama pognala s plužja.

Ker so ji bile med vožnjo noge otrpnile od mraza, se je kar zvalila v snežne brazde ob plugu. Ali se je naglo spet pobrala in tako živo skočila na noge, kakor da ji je šele dvajset let. Segla si je pod jopo, potegnila izza nje škapulir⁴¹ in ga kakor v obrambo dvignila proti bogokletnemu hlapcu. V zraku je delala z njim velike križe in izgovarjala pri tem čudne, zarotitvam podobne besede.

To je hlapca še bolj razkačilo. Pognal se je s krme na sredo pluga, se tam široko razkoračil in počil z bičem, da je odjeknilo

⁴¹ škapulir – nabožen amulet, izdelan iz posebnega platna, ki je na njem odtisnjena podoba kakega svetnika, in blagoslovljen pri kaki znani božje-potni cerkvi ali po kakem cerkvenem redu. Tak amulet je nekdaj nosil vsak vernik na traku okoli vratu in na prsih pod srajco kot svetinjo, ki človeka varuje pred vsem telesnim in duševnim hudim. Tudi del duhovniškega ali redovniškega oblačila

v klancu, kakor da je kdo iz puške ustrelil. Skremžil je kozavi obraz, da je bil zares podoben hudobcu, in se na ves glas zakrohotal.

»Ti le delaj križe, le copraj, baba prismojena!« je vpil s pluga. »Ti mene s svojimi copri že ne boš v kozji rog ugnala. In če sem jaz antikrist, si ti čarovnica in hudičeva botra.«

Potovka se je naglo obrnila vstran in si z obema rokama zatisnila ušesa, da ne bi slišala njegovih robotih žaljivk. Tako je stala na cesti tam v klancu in čakala, da zgiñe plug v ovinku.

»Moj bog, moj bog!« je zastokala. »Česa vsega človek ne doživi na tem svetu.«

Postavila je koš na snežni razor kraj ceste in zlezla v oprte.

V grehu je bil spočet, v grehu je prišel na svet, pa v grehu tudi živi, je preudarjala v mislih. Že z obraza se mu bere, da je z vragom v botrstvu. Njegova mati je na Runarskem služila za deklo in se tam spečala. Ko je rodila tega šantača, je vzela strup in se stegnila, ne da bi bila komu povedala, kdo je tej nakazi oče. Je že moral biti prav tak pridanič, kakršen je tudi ta grdavž. Jabolko pač ne pade daleč od drevesa. Kako le morejo Benčino-vi trpeti tako kanaljo v hiši.

Tako se je jezila nad plužáčem in počasi klamala v klanec.

»Kako? – Da sem čarovnica, da sem – «

Bila je v dno duše užaljena. V sveti jezi je dvignila palico za plugom.

»Jaz čarovnica? O ti burovž – ti hudoba peklenska! Le čakaj! Tega ti nikoli ne bom pozabila.«

Od žalosti in jeze so ji kar solze stopile v oči. Dušo ji je zalil strupen mraz.

»O Jezus, Jezus moj!« je kar naprej stokala.

Tedaj so se pri Fari oglasili zvonovi. To jo je mahoma tako prevzelo in pomirilo, da je pozabila na hlapca, na njegove brezbožne besede in na njegove žalitve. Obstala je na cesti in napeto prisluhnila zvonovom.

»K prazniku Gospodovega obrezovanja pojó,« je šepnila. »Novo leto pozdravljajo in od starega se poslavlajo. Ljubi bog, spet se je eno leto odmaknilo od nas, spet smo za korak bliže smrti.

Za farnimi so se oglasili še zvonovi podružniških cerkvá. Njihovi glasovi so se v odsekanih odmevih lovili po zasneženih gričih in planjavah. Zdaj so se zlili v svečano ubranost, da so bili kakor pobožna molitev, zdaj zopet so se zmedli, prehitevali drug drugega kakor žlabudravi otroci in vse prek klenkali.

Luciji se je zopet zjasnil obraz. Stala je tam v klancu, zamišljena kimala in z ginjeno dušo poslušala mile ji glasove. Razorna lica so se ji razlezla v lažen smehlaj. Zvonovi so ji budili v duši mehke spomine. Kaj bi ji jih ne? Saj jo njihovi glasovi že od zgodnje mladosti spremljajo na vseh njenih potih kakor zvesti prijatelji. Vse življenje in ob vsakem času, v veselih in žalostnih dnevih ji delajo tovarišijo. Zato pozna vsak zvon po bronu in dónu kakor lasten glas, kakor ljudi v teh krajih.

Véliko zvon pri Fari je resno vodil zbor in otožno pel staremu letu v slovo: »Zbógom, zbógom, zbógom!« Srednji in mali sta zraven veselo pritrkavala: Novo je že tu – novo je že tu!« In zvonovi svetega Miklava na Hudem vrhu so preudarno prilegali: »Res je to – res je to!« V Metljah je drobil sveti Anton Padovanski: »Pozdravljeno – pozdravljeno!« Na Studenem pa je sveti Janez Krstnik opominjal, naj se novo leto začne v imenu »Očeta Bogá – Očeta Bogá!« -- »In Sina – in Sina!« je prikladal sveti Rok na Ravniku. »Pa svet'ga Duha – pa svet'ga Duha!« Zraven so pritrkavali in pristavljali vsak svojo še zvonovi svetega Volbenka z Volčjega, svetega Petra in Pavla s Studenca, svetega Filipa in Jakoba iz Raven, Marijini zvonovi z Runarskega, z Vélikih Blok in zvonovi od Svete Trojice. Od daleč so pripevali bloškimi še zvonovi drugih fará in cerkvá. Med njimi so bili najglasnejši in najmilejši zvonovi Marije Snežne z Gore.

»O ljubi Jezus!« je potovka ginjeno vzdihovala. »Tako milo mi je, tako milo, da bi se kar zjokala.«

In res so ji po licih spolzele debele solze.

Prekrižala se je in se krepko pognala v klanec. Kmalu je prilezla na vrh, od koder se cesta mimo strmiških senožeti in gmajn prevesi v zapuščene boncarske strmine. Ustavila se je in si globoko oddahnila. Hvala bogu! Samo bližnjico čez Laze ima še pred seboj, pa bo na Strmici. To bo najtežji del poti, a ga bo z božjo pomočjo že kako pregazila. Laz je kratek in v dobre pol ure bo lahko že na vrhu. Samo malo si oddahne, preden se spusti v grapo.

Ustopila se je pred bridko martro⁴², pritrjeno na bukev v obcestnem grmovju. Znamenje je bilo staro, počrnelo in črvivo. Kdo bi mogel vedeti, koliko let že ga je v tem samotnem klancu sušilo sonce in izpiral dež. Tudi bukev, ki je viselo njej, je bila stara, v deblu pri tleh trhla, v vejah pa že na pol suha. Stala je v seči in bila do vrha prepletena z zelenim bršljinjem in usehlím srobotjem.

Dolgo je stala pred bridko martro in smrkala. Sonce pa se je bilo medtem že močno znižalo. Komaj nekoliko je še medlelo nad obzorjem. Na nasprotni strani se je srebril že mesečev srp na nebu.

Čez klanec je potegnila mrzla sapa, da je Lucijo kar streslo. Naglo se je prekrižala, si privezala krplice na noge in se v celo spustila v globel. Dasi se ji krplice niso dosti udirale, se je vendar počasi in previdno spuščala po bregu v grapo. V lazu ni bilo nikjer gazi. Le nekaj redkih sledi krpelj se je poznalo v snegu, na gosto prepreženem s sledmi divjadi in z zajčjimi bobki⁴³. Tiho in prazno je bilo v dragi. Samo včasih je zastokalo drevje v sapi. Z obteženih vej se je zdaj tu zdaj tam usul sneg in se s suhim šumenjem razpršil med debli.

⁴² bridka martra – križ s podobo Kristusa

⁴³ bobki – zajčji iztrebki

Potovka je v velikih vijugah pridrsala v globačo. Od tod se je jela počasi vzpenjati v nasprotni hrib, kjer so se razprostirala strmiška polja. Tedaj se ji je zazdelo, da prihajajo od nekod nejasni glasovi. Za trenutek je obstala in si z dlanjo zasenčila oči, ker jo je slepil odblesk večernih zarij v snegu. V tej bleščici je zapažila, da se zgoraj ob vaškem kolovozu pobliskujejo lopate iznad snega.

»Aha – Strmičanje kidajo pot do ceste, ker tod ne morejo s plužnikom,« se je domislila.

Zajela je sape, ker so ji pohajale že moči in se začela s težavo vzpenjati v poslednji strmec. Kljub mrazu jo je bil ta del poti močno segrel. Težko, zadihano je sople, da se ji je sapa v mrazu kar meglila iz ust. Potihoma se je prikradla do kidačev, ko so se bili ti tu na Stezinah ravnokar pretolkli skozi zamete do vaške terilnice.

»Dober večer vam bog daj!« je glasno pozdravila in padla prednje v gaz, kakor da je treščila z neba.

Kidači so se vsi hkrati presenečeno zravnali nad lopatami in se osuplo zazijali vanjo.

»Kasni ste, lenuhi, kasni!« jih je potovka začela za šalo oštevati. »Šele na noč ste se spomnili, da je treba pot odkidati.«

»I ko pa nismo vedeli, da vi pridete danes k nam na Strmico!« ji je takisto šaljivo odgovorila Urbanova Raza, edina ženska med kidači. »Kajti če bi bili to vedeli, bi vam jo bili že davi odkidali vse tja gor do vrha Lazov kakor za škofa.«

»No no!« je zamomljala potovka, potem pa je postala med kidači in se z njimi šalila, saj je bila z ljudmi s Strmice čisto domača. Poznala je vse vaščane ne samo po imenu in obrazu, ampak tudi po njihovem sedanjem in preteklem življenju.

Tu je bil med kidači Benčinov Klemen, najuglednejši gospodar na Strmici. Modra glava, premišljen človek, poštenjak od temena do petá. Potovko je za trenutek obšlo, da bi se pritožila nad njegovim hlapcem, ki jo je bil prej med vožnjo tako smrtno

užalil. Pa si je premislila, ker se ji ni zdelo primerno, da bi hlapca raznašala in pred vso vasjo govorila o njegovi hudobiji.

Potem je bil tu Petrač, trden kmet, stara korenina, hudo samosvoj in vase zamaknjen človek, včasih serigast⁴⁴, sicer pa molčeč in zamišljen čudak. V fantovskih letih je bil prava vihra in rogovila, kakršni so že od nekdaj bili vsi Petrači. Takrat je bil hud in znan babjek. Ko pa se je bil oženil, se je na mah unesel in se potajil v spodobno življenje. Gúncvet⁴⁵ tak! –

Tu je tudi Urbanka, postavna in vroča ženska. Prava bloška kri. Krepka in jedra pa tako, da bi še postavnega dedca v koš stlačila. In pridna je, delavna, za vsako opravilo pripravna. Seveda – moža ima v Ameriki, pa mora zdaj za vse biti sama na domu. Za gospodarja in za gospodinjo, za hlapca in za dekle. Ej, težko ji mora biti, težko, ko si v najlepših letih mora sama greti posteljo in v njej sama bolhe po plevnici⁴⁶ loviti.

In tistole mencalo, ki si tamle zraven Urbanke v roke huka, je Dolinarjev Matija. Zmerom je plah, jecljav in neroden kakor šolar. Za vsako reč tako zardi kakor sramežljivo dekle, čeprav je že sam svoj gospodar. Najlepšo ženo ima v vasi, pa pravijo, da si z njo ne more omisliti sina, ker so ga baje samo uplahnjene hlače in ker neki ni tak kakor drugi moški. Govori se tudi, da ni posebno odprte glave.

In onile koščeni možiček, ki se tako dobrodušno na smeh drži in gleda v svet kakor v sanjah, je Lesar. Na oko je kaj kilav zaprték⁴⁷, a gre o njem glas, da je bil pri prvi ženi tak zmaj, da jo je bil že v nekaj letih spravil v raj. Ali komaj jo je bil dobro pokopal, se je spet oženil, pa s táko, ki je za polovico mlajša od njega. V mladih letih je bil kaj čvrste preje, zadnja leta pa ga je

⁴⁴ serigast – malce zloben egoist, ki ogromno ve o predpisih, večvrednosti in modrosti

⁴⁵ gúncvet – malopriden, malovreden človek

⁴⁶ plévnica – s plevami napolnjena blazina (za ležanje)

⁴⁷ zaprték – jajce z razpadajočo pokvarjeno vsebino, slabo razvit človek

že hudo vzelo. Bržčas se mu je kri že močno ohladila in si zdaj pri mladi ženi nemara le še kosti greje.

In oni dolgopetec tam v sredi je Ponikvarjev Janez. V mladosti je bil fant od fare, zato je dolga leta cesarja služil in se po svetu klatil. Bil je celo v vojskah ter je torej marsikaj videl, okusil in doživel. Svoje dni je bil kosorep tiček⁴⁸, pravi presukanec⁴⁹, zdaj pa še samo stare spomine prežvekuje.

Tako se je bila zamislila in zaklepetala s kidači, da je pri tem čisto pozabila, pokáj je prišla na Strmico. Šele ko se je bilo že čisto zvečerilo, se je spomnila, da mora k Lesarici.

»So vaše gospodinje doma?« se je obrnila k Lesarju. Ta pa se je naslonil na lopato in potovko sumljivo pogledal.

»Če se ni po ženski navadi potegnila kam na potep, potem je seveda doma,« je izgnjecal, pljunil v sneg in se zagledal nekam v svet.

»Ste morda k njej namenjeni?« je vprašal čez čas.

»Da, prav k njej!« je odgovorila potovka.

»Tako? – Smem vprašati, kaj pletete z njo?«

»No, ker vidim, da vas razganja huda radovednost, vam moram povedati, da naklepava majhno zaroto zoper vas. Odpeljem vam jo, ker sem ji našla mlajšega moža od vas.«

To rekši, se je urno zamotala v ruto in odhitela proti vasi.

Prava hudičevka – ta svetopetka! Je Petrač na tihem zamomljal za njo in zaničljivo pljunil v sneg.

Potovki so se na ovinku izza zasneženih češenj že prikazovale strmiške hiše. Vas je pravkar tonila v večerni mrak. Drobná okna so mežikala v nizkih, belih stenah in se Luciji prijazno smehljala v pozdrav. Po zasneženih strehah so se lovili odsevi večerne zarje. S snegom obložene veje sadnega drevja so se sklanjale k hišam kakor onemogle ptičje peruti. Tu in tam je v

⁴⁸ kosorèp – ki ima odrezan, prisekan rep

⁴⁹ presukanec – zvit, prebrisan človek

snegu črnela stena starega skednja, hleva ali svinjaka. Pred vasjo je pokraj pota mrčal velik, črn kozolec.

Pot do vasi je šla pod visoko, z nizkim drevjem zasajeno mejo. Vrsta starih, lišajastih sliv je stražila polja, položno vzpenjajoča se v hrib nad vasjo. Med češpljevimi vejami je bilo videti strehe in slemena vaških hiš. Dvorišča in vrtove so mejili vijugasti plotovi, da so bile ohišine v mrežah temnih plotnic videti kakor velike zaplate, pripete z debelimi, narodnimi šivi na domove.

Sedaj je potovka že jasno razločila hiše. Nizka, s slamo krita poslopja so bila vse poprek razmetana med sadnim drevjem in plotovi. Izpod streh so se dvigali rahli dimi, se počasi nosili nad vasjo ter se nevidno razpuhtevali v zraku.

»Pa sem le prišla, hvala bogu!« je zadovoljno zamrmrala.

Ker se je bala, da je sredi vasi ne bi prestregli otročaji, je kar se da tiho in previdno smuknila mimo prve hiše z nizko klopjo ob steni zraven vežnih vrat. Ta je bila Dolinarjeva. Njej nasproti je čepel star skedenj in z zatrepom⁵⁰ visel počez prav na pot. Potovka si ga je izpod rute pazljivo ogledala.

»Ej, zdelalo te je, prijatelj moj stari, zdelalo!« se je v mislih pogovarjala z njim, kakor da je živ in jo razume. »Ali čeprav si starejši od mene in čeprav si se že ves razveznil, me boš nemara le pretrajal. Pa so ti že vse vogale in boke s tramovi podprli, da si kakor hrom starec ob berglah. Nič ne pomaga, umakniti se bo moral novemu. Ali dokler bo živel Petrač, boš stal nemara tudi ti. On bržčas ne bo več utegnil postaviti novega, se mi zdi. Mladi ga bo moral, ko prevzame domačijo.«

Z nemirnim pogledom je tipala po vasi ter si vse natanko ogledovala.

»Vse je prazno in tiho!« je zadovoljno ugotovila.

⁵⁰ zatrèp lesen trikoten vrh stene pod streho na ožji strani stavbe

Seveda, drugi sveti večer je nocoj, se je domislila. Otroci se v hišah tišče peči in strme v jaslice, ženske pa pospravljajo po izbah ali pripravljajo večerjo.

Prihuljeno se je splazila mimo Petračevih in Urbanovih. Ti so si bili mejaši v polju, pa sta se jim še hiši tako tesno stiskali druga k drugi, da sta se na slepih straneh skoro dotikali v kapêh. Za Urbanovo hišo se je vijugal med vrtovi in razdrapanimi plovci ozek kolovoz. Držal je v senožeti in boncarske gmajne. Urbanovi hiši je delal družbo Ponikvarjev dom.

»To pa je Benčinova domačija,« je potovka potihoma zamomljala.

Seveda, Benčinov Klemen je prvi gospodar v vasi. Zato se mu še hiša šopiri skoro prav sredi vasi kakor ošaben starešina na svatbi.

Hiša je stala na desni, Petračevi, Urbanovi in Ponikvarjevi nasproti. Svojim sosedom je prezirljivo kazala slepi bok, kakor da je sprta z njimi. Zato pa se je vse prijazneje smehljala in razgledovala na vaško pot. In ker je stala skoro sredi vasi, je tako zmerom prva pozdravila prihajajočega popotnika vse tja do češenj na ovinku pred vasjo ter se mu že od daleč priliznila.

Konec vasi je stal Lesarjev dom. Hiša je s svetlim, širokim čelom gledala na vas. Ta konec hiše pa je bil prazen. To je bilo videti že po oknih. Šipe v njih so bile večidel razbite, line pa zamašene s škopo⁵¹. To je bil namreč stari konec hiše, kjer že dolgo ni nihče več prebival. Lesarjevi so stanovali zdaj v na novo prizidanem koncu. Ta je bil obrnjen na vrt. Bil je nekoliko širši od starega, streha pa jima je bila skupna. Zato se je ob starem koncu hiše vlekel širok napušč, kar je hiši dajalo razvlečen videz. Domačija se je z razšopirjeno hišo, z malo leseno drvarnico in s svinjaki na drugi strani dvorišča in z velikanskim sked-

⁵¹ škopa – snop urejene slame za pokrivanje streh

njem zadaj v vrtu zapirala pogled v polja, dvigajoča se na vzhodni strani v gričevnato pobočje.

Sredi vasi se je v kolobarju razširjala velika luža. Zdaj v tem mrazu je bila do dna premrznjena. Na ledu so se svetlikale številne lise. To so bile drake, ki so jih bili otroci razpeljali čez led.

Nad vasjo se je razpredala praznična tišina drugega svetega večera. Iz te ali one hiše se je utrgal izbuljen glas. Nekje je slabotno zavekal otrok. Razušeno vrnilo je zacvililo v ograji. Na Benčinovem dvorišču je pred pesjakom renčal pes ter se trgal na verigi, ker je bil začutil korake tujega človeka v vasi.

Potovka ni zaupala svetlim, gladkim drskam na ledu. Zato je obšla lužo in zavila v ozko, nerodno gaz ob njenem bregu. V gazi je nenadoma bušila v zajetno, visoko žensko.

»Jejmenasta!« je ta presenečeno vzdiknila. »Kaj – prav vidim?«

»Prav, mati Petračka, prav!« ji je odgovorila potovka. »Kajne, se vam čudno zdi, da me nocoj vidite na Strmici?«

»Res – prej bi se bila svoje smrti nadéjala kakor vas. Ampak – pridete mi pa ravno v pravšen čas. Kakor da sem vas naročila.«

»Res? Kaj pa bo takega?«

»Tega vam ne morem tukaj razkladati. Z menoj pojdite, boste pri nas čez noč. Po večerji se bova o tem lepo na toplem pogovorili.«

Prijela jo je pod pazduho ter jo kar pri priči hotela odvesti s seboj domov.

»Zdajle ne utegnem, gospodinja!« se je otepala potovka. »Pri Lesarjevih imam nujen opravek.«

»Ej, tam to lahko tudi jutri opravite!«

»Jutri bom že spet bogve kje!«

»Kaj? Saj menda niste prišli k nam samo na uro gledat.«

»Samo čez noč ostanem, jutri zjutraj pa spet odrinem.«

»Nikarte no! Kakšna vihra pa vas tako podi?«

»Za Lesarico imam novo deklo in imamo zato jutri pri Fari zmenek.«

Petračka jo je razočarano gledala.

»Veste kaj?« se je brž doumila. »Če je že tako, potlej stopite zdaj tja k Lesarjevim in tam naglo opravite. Potem pa pridite k nam. Moram in moram govoriti z vami. In to še nocoj. Razumete?«

»No, če je že res taka sila, bom pa prišla,« ji je obljubila potovka, ker je bila radovedna, kaj ima Petračka za bregom.

»Večerjali in spali boste pri nas, da veste!« ji je naročala Petračka. »Tako zakurim v zgornjici, da vas ponoči ne bo zeblo. Vi pa glejte, da vas Lesarica ne pregovori in ne zadrži čez noč pri sebi.«

»I, kako bi me pregovorila, če pa sem že vam obljubila?« je bila potovka skoro užaljena. »Brez skrbi! Čez dobre četrte ure bom že pri vas.«

Po teh besedah jo je urno ubrala proti Lesarjevim.

Kaj neki ima Petračka zanj? Je ugibala spotoma. Bi hotela oženiti sina, išče morda nevesto zanj? Hm! Petrač ni ravno tak, da bi se mu mudilo k sinu na kot, čeprav je že v letih. Se ji mudi hčer kam udomiti? No, ta ima že fanta na Runarskem, pravijo. Torej tudi s tem, kakor kaže, ne bo nič. Drugega pa – kaj le neki bi utegnilo biti?

Radovednost jo je tako razganjala, da je pri Lesarjevih brž opravila. Na hitrico se je z Lesarico dogovorila, da odideta jutri zjutraj skupaj k Fari, kamor pride z Lužarjev tudi Lovšinka s hčerjo. Po deseti maši se dobe pred cerkvijo, da se pogodé zas-tran dekleta – nove Lesarjeve dekle. Ko pa se je potovka začela po naglem razgovoru poslavljeti, se je Lesarica na vso moč zavzela:

»Kaj ste obsedeni? Menda ja ne pojdete spet na pot – zdaj ponoči in ko si še oddahnili niste?«

»Ne grem na pot – le opravke imam še v vasi,« se je zgovarjala potovka.

»Opravke? – Kje pa?«

»Pri Petračevih.«

»Pa se potem kajpada vrnete?«

»Ne vem – težko bo kaj,« je potovka v zadregi izžužnjala⁵².

»Kaj se to pravi?« je zrastle Lesarica. »Boste menda ja pri nas večerjali in spali?«

»Hm – hm,« je potovka posmrkavala⁵³. »Sem že pri Petračevih zgovorjena.«

»A tako?« se je Lesarica užaljeno našobila. »Vam je torej za malo, da bi pri nas – «

»Ne zamerit, gospodinja,« ji je segla potovka v besedo.

»Prav rada bi ostala pri vas, res. Ali kaj hočete, ko pa imam tudi še drugod opravila in naročila. Bom kdaj drugič pri vas nočila. Saj nisem zadnjikrat na Strmici, če bog da. Torej, jutri zjutraj, gospodinja, kakor sva se dogovorili.«

Po teh besedah je kar prhnila pri vežnih vratih v noč in se zunaj utrnila v temi kakor ogorek v vodi.

Bila je že popolna tema, ko je pri Petračevih stopila v vežo. Obstala je za vrati in napejnjala oči, da bi se razgledala po zadimljenem prostoru.

Veža je bila v zgornjem koncu podaljšana v kuhinjo. Tam je v nezaslonjeni peči bakljjal⁵⁴ med dvema vrstama loncev velik ogenj. Valujoči plameni so pohlepno lizali nizki obok in krvavo rdeče opečne stene in z razcefranimi zublji švigali iz peči. Iznad istja⁵⁵ se je pod kuhinjski strop valil progast slap dima in se od ondod zlival skozi čadavo dimnico naravnost v podstrešje.

Skozi dim in soparo ni bilo mogoče dobro razločiti predmetov v veži in kuhinji, čeprav je na ognjišču gorela trska in z nemirnim plamenom fafljala⁵⁶ v čelešniku⁵⁷. Po veži v kuhinji so

⁵² izžužnjáti – nerazločno reči, povedati

⁵³ posmrkávati – v presledkih smrkati

⁵⁴ bakljati – žareti

⁵⁵ ístje – odprtina pred kuriščem kmečke peči, Istnice, nekdanje kmečke peči so imele v notranjosti ob strani pri vhodni odprtini prostor, kamor so zlagali sušit polena in gret jedi.

⁵⁶ fafljáti – goreti z zaganjajočim se plamenom

begale potuhnjene sence ter se plaho utrinjale po začrnelih stenah in ilnatih tleh. V zadimljenem prostoru je plaval vonj božičnega kadila. Tudi po mleku in tropinah je tako prijetno dišalo, da je človeka kar v nos žgečkal. Potovka je takoj uganila, da se hladi kaša ob istnicah.

Petračka se je motala v kuhinjskih dimih in soparah, se ob kotlu sklanjala nad pomijnik⁵⁸ in med svinjsko pičo mešala oblodo⁵⁹.

»No, sem že tu!« se je iz veže oglasila potovka. Odložila je koš pod stopnice, ki so vodile na ispo⁶⁰, in stopila k ognjišču. »Vidite, ostala sem pri besedi, čeprav sem se s tem Lesarici hudo zamerila.«

»E, vsaka zamera enkrat mine, naj ima ta še take ščetine,« je Petračka neprizadeto odgovorila.

»Če ste trudni, greste lahko kar v vrhno ispo,« je nadaljevala potem tiše. »Tam je že zakurjeno. Tudi večerjo vam pošljem kar tja gor.«

Sklonila se je k potovki in ji zaupno pošepetala:

»Ko odmolimo svetonocne molitve, pridem za vami. Govoriti morava na samem – med štirimi očmi.«

»O, tudi jaz bom pokleknila za božično mizo in molila z vami!« je pohitela potovka.

»Lahko, če že ravno hočete,« je odvrnila Petračka nekam posiljeno. »Samo družina ne sme nič vedeti, da sem vas povabila. Naj mislijo, da ste se kakor po naključju zatekli k nam čez noč. Ko odmolimo in povečerjamo, se zgovorite, da ste trudni in

⁵⁷ čelešnik – držalo, klešče, stojalo, ki so se nanj zatikale goreče trske. Te so včasih nadomeščale sveče in petrolejke, zato je bil takrat čelešnik v vsaki kmečki hiši neizogibna in nujno potrebna naprava. Danes, v času električne razsvetljave, je prišla ta naprava na kmetih popolnoma iz rabe, s tem pa je prišlo v pozabo tudi njeno poimenovanje.

⁵⁸ pomijnik – posoda za pomije

⁵⁹ obloda – otrobi, zmlet ječmen, koruza kot dodatek, primes krmi

⁶⁰ ispa – podstrešna sobica, podstrešnica

da bi šli radi k počitku. Jaz pa vas spremim z lučjo na ispo in ostanem potem v zgornjici pri vas, da se zgovoriva.«

»Sem pa res že hudo radovedna, kaj takega imate na srcu.«

»Vam bom že potem povedala,« jo je Petračka s tem na kratko odpravila.

Potovka jo je zvedavo ošinila z očmi in sedla k ognjišču.

»Kje pa imate družino, da nikjer nikogar ne vidim?« je vprašala.

»Dekleti v hiši pripravljata božično mizo, stari je odšel razkidavat vaško pot, Jurij pa – oh, kaj vem, kod se ta potepa.«

Globoko je vzdihnila in se zravnala pri ognjišču.

»Joj, ko bi vam mogla povedati, kako me skrbi ta fant!« je nadaljevala tiše. »Odkar je prišel od vojakov, ni več pravi. Ves je kakor izgubljen. In nikoli ga ni doma. Zdajle se gotovo z Lesarjevo deklo obeša kje na obplotne kólce. Hvala bogu, da gre deklina jutri proč. Če jim vi iščete novo deklo, kakor ste prej povedali, vas za božjo voljo prosim, pripeljite jim kakšno tako, ki ni zatorej, da bi fantom glave mešala.«

Ker so se zunaj pred vrati oglasili koraki, ji potovka na to ni utegnila ničesar odgovoriti. Sicer bi ji bila morala povedati, da bo nova Lesarjeva dekla hudo čedno in prikupno dekle, če se jutri pri Fari pogode in če pride na Strmico Lovšinova z Lužarjev.

V vežo je stopil Petrač in ropotaje odložil lopato za vrata. Ko je ob ognjišču ugledal potovko, se je začudil:

»Kaj pa to? Vranča⁶¹ – mar niste pri Lesarjevih?«

»Je že bila tam in opravila z Lesarico, kar je imela,« je pohitela Petračka namesto potovke. Takoj je presodila, da je morala Lucija že na Stezinah govoriti z vaščani, ko so ti tam kidali pot.

⁶¹ vranč – v nekdanjih časih je veljala beseda hudič, pa tudi beseda vrag, za hudo kletev, ki se je bilo treba pri spovedi spovedati. To pregrešno kletev so ljudje nadomestili z milejšo besedo vranč, ki ni spadala pod spovedno obveznost.

Kako bi sicer stari vedel, da je bila namenjena k Lesarjevim. »Čez noč pa bo pri nas.«

Petrač je obe samo oprezavo ošinil z očmi.

»Kje pa je Jurij?« je vprašal potem.

»Kaj to mene sprašuješ?« je Petračka nasajeno zagodla, ker je čutila, da staremu nekaj ni pogodu. »Ko bi tudi zanj imel toliko oči, kolikor jih imaš za druge reči, bi bil lahko že zdavnaj opazil, kam ob večerih zahaja.«

Petrač je na te njene besede nedovzetno zamahnil z roko, rekoč:

»Ne melji praznih! Pripravi mi rajši kadilo in blagoslovljeno vodo.«

Petračka je že oboje imela pripravljeno na ognjišču. Petrač je vzel ponvico z žerjavico, kadilo in kropivnik ter odšel. Kajti kakor na sam božični večer so bloški gospodarji po prastari navadi kadili in kropili tudi na oba druga sveta večera, na večer starega leta in na večer pred svetimi tremi kralji.

Najprej je pokadil in pokropil po hiši, potem je odšel še na dvorišče, k hlevu in skednju, k čebelnjaku in v kaščo. Počasi, svečano je hodil med poslopji, šel od hrama do hrama, od prostora do prostora, zamahoval s kropivnikom okoli sebe in kadil. Zraven je šepetaje zbrano molil in se v mislih pogovarjal z Bogom.

Ko se je vrnil v hišo, je bila v izbi zbrana že vsa družina in ga v tihi, obredni svečanosti čakala. Tu je bila žena z Jurijem, edinim Petračevim sinom, z obema hčerama, z dvajsetletno Jero in šestnajstletno Cilko pa z dvanajstletno vnukinjo Nano, hčerko najstarejše Petračeve hčere Katre. Ta je s svojim možem živela v podboncarskem mlinu, medtem ko je Nana že izmláda živela pri starem očetu in pri stari materi. Tudi potovka Lucija je bila tu. Ko je Petrač stopil v ispo, so vsi pokleknili okrog božične mize in gospodar je pokropil še družino. Nato so začeli pobožno in svečano moliti vse tri dele rožnega venca, kakor je bilo to na božične večere navada.

Bilo je že precej pozno, ko sta Petračka in Lucija v podstrešnici sedli k zaupnemu pomenku. Petračka je postavila pred potovko na krožniku brtave orehove pogače in ji natočila kozarček tepkovca⁶².

»Le sezite in založite!« ji je prigovarjala. »In kozarček tega le zvrnite.«

»Hvala vam, gospodinja, hvala!« se je branila potovka, kakor se že brani človek, ki ve, kaj se spodobi. »Lačna nisem, saj smo ravnokar večerjali. Kozarček pijače pa se mi bo prilegel. Vi pa zdaj povejte in razodenite, kar imate na srcu. Sem že hudo radovedna, kaj bo takega.«

»Oh, same skrbi so to, tetka Lucija, same skrbi, vam pravim!« je začela Petračka obotavljivo in sedla na staro, živo poslikano skrinjo, ki so bili v njej bogve že kateri babici pripeljali balo v to hišo. »Otroci so mi dorasli. Sin je zrel za ženitev in tudi hčeri bo treba kmalu kam udómiti.«

»Ej, same take skrbi, ki jih vsaka mati rada kdaj doživi! Vi kar lepo Boga zahvalite zanje, zakaj težko si ga materi, ki jo je življenje prikrajšalo za to. Fanta imate zastavnega, da bi si človek kar oči izpahnil nad njim, in dekletu sta tudi kakor podobici. Torej boste lahko dobili nevesto za sina in ženine za dekletu, kakor si vam jih bo srce sólo pozelelo. Kaj se vam torej mar?«

Petrački so ob tolikšni hvali kar oči zagorele in z obraza ji je sijal ponos.

»Nič ne rečem!« je odgovorila in se kakor koklja razšopirila na skrinji. »Take skrbi res vsaka mati rada doživi, saj vse življenje samo o tem sanja, kako bo otroke pomóžila in poženila. Ali sanje so eno, življenje pa je drugo. Zakaj ko pride do tega, da naj bi sanje meso in kri postale, se postavi pred človeka tisoč ovir. In takrat se pokaže, da ni lahko oskrbeti otroke tako, kakor si človek to želi.«

⁶² tépkovec -- mošt ali žganje iz hrušk tepk

»Ah, kaj bo to vam, ko imate tako domačijo!« ji je potovka zvito kadila. »Če že vi, ki imate otroke s čim oskrbeti, tako govorite, kaj naj potem rečejo šele taki, ki ničesar nimajo in ki morajo zato otroke samo na roke možiti in ženiti.⁶³

»Kaj se ve – morda je takim laglje kakor nam. – Lucija rada bi vam čisto po pravici povedala, kaj mi leži na srcu.«

Natočila je še sebi kozarec tepkovca in ga izpila. Nerodno se je presedla na skrinji ter začela v zadregi in sramežljivo:

»Po pravici povedano, naša domačija je res še kar kar. Denarja pa ni pri hiši. In to je tisto. To se pravi – čisto brez denarja ravno nismo, ali kaj bi z nekaj bore pečkami, ko začneš pripravljati ženitovanja. Glejte, dekletoma je treba napraviti balo in jima oskrbeti doto, kakršna jima gre iz hiše, kakor je naša. Ali kje vzeti naenkrat toliko denarja? Iz zemlje skopati ga ni mogoče, saj nam daje ta hribovska razvlaka⁶⁴ komaj malo več kakor za vsakdanji kruh. Ne rečem, nekaj bomo že stisnili iz nje, ali toliko, kolikor bosta dekleti odnesli iz hiše, ne bo mogoče. Res imamo smreke v gozdu, ki bi jih lahko dobro spravili v denar. Ampak – saj veste, kako je to. **Kdor začne enkrat sekati gozd, ta si kmalu tudi čevlje sezuje.** Tako nam torej ne preostaja drugega, kakor da fanta dobro oženimo. Dobiti mu moramo nevesto, ki bo prinesla k hiši še kaj več kakor samo srajco na sebi in tisto, kar ima pod srajco, če naj nekako izravnamo ono, kar bosta Jera in Cila odnesli iz hiše. Razumete, Lucija?«

»I kaj ne bi razumela? Saj vendar vsi vemo, da na gruntih povsod delajo tako, odkar pomni svet. No, vam se pač ni treba bati, da svojemu fantu ne bi mogli najti neveste, ki se bo z njo lahko postavil in ki bo imela tudi nekaj pod palcem. Sčasom mu

⁶³ udómiti -- oddati v zakon na kmetijo

⁶⁴ razvlaka – razvlečen, razmetan, slab, jalov grunt, razdrobljen na večje ali manjše med seboj oddaljene parcele

boste že kje pravo iztaknili. Saj vam menda ni taka sila zanjo, da bi jo že jutri morali imeti.«

»I no – voda ravno ne gori. Ali – odkrito vam povem, bojim se za fanta. Ves je po vetru. In na kikle je kakor osa na umèdeno tepko. Seveda, mlad je še in mu tega torej ni zameriti. Ampak – saj veste, kako je to. Mladost je norost, in ker pri nas na Strmici zanj ni pravega dekleta, se obeša z deklami na plotove. To pa je slabo. Ne samo, da se fant s tem osira in daje ljudem v zobe, ampak se mu pri tem lahko še kaj zalomi. Tega pa se strašno bojim. Naj se spozabi, denimo, s kakšno goloritko, pa smo tam. V počepniku, kakor se pravi. Zato bi ga rada prej ko mogoče oženila. Naj se potlej pri lastni ženi mezgá, kolikor se mu hoče in dá. Saj bo ostalo vse lepo doma. Jima bom že spéstovala prirastek in ga spravila pokonci, naj ga bo še toliko. Ali sama ne pridem dosti po svetu in torej ne poznam ljudi in deklet. V soseski pa tudi ne vem za nobeno, ki bi bila primerna zanj. Se pravi, po okoliških vaseh je dovolj deklet, ali kolikor lahko presodim, bodo vse le bolj slabe dotarice. Zato sem mislila, če bi vi – «

Beseda se ji je utrgala. V zadregi je segla po kozarcu in napravila krepak požirek.

Potovka je pomočila košček orehovke v tepkovec in važno pokimala. Ker je bila takih zadreg pri gospodinjah že vajena, je Petrački sama pohitela naproti, rekoč:

»O, če ni hujega, si vam tudi zastran tega ni treba beliti las. Se na svojih potih po svetu že ogledam naokrog in vam poiščem kje nevesto, da bo fantu in vam ob njej, kakor da ste jo v terni zadeli. Že marsikomu sem táko našla, da mi še danes hvalo poje.«

»Saj to sem že slišala,« je Petračka olajšano dejala.

»Zato že dolgo mislim na vas. In nocoj ste prišli k nam kakor naročeni. – Lucija, ali mi boste res pomagali?«

»I, seveda bom! Kako da ne?«

»Prosim vas, Lucija, storite mi to. Saj ne bo zastonj.«

»Oh, kaj tisto! Poglavitno je, da bo vam in fantu vseč in da bo osrečen z njo.«

»Da, da, Lucija!« je Petračka pohitela. »To ste dobro povedali. Srečen naj bo z njo, to je tisto. Saj je drugače kar dober fant in torej zasluži, da bi bil srečen. Kakšno tako mu poiščite, da se bo na prvi mah zagledal vanjo in da ga bo tudi ona rada imela. Samo – ne sme biti kakšen prebirek⁶⁵ ali postanek, ki ga nobeden več ne povoha, ali tudi ne kakšna opletača, ki je že vse plovove obdrsala ter šla iz roke v roko. Pa spet ne kakšna mlečna cijaza⁶⁶, ki samo za pečjo sedi in rožni venec v roki vrti. In doto mora imeti in balo, seveda, kakršna gre nevesti, ki se moži v hišo, kakršna je naša. Pa pridna mora biti in dobra, skrbna gospodinja. In da možu ne bo ven in ven regljala ter da tudi nad menoj in starim ne bo režala in jezikala. In da bo – «

Še in še bi bila govorila in naštevala svoje želje, da je ni potovka ustavila rekoč:

»Bodite brez skrbi – dobro vem, kakšno potrebujete. Saj niste vi prva, ki se v taki stvari zateka k meni za pomoč. Samo to mi še povejte, ali naj bo to kmalu – se vam mudi zanj?«

»I – voda nam ravno ne teče v grlo. Ali preveč zavlačevala vendar ne bi rada. Najbolj prav bi mi hodilo, če bi bilo ženitovanje enkrat tam v začetku prihodnjega leta. Morda tja k drugemu predpustu.«

»Ej, dotlej je še več kot leto dni časa! Torej nam ni treba vihrati in burjati. Pa je tudi tako, da **pravšne neveste ne najdeš za vsako leso kakor rjavo koso**. Zatorej naglica v takih rečeh ni dobra.«

Še dolgo sta se pogovarjali ter se ob pogači in tepkovcu zaklepetali v pozno noč. Šele ko so potovki začele že veke lesti na oči, se je Petračka poslovila. V srcu je čutila sladek nemir. Kajti dobro se je zavedala, da se je nocoj začelo odmotavati v

⁶⁵ prebirek – izbirek, ostanek

⁶⁶ cijaziti – počasi se premikati, vleči, nositi

njenem življenju klobko novih usod. Ali v drzne sanje ljubečega materinega srca se je prav na tihem zagrizala tudi rahla skrb. Nekoliko jo je vznemirjalo tudi to, da se je lotila tako važne reči brez moške vednosti, čeprav je že več let vse sama vodila in urejala v hiši.

V veži je stopila še na prag, da se razgleda po vremenu in si ohladi razgreta lica.

Zunaj je bila jasna in svetla, huda mrzla noč. Zvezde so se ledeno bleščale z neba. Noč je bila tiha in na vasi je bilo vse mirno. Okna v hišah so bila še povsod razsvetljena. Ljudje so čakali novega leta.

Prav tedaj, ko je hotela že zapreti vrata, je udaril v Ravnah zvon. Dvanajst brnečih udarcev se je kakor dvanajst težkih granitnih, z bronom zalitih mejnikov zagozdilo med staro in novo leto.

Ob zadnjem udarcu je Petračko čudno stisnilo v srcu in telo ji je preletela rahla mrščavica. Roka, ki je v njej držala svečo, ji je zadrhtela in kar na lepem omahnila, da se je plamen na sveči nemirno zganil in ugasnil.

»Ježaš, ali to morda kaj pomeni?« se je ustrašila.

Vendar je naglo odgnala vzemirljive in vražaste misli. Prekrižala se je in šepetaje pozdravila novo leto:

»Daj bog, da bi bilo srečno! Naj mi izpolni sanje dolgih let in uresniči to, kar sem nocoj započela.«

Zapahnila je vrata in se v temi dotipala v ispo.

Mož je bil že v postelji in zdelo se ji je, da spi. Počasi in raztreseno se je razpravila ter potihoma zlezla k njemu. Zaprla je oči, a misli so se ji zblojeno podile po glavi in ji niso dale spati. Ah, ko bi bil vsaj stari buden! Nocoj bi se tako rada pogovorila z njim.

»Martin, ali že spiš?« ga je potihoma, šepetaje klicala.

On pa je v spanju samo nekaj nerazločno zažujnjal in začel na glas smrčati.

»Hej, ali slišiš, Martin? – Jurija bom možila!« mu je govorila, ali samo v mislih.

V kotu pred jaslicami je v oljenici nemirno trepetala drobna lučka in razlivala po hiši motno rdečkasto svetlobo. V njenem utripanju so se po mračni ispi utrinjale medle sence, kakor da nekje nevidno in potihoma frfota splašena ptica in onemoglo zamahuje s perutmi.

Petračka je dolgo strmela v te utripajoče sence, z dušo pa se je mudila v vrtu svojih sanj. V duhu je že doživljala poročni dan svojega sina. Stala je v mislih na hišnem pragu in pričakovala ženitovanjce. Zdaj zdaj se pripeljejo od Fare. Še trenutek in svatovske sani zavijejo z vriskajočimi svati na dvorišče. S prvih sani skoči Jurij, dvigne z njih svojo mlado in jo na rokah ponese do vežnega praga, kjer oba poklekmeta, da ju ona, srečna mati in tašča, blagoslovi.

Tako je sanjarila in v duši razpredala lepe načrte. Zaspati ni mogla skoro vse do zore. V lepe sanje in načrte so se ji vsiljivo vpletale tudi pritajene skrbi. Plahutavo so ji obletavale srce kakor netopirji mračne bore, ko jim v razvehljane krošnje počene slutnja nevihtne noči.

II

Alenka je vezala culo, v srcu pa ji je bilo hudo kakor še nikoli.

O ljubi bog! Moram res – moram res od doma? Se ji je neprestano motalo po glavi.

Tako nenadoma je prišlo to, da zdaj kar verjeti ne more, da je to res. Včeraj osorej se ji kaj takega še sanjo ni, ná, danes pa že culo veže.

Bila je tako zmedena in razburjena, misli so se ji tako divje podile po glavi, da ni vedela, kaj počne. Motoglavo je begala po hiši, tekala iz kamre v ispo pa spet nazaj. Kakor brez misli je brskala po skrinji in omari. Jemala je iz predalov zdaj to, zdaj ono, pa spet tlačila nazaj.

»Kaj za šmenta pa to počneš?« je godrnjala mati. »Saj boš vse zmešala in razmetala. Čisto brez glave si. To je zato, ker tetke Lucije in mene nisi ubogala. Ko bi bila svoje reči že včeraj povezala, ne bi zdaj tako burjala.«

Alenka se je na materine besede samo zmrrdnila in molčala.

Ha, včeraj! Včeraj je bila še za trdno uverjena, da ji ne bo treba od doma. Prvi trenutek – takrat, ko je bila zvedela, da jo spravljajo v službo, jo je bilo to res prizadejalo. Ali ko se je spomnila Lahovega Šimna, se ji je v duši takoj zopet vse zgladi-
lo. Saj se je za gotovo nadéjala, da je Šimen ne bo pustil v službo in za deklo. Tako se je zanašala nanj, da še včeraj toliko da ni rekla materi in potovki, naj si zastran nje ne belita po nepotreb-
nem glave, ker bo Šimen prav za trdno nakrenil tako, da ji ne bo treba v svet. Če že takoj ne pošlje snubačev, bo vsaj sporočil očetu, da jih pošlje v predpustu, ter da jih prosi, naj do takrat potrpe in naj nje, Alenke, ne spravljajo v službo.

Ko pa mu je snoči povedala, kaj so sklenili doma, ter se mu bridko potožila, je dajal od sebe samo nekakšne polovične gla-
sove kakor ubit lonec. Kraspal se je po glavi, se prestopal z noge na nogo ter nekaj mencial in žužnjaj, češ da naj potrpi, ker da še

ni vseh dni konec, ter da se bo še vse kako preložilo. Vrag si ga vedi, kaj je mislil s tem. Njo pa je bilo sram, da nikoli tega. Še zdaj ji je, da bi se kar v zemljo vdrla, ko pomisli na to. Moj bog, saj je bilo videti prav tako, kakor da ona njega snubi. Ježuš, kaj bi dejala oče in mati, ko bi vedela to!

Vsa je rdela od sramu. Sklanjala se je globoko nad culo in toliko da ni glave kar med obleko in perilo vtaknila. V duši ji je vrelo in kipelo kakor v prenapolnjeni ponikovalnici. Vse se je mešalo v njej – žalost, sram, obup, razočaranje, kes in jeza.

Ta Šimen! Naj ji le še kdaj pride pred oči! Na svetu tak kosorepec je kakor drugi fantje. Ona pa je toliko dala nanj. Toliko mu je zaupala, za takega poštenjaka ga je imela in toliko je verovala vanj. On pa jo zdaj tako poniglavo pusti na cedilu. Moj bog, da se je morala v njem tako zmotiti! Ali bi ji zdaj bilo treba vezati culo, ko bi bil on fant, kakor bi moral biti? Bi ji bilo treba od doma, če bi jo res imel rad? Bi pustil kdaj pravi fant, da mu ljubo vdinjajo za dekle? Nikoli!

Bila je v dno srca užaljena in globoko razočarana. Sram jo je bilo in srce jo je bolelo. Če bi bila sama v izbi, bi se vrgla na posteljo, zarila obraz v culo in na glas zatulila.

O kako prav so imeli mati, ko ji niso pustili, da bi se na samem shajala z njim! – »Če mu je kaj zate in če misli pošteno, naj pride v hišo, saj ve, kje imamo vrata,« so ji zmerom govorili. On pa jo je zalezoval le v mraku in jo vabil za skedenj. Poniglavc tak! –

»Šmentajte, vse si razrila, vse razkopala in razvlekla!« se je jezila mati. »Kaj pa si toliko tega zmetala iz skrinje? Saj ti ni treba vseh svojih stvari jemati s seboj. Samo toliko poveži v culo, kolikor potrebuješ za prvo silo. Nekaj obleke in perila, drugo pa pusti doma. Če se z Lesarico pogodimo in pojdeš potem z njo na Strmico, skočiš potem pač kako nedeljo domov po stvari, ki jih boš še potrebovala. Ali pa ti to ali ono prinesemo kdaj k Fari in boš tisto potem v nedeljo od maše grede s seboj vzela.«

»O kakopak – domov bom hodila!« je Alenka trmoglavila, ker sta jo razganjali kljubovalnost in jeza, kar je bilo pri njej sicer nekaj nenavadnega. »Kakor da se dékle lahko kar takole sprehajajo!«

»Ne jezikaj! Rajši pohiti, da ne bova kasnili,« jo je zavrnila Lovšinka in odšla v kuhinjo, da pripravi zajtrk.

Ah, morda me pa Lesarica res ne bo marala v službo, se je Alenka na tihem tolažila. Kako je že rekla včeraj potovka Lucija? Da sem premalo životna?

Podzavestno si je šla z rokami čez boke.

Res, v život je drobna in tam – tam odzad je ni dosti. Tudi čez pas bi jo moški skoro z dlanmi obsegel. Ne zad ne spred ni tako čvrsto oblazinjena kakor na primer Urbasova Ana, tista bunka, ki jo bo France vzel za ženo. Ta je široka kakor seneni voz in na njej se spodaj in zgoraj vse trese kakor na tistih orjaških kobilah, ki skozi lužarske klance vozijo parizarje. Ne, s takimi oblinami in blazinami po životu se ona, Alenka, res ne more ponašati. Ali pri delu se upa pomeriti tudi z Urbasovo Ano ali s katero koli si že bodi – tudi s še bolj ritasto.

O, ko bi je Lesarica le res ne marala za deklo!

Ali ko je o tem začela treznejše razmišljati, tudi v tem ni videla rešitve. Najprej – kakšna sramota bi bila, ko bi se od Fare morala s culo vrniti na Lužarje. Vse bi se ji posmehovalo, češ da še za deklo ni. In potem – od doma bi vendar prej ali slej morala. In naposled – Lahov Šimen je potem še celó nič več ne bi maral.

Ko se je tako na lepem ujela pri tej misli, je uporno vrgla glavo vznak.

»Čeprav ne!« je trmasto šepnila. »Mar mi je tak figar!«

Zajtrkovali so molče. Vsem je nekaj ležalo na duši in jih tlačilo kakor mora. Res je, da pri jedi tudi druge dni nikoli niso govorili ali pa le malo, vendar je bil današnji molk čisto drugačen kakor druge dni. Nekaj zadušljivega, nenavadnega je bilo v njem, kakor da se je zbrala družina k sedmini.

V Alenki je bilo vse napeto, tako da je jed le s silo tlačila vase. Čutila je, da se ji hoče v duši nekaj prelomiti in razklati. Stežka se je premagovala, da se ni za mizo zguzila⁶⁷ vase in na glas zajokala.

Ko so po jedi odmolili, ji je mati dejala:

»No, poslovi se, potem greva.«

Oče je bil že vstal od mize, se naslonil k peči in si zapalil pipo. Alenka je obotavljivo stopila k njemu.

»Hvala vam, oče, za vse, kar ste do zdaj storili zame!« je komaj izdabila.

Oče je vzel pipo iz ust, štrcnil slino skozi zobe in dejal trdo, kakor je bila to njegova navada:

»Srečno, no! To glej, da mi v svetu ne boš sramote delala! Bog ne zadeni, da bi moral o tebi kdaj kaj slabega zvedeti! Drugače te – «

Zadnjih besed to pot sicer ni izgovoril, ali Alenka in vsi drugi v ispi so vendar dobro vedeli, kaj je hotel reči. Saj je imel zmerom na jeziku: »Drugače te na mrtve žlake premlatim.« In doma so vsi vedeli, da oče teh besed ne izgovarja tjavdan.

Komaj je še goltala jok in zadrževala solze.

Brat France se je v zadregi čehljal po glavi, kakor da se ji s tem nekako opravičuje, češ žal mi je, da moraš zavoljo mene od hiše, ali kaj si čemo, je že tako. Stopila je tudi k njemu in mu molče dala roko, ker je ta trenutek tudi njo obšlo, da je na vse zadnje tako ali drugače res on tisti, zaradi katerega se mora ona zdaj s tolikšno bridkostjo poslavljati od svojega doma.

Najteže ji je bilo slovo od Barbke in Markca. Ta dva sta hodila še v šolo – bratec šele drugo, sestra pa zadnje leto. Tako rada bi ju bila ob slovesu stisnila k sebi, ju objela in si ob njima v joku vsaj malo olajšala svojo bridkost, pa se je bala očeta. Ta v družini ni trpel čustvenosti in mehkode, češ da je to le za

⁶⁷ zgúziti se – sključiti se, zgrbiti se

pomehkužene mestne ljudi. Zato je bilo tudi slovo od najmlajših dveh hladno; kratko in zadržano.

Mati jo je že čakala pri vratih. Pomočila je prst v kropivček, se dotaknila z njim Alenkinega čela in jo pokrižala.

»Pa pojdiva v božjem imenu!« je dejala suho.

Alenka se je še enkrat ozrla po hiši, potlej pa je kar omahnila čez prag. Vase ihté je s culo v roki odšla za materjo.

Zunaj je bilo jasno, mrzlo jutro, da je kar rezalo v lice. Iz nižav so se dvigale rahle megle ter se ovijale hribov in gričev kakor prosojne tančice. Od ondod so se počasi razpuhtevale v višave. Kmalu po razsvitu so zapredle jutranje nebo v prozorne pajčevine, da je vzhajajoče sonce bledelo za njimi kakor velik uvel cvet. Čez dobro uro pa se je že prebilo skozi injasto motnjavo ter oblilo svet z jasnim, mrzlim sijem. Iz premrlih žarkov so se po sipkem snežnem poprhu razsule bleščeče pršice, da je po planjavah vse migetalo, kakor da so po snegu zarojile biserne mušice. Tu in tam se je z vej ali z obcestnih žic sprašilo v soncu otopljeno inje ter se razpršilo v zraku kakor srebrn prah.

Ceste in gazi so se čedalje bolj polnile z ljudmi. Nekateri so se šele zdaj vračali od prve maše, ker so se bili zakasnili v štacuni ali pri znancih. Ženske so nosile v premrlih rokah živopisane cule. V Novi vasi in pri Fari so si bile nakupile za več tednov raznih reči, da v gospodinjstvu ne bi zmanjkalo tega ali onega, če bi pritisnila morda še hujša zima in ne bi bilo mogoče dalj časa iz hiše.

Še več pa je bilo onih, ki so šli k deseti maši. Prihajali so z vseh strani in se usipali na cesto. Tu in tam so se ustavljali sorodniki, botri, prijatelji in znanci ter si voščili novo leto. V gručah je povsod vladalo praznično razpoloženje in pravo božično veselje. V jasnem jutru so se z vseh strani razlegali glasni pogovori in smeh. Ves ta hrup in škripanje snega pod nogami je zdaj zdaj preglušil žvenket kraguljčkov, nato pa so mimo gruče ljudi švisntile sani in odhitele po ledeneli cesti.

V modrikastih daljavah so se prikazovale vasi in samotna naselja. Iznad hiš so se dvigali mirni, kakor hoje ravni dimi ter se počasi sukljali pod nebo. Po mužavah⁶⁸ so se v soncu svetile velike ledene gladine kakor velikanska zrcala. Iz gozdov se je oglašalo bevskanje potepuških psov, ki so za svoj račun gonili divjačino čez zamete.

V cerkvi je bila Alenka raztresena kakor še nikdar. Venomer je morala misliti na to, da mora danes od doma. Srce jo je bolelo, da ni mogla moliti, ne biti zbrana.

Hudo jo je skrbelo, kako ji bo v tujem kraju in pri tujih ljudeh. Vedno znova si je napajala dušo z rahlim upanjem, da je Lesarica morda le ne bo marala. Ali ta up jo je vselej prešinil z bojznijo in strahom, da je v mislih vzklikala in se branila: »Ne, ne! Tudi to se ne sme zgoditi.«

Po maši sta se z materjo ustavili pred cerkvijo in čakali, kakor jim je bila včeraj naročila potovka. Ljudje so se gnetli iz cerkve, da bi se bili skoraj strli med vrati. Na koru so še zmerom bučale orgle, da se je veseli napev božične pesmi razlegal prav tja do hiš spodaj ob Farovščici.

Naposled se je skozi gnečo pririnila tudi potovka Lucija. S seboj je vodila še mlado, krepko kmetico. Za njima je répil⁶⁹ zijalašt fantiček ter se zvedavo oziral okrog sebe in po ljudeh.

Ženske so se zadržano in nezaupljivo pozdravile, kakor je to navada med ljudmi, ki se ne poznajo in ki se nameravajo med seboj za kaj pogajati. Lesarica se je z očmi takoj zapičila v Alenko in jo ocenjujoče premerila od nog do glave.

»Kaj?« se je zavzela čez čas in očitajoče pogledala potovko. »Le-tá naj bi prišla k nam za deklo?«

»Da, prav le-tá, gospodinja!« je odgovorila potovka čisto zbrano in mirno, ker je bila takih reči in besedi pri podobnih pogajanjih že vajena. »Vam morda ni všeč?«

⁶⁸ mužava – močviren svet, močvirje

⁶⁹ répiti – slediti

Lesarica je dekle samo gledala in zmajevala z glavo. Obrnila se je k Lovšinki, rekoč:

»Kaj pa mislite, ljudje božji, da pošiljate takega otroka od hiše? Saj bi bila komaj za péstrno, ne pa za deklo na kmetiji.«

»Kakšen otrok!« jo je zavrnila Lovšinka. »Saj jih bo imela k žetvi že dvajset. Za njena leta je na pogled res za spoznanje pre-drobna v život, ali to je pri nas v rodu. Kar mene poglejte. Potegnjena sem kakor natič⁷⁰, zraven pa še stara, vendar oprav-ljam še vsa dela na polju kakor kakšna, ki je v najboljših letih. In hči je prav takšna. Lahko se zanesete na to, da vam bo opravila vsako delo, naj bo v hiši ali zunaj na polju. Kar tetko Lucijo vprašajte,«

»Saj sem jim prav to že snoči rekla,« je pohitela potovka.

»Ohlapna je v život in težko, da bi sama mogla vedro vode ali pomijnik zadeti na glavo,« je menila Lesarica in dekle znova premerila.

Alenki je bilo, kakor da stoji na ognju. Od samega sramu ni vedela kam pogledati. Nobene si ni upala črhiniti, čeprav bi bila najrajši na ves golt kričala, ko jo je Lesarica tako v nič devala. Ali to, kar je le-tá nazadnje povedala, ji je bilo vendarle preveč.

»Mislite, da sem se zlegla v grajskih pernicah, da tako govo-rite?« se je oglasila. To je hotela povedati kar se dá odločno in pogumno, ali besede so se ji zlomile v plaho jecljanje.

»Oho – glejte no, kako je jezikava!« je Lesarica brž pograbi-la.

»Nak, to pa ne! Jezična pa že ni,« jo je branila potovka. »To že lahko rečem. Krotka je kakor ovčka. Kajne, gospodinja?«

Pogledala je Lovšinko, a ta je potovki samo prikimala, hčeri pa rekla:

»Odgovarjaj samo, če te gospodinja kaj vprašajo, drugo pa prepusti meni in tetki Luciji!«

⁷⁰ natič – prekla, fižolovka. Potegnjena sem kakor natič pomeni: velika in sloka sem kakor fižolovka

Alenka je vsa osramočena povabila glavo.

»Kako pa zastran plače – koliko bi hotela imeti?« je vprašala Lesarica.

Alenka se je v zadregi ozrla k materi. Ta si je uprla kazalec v brado in se zamislila, kakor da šele preudarja, koliko bi rekla.

»I no – takole naredimo!« je pogrknila čez čas. »Ker je novinka, ji boste dali o božiču štirinajst goldinarjev pa obleko in dva para čišmov.«

Lesarica se je na te besede naglo odmaknila in se na glas zasmejala.

»Kako ste rekli?« je porogljivo zategnila. »Štirinajst goldinarjev, obleko pa dva para čevljev? Ste ob pamet ali se vam je to morda samo zareklo. Šmentajte, toliko še prava, že uslužena dekla ne bi zahtevala.«

»No, koliko pa bi jih bili vi pripravljene dati?« je Lovšinka že popustljivo vprašala.

»Kaj bi besede gostili, ko je očitno, da se ne bomo pogodili,« je bila Lesarica odrezava. »In sploh – jo imam drugje izbrano. Pa je tista vse drugačna babuza⁷¹ kakor tale vaša, a ne terja toliko plače kakor vi.«

Zažela si je ruto na vratu in se obrnila, kakor da se ne kani več pogovarjati.

»Medard, kar pojdiva!« je zaklicala fantičku.

Ta je zmedeno pogledal mater, a se je potem brž spet zazijal v dekle, ne da bi se ganil. Hotel je nekaj reči, a ga je prehitela potovka Lucija, ko se je ustopila pred Lesarico, rekoč:

»Zdaj pa zinite že enkrat katero pravdansko in ne bosite več takih, ki ne sodijo ne v kopice ne v ostrnice⁷². Govorite, kakor da se posli za službe na vaši Strmici kar tepó. Saj vemo, kako je. Za malo plače je pravdanske ne dobite tja v vaše hribe, če se

⁷¹ babuza – v zaničljivem pomenu babnica; zmikavta, tatica

⁷² ostrnica – tanjše deblo ali vrh debla s prisekanimi vejami, ki se uporablja za sušenje krme: deteljo so sušili na ostrnicah / senene ostrnice

razčtetverite. Lahko pa se vam nameri, da se nasmolite in dobite kje kakšno zmikavto, ki so jo drugje iz službe nagnali. **Kadar posla v hišo jemlješ, ne glej goldinar, da ne boš jokal kdaj za stotaki.**«

To je opogumilo Medarda, da je prijel mater za roko, jo prošeče pogledal in zajecljajal:

»Oh, mati, pa bi jo vendar vzeli.«

Lesarica ga je karajoče ošinila z očmi.

»Ti pa drži jezik za zobmi!« ga je strogo zavrnila.

Fantek je zardel in povесil oči. Ali se je potem takoj zopet zamaknil v dekle ter ji nepomično in kakor zavdan zrl v zardeli obraz. Tako je strmел vanjo ves čas, tudi še potem, ko so se ženske jele že resno pogajati. In strašno se je bal, da se pogajanja zaradi materine nepopustljivosti ne bi razbila. Dekle se mu je na vso moč smililo. Prav dobro je čutil, kako ji mora biti v srcu, ko so ženske barantale zanjo kakor za telico na sejmu in ko jo je mati pri tem kar naprej v nič devala. In to samo zato, da bi ji pri plači zbila in utrgala kakšno krono. Dekletu gre že kar na jok. Oči se ji vlažno love od ženske do ženske in ustnice ji čedalje bolj drhte. Le kje imajo mati oči, da ne vidijo, kako je to ljubko dekle vse kaj drugega kakor ona robavsela, ki zdaj služi pri njih?

Po dolgem in razburljivem pregovarjanju in mešetarjenju so se ženske nazadnje vendarle pogodile. Medard bi bil od samega veselja najrajši kar zaplesal. Imelo ga je, da bi bil pograbil novo deklo za roko in jo sam vodil po cesti na Strmico, kakor je nekoč Mlakarjevo Nano, ko je ta začela hoditi v šolo. Vse znamenitosti ob poti bi ji razkazal. V Lazah bi mimogrede pokukala malo v Benčinov gozd, kjer bi ji tovariško zaupal, kje zoré poleti najlepše jagode in kje se človek lahko do sitega nazoblje malin. Pokazal bi ji, kje spomladi gnezdiijo taščice, brglezi, drozgi, čižki in drugi ptički, kje imata jazbec in lisica svoj brlog in v katerih duplinah domujejo gozdni škrati in njihove pedenj-dekllice.

Lesarica je potegnila Lucijo na stran in ji na skrivaj stisnila nekaj petic v roko.

»Hvala vam, strina, hvala!« se je potovka zahvaljevala, zavijajoč novce v rutni vozec. »Boste videli, da boste z dekletom zadovoljni,« jo je prepričevala. »Menite, da bi vam jo priporočala, če je sama ne bi dobro poznala in če ne bi vedela, da je pridna in poštena?«

Lovšinka pa ji je ob poslavljanju spustila kar cel goldinar v dlan.

»Tisočkrat vam bog povrni!« je potovka hvaležno zagostolela. »Zastran Alenke ste lahko popolnoma mirni in brez skrbi. Pri Lesarjevih ji bo kakor doma,« ji je zatrjevala. »Verjemite mi, da je ne bi spravljalja tja, če ne bi bila uverjena, da bodo skrbeli zanjo kakor za svojo.«

Preden se je poslovila od žensk, je požugala še dekletu in jo vpričo vseh posvarila:

»Ti, Alenka, pa zdaj le glej, da boš tudi v službi pridna in poštena, kakor si bila do zdaj doma. In bog ne daj, da bi kdaj s čim nakopala sramoto sebi, svojemu domu in meni, ki sem te spravila v službo!«

»Nič se ne bojte, tetka Lucija,« je odgovorila Alenka, pa je komaj vedela, kaj govori, tako ji je bilo hudo, ko je bilo zdaj za trdno odločeno, da mora v službo. »Ne bom vam delala sramote, ne!«

»No, zdaj se še z materjo kaj pogovori, potem pa pridi za nama,« ji je dejala Lesarica in odhitela z Medardom za gručo žensk.

Lovšinka je čutila, kako je hčeri pri srcu. Zato jo je prijela za roko, kar se že od Alenkinih otroških let ni več zgodilo, in ji rekla mehko:

»Malo te pospremim. Daj mi culo, ti jo bom nekaj časa jaz nosila.«

»Oh, ne, mati!« se je Alenka branila. »Bom že sama.«

Obrnila se je stran in si skrivaj obrisala solze.

Molče sta krenili za Lesarico. Alenka si je skoraj do krvi grizla ustnice, da ne bi na glas zajokala. Ah, zdaj je torej le res!

V tuj kraj gre, k tujim ljudem. Ne bo se več vrnila z materjo na Lužarje. In Šimen – Ah, nanj noče več misliti! Samo on je kriv, da jo zdaj tako boli srce in da ji je tako hudo. Če ji ne bi bil zmerom govoril, da bo njegova žena, bi se bila že zdavnaj spoprijaznila z mislijo, da bo prej ali slej morala od doma. Počasi, vsak dan po malo bi se bila vdajala v svojo usodo in tako ji zdaj ta pot ne bi bila tako bridka. Pa se je zanašala nanj kakor ukleta kraljična na svojega kraljeviča in odrešitelja. Oh, kako lažnivi so moški! To si bo dobro zapomnila. Nobenega več ne bo pogledala.

Mati je molče hodila ob njej. Tudi ona je bila zamišljena in zaskrbljena. Saj gre spet eden od njenih otrok od doma. To pot hči, ki se zanjo najbolj boji. To dekle ni prav nič podobno drugim njenim otrokom. Tako je mehka in sanjava, kakor da ni njena in njenega moža kri. Srce ima mehko in vsa je, kakor da so jo vile dojile in zibale, kakor do so jo vso mladost v svilo in tančice zavijale. Na zunaj je res živela trdo kakor drugi njeni otroci, se je res žulila z delom kakor vsi pri hiši, z dušo pa je bila zmerom v nekakšnih pravljičah in sanjarijah. To je vsakdo čutil, najbolj pa ona, njena mati. Zato jo zdaj tako skrbi, kako bo z njo v službi in svetu. Tako čudno jo tišči v srcu, kakor da gre za pogrebom, in dušo ji obletava nekaj kakor huda slutnja. Rada bi hčeri za slovo kaj toplega, dobrega rekla, jo še kaj posvarila in poučila, pa ji beseda kar neče iz ust. Trdo zdaj, ko gre hči od doma, ne more govoriti z njo, mehko pa ne zna. Svojih otrok nikoli ni razvajala, nikoli jih ni ljubkovala. Tega ji tudi mož ne bi bil pustil. Oh, on je bil zmerom tako trd z družino! Nikdar ni nikomur prizanašal, še sebi ne. In kakršen je bil sam s seboj, tak je bil tudi z otroki in z njo, s svojo ženo. Samo da nje ni pretepal, kakor je otroke. Še ko so bili v zibki, se je znal samo zadirati nad njimi. Ni pa ni mogel trpeti in prenašati njihovega jokanja. Ko pa so zlezli v krilca, jih je še samo strahoval. Nikdar niso slišali mehke besede iz njegovih ust. Vse, kar je kdaj spregovoril z njimi, je bil trd, strog ukaz ali pa ukor. Zato se ga je v hiši zmerom vse balo.

Vsi so trepetali pred njim. Celo ona, njegova žena. In kako strašen je bil, kadar je zgrabil za palico! Oh, takrat je ta neusmiljeno pela v hiši. Pa po srcu ni slab človek. Ne – tega ne more reči. Le tako trde narave je, tako strog in nepopustljiv, da za nikogar ne pozna prizanašanja in milosti. In tako sveto je preverjen, da je človeka mogoče samo s palico vzgajati, ga s strogostjo držati na vajetih in ga voditi po pravi poti. Tudi sam sebi nič ne prizanaša in če bi se mogel, bi celo samega sebe vsak dan trikrat premlatil. In ona sama – tudi ona je bila že po svoji naravi mrka in molčeca. Zmerom je vse zapirala vase, svoje misli, želje, bridkosti in težave, pa tudi tisto malo veselja, ki ga je bila kdaj v življenju deležna. Ali je potem čudno, da je ob takem možu tudi ona postala do sebe in svojih otrok še bolj trda, vsa vase pogreznjena in zalizana, kakor je bila že po svoji naravi?

Prispeli sta na cesto pod Vélíkim vrhom, ne da bi bili med seboj tudi besedico spregovorili. Vsaka zase sta v srcu brozgali po svoji bridkosti in se vdajali težkim mislim. Šele na razpotju pred Studencem je rekla mati kratko:

»No, dovolj daleč sem te spremila. Zdaj se morava posloviti. Tole ti še povem, preden se ločiva: v službi bodi pridna, zvesta in poštena. Gospodarje zmerom ubogaj in glej, da dela ne boš z lučjo iskala. Zastran drugega pa – saj veš, kako smo te doma učili. Tega nikoli in nikdar ne pozabi. Sli slišala in me razumela?«

»Slišala in razumela,« je dahnila Alenka komaj slišno.

»No, potem pa zbogom!« je rekla Lovšinka suho in podala hčeri roko v slovo.

Alenko je tako strašno stisnilo v srcu, da bi bila od bolečine kar zatulila. Toda premagala se je in s silo udušila v sebi naval bolečih čustev, ki je hotel v joku bruhniti iz nje. Segla je materi v roko in se ji za trenutek zagledala v sivi, uveli obraz.

»Zbogom!« je rekla še ona suho.

Obrnili sta se in šli vsaka svojo pot.

Lesarica je bila medtem s fantom odšla že dobršen kos poti naprej. Alenka je pohitela za njima. Šele zdaj, ko je ostala sama, je začutila vso svojo samotnost in izgubljenost v svetu. Bilo ji je, kakor da so jo vsi ljudje na svetu zapustili in pozabili. O ljubi bog, kako je to! Kakor brezdomka je zdaj na tej nepoznani cesti, koder še nikdar ni hodila. Tuji kraji se ji odpirajo pred očmi in okrog sebe vidi same neznane obraze. Nobene toplote ni zanjo nikjer, nobenega prijaznega pogleda. Nihče ji ne reče pristrčne, tople besede. Kakor izgnanka gre v neznano, temno življenje, bog si ga vedi kakšni usodi naproti.

Ozrla se je nazaj, ali mati je bila že zginila za ovinkom. Tedaj jo je z vso močjo zgrabilo, da bi se bila obrnila in se pog-nala za njo proti Lužarjem, proti domu, ki ga je morala zapustiti tako nepričakovano. Toda čvrsto je stisnila zobe, da so jo zabo-lele čeljusti, se vsa stulila vase ter se kakor vihar pognala naprej.

Dohitela je gručo ljudi, ki je z njimi hodila gospodinja. Za njo je potem sama zase nadaljevala pot. Ženske spredaj so se glasno pogovarjale med seboj. Vsakič toliko se je katera ozrla nazaj in jo ošinila z naglim, zvedavim pogledom. Bržkone je gospodinja ženskam povedala, da si je danes najela novo deklo in da je to tisto dekle, ki gre s culo za njo, pa zdaj njene znanke pasejo radovednost na njej. Tudi fant, ki je prej pri Fari tako čudno zijal vanjo, šepetaje nekaj dopoveduje fantičkom in punč-kam, capljajočimi za materami. Očitno jim tudi on nekaj pripo-veduje o njej, zakaj otroci se neprestano obračajo nazaj in jo gledajo kakor deveto čudo.

Pot se ji je zdela neskončno dolga; ni pa ni je hotelo biti konec. Ob njej so se ji na vsak korak odpirali sami novi kraji. V daljavi so se ji prikazovale neznane gore na obzorju. Na križpo-tih so se ljudje čedalje pogosteje trgali iz gruč in se spuščali po ozkih gazeih proti bogve katerim samotnim zaseljem.

Sonce je stalo že na poldnevu, pa je bilo po dolinah in gričih vendar mrzlo in medlo. Vsepovsod sam hlad in sivina, sam mraz in tujina.

Tu in tam so ob cesti ali ob razpotjih čepele v snegu bridke martre ali kapelice z zamrznimi okni, da v njih ni bilo mogoče videti svetnikov. Le sem ter tja se je v otajani lisi na okenskem ali vratnem steklu prikazala obledela podoba ali motna roža. Kjer pa so bila znamenja odprta, so se svetniki zmrzlo in čemer-no držali v tesnih dolbinah, kakor da morajo tam stati za kazen. Okrog svetih podob so bile ponekod razpostavljene zbledele rože iz pisanega papirja in se žalostno povešale pod snegom, ki ga je bila burja navejala po znamenjih.

Medard se je utrgal iz gruče otrok in počakal Alenko.

»Daj mi culo!« je dejal in segel po svežnju, ki ga je dekle nosilo na rokah. »Ti bom malo odnašal.«

Posiljeno se mu je nasmehnila.

»Pa boš mogel? Ne bo pretežko zate?«

»O, misliš, da sem kar tako!« je pogumno odgovoril in se široko razkoračil pred njo. »Že vse kaj težjega sem kdaj cijazil! Meh moke prinesem iz mlina kakor nič. Kaj je ta culica v primeri z mehom moke?«

Zadel si je sveženj čez glavo, da ga skoro nič ni bilo videti izpod njega.

»O, pa si res močan!« ga je pohvalila.

»Kakor da bi bilo to kaj!« se je junačil. »To bi še otrok z lágotjo nesel.«

»Kaj ti nisi otrok?« se je Alenka začudila.

Odprl je usta, a beseda mu je zastala na jeziku. Še nikoli do zdaj mi ni prišlo na um, da bi bil razmišljal o tem, kdaj človek neha biti otrok. Šele zdaj, ta trenutek in ob tem dekletovem vprašanju pa kakor da se je nenadoma nekaj sčajmalo⁷³ v njem, kakor da se je nenadoma nekaj prelomilo v njegovem življenju. Ugreznil se je vase in dolgo preudarjal, kaj naj na dekletovo vprašanje odgovori, kakor da bo ta odgovor odločal o velikih in tehtnih rečeh. Nenadoma pa kakor da se je nekaj sprožilo v

⁷³ sčajmati – zavedati se

njem. Visoko se je zravnal pred dekletom, kakor da se hoče potegniti pred njo do nébes. Potem pa je butnilo iz njega kakor iz puške:

»Ne – nisem več otrok!«

To je povedal tako odločno, da se je morala Alenka zasmejati. Kakšne se znebi – ta fantiček! Tak drobencelj je še, da je videti samo dvoje nožic, ki pod culo naglo drobe po cesti, pa bi hotel biti že velik.

»Saj bom letos nehal hoditi v šolo,« je na njen smeh pristavil, kakor da hoče svojo prejšnjo izjavo podpreti s tehtno podkrepitvijo. »Poleti dopolnim štirinajsto leto.«

»O potem pa že!« mu je Alenka važno pritrdila.

Iz njenega smeha in iz njenih besed je domiselno povzel, da njegovih besed nemara ne jemlje zares. Kar nekam užaljeno jo je pogledal izpod cule, nabral usta v mrdec in rekel:

»No, čakaj! Ko prideva domov, se postaviva vštric. Boš videla, da nisem dosti manjši od tebe.«

»O, tudi brez tega vidim, da si že velik!«

»Tudi metat se pojdeva lahko. Boš videla, kako sem močan,« se je fantič še naprej postavljaj, hoteč jo po vsej sili prepričati, da res ni več otrok. »Boš videla, rkelj⁷⁴ dvignem na rítini⁷⁵ kakor nič in ga sam zvalim na voz.«

»Res?«

»Čisto zares!«

»Vidiš, tega jaz ne bi zmogla.«

»Tudi Pakiževega Cenca s Hudega Vrha položim kakor čik na tla, čeprav je večji od mene,« se je fantič še kar naprej širokoustil in bahal, da bi kar najbolj zrastel v njenih očeh. »V naši vasi ni nobenega fanta, ki mu ne bi bil kos – razen Petračevega Jurija. No, ta pa je že pravi fant, skoraj možak.«

»Potlej pa s teboj ni dobro češenj zobati.«

⁷⁴ rkelj – hlod

⁷⁵ ritina – odebeleni del debla nad panjem

»To se ve, da ne!«

»Joj, saj se te skoraj kar bojim!« je klepetala z njim tjavdan.

»O, ti se me pa kar nič ne boj!« je pohitel. »Tebi ne bi mogel nič hudega storiti. Narobe! Postavil bi se zate, če bi ti kdo kdaj kaj hotel. In pomagal ti bom, kadar boš imela veliko dela ali če kdaj sama ne boš česa zmogla. Drva ti bom nosil iz drvarnice, banjko ti bom pomagal oprtiti, vedro ali pomijnik zadeti na glavo. Boš videla!«

»Misliš, da tega ne bi sama zmogla?«

Počasi se je obrnil in jo izpod cule ocenjujoče premeril.

»Ej, bi že!« je laskavo presodil. »Pa je prijetneje, če sta dva, ki drug drugemu pomagata.«

»Vidim, da si dober fant!« ga je pohvalila.

V otroškem razgovoru s fantičem se je nekoliko razvedrila. Pot ji je hitreje minevala in v duši ji je malce odleglo, ker se je v pomenku zamotila, da se ni kar naprej napajala z grenkimi mislimi. Medardova brbljavost ji je v tem trenutku dobro dela.

»No, če je tako, si bova pa prijatelja,« je dejala in se mu prijazno nasmehnila.

»O, bova, bova!« je Medard brž pograbil. »Če boš le ti hotel. Veš, vsaki ne bi pomagal pri delu. Mici, tej, ki zdaj služi pri nas in ki pojde danes proč, tej že nisem maral drv iz drvarnice vlačiti. Ta je zmeraj jeznorita. Srpata in rogljata je kakor mesec, ko se mladi. Kar naprej se zadira in reži nad človekom. Zato sva si bila zmerom nekam navzkriž. S teboj bo pa to že drugače. »Z menoj?« se je Alenka začudila. »Zakaj pa ravno z menoj?«

Potisnil si je culo globlje na oči in premišljal, kako naj odgovori, da bo zadel to, kar čutdi do nje in kar bi ji tako rad povedal.

»No – zato, ker si čisto drugačna kakor Mica,« je rekel potem. »Ker si – «

Zmedel se je, ker za svoje misli ni mogel najti pravih besed in ker se mu je budilo v duši novo, nenavadno občutje, ki ga nikakor ni mogel prav opredeliti. Ljubi bog, kako naj ji pove to,

kar čuti do nje, ko pa je to občutje tako čudno in nerazumljivo? Na svetu tako mu je kakor takrat, ko je pred štirimi leti v vročem poletnem dnevu z botrom Lukcem kolovratil prav po tej cesti od birme domov. Takrat ga je bil boter spravil v krčmo in ga tam napajal. Ker je bil žejen in ker ga je Lukec na vse pretege posiljeval s pijačo, je bil res zvrnil nekaj kozarcev. Nikoli dotlej še ni bil pokusil vina, zato je bil kmalu kar nekam motoglav⁷⁶. Boter pa se ga je bil tako naluckal⁷⁷, da je bil potlej ves vehav⁷⁸. Ko sta hodila domov, je bilo njemu, Medardu, tako široko v duši, da je prešerno opletal z botrinjsko culico okrog sebe in z botrom veselo popeval po cesti. Svet se mu je zdel tako nenavaden, tako lep in dober, da bi ga kar v naročje vzel, če bi ga bil mogel. Vsi ljudje, ki sta jih z botrom srečevala ali dohajala na cesti, so bili videti tako prijazni in ljubeznivi, da jih je človek moral imeti pristrčno rad. Če bi se bilo spodobilo, bi jih bil kar objemal.

In danes ga navdajajo prav taka občutja. Prav tako široko in svetlo mu je v duši kakor takrat. Čeprav je zima, mu je vendar toplo kakor spomladi. V duši mu je lepo in svečano in vse ga tako opaja, kakor da se od nekod usipljejo nanj rože in ga omamljajo s svojim vonjem. V srcu mu je lahkotno, jasno in sladko, kakor da se je napil medicine. Življenje se mu ne zdi prav nič táko, kakor druge dni. Vse je tako neresnično, kakor da se je ves svet potopil v toplo, v neskončne daljave nasevano poletno brezskrbnost in sanjavost. Ah, najrajši bi novi dekli položil roko čez pas in z njo pevaje odšel v ta novi sončni svet! Kajti to dekle mu je všeč, mu je milo in drago, kakor da mu je sestra ali pa še bolj.

Da, mila in draga mu je. To je prava beseda za to, kar čuti zanjo v srcu.

Obstal je sredi ceste in odprl že usta, da bi ji to razodel. Tedaj pa mu je jezik nenadoma odpovedal in vsa kri mu je šinila

⁷⁶ motoglav – omotičen

⁷⁷ naluckati se – napiti se

⁷⁸ vehav – negotov, majav

v glavo. Moj bog, ali ji more, ji sme povedati to? Oh, ne – kje neki! On je vendar fant, ona pa dekla. Kako bi ji potem torej mogel reči, da mu je mila in draga? Saj to je vendar toliko, kakor če bi ji rekel – Ne, ne! Kaj takega se vendar ne spodobi. Morda je celo pregrešno. Ljubi bog, kako mu je moglo priti kaj takega na um?

Postalo ga je tako sram, da si izpod cule še pogledati ni upal. Kar čutil je, kako ga zaliva kri in mu v vročih kolobarjih kroži po licih. Sam bog, da mu je jezik kar naenkrat postal zavaljen kakor zamokel podplat, sicer bi bil bleknil bogve kakšno neumnost. Tako pa so mu usta kakor s travo zamašen zvonec, da ne more spraviti nobene besede iz njih. Samo onemoglo bi cvrkotal kakor ptiček, ko se prvokrat oglašča z gnezda.

Potisnil si je culo čisto na obraz in stekel naprej.

Alenka je zopet ostala sama. Znova se je zagrizla v poprejšnje misli in kmalu pozabila na fanta.

Mati so zdaj bržkone že doma, ona pa rine v čedalje bolj tuj svet. Moj bog, ali še ne bo konec teh klancev? Ali leži ta Strmica res čisto na drugem koncu sveta? Tako je že zbita, da se ji od utrudljive hoje po zamrzli cesti in od snežnega blišča kar mežurji ⁷⁹delajo pred očmi. Pot pa pelje v čedalje bolj pust in hribovit svet. Joj, to mora biti poletni dolgočasno v teh krajih! Nikjer ni videti nobenega mlačja, nobenega potoka z mečičjem ob bregovih.

Pred njo je hodilo le še nekaj ljudi, ker se je bila gruča medpotoma že močno zredčila. Ženske spredaj so zavile s ceste v ozko gaz, vijugajočo se po strmem laz u nizzdol v grapo.

Vrh laza jo je fant zopet počakal. Pokazal je z roko v hrib onstran grape in ji zaklical:

»Vidiš, tamle je pa Strmica!«

⁷⁹ mežurji se ji delajo pred očmi – od sončnega ali snežnega bleščanja se človeku utrinjajo (vžigajo) iskricice v očeh.

Potem je zopet stekel za ženskami.

V hribu tam čez je Alenka zagledala nekaj razmetanih kop, stiskajočih se v polico pod vrhom kakor zablodele ovce. Ob pogledu nanje jo je stisnilo v srču. To je torej Strmica? Tu torej ji bo posehmal teklo življenje? Kako dolgo? Kaj vse jo čaka tu? Kakšna usoda ji je namenjena v teh krajih?

Obšla jo je spet taka žalost, da je kar omedlevala. Po licu ji je zdrknila debela solza. Scedila se ji je naravnost v ustni kot in ji grenko obvisela na ustnicah kakor kaplja pelina. Obrisala si jo je z drhtečo roko in se naglo spustila nizdol po lazcu. Dohitela je fanta in mu dejala:

»No, zdaj mi pa le vrni culo! Dovolj si mi jo že odnašal.«

»Nak, ne dam ti je ne!« se je fantek uprl. »Prav do doma ti jo zanesem. Saj zdaj ni več daleč.«

In je spet zbežal naprej.

»O ti čudaček ti!« je zaklicala za njim.

Za dobre četrte ure so bili res že na Strmici. Alenki je plaho utripalo srce, ko je pri Lesarjevih stopila v hišo.

Gospodinja jo je popeljala najprej v tesno kamrico in ji rekla:

»Tule bo zdaj tvoj domek. Dosedanja dekla ima tu še svoje reči; po južini pa ta odide in potem si tukaj lahko urediš, kakor se ti bo zdelo. Zdaj si za trenutek odpočij, potlej pa pridi v ispo. Takoj bomo južinali.«

Ko je Alenka ostala sama, se ni mogla več premagovati. Bruhnila je v silovit jok in po licih so se ji ulile bridke solze. Že od jutra jih je zadrževala in s težavo tlačila ihto v sebi, zdaj pa je butnilo iz nje kakor hudournik čez jez. Vsa žalost, ki se je bila od snoči nabrala v njej, je zdaj prekipela v solzah in se ji z vso grenkostjo zlila iz srca. Jokala je in jecala v kamri ter zraven čisto pozabila, da ji je bila gospodinja naročila, naj kmalu pride k južini.

Ker so jo v hiši le predolgo čakali, je prišla naposled Lesarica sama ponjo. Alenka se je plaho zagledala vanjo, se dvignila in

si začela brisati solze. Ali kar na lepem jo je znova stisnilo v srcu, zdaj s tako močjo, da je sunkovito vrgla obraz v predpasnik in še huje zaihtela.

Lesarica je stopila k njej in ji mehko položila roko na ramo.

»Avšica, kaj boš jokala!« ji je dejala vedro. »Pri nas ti ne bo sile, nič se ne boj. Če boš pravšna, to bo kakor doma. Kaj bi se torej kremžila in obupavala? Obriši si solze in pojdi z menoj v kuhinjo, da si tam izplakneš oči in lica. Ni treba, da bi se kdo pasel na tvojem objokanem obrazu.«

Po teh bodrilnih in razumevajočih besedah je Alenki takoj odleglo. Odšla je z gospodinjo v kuhinjo in si tam izmila obraz. Ali ko je potem stopila v ispo, kjer je za belo javorovo mizo že sedela družina, ji je bilo vendar težko, kakor da je prišla pred stroge sodnike. Plaho je pozdravila in sedla za mizo na prostor, ki ji ga je odkazala gospodinja.

Pomolili so in družina je začela molče južinati.

Alenka je v zadregi segala v skledo. Povešala je oči in si nikamor ni upala pogledati. Na sebi je čutila, da jo kradljivi pogledi skrivaj otipavajo in ocenjujejo. Bilo ji je, kakor da stoji ob sramotnem kamnu. Polaščal se je je čedalje večji nemir in na licih so se ji menjavali kolobarji pekoče rdečice. Jed ji ni šla v slast, čeprav jo je bila dolga pot zlačnila. Za mizo ni nihče nobene žugnil. Le žlice so škrobotale po skledi in udržano škrtale v tišini, viseči nad mizo. Bilo je kar čutiti, da je ta tišina od tod, ker sedi zdaj za mizo nov, tuj človek. Po malem je vsem okrog mize postajalo že kar malo nelagodno. Le Mica, dosedanja dekla, je nekam oblastno in kakor kljubovalno brusila žlico ob skledo. Ko je družina spraznila skledo ječmenove juhe, je dekla trdo pograbila posodo na mizi in jo odnesla v kuhinjo. Glasno je štorkljala ter hrupno odpirala in zapirala vrata. Tršato, samozavestno je hodila po hiši, kakor da je ona tu gospodinja. V kuhinji je dolgo brkljala, preden se je vrnila v ispo. Naposled je le priropotala in malomarno postavila na mizo velik lesen pladenj z dišečo svinino. Alenki se je zdelo, da dekla vse preveč nespošt-

ljivo rita po hiši. Vse torej kaže, da poslom tu res ne natikajo prehudih brzd. To jo je tako osrečilo, da je dvignila glavo in se nekoliko pogumneje ozrla okrog sebe.

Na zgornjem koncu mize je sedel gospodar. V odmerjenih presledkih je posegal na krožnik; potem je oprl vilice ob mizo in z malce vzvišenim pogledom objel družino okrog sebe. Zraven njega je sedela gospodinja. Po kolenih se ji je kobacala enoletna Nežica. Otrok se je motil z veliko leseno žlico, jo slinil v ustih in otepal z njo po mizi.

Ob oknu sta sedela Medard in njegov leto dni mlajši brat Andrej. Medard je Alenko še zmerom tako čudno gledal kakor prej pri Fari in med potjo. Tudi Andrej se je zvedavo oziral vanjo.

Zraven Alenke se je na spodnjem koncu mize šopirila Mica. To je, kakor kaže, dekelski prostor, je presodila Alenka. Torej bo tu tudi ona sedela, ko odide Mica iz hiše.

Misli so ji med južino neprestano uhajale domov. Bolj ko se je skušala obvladati, bolj ji je bilo hudo in čedalje večje domotožje jo je grabilo.

Tudi doma sedé zdajle takole za mizo. Novo leto je, zato južinajo danes s posebno zbranostjo in svečanostjo kakor zmerom ob praznikih. Oče se trdo in strogo košatijo na svojem prostoru v kotu pod bogcem, mati tiho in ponižno ždé zraven njih. Na drugi strani sedi France, med njim in materjo pa se stiskata Barbka in Markec. Ob materi je njen, Alenkin prostor. Ta zeva danes prazen za mizo. Ali mati so po stari navadi tudi zanjo še tiho pristavili njeno žlico k skledi. Alenka v duhu kar vidi, kako materi drhti roka, ko preudarno polagajo zanjo to žlico na mizo s tiho željo, naj ji bo jed tudi za tujo mizo zmerom pripravljena. Tako so zmerom delali, kadar je kdo odhajal od doma v svet.

Tako južinajo zdaj doma, praznično in v svečani zbranosti. Ona pa sedi tu za tujo mizo, medtem ko je njeno mesto za domačo mizo prazno. Morda za vselej. O, v zadnjem času so se prostori doma za mizo hudo prevetrili! Zdaj se družina pri jedi

lahko vsaj udobno razpleči. Saj poprej je bilo vsem že res kar pretesno za mizo.

Spomini na dom so jo zajeli s tako močjo, da sama ni vedela, kdaj so pojužinali. Šele ko je Mica začela pospravljati mizo ter ropotati s posodo in žlicami, se je zdramila iz svojih sanjarij. Preplašeno se je dvignila in hitela pomagati Mici. Pograbila je leseni pladenj in pobrala vilice z mize, potlej pa odšla za njo v kuhinjo. Tu sta se molče lotili pomivanja in pospravljanja.

Rada bi se bila z Mico spustila v pogovor in jo vprašala, zakaj je odpovedala službo, pa se je dekla tako mulasto držala, da se je Alenka ni upala nagovoriti. Šele ko je molk postajal že neznošen, se je opogumila in začela:

»Že dolgo služite na Strmici?«

Mica se je našobila in na kratko odkrhnila:

»Tri leta!«

»Tri leta?« se je zavzela Alenka. »Ali vam zdaj ne bo težko oditi od tod?«

Mica se je zravnala ob ognjišču in svetlo blisnila z očmi. Zviška je premerila Alenko in obraz se ji je razklenil v širok nasmeh, da sta se ji izza rdečih ustnic pokazala v zdravih dlesnih dva venca močnih, belih zob.

»Kaj bi tako od strani tipala, ko se ti takoj vidi, kje te čevelj tišči?« je oblastno odtlesala.

Alenka je plaho trenila z očmi.

»Ne zamerite,« je zajecljala. »Mislila sem – «

»Saj vem!« ji je sunila Mica v besedo. »Mislila si zvrtni iz mene, kako je deklam v tej hiši.«

Očitno jo je mikalo nastrgati tej plahi trapici hrena pod nos. Kajti spakljivo je začela:

»Vidi se ti, da si mila jera. **Kajpak – zelen grah se ne lušči sam in tako se tudi ti še nisi materi iz krila zvila. Pa se boš kmalu marsičesa naučila. Tudi svete resnice, da vsak vol travo muli in vsak gospodar posla žuli.** Če si rahle peke, bi bila boljše

storila, da nisi šla v službo. Zakaj nikjer ne najemajo dekel zato, da bi od žalosti omedlevale in se ponoči v blazine solzile.«

Krepko je zarožljala z žlicami in jih ropotaje treščila v žličnik, kakor da hoče s tem poudariti, da ona ni te baže⁸⁰ posel.

Alenki se je začelo vlažno utrinjati v očeh. Sveta resnica je, kar pravi Mica. Ona, Alenka, ni ustvarjena za dekle. Premehka je in preveč sanjalasta. Nič odločnosti ni v njej. Prava Pepelčica je. Drva bi lahko sekali na njej, ona pa bi vse krotko potrpežljivo kakor ovca. Oh, da se je morala roditi pod tako trepetljivo zvezdo! Njeni bratje in njene sestre – o, ti so tesani iz vse drugačnega lesa. Le od kod pride to, da je ona tako vsa drugačna od njih?

Ko je Mica videla, da je Alenka vsa skisana in da se še komaj bori s solzami, je začela ubirati mehkejše strune:

»No, no! Nikar ga prècej ne nabiraj. Na meh te tu ne bodo odrli, ne spekli in požrli, čeprav si prišla v precēj divji kraj. Delati boš morala, to že, a ljudje niso nápačni. Že pri dosti slabših sem služila. Kakopak, tako ni kakor doma. Ob tujem kruhu pač še nikomur ni veselo po trebuhu godlo.«

»Torej ne greste proč zavoljo ljudi?« je Alenka boječe vprašala.

»Lagala bi, če bi to dejala. Če bi bilo samo zavoljo ljudi, potem bi lahko vse življenje tukaj ostala. Le teh krajev tu sem že do grla sita.«

»Kaj niste iz teh krajev doma?«

»O, sam sveti bog me varji! Iz Ribniške doline sem.«

»Slišala sem, da so tam lepi kraji.«

»O, lepi, lepi! Tudi ljudje so tam vse drugačni kakor tu. Tam je življenje veselo, povsod sam smeh, šegavost in šale. O, kolikokrat sem se tam doli pristrčno in iz vsega srca nasmejala, tu, med temi pustuhi, pa še nikoli. Zato mi je začelo življenje tu že prebito presedati.«

⁸⁰ baža – vrsta, sorta

»Seveda, v svojem kraju se vsakdo najslajše smeji. Saj pravijo, da **še ptica v svojem logu najlepše žvrgoli.**«

»In škriček pod domačim nebom najviše leti!« je Mica veselo dodala in potisnila leseni pladenj v sklednik. »Tako! Jaz sem s tem na Strmici dodelala, ti pa boš šele začela.«

»Kam greste pa zdaj v službo?«

»Nikamor! V Ameriko pojdem,« se je Mica samovšečno pobahala.

»V Ameriko?« se je začudila Alenka. »Jèdeta, mene bi bilo strah oditi tako daleč v svet!«

»Mene pa nič!« je Mica samozavestno odsekala. »Že dva brata imam tam in eno sestro. Pišejo, da se jim dobro godi. Zmerom me vabijo tja in ker so mi zdaj poslali karto za ladjo, sem se kar brž odločila, da jo še jaz potegnem za njimi tja čez veliko lužo. Tako, zdaj veš!«

»Tudi jaz imam brata v Ameriki,« je povedala Alenka. »Jeseni je odšel tja, pa ni še nič pisal. Zdaj vse sili v Ameriko, ali pravijo, da se tudi tam nihče brez truda ne odtešča.«

»Naj pravi kdo, kar hoče! Jaz pa vem, da si tam nikoli ne bom tako petá žulila, kakor si jih mora človek v kmečkih službah. Moj bog, če pomislim, koliko sem se v njih namučila! Koliko sem se že samo na Strmici nagarala, koliko sem tu že vode na glavi znosila! Boš že videla! Nemara še ne veš ne, da tu v vasi še pitne vode ni. O, nosila jo boš, nosila, da boš dušo iz sebe spustila. Poleti v škafih na glavi, pozimi pa v banjkah⁸¹ na rami, da se boš vsa pregnala z njimi. In po kakšnih kozjih stezah, po kakšnih strminah. Čudno, da si že nog nisem polomila.«

⁸¹ banjka – ploščata, sploščenemu sodu podobna posoda, ki se nosi na hrbtu na oprtah (naramnicah). V hribovitih krajih so v banjkah nekdaj nosili od oddaljenih studencev vodo domov ali delavcem na polje.

»O, saj sem navajena hribov!« je Alenka plaho pripomnila, bolj sebi v tolažbo kakor Mici v odgovor. »Saj sem z Lužarjev doma.«

»Lužarjev vendar ne boš s Strmico primerjala!« jo je zavrnila Mica. »Na Lužarjih si imela kaj življenja in družčine. Če drugega ne, vsaj cesta je tam. Tako ti je tam zmerom kakšen nov obraz prišel pred oči. A tu? Kdo pa se kdaj prikaže semkaj na Strmico, te vprašam? Živ krst nikoli. Kaj naj bi tudi počel tu? Nobene ceste, nobena pot ne pelje tod čez. Še Fitnješka Lucija, ki vsa zaselja obleze, in štramasti Lazar, ki po hribih steklenino ponuja, se komaj vsake kvatre⁸² enkrat prikažeta na Strmici.«

»Kakšni pa so kaj ljudje tukaj?« je poizvedovala Alenka.

»Eh, vsi so precēj na isto brado tkani! Pohlevni božji voleki. In za luno so, za luno. Zgovorni pa ne preveč. Z eno besedo – taki so kakor ta njihova zemlja.«

»Kakor ta zemlja?« se je Alenka začudila tej nenavadni primeri. »Kakšna pa je ta zemlja?«

»Rakava in sirotna, skopa. Slabe letine so v teh krajih. Ljudje so tu več lačni kakor siti, čeprav se ves božji letni dan mučijo in garajo kakor črna živina. V velikem postu jedo tu samo enkrat na dan. Ta post je, pravijo, za grehe in pokoro. O veliki noči pa so kašče že prazne. Takrat se začne post iz nuje in traja potlej vse tja do novine.«

Mica se je v malce škodoželjno pretirani črnogledosti razklepetala kakor mlin ob deževju. Zgovorno je mlela še naprej:

»Pa pusto je tu, uh, pusto! Mladih ljudi je tu malo, lahko bi jih na eni roki naštel. Veselja in zabave boš tu torej presneto malo imela. Pravega fanta v vasi ne boš dobila, četudi bi ti ga dohtar zapisal za zdravila. Res sta tu Petračev Jurij in Benčinov hlapec, ker mora pač vsako gnojišče imeti svojega petelina in vsaka fara svojega patrona, ali življenje si z njima ne boš zabelila. Prvi je sicer zal, ali je prava obplotna rogovila. Za vsakim

⁸² vsake kvatre – zelo poredko

krilom se podi in vsake dekline se loti, če le ni prestara, ker pač misli, da je dekline kakor baba v kozolcu, ki vsako leto drži. Drugi pa je prav žalostna švedra⁸³ in zraven tak grob teleban, da bi rajši strašilo z njive k sebi v kamro spustila kakor njega. Stavim glavo, da ti bosta oba že koj jutri za petami. Ali če si hočeš dobro, si nobenega ne pusti preblizu. No, pred Benčinovim hlapcem te ne bom svarila. Je preveč priskutno revše, da bi se katera z njim spozabila. Varuj pa se Petračevega. Ta je na oko kar priku-pen, pa sladak je, sladak kakor med. Pihati ti zna na srce, da bi mu kakšna, ki še ne pozna življenja in sveta, takoj šla na limani-ce.«

Zaupljivo je popeškala Alenko po rami in se spet široko zarežala, kakor da je povedala bogve kakšno salomonsko modrost.

»Tako, vidiš! Zvedela si torej, kar si hotela zvedeti,« je Mica končala svoje besedovanje. Ko bi bila Alenka bolj izkušena, bi bila kaj lahko pogodila, da je Mica hotela nekoliko zastrašiti plaho novinko, ki bo zdaj na Strmici pri Lesarjevih prevzela njeno mesto.

»Zdaj grem, da povežem svoje reči v culo, potem pa zбоgom Strmica!« je še povedala, se spet na vsa usta zarežala in odropotala iz kuhinje.

Alenka je ostala sama in ker ni imela drugega dela, je začela kar tako pometati, zraven pa je razmišljala o tem, kar ji je načevala Mica.

Če je vse to res, potem se ji na Strmici ne obeta kaj prida življenje. Pa kaj to! Samo da so gospodarji, kakor treba. Nič je ni bolj skrbelo in ničesar se ni bolj bala kakor tega, da ne bi prišla v pesti trdim, osornim in brezsrčnim ljudem. Zastran zabav in družine pa si nič ne beli glave. Saj tega tudi doma ni imela. Fantov pa še celo ne bo pogrešala. Še za mar ji ni, da bi se še

⁸³ švedra – šepast človek, tudi psovka

kdaj s katerim vozerala. Se je že z Lahovim mrdavtom dovolj nasmukala.

Napetost v njej je popustila in ko je pometla po kuhinji in veži, je kar nekam brezskrbneje stopila v hišo.

Prav tedaj je tudi Mica prišla iz poselske kamre. Bila je že napravljena za na pot. V ispi je trdo postavila košaro s svojimi rečmi na tla, da je pletivo kar resknilo, in stopila pred Lesarico. Ta je sedela pri peči z Nežico na prsih in jo ravno dojila.

»Tako, gospodinja, zdaj grem,« se je Mica začela z zamolkim glasom poslavljalati. »Lepo se vam zahvaljujem za vso vašo dobroto. Bili ste mi kakor lastna mati. Vse življenje se vas bom lepo spominjala In ne zamerite mi, če sem bila kdaj nerodna in jezikava, če nisem bila zmerom, kakor bi bilo treba.«

Oči so se ji ovlažile, glas ji je začel podrhtevati. Obraz ji je postal mehak in krepak. Zdaj ni bila prav nič podobna oni obalt-ni deklini, ki je poprej v kuhinji pred Alenko tako otresavo jezik brusila.

»Ti nimamo kaj zameriti,« ji je dobrodušno odvrnila gospodinja in ji tudi ona očitno ginjena segla v roko. »Če pa je bilo kdaj kaj nápak, smo to že zdavnaj pozabili. In tudi ti nam nič ne zameri, če ti pri nas ni šlo kdaj kaj vse po dlaki in če smo ti kdaj katero pretrdo zarobili. **Včasih se že tako primeri, da je človek nataknen, pa reče potlej kakšno robato, kakor mu jo pač slina na jezik porine.** Tedaj – srečno pojdi in sreča naj bo s teboj, koder koli boš po svetu hodila.«

Zdaj je Mica kar ne lepem bruhnila v jok. Vzela je gospodinja Nežico od razgaljenih prsi, jo čvrsto privila k sebi in zahlipala:

»O, ti angelček moj zlati! Kako se mi bo tožilo po tebi! Tolikokrat sem te previla, tolikokrat pestovala.«

Zaujckala⁸⁴ je otroka nekajkrat pred seboj in ga potem zopet položila Lesarici v naročje. Stopila je k peči, kjer sta se obešala

⁸⁴ zaujckati – zagugati, zazibati

oba fanta, in zbegano strmela jokajoči dekli v obraz. Izvlekla je izpod predpasnika škrnicelj in jima nasula pisanih cukrov v dlani. Božala ju je po licih in kuštravih glavah ter zdaj tega, zdaj onega krepko privila k sebi.

»Zbogom, Medard! Zbogom, Andrej!« se je vsa v solzah poslavljal od nju. Fanta sta v zadregi tlačila polne pesti v hlačne žepe, da so jima uhajali sladkorčki izpod prstov in se usipali po tleh.

Ko je Alenka videla, kako težko se Mica poslavlja od hiše in družine in kako je naposled celo na glas zatulila, ko je zadela košaro na glavo, se je še bolj pomirila. Z olajšano dušo je odšla v svojo kamro, da bi jo pospravila in po svoje uredila. Kajti Mica jo je pustila dokaj zanemarjeno in vse križem razmetano. Očitno ni čutila potrebe po lastnem prostorčku, kjer bi se ji duša po trdem delu prijetno spočila in nekoliko posanjarila. Kakor vse kaže, je prihajala semkaj samo spat.

Zato pa si jo hoče ona zdaj vse drugače urediti. Kajti ta kamrica bo poslej njen kotiček, kjer bo po delu lahko po svoje živela in nemoteno sanjarila. Ure, ki jih bo prebila tu, bodo samo njene, z nikomer deljena last njene duše. Zato si hoče ta prostorček urediti tako, da ji bo v njem prijetno in toplo, čeprav bo v izbici skromno, kakor je to pač že v dekelskih kamrah.

Z vnemo se je lotila dela. Vse je lepo očistila, pomila, obrišala in na novo razmestila borno opravo, da se ji je kamrica zdelo naposled kar čedna, prikupna in domača. Tudi gorka je bila, ker jo je v steni, ki jo je ločila od družinske ispe, ogreval bok velike kmečke peči.

Razvezala je culo in začela spravljati svoje reči v predalnik. Iz rute so se jih po tleh strkljala jabolka, ki jih je bila dobila od Šimna za božičnico in jih davi kljub vsej zameri skrivaj potisnila v culo. In zdaj se ji ta jabolka tako lepo in zaupno smehljajo, kakor da mežurkajo vanjo vdane otroške oči. Od njih prijetno vonja po domačih krajih, po lužarskih vrtovih –

Pritisnila si je roko na srce in vzdihnila: »Ah, Šimen! Ko bi vedel, kaj si mi podrl v srcu!«

Pa je vendar vsako njegovo jabolko posebej pobožala, preden ga je položila na predalnik.

Ko se je zvečer razpravila in legla v posteljo, so iz teme prihajali k njej z vonjem jabolk spomini na mladost, na Lužarje, na dom, na trenutke, ki jih je preživela s Šimnom.

Ah, življenje je bilo doma kljub strogemu očetu in molčeči, vase zaprti materi vendarle lepo! Človek šele na tujem prav spozna, kaj mu je dom. Naj je življenje doma še tako trdo, sirotno in golo, naj je očetova roka še tako težka in materina ljubezen še tako skopa in utajena, je tam vendarle vse drugače kakor na tujem. Kako neki se morajo nekateri ljudje tako lahko in brezskrbno spuščati v svet kakor na primer Mica, ki se odpravlja v Ameriko, kakor da gre v sosedno faro na žeganje.

Kako lepi so bili doma že samo zimski večeri! Sedeli so na peči – oče in mati, bratje in sestre. Ružili so koruzo ali luščili fižol in si pripovedovali povesti. Ob takih večerih so bili še oče vse drugačni kakor sicer. Radi so poslušali zgodbe in pravljice ter so včasih še sami katero povedali. Na mizo so vsako leto prihajale v hišo Mohorjeve knjige in te so potem prebirali vse dolge zimske večere, ob praznikih in nedeljah. In koliko drugih knjig so še vsako zimo prebrali! Ob vedrih zgodbah in pravljicah, ob žalostnih povestih in nemilih usodah, ki so o njih pripovedovale knjige, so se trda kmečka srca vsa umehčala, da so bili ljudje potlej kakor neizkušeni otroci. Drugi dan pa so se potem vsak zase na tihem čudili, kako jim je neresnična zgodba mogla seči tako do srca, ko je bilo to ubogo srce v resničnem življenju kakor s skalami zametano.

Čeprav so vedeli, da so vse te zgodbe zgolj izmišljije, so se vendar vsak dan znova zamikali vanje in jih sodoživljali kakor živo resničnost, kakor lastno usodo, žalost in veselje. Pri tem so docela pozabljali na svoje reve. Nič več niso mislili na to, da jih bodo že jutri zjutraj na vse zgodaj zgrabile vsakdanje skrbi ter

jih potem grizle vse do črne noči. Sedeli so na peči, misli pa so jim v razpaljeni domišljiji brezskrbno romale po daljnih krajih in deželah. Ob domiselnih pravljicah in povestih so v mislih zablodili v neznane, čudovite svetove, kjer vse žari od same lepote, čudežev in mavričnih sonc. Kadar pa je povest razpletala žalostne in nesrečne usode, jim je bilo v duši, kakor da zadevajo te usode njih same, kakor da zgodba popisuje njihovo lastno trpljenje in bridkost. Vsaka nova povest jih je z vso silo potegnila za seboj v nov, prečudežen svet ter jih nosila nekam v pozabo, kakor nosi deroča reka odlomljene bilke in v vetru odtrgane liste v daljna morja. V takih trenutkih niso vedeli več, da sede doma v borni kmečki koči, na stari, okrušeni peči.

Po navadi je ona brala vsem na glas, ker je samo ona znala tako lepo, s pravim občutjem in glasom postavljati in razpletati besede, da so jo vsi s pridržanim dihom poslušali. In kako se je pri tem šele njej sami zamikala duša v zgodbe, ki jih je brala. Znala se je kakor nihče drug zatopiti v neresničnost in jo doživljati kakor resničnost.

In zdaj – zdaj je konec tega. Z današnjim dnem je stopila v novo življenje. Nemara v trdo življenje pri tujih ljudeh, v tuji hiši in v tujem kraju. Poslej ne bo imela kdaj sanjati in brati. Posihmal⁸⁵ se bo morala še sama žuliti, delati in garati. Ah, vlekla bo, trdo vlekla od jutranjega svita do pozne noči! Mar naj kmečka dekla sanja kakor grajska gospodična ali prebira morda celo knjige?

Ah, to bo bridko in hudo!

Pa kaj, ko človek ne more spremeniti svoje usode! Treba se je torej vdati. Upogni hrbet, stisni zobe in si naprti, kar ti bo življenje naložilo. Saj se tako brez malega godi skoro vsem kmečkim ženskam. Treba si bo pač obdati dušo s trdimi branmi in oklepi, da ne bodo mogle do nje krilaste sanje in kipeče želje.

⁸⁵ posihmal – odslej, od takrat

Saj ob dekelskem življenju srce nemara naglo okameni. Duša se posuši in vroče želje se oblete kakor orumenelo listje v jesenskih slinah in meglah. Čez čas pa se človek nemara vsemu privadi. Tudi življenju brez sanj in želj.

Morda bo k letu osorej že tudi ona tako gola in prazna v duši, kakor je Mica. Svojo usodo bo navezala na ta kraj in na te ljudi, ki so ji danes še tuji in se jih boji, potlej, morda že čez nekaj dni, pa se bo tu docela vživela. In potem se bo čez strmiško puščobo pritoževala še samo iz navade – kakor se je Mica. K letu pa bo nemara tu že božičevala, kakor da se je rodila na Strmici. Udomačila se bo v hiši in se privadila ljudi. In ko bo čez dve, tri leta odhitela od tod drugam v službo, se bo ob slovesu jokala, kakor je jokala danes Mica. Takšno je pač življenje.

Tako se je torej Alenka vdala v usodo kmečke dekle.

III

Petračev Jurij je po ozki gazi cijazil⁸⁶ veliko vrečo zmesi v Podboncar. Tam je imel Mlakarjev Nace, mož njegove sestre Katre, v samotni dragi mlin. Steza je držala mimo vaškega studenca v strmem Bregu. Do studenca je bila gaz dobro shojena, saj je iz vasi vsak čas prišel kdo semkaj po vodo. Od studenca naprej pa so bile v snegu le redke in slabe sledi; v celec so jih bili utrli maloštevilni obiskovalci mlina. Jurij je po teh sledeh le s težavo prestavljal noge. Čez noč se je bilo odjužilo, zato mu je v gnilem snegu in brijuzgi neprestano spodletavalo. Vsak čas je omahnil pod tovorom in zmerom je bil v nevarnosti, da se prekopicne v sneg in zdrči z vrečo vred po strmini.

»Da ta šment!« je spet in spet rentočil in se lovil za grmovje ob gazi.

Ves usopel se je počasi in previdno spuščal po strminah proti brežinam že odtajanega potoka. Iz grape je bilo slišati šum vode, padajoče z jeza, in klopot mlinskih koles. Kmalu se je v globači pokazal tudi star, vegast mlin.

»Pravo sovje gnezdo!« je zamomljal Jurij. »Kako le more Katra živeti v tem brlogu? Trapa neumna, da se je bila morala zvozlati prav s tem mokastim Nackom!«

Ta mokasti Nacek, njegov svak, je prav takrat v pokrevljanih škarpah⁸⁷ na nogah stopical ob pleterju⁸⁸ in z mahom, protjem in ilo mašil zeví v jezu, kjer je voda v velikih curkih uhajala skozi gnilo tramovje in preperele žaganice, da se je je od tod več brez koristi odtočilo v strugo pod jezom, nego se je je zlilo po rakah⁸⁹ v kolesne korce⁹⁰. Potok je dobival vodo iz hudournikov.

⁸⁶ cijaziti – počasi se premikati, vleči, nositi

⁸⁷ pokrevljan škarp – ponošen čevelj

⁸⁸ pleterje – iz protja spleten plot, ograja, jez.

⁸⁹ ráka – leseno korito, umetna struga, po kateri je speljana voda na mlinsko kolo

Zato je bila struga polna le ob nalivih. V sušnih poletnih dnevih in v hudi zimi pa je bila skopa z vodo. Res je bil potok nad mlinom zajet v še dokaj velik jez, ali kaj, ko je bil ta star in ves razdrapan, da je že na vseh koncih puščal. Tako je bilo v njem le redkokdaj dovolj vode, da bi gnala hkrati vsa tri kolesa pod jezom.

»Hej, rake loviš ali vodo jeziš?« se je Jurij z mlinarjem ponorčeval z brega.

Nace je teslasto zazijal in ker svaka zaradi šuma vode in klopota koles ni dobro slišal in prav razumel, je zamahnil z roko in zavpil v breg:

»A, vraga boš mašil! Tako staro brložje! Komaj eno rebro dobro zamašiš in zadelaš, pa že voda pri drugem ven buši.«

»Trap!« je Jurij dejal, zaničljivo zamahnil z roko in stopil v mlin.

Čeprav je zvonec ob durih hrupno brenknil, ko je Jurij odprl vrata, se v mlinu vendar nihče ni prikazal. Mlela sta oba kamna, da je v razklopotanih tečajih in obodih šklepetalo, kakor da se lomijo in podirajo stari groti⁹¹. Zraven so glasno in naglo ščeketale⁹² zdrsane letve ob mikcih⁹³, ko da v grotih čekljajo razdražena ščeneta. V drugem koncu so težko butale stope. V mlinu se je vse treslo, se majalo, šklopotalo, drdralo, suvalo in hreščalo, šumelo, škripalo in hroplo, da iz tega trušča še grmečega boga ne bi bilo mogoče slišali. Iz grotov se je dvigala gosta paliska⁹⁴,

⁹⁰ korec – korci so lijaki (odprtine, lopute) na mlinskih kolesih, ki vanje z rak pada voda na kolesa.

⁹¹ grót – lijaku podobna priprava, v katero se kaj stresa, žito iz njega se vsiplje med mlinske kamne.

⁹² ščeketáti – oglašati se z glasom šček

⁹³ mikec – naprava pri mlinskem kamnu

⁹⁴ paliska – moka, ki se v puhu mlinskih kamnov in drugih naprav praši po mlinu, pomešana s prahom.

se sukljala v vetrovnem ozračju in trepetala po vsem mlinu. V debelih oblakih se je spuščala po tleh ob najhujšem metežu.

Jurij je vrgel vrečo v kot, kjer je čakalo že nekaj drugih vreč in mehov žita na mletev. Otrl si je znoj s čela in stopil k durim, držecim iz mlina na ispo. Tedaj se je v vratih prikazala sestra Katra. Krmežljivo je bolščala v vrtince prahu, sukajoče se po mlinu, in zaspano zehala. Bila je videti čemerna. Bržčas je pri peči spala in je ob brenku zvonca nevoljno zlezla iz zapečka. Bila je v najlepših ženskih letih, v obraz še dosti čedna, le nekam bleđična. Napravljena pa je bila hudo malomarno. Bose noge so ji tičale v razvehljanih in nezavezanih škarpah in nad golimi koleno se ji je mehurila prekratka, preprana in že močno razplezana spodnjica. Nazaj zavezana ruta na glavi in debela kočemajka sta bili na debelo zaprašeni z moko, da se ni dalo razločiti, kakšne barve sta bili nekoč.

»O, glej ga no! Ti si?« se je Katra začudila, ko je v omócku spoznala brata Jurija.

»Zmes sem prinesel mlet,« je dejal ta. »Mati so naročili, da jo kmalu vrzite na kamen. Za svete tri kralje pridem po zmlétje.«

Katra je molče prikimala. Stopila je h grotu in ob mikcu popravila zaplato v odprtini, od koder je puh mlinskih kamnov poganjal cele oblake moke v zrak. Zatem je odšla po vegastih stopnicah še na oder in začela tam nekaj vozlati in šariti okrog jermenov in vrvi, ki so bile vse križem razpletene med groti.

»Daj mi moko in pšenice, ki jo je bila na tepežni dan Jera prinesla v málin!« je zavpil Jurij na oder.

»Nismo še zmléli!« je Katra kratko odsekala.

»Hudimana, saj vendar veš, da dobimo jutri čevljarje v hišo!«

»Kaj dobite?« je zategnila Katra, kakor da ga ni razumela, in naglo zlezla z odra.

»Čevljarje!« ji je Jurij zakričal prav na ušesa. »Saj sama dobro veš.«

»Kako naj to vem? Ali mi je to morda kdo povedal?« se je Katra užaljeno narepenčila. »Zdaj se greste doma skrivalnice pred mano, ko da nisem več vaša. Že nekaj časa čutim, da me na tihem pri vseh rečeh odrivate. Vsi ste se proti meni nekako zalizali in zaprli. To si bom – «

»Kaj to meni opotikaš!« jo je Jurij ustavil. »Ti le kar z očetom in materjo opravi, če te kje kaj žuli.«

Videla je, da je brat nataknen, torej je skrila svoje rožičke in napravila sladek obraz.

»V hišo stopi,« ga je prijazno povabila. »Se bova kaj pomenila.«

»Ne utegnem!« se je Jurij branil. »Torej – kaj naj rečem materi zastran moke?«

»Ne trmoglavi! Noter pojdi, pa ti bom povedala. Tu še lastnega glasu ne slišim.«

S silo ga je potegnila za seboj v ispo.

»Čevljarje torej dobite, praviš?« je začela spravljivo.

»Povej materi, da jutri zjutraj sama prinesem moko. Reci jim, da te dni nismo mogli mleti, ker je bila mlinščica vsa v ledu.«

»Prav, le prinesi. Samo da ne pozabiš.«

Ne bom pozabila. Že nekaj časa sem namenjena k vam, da vidim, kako je doma. In Nana – je zdrava?«

»O, napravila se je, da je kaj! Saj pa ji mati tudi strežejo kakor kakšni kraljični.«

»Menda ne bo taka reč. Ko sem jo poslednjikrat videla, je bila drobna kakor beraški snopek.«

»To je odtod, ker sta bila z Nacetom na predjem dobila,« jo je uščenil.

Katra je zapotegnila obraz in umolknila.

»In kaj ti počneš?« je vprašala čez čas.

»Kaj neki naj bi počel – zdaj pozimi? Dolgčas prodajam.«

»To pa je odtod, ker je Lesarjeva dekla odšla,« mu je Katra vrnila.

»Rahtaš⁹⁵ kakor neumna kokoš!« se je takoj naščetinil. »Misliš, da sem se zares prtil z dekle?«

»Zares ali kar tako, tega ljudski glas ne pove. Slišati pa je, da sta se bila v vaških plotovih že kar prirasla h količem.«

»Če te zgrabim za kuzme, boš koj jezik potegnila za zobe!« je Jurij zarezal nad njo. »Dolgega imaš – daljšega kakor voz oje.«

Nekaj časa sta kujavo molčala, potem pa je Katra začela zvi-to:

»Oženi se, fant, oženi! Potlej ti ne bo več dolgčas.«

»O meni se ne mudi tako na zakonsko plevnico, kakor se je tebi,« jo je Jurij zopet pičil.

Katra se je samo zmrdnila in zopet umolknila.

»Ali so Lesarjevi že dobili novo dekle?« je potlej presukala pogovor.

»Menda je včeraj prišla.«

»Kakšna pa je?«

»Je še nisem videl,« je Jurij na kratko odsekal.

V hišo je prišvedral Nace. Bil je ves premočen; voda se mu je kar scejala od obleke. Iz čišmov so mu ob vsakem koraku švrkali brbunčki, da so se za njim vlekli temne luže po tleh. Premrlo se je držal in lezel v dva cepá. Obraz mu je bil razblinjen kakor mehkuš, ki ga kura zgubi v travi. Ker ga je mrazilo, je otepal z rokami okoli sebe, si glasno hupal v dlani in smešno mencorantil po ispi.

»Še ugonobil se bom ob tej prekleti podrtiji!« se je jezil.

»Se ti vidi, da si pamet na fižolovko obesil,« je začel Jurij porogljivo, ker Naceja ni mogel. Imel ga je za tepčka in se je rad norčeval iz njega. »Če bi jo imel v glavi, bi si zdaj, ko je struga polna, nastregel vode v vreče in si jo v njih shranil za sušne dni.«

Na to žaltavo Jurijevo šalo se je Nace samo kislo zmrdnil.

⁹⁵ ráhtati – oglašati se s kratkimi, enakomernimi, zateglimi glasovi

»Ne drencaj no po hiši!« je iz zapečka še Katra bevsknila nanj. »Vidiš, kako si vse pomočil in onečedil po tleh. Preobleci se, potem pa zlezi na peč. Ves si premražen. V lica si rumen kakor repna nát⁹⁶.«

»In tudi to je tebi podobno, da jez popravljaš zdaj pozimi, ko je zamrzel in poln vode, namesto da bi to opravil poleti, ko je jez suh in prazen,« mu je Jurij še naprej bral levite.

»Podrtija je podrtija!« je zagodel Nace. »Ne popraviš je ne poleti ne pozimi. Treba bi bilo vse skupaj podreti in napraviti novo. Pa boš hudiča napravil, če ni denarja. Že zdavnaj bi bil obnovil jez in mlin, ko bi mi vaš oče dali Katrino doto. Pa sedi dedec na njej kakor rahtava kura na nasadu. Najpremožnejši kmet je v vasi, midva s Katro pa zavoljo njegove stiskavosti visiva v tem brlogu kakor dva osebenjka, da ni to že v noben kup nič. Presneto sem se nagoslal, ko sem se ženil pri vas.«

»O glej ga no zmešanca!« ga je Jurij prezirljivo zavrnil. »Pa bi se bil kje drugje. So te norče mar s silo h Katri v kamro pehali, te na konopcu z njo pred oltar peljali? Se že nisi obnesel, da ti oče zdaj ne dajo denarja.«

»Bodo že dali, bodo!« je začela Katra pomirljivo. »Saj nama od doma dosti pomagajo. Samo mlin naju ne bi preživljal, to sam dobro veš. In še Nano nama že od mladega redé in jo imajo v hiši kakor svojo.«

»Ne bom dejal!« se je Nace plaho potuhnil, ker si nikoli ni upal misliti drugače kakor žena. »Ali če bi mi dali tvojo doto, bi si kar krepko opomogla. Tako pa odlašajo leto za letom, nama pa gre mlin bolj in bolj po zlu. Že spomladi, o Markovem, sem jim bil rekel za denar, oni pa kakor da imajo zatuljena ušesa. Ne gredo jim tisti tvoji stotaki iz rok in ne gredo. Treba bi bilo spomladi kupiti stoječ les in ga konec poletja posekati, da bi se čez zimo dobro presušil. Ali daj, če imaš! In tako se je popravilo mlina spet za eno leto zavleklo.«

⁹⁶ nát – nadzemni deli repe

»Bova že kako potrpela še toliko časa, da Jurij prevzame domačijo,« je Katra medeno zagostolela. »Oče so že stari in ne bodo več dolgo. Morali bodo izpreči in z materjo oditi na kot. Ko pa bo Jurij gospodar, se bomo lepo po bratovsko pogovorili– «

»O čem pa?« ji je Jurij hlastnil v besedo.

»I no, o denarju, o moji doti in – še o drugih rečeh,« je Katra neodločno žužnjala.

»Šema, že spet brenkaš na te strune!« jo je Jurij osorno zavrnil. »Name se kar nič ne zanašajta. Na to, da jaz doma zagospodarim, bosta še presneto dolgo čakala.«

Naglo se je dvignil s klopi ob peči. Ob durih je obstal in osorno zaklical sestri:

»Glej, da jutri zjutraj prineseš moko! Drugače mati čevljarjem ne bodo imeli kaj skuhati.«

To rekši, je hrupno zaprl vrata za seboj.

Zunaj je vtaknil roke v žep in zložno krenil v strmi breg.

Kaj ta Katra katrasta zadnje čase toliko lisjači in naplete venomer na to, da bi prevzel domačijo in se oženil? je razmišljal spotoma. Babnica prismojena! Naj si že zdaj nakoplje babo in kup pamžev na glavo? Naj se še mlad vpreže v grunt, da se bo potem na teh razvlakah že v nekaj letih zguzil pod skrbmi? Kaj še! Mar si poprej ogleda še kaj svetá in si privošči nekaj življenja. In če mu bo zunaj v svetu, v Ameriki dobro, ne bo tiščal nazaj na Strmico. Ni tak, kakor so bili nekateri, ki jih je poznal pri vojakih in ki so venomer vzdihovali po materinem krilu, nikaar da ne bi bil mogel živeti, če ne bi bil vohal bloških kravjakov.

Nad vaškim studencem je v gazi tik pred seboj zapazil, kako nekakšna sloka postava omahuje po vijugasti stezi v snegu in se upogiblje pod banjko.

Aha, to bo nova Lesarjeva dekla! – se mu je utrnilo v glavi.

Kakšna neki je? Če je čedna, bi se kazalo kar prècej zvaditi⁹⁷ z njo. Kaj hočeš – v vasi je že tako. Če nimaš dekliča, da bi se kdaj ob plotu malo pokratkočasil z njo, moraš prodajati dolgočas in živeti kakor puščavnik. Tole dekcle je videti še hudo mlado. Prav prav! S tako je laglje kakor s kakšno, ki se je z leti že ubistrila⁹⁸ in si za plotovi nabrala izkušenj.

Pospesil je korake, da bi jo v gazi dohitel.

Nenadoma pa je dekcle v bregu omahnilo in padlo, da je pomerilo zbrozgano gaz pred seboj, kakor je bilo dolgo in široko. Z ramen se ji je izprtila banjka in se začela naglo trkljati niz breg. Pri tem je v strmini sprožila plaz snega in se z njim kotalila kakor orjaška kepa v dolino.

»Jezus Kristus!« je dekcle na glas kriknilo.

Brž se je dvignila in kakor brez misli planila v celec za banjko. Zagazila je zamet in se do pasu pogreznila v sneg, da ni mogla nikamor več naprej. Preplašeno se je ozirala po strmini pod seboj.

Snežena kepa se je skotalila v globačo pod studentem in se razpršila v leščevje. Banjka je treščila ob sklalo in se razsula. Iz nje je pljusnila voda in se na vse strani razškropila, doge in obroči pa so se razleteli po snegu.

Dekletu je komaj še samo to prišlo na misel, da si je ob taki nesreči treba izgovoriti dan.⁹⁹ »Sam Bog bodi pri meni in sveta sreda in sveti Makarij!« je na glas govorila. Potem pa si je z rokami pokrila obraz in zaječala:

⁹⁷ zváditi se – sprijateljiti se

⁹⁸ ubistríti se – postati bister

⁹⁹ izgovoriti si dan – staro izročilo (vraža), ko v primeru kake nesreče izgovoriš dan, ga zarotiš in s tem nesrečo, ki te je doletela, narediš nekako neškodljivo. Dan izgovoriš (zarotiš) tako, da izgovoriš besede: Bog bodi pri meni in sveti (ponedeljek, torek..., dan ko se je nesreča zgodila) in sveti ... tu imenuješ še svetnika, katerega god se tisti dan praznuje. V našem primeru je bila to sreda na da sv. Makarija. God tega svetnika praznuje cerkev 2. januarja.

»Jojmene – jojmenel!«

Srce ji je butalo kakor stope v mlinu. Bila je vsa iz sebe, da ni vedela, kaj naj počne. Skrivala je obraz v dlani, ker si ni upala pogledati v globel ob studentu, kjer je v snegu ležala razsuta banjka.

»Sveta nebesa, kaj pa zdaj?« je zastokala v zametu.

Moj bog, šele drugi dan je v službi, prvokrat nosi vodo iz tega brega in že se ji to primeri! Pa je Lesarica še rekla včeraj pri Fari, da je prešibka za delo, da ni za deklo in da težko, da si bo pri studentu mogla sama zadeti vedro vode na glavo. In ná – res! Ljubi Jezus, kaj naj zdaj počne? Ah, najbolje bo, če kar zbeži! Kar poprek jo bo mahnila in se čez drn in strn spustila proti Lužarjem. Kako bi se zdaj po tej nesreči še mogla prikazati na Strmici, kako bi mogla stopiti gospodinji pred oči?

Spustila je roke z obraza in –

Ježčas, kaj pa je to? Kdo stoji tu pred njo? Od kod se je vzela ta mladi fant, ki tako čudno strmi vanjo? Ljubi bog, se ji sanja ali kako?

Joj, kako jo to gleda – kako jo to gleda!

Zakaj je le tako pali, zakaj jo tako ožiglje s temi svojimi uročljivimi očmi?

In ona – kaj le še stoji tu pred njim? Zakaj se ne zgane, zakaj ne plane iz tega zameta in ne zbeži?

Joj, saj bi se ganila, saj bi planila in zbežala, pa nima moči! Kako naj se gane, kako naj plane in zbeži, ko pa so jo zajeli plameni teh njegovih oči, kakor zajame požar spečo hišo sredi noči? –

Nebeški bog, kaj je vendar z njo? Saj to je prav tako, kakor da jo je omrežil velik čarodej in jo postavil v pravljico.

»Nova Lesarjeva dekla, se mi zdi,« ji je udaril žametast glas na uho.

Samo za trenutek se je zdramila iz svoje uročenosti. Roka, ki ji je bila poprej obvisela v zraku, ji je omahnila in zamaknjeni smehljal, ki ji je ležal na napol odprtih ustnicah, ji je ugasnil.

Zmedeno mu je prikimala, spregovoriti pa ni mogla, ne se ganiti. Še zmerom je kakor ukleta stala pred njim. Stala je pred njim in ga strmé gledala. In on je takisto stal v zametu pred njo in jo požiral z žarečimi očmi, na ustnicah pa mu je trepetal nedoumen smehljaj.

In potem – jo je brez besede objel čez pas, jo dvignil in jo v naročju ponesel iz zameta nazaj v gaz. Tam jo je podržal še nekaj časa na rokah, sklanjajoč se ji nad obraz, da je čutila na licih njegov dih, in jo še zmerom ožigal z razpaljenimi očmi. Izza smehljajočih se ustnic se mu je bleščal venec kakor sneg belih zob.

»In kako ti je ime?« jo je fant vprašal z mehkim, toplim glasom.

»Alenka,« je dekle komaj slišno dahnilo.

»Alenka,« je fant mehko, počasi zgovarjal njeno ime za njo.

»Alenka – «

»In jaz sem Jurij,« je povedal potem ter jo spustil iz naročja, a njeno roko je še zmerom držal v svoji. »Petračev Jurij, če že veš, kje je pri Petračevih.«

Molče je odkimala, a roke mu ni odtegnila.

Nenadoma pa se je zdrznila in se prestrašeno ozrla tja dol v globel, kjer je v snegu ležala ravsuta banjka. Globoko je zavzdihnila in povесila glavo.

»Zastran tega si nič ne delaj skrbi,« jo je Jurij brž potolažil. »Takoj skočim domov in ti prinesem našo banjko, da boš danes lahko nosila vodo. Jutri pa boš imela že svojo. Še nocoj ti jo denem v otóre.

Dvignila je glavo in se mu znova zagledala v oči. Ljubi bog, saj to je res kakor v pravljici.

»Kako? – Banjko mi boš otóril?« je presenečeno vzkliknila.

»In to še nocoj?«

»Še nocoj, Alenka!«

Oči so ji živo zagorele kakor dvoje na novo prižganih lučk.

»Ali je res – boš res storil to?« je olajšano jecljala.

Zaupljivo ga je pogledala in mu stresla roko kakor komu, ki ga že dolgo pozna.

»Res, Alenka, res!«

»In za danes mi prineseš vašo banjko?«

»Da – prècej skočim domov ponjo.«

»Joj, Jurij, stori mi to!« je proseče vzkliknila in se oklenila njegovih rok.

»Samo trenutek potrpi, takoj bom nazaj!«

Vročje jo je še enkrat pogledal, se ji vzpodbudno nasmehnil in že stekel po gazi vkreber.

Kakor v sanjah je gledala za njim, in ko je bil on že zdavnaj zginitil zgoraj na prevesu med slivjem, je ona še zmerom zrla v drevje, ki ga ji je bilo skrilo s svojimi vejami. Položila si je roko na srce in zašepetala:

»Moj bog, kako mi to bije! Ali je to morda zato, ker sem se bila tako prestrašila, ali je to – ? «

Ah, kako dober fant je ta – ta Jurij! ga je hvalila v mislih. In kako je –

Z odsanjanim pogledom je zablodila po zasneženih bregovih. Dolgo je strmela nekam v daljavo. Nenadoma pa se je zdrznila, kakor da se je zalotila v čem slabem, in se plaho ozrla okrog sebe.

Joj, če je kdo videl, kako me je vzel v naročje in me zanesel iz zameta, se je prestrašila. In kako me je potem držal in mi takó čisto od blizu gledal v obraz. Tega mu ne bi bila smela pustiti, mu ne bi bila smela dovoliti, da – Ne, ne bi bila smela! Le kaj mi je vendar bilo, da sem bila tako brez vseh misli?

Pa se je takoj zopet pomirila. Morda zato, ker so se bili na nebu prav tedaj razkopali oblaki, da je izza njih posijalo sonce in oblilo svet s čudovito mehko lučjo.

In sem danes vendar doživela nekaj kakor košček pravljice, jo je obšlo. Seveda – čisto vse ni tako kakor v resnični pravljici, pa vendar. Jurij res ni kraljevič in tudi pravljичne devete dežele ni nikjer, ali četudi ni kraljevič, njen rešitelj je vendarle. Če ne bi

bilo njega, bi ona zdaj bogve kje čepela in jokala. Morda bi bila res kam zbežala in zdaj kdove kod blodila. Le od kod se je bil tako nenadoma vzel? Kar naenkrat je zrasel pred njo, kakor da je vstal iz zameta – prav kakor v pravljici. In banjko ji bo postavil in –

In tako čudno, tako čudno jo je gledal, da je še zdaj kakor uročena. Ali je vse to v resnici doživela ali se ji je to samo sanjalo?

Ampak – le zakaj jo je tako čudno, tako čudno gledal?

V srcu jo je srhljivo spreletelo: šmentano, kaj mi je danes? Kakšne misli me to obletavajo? Me je res kdo začaral? –

Nad Bregom je visela mehka, sanjava tišina. V grmu, komaj nekaj sežnjev od gazi je skakljala po vejah drobna ptica in potihoma cvrkutala. Alenka jo je dolgo gledala in poslušala.

Ah, morda je to ona rajska ptička, ki ima v kljunčku ključek od človeškega srca, je sanjarila kakor izgubljena. Kako zvedavo me to ogleduje! Mi morda kaj pripoveduje – mi kaj prerokuje?

Tedaj je ptica naglo zaplahutala in se je pognala v sončavo. Alenka je gledala za njo, dokler ji ni zginila pred očmi in se potopila v belini zasneženih bregov. V duši se ji je utrnilo nekaj za čudo mehkega, da je razprostrla roke in se zamaknjeno zagledala v pramene zlate luči, razlivajoče se pošev skozi oblake, kakor da je kdo čez nebo navesil povesma plamtečega prediva.

Med slivjem vrh Brega se je že čez dobre četrte ure zopet prikazal Jurij. Lahkotno se je spustil po gazi v strmino in si veselo požvižgaval.

»Ah, Jurij, nikoli ne bom pozabila, kako dober si bil danes z menoj, nikoli!« se je trgalo Alenki iz hvaležnega srca. »Kako naj se ti zahvalim za to, s čim povrnem to dobroto?«

»S čim? Poljubček mi boš dala,« ji je Jurij šaljivo odgovoril.

Alenki so zaplahutale oči kakor preplašene ptičke.

»Joj, Jurij, kako pa to govoriš?«

Napravila je strog in resen obraz ter mu hotela vzeti banjko, ki jo je bil prinesel od doma.

»O, kar pusti, Alenka!« ji je branil. »Danes ti bom tja gor do previsice jaz nosil vodo. Nisi še vajena teh naših bregov. Še nam, ki smo od mladega v teh strminah, ob takile odjugi rado spodleti v gazi.«

»Kar daj mi banjko!« je ona še dalje silila. »Saj se moram teh drsnic tudi jaz navaditi.«

»Nak, danes ne!« jo je Jurij odločno zavrnil. »Naj ti bo današnji dan kakor majhen praznik. Zato ti bom danes jaz pomagal pa konec.«

»Joj, če pride kdo in naju vidi takole skupaj!« jo je zaskrbelo.

»In kaj potlej?«

»Nerodno bi bilo – ljudje bi potem takoj kaj mislili.«

»Naj le kar mislijo!«

»Ah, ne, Jurij! Meni to ni vseeno. Nisem vajena, da bi s fanti – «

»Oh, beži no, čopka!« jo je Jurij brž ustavil. Brezskrbno se je zasmel, da je kar zazvonilo v bregovih, in se spustil z njo po gazi proti studencu.

In tako sta potem res družno nosila vodo – Jurij od studenca do previsice, od tod dalje pa Alenka. Natakala pa sta jo skupaj. Zraven sta se pogovarjala, se šalila in smejala, kakor da se poznata že od otroških let. Pri tem jima je čas tako prijetno in naglo mineval, da se je popoldne kar naenkrat obrnilo naokrog.

Ko sta se potem pod slivami na Ponikvarjevem vrtu ločevala, sta se dogovorila, da se jutri spet dobita tu v Bregu in da bosta zopet skupaj nosila vodo.

Alenki je bilo potem ves večer tako svetlo v duši, da je v kuhinji celo potihoma zapela. In potem je ponoči v postelji še dolgo razmišljala o svojem popoldanskem doživetju z Jurijem ter doli pri studencu v Bregu.

Zakaj neki mi je prejšnja dekla Mica Jurija tako črnila in me tako svarila pred njim? Se je spomnila. Sta si bila morda kaj navzkriž? Ga je morda rada imela, pa se je bala, da bi jaz ne

začela kaj plesti z njim? O, mi še na um ne pride kaj takega! Dovolj je, da sem se že z Lahovim Šimnom tako nasmolila. Prijatelja – no, to sva si pa z Jurijem menda lahko. Kaj več pa – to bog varuj! –

Ali v mislih in sanjah je bila vendar še zmerom pri njem. Še zmerom je z njim stala pri studencu in se zamikala v njegove oči. Pri tem ji je bilo v srcu tako prijetno in lepo, tako lepo –

Jurij pa se je takoj, ko je prišel domov, zaprl v kolnico in začel Alenkino banjko devati v otóre.

»Presneto, kakšno dekle!« je vzkliknil in obraz se mu je sam od sebe razlezel v nasmeh. Kakšen cukrček ti je to! Ej, ta je vse kaj drugega kakor prejšnja dekla Mica! Tako je še mlada, tako rosna in sveža. Kakor jagoda je, ki se je pravkar pordečila. In usteca – usteca ima kakor vrtnica popek. Kadar se ji zaokrožijo v nasmeh, se v njih zablešče tako lepi, tako beli zobki, kakor da so se ji na ustnicah razcvetele šmarnice. In še vsa deviška je. Ni videti, da bi se bila s fanti kaj dosti jadrala po plotovih.

Tako je modroval med delom in mislil na Alenko. V srcu so se mu budili nedoločni upi, a podnetala mu jih je mlada, vroča Petračeva kri.

V mraku je mimo kolnice priklamal Petrač, ko se je vračal iz hleva. Ker je v njej zaslišal nabijanje, je odprl vrata in se zastrmel v temačni prostor. Ali zaradi večernega mraka v kolnici ničesar ni mogel videti.

»Kdo pa razbija tu notri?« je zaklical v pomrčino.

»Jaz, oče, jaz!« se je Jurij oglasil od ondod.

»Kaj – ti pri delu v kolnici?« se je začudil stari. »To pa bo treba kam napisati. A kaj to tako nabijaš?«

»Rovnice presajam,« se je Jurij zlagal in vrgel banjko v kup oblanic.

»Prav, prav!« ga je pohvalil Petrač. »Ali zdaj pusti tiste rovnicke in pojdi z menoj. Mi boš pomagal usnje spraviti v hišo.«

Jurij je potaknil orodje po policah in odšel za očetom v kaščo, kjer so bili spravljeni veliki zvitki usnja in plohi podplatov.

Vse to je bil Petrač kupil še jeseni na velikem bloškem sejmu. Kajti na Blokah je bilo še od pómnjjenja v navadi, da niso kupovali storjene obutve, ampak so gospodarji vsako leto nakupili le usnja in podplatov, pozimi pa so prišli potem za nekaj dni čevljarji v hišo in napravili za vso družino obutev kar doma, kar je bilo dosti ceneje, obutev pa trpežnejša.

»Oče, letos naj mi čevljarji napravijo samo škornje, zakmašne čizme pa mi kupite storjene,« je začel Jurij, ko sta z očetom prenesla usnje v hišo. »Domači, na kveder šivani, so preveč štorkljasti in trdi.«

»O, kakopak!« ga je stari takoj zavrnil. »Dokler sem še jaz gospodar, te nove in drage šege ne bomo uvajali v našo hišo. Ko pa boš ti gospodar, boš denar lahko tudi skozi okno metal, če ga boš imel na ostajanje.«

»Starokopitni ste, oče, starokopitni, da je kaj!« se je Jurij naglo razburil. »Mislite, da je to bogve kakšna modrost, če delate še vse po starem. Če bi bili vsi ljudje po vašem kopitu, bi mi ogenj še danes iz kremenja kresali.«

»In če bi ga, kaj potem? Še moj rajniki oče so ga, pa jim to ni prav nič narobe hodilo.«

»Vsa ta vaša modrost je še od Abrahamovih časov!« je zarobil Jurij in užaljen odvihral iz hiše.

»Tvoja pa je od češenj do višenj!« je stari zaklical za njim.

Vzel je čedro iz ust in pljunil po tleh.

Prav v tistih letih je, ko se takimle zelencem začne pamet cimiti, je umoval sam s seboj. Zato mislijo, da oni vse najbolje vedó in da morajo ves svet narobe obrniti. Ali ko ga bo začelo življenje sukati in brusiti, se bo hitro sčajmal in izmodril.

Drugi dan so že navsezgodaj prišli čevljarji v hišo. Razpostavili so po izbi stolce in po nizkih mizicah, ki so jih bili prinesli s seboj, razložili vsakovrstno orodje.

Petrač je razgrnil po mizi usnje in podplate, nakar sta jih z mojstrom natanko pretipala, pregledala in premerila. S tesarskim svinčnikom sta risala po njih, zraven pa računala in na vse nači-

ne preizkušala, kako bi bilo mogoče iz njih urezati kar največ obuš, urbasov, župancev, opét in gibancev¹⁰⁰, da ne bi šel kak košček usnja ali podplатов v izgubo. Med letom bo treba zakrpati ali opodplatiti temu ali onemu čizme¹⁰¹ ali škornje. Zatorej je dobro, če se zdaj pri prirezovanju kaj prihrani. To pa je mogoče samo tako, da usnje in podplate sam skrbno pregledaš in premeriš, če sam vse preračunaš in če si pri prirezovanju sam zraven. Kajpak mojstru se ne dá preveč tuhtati in si beliti glave s tem, saj usnje ni njegovo. On samo nož v roko pa réži! Če zmanjka kos usnja ali podplатов, kaj njemu to. Naj gre gospodar in dokupi, kolikor on zatracka. Njemu se tuja mošnja ne smili. Zato moraš usnje sam premeriti in presneto vse preračunati, preden začne on rezati. Zakaj družina je velika in treba je gledati, da dobi vsakdo obutve, kolikor mu je je treba za leto dni, in da ostane še kaj usnja in podplатов za vmesne potrebe. In letos mora obojega precej ostati. Kajti jeseni, ko je kupoval usnje, je imel v mislih tudi Katro in Naceta kakor vsako leto. Ali letos iz tega ne bo nič. Morda bo potreboval usnje in podplate za Jurija, če – No, in sploh – čas je že, da začne Nace za svojo družino sam skrbeti. Že zdavnaj bi moral stati na svojih nogah, ko bi ga bilo kaj prida. Ali kaj, ko je bolj baba kot mož. Pa slab mlinar je. Belo ti melje na črno, črno na belo, in če mu naročiš, naj ti žito zmelje na ostro, ta ga bo prav zatrdno zmlél na mehko. Zraven pa jemlje še krivično mero. Zato nosijo ljudje mlet rajši k Matetu v Mate, njemu pa mlin čedalje poredkeje šklopoče v dragi. Vrh vsega je še len, da smrdi. Nobeno delo mu ne diši. Že odkar je poročen – in tega bo že trinajst let – visi z vso družino na Petračevih ramah. Hči pa mu sploh že od pleníc raste na Strmici, kakor da je Petračeva, ne pa Mlakarjeva. Seveda, otrok ne more nič zato, da mu je oče tak hlamudrač. Zato dobi letos samo Nana nove čizmice, Nace in Katra naj to pot gledata skozi prste.

¹⁰⁰ deli obuvala

¹⁰¹ čizme čevelji, ki segajo do gležnja ali malo čez; visoki čevelji

Vtem je zaslišal iz veže znane korake, kmalu nato pa iz kuhinje Katrin glas.

Aha, je že pritekla iz Podboncerja, ga je obšlo. Nos ima kakor sledni pes. Pa je zaman primahala. Seveda, stara ji bo vse obljubila. Ona bi jima najrajši kar pol grunta pod noge zavalila.

»Mojster, zdaj pa kar nož v roke!« se je na hitro odločil. »Najprej odrežite, kar bo ostalo.«

Mojster je odrezal kose, ki niso bili izmerjeni in s svinčnikom očitani. Petrač jih je naglo pograbil in odnesel v kamro. Tam jih je zvil in skril za staro omaro.

»Tako!« je zadovoljno mrmral. »Zdaj naj bo tu, ob priliki odnesem kam drugam.«

Do južine je bil mojster s prirezovanjem gotov, popoldne pa so čevljarji že začeli nabijati po podplatih, da se je slišalo nabiranje celo ven na vas. Vaški otročaji, ki so se drvajšali po zamrzli luži, so se takoj usuli k Petračevim. Sprva so le od daleč gledali čevljarjem pod roke in zavzeto strmeli v razno orodje, potem pa so čedalje pogumneje pritiskali k mizicam in stolcem. Nazadnje so že kar predrzno segali po nožičih in šilih, otipavali smolo in vtikali prste v klej. Nič ni zaleglo, da so jim čevljarji žugali z navozami, šili in ognjili. Šele ko je Petrač pograbil palico, so se naglo umaknili in se raztaknili po vasi.

Petračka je neprestano prihajala iz kuhinje v ispo in šarila okrog, kakor da kaj išče. Pri tem se je izpod čela prežavo ozirala k čevljarjem in se razgledovala po njihovih mizicah. Ali naj je še toliko napenjala oči in štela prirezano obutev, število kosov se z njenimi računi ni pa ni ujemalo. Manjkalo je par škornjev in par ženskih čizmov. Je stari letos pozabil na Katro in Naceta, kali?

Hotela je na vsak način dognati, kaj naj to pomeni. Pa pred čevljarji s starim ni mogla govoriti o tem. Namignila mu je nekajkrat, naj pride za njo v kuhinjo, da se tam zgovorita, ali on se je delal, kakor da ne razume njenih namigov. V kožuhu in kučmi je hodil po hiši, ker ga je spet trla naduha, in skrbno gledal čevljarjem pod prste, da se ne bi katerega prijel aškerc usnja

ali košček podplata. Zato je Petračka poizkusila z ukano. Stopila je v hišo in možu pri peči zašepetala na ušesa:

»Skuhala sem ti čaja. Z medico in žganjico sem ga zalila, da diši kakor cerkvena kadila. Pa tu v hiši ga ne moreš piti, ker bi ga morala potem dati tudi čevljarjem. V kuhinjo pridi.«

Ko je Petrač potem v kuhinji pri ognjišču srkal čaj, je začela:

»Nacetu in Katri je tudi treba nove obutve. Bosa sta, v mlinu pa je sedaj slaba melja in nimata torej za obutev od kod vzeti.«

Petrač je tako krepko srknil iz lončka, da si je skoro vsa usta oparil.

»Letos ni mogoče!« je mevknil in začel glasno pihati v lonček. »Hudi časi so. Nace dobi lahko Jurijeve stare škornje, Katra pa naj ponosi tvojo ali Jerino obutev.«

»Kaj?« se je razburila Petračka. »Kakšne mevlje so te pa spet uklale?«

»Ti le kar lepo skrij svoje rožičke!« se je stari tako odločno uprl, da je Petračka kar osupnila, ker se kaj takega že dolgo ni primerilo. »Čas je, da začne Nace sam skrbeti za svojo družino. Jaz moram misliti na to, kako bom oskrbel Jero in Cilo. Saj veš, da ju bo treba možiti. In potem – treba je gledati še dalj naprej. Danes ali jutri bo za menoj Jurij tu zagospodaril. Potem bo Naku in Katri pri nas odklenkalo. Do komolca se mu bosta lahko zahvaljevala, če jima bo hotel otroka še kaj časa rediti. Zato je treba Naceta že zdaj pripraviti do tega, da začne enkrat že sam misliti na to, kako bo redil in oblačil svojo družino.«

»To je že res, ampak – saj jima še dote nisi dal.«

»In jima je tudi ne bom,« je odsekal Petrač. »Vse že ne. Polovico te bo dobila Nana, da ne bo gledala skozi prste, ko midva zatisneva oči. Saj veš, kakšna predrta danka je Nace.«

Če dam denar njemu, bo ostala Nana gola kakor ploh. In potem bo morala vzeti kakšnega osebenjka ali pobrati kakšnega takega švigašvego, kakršen je Nace. To pa se ne sme zgoditi. Za to bom že jaz skrbel. Saj je že dovolj hudo, da se je Katra tako nasukala.«

Trdo je postavil lonček na ognjišče in se vrnil v ispo.

Petračka je vsa poparjena obvisela nad ognjiščem. Nekje čisto na dnu srca ji je nekaj dejalo, da ima stari prav. Nace je res pravi burovž. V tem možu ni mogoče oporekati. Sam vrag je bil moral zblazniti Katro, da se je bila v neumnih letih spajdašila s tako šlapo. Pa kar je, je. Zdaj ga ni mogoče več kar tako – tebi nič, meni nič poriniti čez prag. Že zavoljo Katre in Nane ne. In potem – če je Katri dober, tudi drugim ni treba, da bi mu vse življenje v brk pihali. Nič ne pomaga! Naj se stari zdaj še toliko po glavi kraspa, mu vendar ne preostaja drugega, kakor da postavi Naceta kako na noge. Kajti oni njegov mlin je res prava brkljarija. Preodročen je. Zato ne daje toliko mlevnine, da bi mogel preživljati troje ljudi. Če Katra ne bi večidel tega, kar potrebujeta za življenje, dobivala od doma, bi prebito tenko pis-kala. In ko se Jurij oženi, se res utegne zgoditi, da bo mlada skrbno zaklepala kaščo in omare. Morda celo Nane ne bo več trpela v hiši. In kaj naj počnó potem vsi trije tam doli v onem podboncarskem brlogu, ko Nace nima ne denarja ne zemlje?

Bila je vsa zaskrbljena. O ljubi bog! Šele ko otroci dorastejo, ima človek z njimi prave skrbi. Pa ko bi bila samo Katra in Nace! Ali so še drugi tu. O, še drugi! Tu sta še Jera in Cila, tu je še Jurij.

Da, Jurij! On predvsem. Na vse svoje otroke misli, nanj še prav posebno. Nekaj zato, ker ji je on izmed vseh najbolj pri srcu, še bolj zato, ker se zanj najbolj boji. Njemu privošči največ sreče in se zato zanj najbolj žene. Ali bolj ko fant odrašča, bolj jo skrbi. Že od mladega je bil svojeglav, zraven pa vihrav in lahkomiseln. Odkar pa se je vrnil od vojakov, je tak, da ga človek še razumeti več ne more. Ona tri leta, ki jih je odslužil pri vojaki, so ga čisto odtujila kmečkemu življenju in mišljenju, domu in zemlji, dá, celo njej, njegovi materi.

Ali čeprav ni prav nič tak, kakor bi si ga želela, je vendar še zmerom punčica njenega očesa. Zdaj, ko čuti, kako ji ga je nekaj odtujilo, morda še bolj kakor prej.

Tri sinove je rodila, pa ji je samo on ostal pri življenju. Zato se je zanj od prvega njegovega diha bala. Neprestano je trepetala zanj. Kajti vanj je stavila vse svoje upe. Petindvajset let je ob njem sanjala, kako ga bo oženila, ko doraste, kako pridno bo gospodaril na domu, ko mu stari izroči grunt, in kako mu bo ona spéstovala otroke, če mu jih bog kaj dá. Zdaj pa ga je kar žalostna. Ko premišljuje o njem in ko vidi, da nima za nobeno reč tudi ščepca skrbi, se ji včasih zdi, da se bodo vse njene sanje sesule v nič. Nobenega dela se ne loti in na nič ne misli. Samo fučkal bi po hiši in frkal po vasi kakor škorec po polju. Delo v hiši pa kar čaka, da zasadi kdo kremplje vanj. Toliko grabljišč in kosišč je potrlih, toliko orodja čaka na popravilo in toliko ga je dostalo, da bi bilo treba prav pošteno v roke pljuniti, če bi človek hotel vse to popraviti ali napraviti novo. Pa koliko sekir, rovníc, motik in srpov je, ki bi jih bilo treba presaditi. Razsuta vedra, čebri, kadi in sodi tudi kar prosijo, da se jih kdo usmili in jih dene v otóre. Tudi kakšen ducat novih žlic in kuhalnic bi bilo treba izstružiti. In kaj je še drugih takih opravil pri hiši!

»Ah, ljubi Jezus, kaj bo, kaj bo?« je vzdihovala in se prijemala za glavo.

Kako vse drugače bi bilo, ko Jurij ne bi bil tak. Kolikor laglje bi ona prenašala vse te skrbi za dom, za otroke in za njihovo prihodnost, če bi njega videla pri delu. In kako lepo, kako veselo bi bilo v hiši, ko bi v njej pela rezilnik in stružnik, namesto da stojita v kolnici, kjer ju zapredajo pajki v svoje prašne mreže.

Drugod imajo po hišah polno metljičja in moški sede za skladanicami leskovih, dobrovitovih, rakitovih in bekovih palic, jih cepijo, gladijo vitre in zvijajo trte. Pri Petračevih pa nič. Le stari je nekaj nastrgljal in nabrkljal tega, a kaj je to v primeri s tem, kolikor bi bilo tega treba za dom in morda še kaj za prodajo in zaslužek? Star je že in bolehen, nobena reč mu ne gre več prav od rok. Pozimi večidel ždi na peči, ker ga neprestano mrazi. Sem pa tja oplete kdaj kakšno košaro, sejalnico ali koš, ostruži šop viter ali zvije kakšen obod. Pa to je toliko kakor nič. Kje pa

so še vsa tista rešeta, rete, peharji, kje koši, toporišča in brezove metle, kolikor se jih vsako leto obrabi pri delu? In kdo bi naštel in povedal, koliko drugega orodja je še treba vsako leto v kmečki hiši in koliko je vsega tega, kar se med letom potare in obrabi. Če tega sam ne napraviš doma pozimi, ker poleti ni kdaj popravljati in popravljati takih reči, je potem ob velikem letnem delu vse na kupilu. In pri Petračevih sfrčkajo vsako leto več denarja za take reči, ker ne postore tega sami doma, namesto da bi vsako leto kaj privarčevali in dali na stran, kakor delajo to drugje. Ali je potem čudno, da jim gre vse narobe in pod nič? Po drugih hišah se celo kolarskih del loté doma, da si kaj prihranijo. In pri Petračevih? Stari je za taka dela že prestar in preslaboten, Jurij pa kaj takega sploh na zadene, saj se še trt in ročnikov ne loti sam, čeprav je to delo igrača, ki bi jo zmogel še otrok.

In dekleti tudi nista, kakor bi morali biti. Jera je že čisto odrasla; krepka je kakor dverčnik, enaindvajset jih bo imela o sveti Jedrti in za možitev je že godna, pa se samo leno vlačí okrog kakor svetega Luke megla. Delo je ne bode v oči in se z njim ne bo pregnala. In za snago v hiši ji tudi ni mar. Lahko bi medmašni kozel smrdel v hiši, ona pa še z nosom ne bi mrdrnila. In če bi govejek ležal sredi ispe, se mu nemara še ognila ne bi. Zmerom nekaj tuhta, sam bog nebeški si ga vedi kaj.

In Cila – ta se pravkar drami iz otroka in postaja deklé, a sta jo že zdaj sam ogenj in srbečica. Živa je, da je je za deset vražičkov, in razvita je kakor že docela odraslo dekle. Dobro, da na Strmici ni fantov, drugače bi morda že kar prvemu tresorepcu počenila kje za plotom. Še več jih ima za ušesom, kakor jih je v njenih letih imela Katra. In ta se je bila že z osemnajstimi leti spečala z Nackom, da bo zato zdaj morala ob njem vse življenje delati pokoro.

Ah, vse gre zadnje čase narobe pri hiši, vse! Stari pokašljuje in pomrčuje na peči, sin požvižgava po hiši ali obletava plotove po vasi, in hčeri tudi nista, kakor bi si ju človek želel. Ti, stara, pa glej na vse, skrbi za vse in opravi vse sama. Garaj, vleci in si

teri glavo s skrbmi, čeprav te pritiska že lepo število križev k tlom. Ali je potem čudno, da pešaš in ti pojemajo moči in da si že vsa zanič? Namučila in nadelala si se v življenju kakor žival, se naužila trpljenja in okusila prenekatero bridkost. Pa vendar – nisi podpirala samo treh oglov pri hiši, ampak si krepko držala vse štiri na svojih ramah. Ali vsega tega ti nič ne bi bilo žal in sebe nikoli ne bi pomilovala, ne varčevala s svojimi močmi, samo ko bi bili otroci, kakor treba, in ko bi –

Ah, da! Ko bi mogla vsaj Jurija kaj kmalu oženiti. Ko bi mu mogla dobiti kje pravo nevesto, ženo, ki bi ga osrečila in ki bi tudi drugače bila pravšna zanj in za hišo. Ali ji bo Fitnješka Lucija mogla najti táko? Bo mogla stakniti kje kakšno, ki bo v vsem ustrezala njenim željam in potrebam dóma. Táko, ki ne bo samo prikupna, pridna, skrbna, poštena in zdrava, ampak ki bo imela tudi kaj pod –

Tu so se ji misli kar na lepem zataknilo in zmedle. Da, to je tisto! To jo najbolj skrbi. Ta nesrečna Strmica! Tako je od rok, tako svetu za hrbtom, da mora ljubi bog nemara še smrt s hudim nagnati semkaj, kadar hoče koga od tod poklicati k sebi. Ali je potem čudno, da se dekleta ne marajo možiti v te hribe? Še kakšna revna se z vsemi štirimi otepa teh krajev, pa se jih ne bi potem taka, ki ima kaj pod palcem. Saj se tudi ona sama še dobro spominja, kako je jokala, ko so jo možili semkaj. O, takrat bi bila rajši v krsti šla v črno zemljo, nego na svatovskih saneh na to preteto Strmico.

Vse do večera je premišljevala in péstovala skrbi. Raztrese-no je šarila po veži, kuhinji in kamrah. Jurija in deklet pa še zmerom ni bilo od nikoder. Le kod se breznajo, kje postavajo?

Kako? Mar Jurij ni bil opoldne dejal, da bo danes on names-to deklet vodo nosil iz Brega? I kajpak! In tudi z banjko je bil tako po južini odšel iz hiše. Ali vode – vode pa tudi enkrat še ni prinesel domov, se ji zdi. Seveda je ni! Kam za boga pa je potem odšel z banjko, kje za pet ran božjih vendar zdaj tiči?

Zanetila je v peči, da bo skuhala večerjo. Čevljarji so bili že odšli. Bili so namreč iz sosedne vasi – iz Podklanca. Zato so na noč odhajali domov. Namesto večerje jim je dala s seboj moke, velik hlebec kruha in zaseke, da se jim bodo doma lahko še otroci navečerjali. Svoji družini pa skuha kar krompir. Jurij in dekletiči si še tega niso zaslužili. Staremu pa bo ocvrla kakšen posebek.

Stopila je v ispo, da bi ga vprašala, kaj bi si želel za večerjo, a ga tam ni našla.

Ah, seveda! – se je spomnila. Živino opravlja. Namesto Jurija, kajpak.

Dedec prismojeni! Ves je nadušljiv in prehlajen, pa še lazi okrog in opravlja v hlevu vse sam, kakor da nima že odraslega sina. Pa ko bi Jurija vsaj kdaj pošteno v roke vzela! Nak – še tega ne. No, zato pa si ga nocoj ona pošteno privošči. Take mu napoje, temu postavaču obplotnemu, da jih bo pomnil.

Tisti mah jo je nenadoma preblisnila temna slutnja.

Jezus, kaj pa, če se je pri studencu spoznal in zvalil z novo Lesarjevo deklo? Če se je z njo kje tam doli v Bregu zalezal kam v grmovje – če se z njo –

Nedokončana misel se ji je kakor trn zapičila v glavo. Ježešna, pa prav to bo in nič drugega! Dekle je zelo mlado, prav ustvarjeno za to, da bi fantom glave mešalo. Sama jo je videla davi, ko je bila stopila k Lesarici, da si pri njej izposodi obodnjak. Tak tako! Dekle se še razmajalo ni na Strmici, pa se je Jurij že začel mušiti okoli nje. Kristus, še samo tega se je manjkalo!

Tako hudo jo je zaskrbelo, da so jo noge kar same od sebe zanesle na vežni prag. Skrbno se je ozirala okrog in prisluškovala, kdaj se v snegu od kod oglasijo Jurijevi koraki. Toda bilo je povsod vse tiho. Nebo se je bilo zjasnilo in obetala se je mrzla noč. Sneg se je modrikasto lesketal v zvezdnem večeru. Drevje v vrtu je mirno ždelo in pod snegom nizko povešalo krošnjice, da izza zasneženih, nizko upognjenih vej nikjer ni bilo videti debel.

Globoko je vzdihnila in se vrnila v kuhinjo.

Naposled se je Jurij vendarle od nekod pritepel. V kuhinji si je razprtil banjko in začel pretakati vodo v čeber. Brezskrbno si je požvižgaval in pri tem premetaval noge, kakor da mu gre na ples.

Petrački je prikipela jeza prav do vrha.

»Fučkaš kakor mladokljun škorec v žitu!« je vzrojila. »Meni pa je, da bi se bridko zjokala.«

»O, vi se kar izjochite, če vas na vodo tišči!« se je Jurij robato pošalil. »Vam potem vsaj pod kap ne bo treba.«

»O, ti zmenè, ti!« je planila. »Če te oplazim s polenom, te bo pri priči prešla volja norčevati se iz mene. Te nič ni sram? Oče je bolan, pa mora sam opravljati živino. Le kje imaš srce? Pa pamet, pamet! Gospodar bi že lahko bil, pa tiholaziš okrog kakor pojav maček v breznu. Res – lepo se priporočaš očetu za grunt!«

»Nehajte pridigati!« ji je Jurij osinasto pristrigel besedo. »Mi ne visi več platno iz hlač, da bi me oštevali. In tisto z gruntom – prav čakam, da mi naprtite to beračijo. Požvižgam se na te strmiške groblje!«

Petračka je otrdela kakor Lotov steber in božjastno zavila oči.

»Jezus, Jezus!« je onemoglo zaihtela. »Kaj? – Kako si rekel? Beračija – groblje?«

»Prav to in nič drugega!« je Jurij zarežal. »Govorite, kakor da mi je dedovati gradove, pa me čaka le razdrta bajta in razvlika drtin, peščenin in jalovic.«

Petračka si je ob ognjišču v svitu ognja iz peči osuplo vila stare in zdelane roke.

»Mati žalostna!« je bolno zastokala. »Tako govoriš ti – moj otrok? Naša ljuba zemljica, naš ljubi domek – to je tebi beračija, to so ti peščenice in jalovice? Joj, Jurij, ali se ne bojiš Boga? Midva z očetom sva se vse življenje do krvi žulila in toliko, da si še kože nisva z života potegnili, samo da bi tebi ta dom in grunt

ohranila, ti pa – O, Jezus usmiljeni! Odpusti mu, saj nesrečnež ne ve, kaj čveka.«

»Vidva se le žulita, če vaju to veseli!« je Jurij čedalje bolj robato zasejal besede. »Jaz se ne bom. Čemu le neki? Mar zato, da si lahko trikrat na dan s koruznim močnikom vamp napham? Nak, nisem luga pil!«

Petračka lastnim ušesom ni verjela. Moj bog, govori to njen sin? Je prišel ob pamet kali? Saj to je –

Vsaka njegova beseda se ji je scvrčala v srce kakor kaplja razbeljenega svinca. Kar dih ji je zastajal. Bila je na moč prese-nečena, zraven pa jo je grabila taka jeza, da bi ga bila najrajši kar razčesnila.

Pograbila je na ognjišču žeželj in ga z vso močjo zavihtela.

»Molči mi!« je zavpila. »Molči!«

Visoko zravnana in z dvignjenim žežljem v roki je bila podobna razjarjeni svečenici, ki brani svoje svetišče. Ožarjena od plamenov, z grozljivimi zublji, švigajočih iz istnic, in s plam-tečim srdom v očeh je bila tako strašna in preteča, kakor da so se ta trenutek utelesili v njej vsi pradedje in vse sile davnih rodov, pripravljene, da planejo iz nje in se v njej, v svečenici domačega ognjišča, postavijo v bran vsakomur, ki bi se drznil dvigniti proti posvečenim svetinjam očetov in praočetov.

Ali čez čas je onemoglo povabila roko, kakor da so jo zapus-tile vse moči, kakor da so v njej uplahnile sile, ki so bile prejle planile vanjo iz očetne zemlje, ker se je v njej zdajci oglasilo materino srce. Vsa je zlezla skupaj in se nazadnje isto sključila pred sinom. Žeželj v njeni roki je v svitu ognja, razlivajočega se iz peči, nemirno drgetal, kakor da je roka, ki ga drži, nenadoma čisto odrevenela in odpovedala.

»Bog te sprevidi, kaj pa misliš potem, če ti ni do doma in zemlje?« je skrušeno pivknila.

Jurij se je brezskrbno zasmejal.

»Ne skrbite zame!« je odgovoril čisto mirno in zbrano. »Svet je velik. V Ameriko pojdem vendar. Ali naj vam to vsak dan stokrat povem?«

Petrački je roka z žežljem še bolj zadrhtela. Iz prsi se ji je zvil globok vzdih. Ljubi bog, kani res v Ameriko? Zmerom govori o tem, res, ali njej njegovih besed do zdaj še nikoli ni bilo ravno za mar. Kateri mlad človek pa danes ne govori o Ameriki? Mladi svet je zdaj ves obseden od nje. Amerika, ta je zdaj mladim to, kar je ljudem nekdanj v starih časih bila Sveta dežela.

Pa tudi če resno misli s to presneto Ameriko, o svojem domu vendarle ne bi smel tako govoriti. Kje na svetu je še človek, ki bi domači prag upal z blatom obmetavati? Po kom se je le vrigel, da je tak, po kom, za božji čas? Ali ga je res vojaščina tako spridila? Kaj takega od njega svoj živi dan ne bi bila pričakovala. Tak strašno je to, tako nerazumljivo, tako –

Bila je vsa skrušena. Sklonila je glavo in plaho, skoro ihté začela:

»V Ameriko torej hočeš? Otrok moj nesrečni, odkod ti te misli in želje? Kakšen vrag ti je zmešal glavo in srce? In jaz, kaj naj počnem jaz, če – «

Nenadoma je umolknila in se globoko zamislila, kakor da se z nečim bori.

»Glej, Jurij, saj jaz ti navsezadnje ne bi branila,« je nadaljevala potem mirneje. »K pridu bi ti bilo, če bi si v svetu kaj prislužil. Vsaj toliko, da bi Jero in Cilo izplačal in da se ti potem ne bi bilo treba ženiti s katero si že bodi. In da bi – «

»A tako?« ji je Jurij planil v besedo. »Takah misli ste torej? Vi mi ne bi branili v Ameriko, če naj bi jaz tam nekaj let garal kakor črna živina, potem pa se vrnil domov, razdal tu svoje krvave žulje drugim, sebi pa pljunek v roke in hajdi spet na raboto. Nak, mati, tega ne boste čakali! Nisem norec, da bi šel in v Ameriki kje pod zemljo zapravil svojo mladost, potem pa se zgaran vrnil na te strmiške peščenice samo zato, da tu, doma, od

vsega hudega stegnem pete, kakor da zunaj v svetu ni zemlje, kjer bi po smrti lahko gnil.«

»Nehaj!« je Petračka srdito zavpila in se s tolikšno silovitostjo postavila predenj, da se je Jurij plašno odmaknil.

Merila ga je nekaj časa z jeznimi, plamtečimi očmi, potem pa je zopet vsa zlezla vase.

»Ah, Jurij, ne morem ti povedati, kako se mi trga srce, ko iz tvojih ust slišim take besede,« je z žalostnim glasom nadaljevala. »Otrok moj, prosim te, ne govori tako. Grdo in greh je to. Jezus moj, saj vem, da nisi tak. Samo iz objestnosti se repenčiš, ker te razganja mladost. Saj vendar ni mogoče, da bi bil v resnici tako sprijen. Če bi bilo to, če bi bil tako izkoreninjen – oh, saj ne smem misliti na to! To bi bilo strašno – strašno! Živa bi se morala ugrezniti v zemljo. Saj bi z onega sveta vsi pradedje Petračevega doma prihrumeli nadme, da bi me na veke prekleli, da bi mi opljuvali to zavrženo telo, ki je njihovi hiši rodilo takšnega izrojenca, da bi me – Ah, Jurij, ne ne!«

Govorila je zanosno in iz dna duše, da bi bila še kamen omehčala. Stare, zasolzene oči so se ji razvnele, da so ji gorele kakor dva ognjena zublja. Uvele prsi so se ji nadimale in spet uplahovale.

Jurija pa njene besede še malo niso ganile. Samo hladno pomilovanje so mu zbudile v srcu, drugega nič. Mati se mu je zdela podobna tisti neumni ptici, ki o njej pripovedujejo, da si sama raztrga svoje prsi, da bi s krvjo mogla napojiti svoje mladiče.

Vrgel je banjko na rame in naglo zopet odšel. V zavrtovih je postal in se zgledal proti vasi. Skozi zasnežene veje sadnega drevja so mežikala razsvetljena okna vaških hiš. Med njimi je bilo eno tam konec vasi, ki se je v njem zdaj zdaj utrnila rahla senca. Bilo je kakor žareč cvet, ki na njem ždi pisan metulj in sanjavo zgiblje krila. Na obraz mu je splaval tih smehljaj. V srcu ga je sladko spreletelo: tisti žareči cvet tam med drevjem je okno Lesarjeve kuhinje. In metulj, ki utripa v njem, je senca nove

dekle Alenke. Morda tudi ona zdajle misli name, kakor mislim nanjo jaz. Morda čuti celó moje misli, ki trkajo na njeno okno, in mi v mislih odgovarja: »Da, Jurij, tukaj sem! Čutim tvojo misel, ki se je na zlatih žarkih prikradla k meni, in ti tudi jaz vračam svojo.«

Srce mu je vztrepetalo in v duši mu je bilo, kakor da neka dobra vila pripravlja zanj veliko, nezasluženo srečo. Razširil je roke, kakor da hoče objeti ves svet, jih razprl, nato pa si prešerno sunil klobuk na stran. Napel je prsi in na glas zavriskal.

Prešerni vrisk se je igrivo lovil po zasneženih vrtovih, se razlegal med vaškimi hišami in se v izbuljenem odmevu vračal v zavrtove. Senca v Lesarjevem oknu je za trenutek obmirovala, potem pa se je naglo utrnila v snopu luči, padajoči skozi okno na sneg.

Ta vrisk je prestregla tudi Petračka. Stala je zopet na pragu ter se zaskrbljeno ozirala po dvorišču in vrtu. Ko je v vrisku spoznala sinov glas, se je nemirno zganila v durih. V srcu ji je bilo kakor človeku, ki je ponoči zaslišal čuke pod oknom. Globoko je vzdihnila in se kakor plašna senca utrnila s praga.

»Ah, da se iz tega le ne bi izcimilo kaj nerodnega!« ji je blodilo po glavi. »Kaj takega, kar bi ji pri njenih načrtih hodilo narobe.«

Bila je tako nemirna in tako zaskrbljena, da ni opazila, kako se ji na ognjišču hladi krompir v skledi, v peči pa žge zabela v kozici.

Tisto noč od samih skrbi ni mogla zaspati. Neprestano je morala misliti na Jurija in na njegove zaničljive besede o domu. Tudi njegov vrisk ji je kar naprej zvenel v ušesih kakor grozljiv opomin. Vsa razbičana in razboljena se je premetavala po postelji in si trla glavo.

Po dolgih dolgih letih so se ji v duši zopet zdramili spomini na davno mladost. Pred očmi so ji stopali že zdavnaj pozabljeni dogodki, kakor da lista in pregleduje slikanico s starimi, obledelimi podobami.

Spomin jo je popeljal tja v loške kraje, kjer so ji tekla otroška in deklinška leta. Oče je bil polgruntar. Pri hiši je v siročini živelo sedmero otrok. Med njimi je bila ona najstarejša. Ko je bila odrasla, se je bila zagledala v Medenovega Janeza. Že v otroških letih sta se rada videla in ona je gojila tihe upe, da bo kdaj na njegovem domu gospodinjala. Bila je najlepše dekle v loških krajih, Janez pa najzastavnejši fant daleč naokoli. Dve leti sta se skrivaj ljubila in za jezom nad Medenovo žago sta si bila obljubila, da si bosta mož in žena.

Potem pa so bili nekega dne starega Medena podsuli krclji na žagi in mu zmečkali noge, da ni bil potlej za nobeno rabo več. Moral je izročiti domačijo Janezu. Poprej pa ga je hotel oženiti z dekletom, ki mu ga je bil že pred leti natihoma sam izbral. Janez se je sicer na vse kriplje upiral tej ženitvi, a mu to ni nič pomagalo. Stari še slišati ni hotel nič o tem, da bi mu sin pripeljal polgruntarsko hčer v hišo. Bil je trd kakor skala in nepopustljiv kakor kraška burja ter se ni dal ugnati ne s prošnjo ne z grožnjo. In tako se je potem zgodilo, da se je Janez moral oženiti z drugo.

Koliko je ona takrat prejkala, koliko solz pretočila, to ve samo ljubi Bog. Ali s temi solzami je zalivala samo grob, kamor je bila položila sanje svojega srca, ki jih je bilo življenje tako neusmiljeno umorilo. Takrat je prvič v življenju občutila, kako malo pomeni na kmečki zemlji človeško srce. Dvoje ljudi se je moralo odpovedati ljubezni in sreči, ker je terjal to Medenov grunt. Kajti Janez je moral šteti doto trem sestram. In ker Medenova hiša ni smela biti umazana, kadar je možila svoje hčere, se je on moral ženiti z dekletom iz bogate, ugledne hiše. S tako, ki je imela doto, kakršne ona, polgruntarska hči, ni mogla imeti.

O, to je bil hud udarec za njeno srce in bridko ponižanje za vso hišo in družino! Koliko je bilo to že samo očeta prizadelo. Tudi on je sanjal, da po hčeri strne svoj polgruntarski rod z mogočnim Medenovim, zdaj pa je pretila hiši samo sramota. Neznansko ga je žgalo, ko je zvedel, kako mu ljudje v soseski privoščijo, da mu je pri hčeri spodletelo. »Prav jim je!« so govo-

rili. »Ošabno so nosili glave kakor razgret purman in niso pomislili na to, da se vrabec ne more meriti z orlom.«

Da bi nekako rešil svojo čast in hčerin ugled, je sklenil, da jo naglo moži kam drugam. In to, še preden bodo pri Medenovih svatovali. Tedaj je bil zvedel, da večji grunt tam nekje v bloških hribih išče nevesto. Nemudoma je poslal tja svoje mešetarje. Tako je bil za hčerinim hrbtom vse ukrenil za naglo poroko. Seveda ji je tudi za tisti grunt moral dati večjo doto, kakor ji je šla iz polgrunta, zaradi česar je moral prikrajšati druge otroke. A tega mu tedaj ni bilo mar. Treba je bilo pač ljudem zavezati jezike, Medenovim pa pokazati, da njegova hči ni nikakršen prebirek. Tudi on je bil trmast človek in kar je enkrat sklenil, to je tudi izpeljal, četudi bi bilo treba z glavo skozi zid. Ona pa je bila takrat tako strta, da se tej možitvi še dosti upirala ni. Saj ji to tudi nič pomagalo ne bi bilo.

Tako torej je bila pred petintridesetimi leti prišla zámož k Petračevim na Strmico.

Prvo leto zakona ji je bil tu vsak dan kakor črna pogrebščina. Janeza ni in ni mogla pozabiti. Življenje ob neljubljenem možu ji je bilo neznosno. Bilo ji je, kakor da ji dela kdo strašno krivico in silo. Z nedopovedljivim odporom v duši je legala zvečer k njemu v posteljo. Sama sebi se je gnusila in včasih ji je bilo, da bi bila kar pobegnila, tako jo je srce bolelo.

Naposled pa je otopela. Stisnila je zobe in molče trpela, da je Petrač jemal po njej, do česar si je bil pridobil pravico z ženitvijo.

Šele ko se ji je bil rodil Tone, prvi otrok, se ji je življenje na mah spremenilo. Ob tem otroku so se prebudila v njej nova, nenavadna čustva. V njih je bila zavest, da je dala življenje bitju, ki je njena last, kri njene krvi, a je hkrati tudi potomec starega, uglednega rodu. Oklenila se je tega bitjeca z ljubeznijo, ki je bila vsa drugačna od njene nekdanje ljubezni do Janeza. Zakaj čutila je, da ji te ljubezni nihče na svetu ne more vzeti in da se bo ob njej grela lahko do konca svojega življenja. Ob tej ljubezni so se

ji rodile v duši nove sanje. V duhu je že gledala svojega sina, kako dorašča, kako postaja zastaven fant, kako prevzema domačijo in kako raste na tej iz njene krvi nov rod – mogočen in ugleden, ne polgruntarski, kakor je bil njen. In v tem rodu bo tudi ona živela dalje v svojih otrokih in vnukih tja v daljno in svetlo prihodnost. V materinem srcu bo predla svojim potomcem srečo ter jo tudi sama sodoživljala in delila z njimi v tisočerihih prigodah. S to srečo si bo tisočkrat odkupila žrtev, ki jo je bila položila na ognjišče tega doma s prisilno možnostjo. Z njo se bo odškodovala za vse trpljenje, ki ga je prestajala v dnevih in nočeh, ko se je morala predajati neljubljenemu možu, medtem ko je njeno ponižano in razžaljeno srce krvavelo in jokalo za drugim.

V teh sanjah ji Petračev dom ni bil več mrzka ječa, kamor so jo bili priklenili na neželenega moža, ampak je postal dom njenega otroka, njegova last in dediščina njegovih potomcev. V njem je gledala poslej žarišče nove sreče in ognjišče novega rodu. Rodu, ki je pognal svoje korenine iz njene krvi, iz njenega srca.

Mesec dni kasneje, ko je šla k vpeljevanju, je opravila tudi črno mašo za svoje mladostne sanje in za svojo ljubezen do Medenovega Janeza. Na Petračev dom se je vrnila očiščena in ozdravljena tudi v srcu. Posihdob je varovala ta dom kakor zver svoje leglo.

Ko je bila potem čez dobro leto prišla še Katra na svet, je bila na svojem novem domu že tako vkoreninjena, kakor da se je rodila na Štrmici. Ker je mož potem začel kmalu bolehati, je v hiši sama krepko vzela vajati v roke. Saj to je bilo tudi potrebno. Kajti Petrač je z boleznijo postajal čedalje brezbriznejši in sam vase pogreznjen. Kazno je bilo, da ne bo nikoli več prav trdnega zdravja in da ne učaka visoke starosti.

Blagoslov božji je počival nad hišo. Res je bilo veliko trpljenja in garanja, vendar je imela Petračka povsod srečo. Vse ji je uspevalo, česar koli se je lotila. Bila je uverjena, da so ji sama

nebesa blagosloвила žrtev, ki sta jo od nje terjala Petračev in njen dom.

Nenadoma pa je kakor strela z jasnega treščila nesreča v hišo. V tolmunu pri perilnikih je utonil Tone, ko mu je bilo komaj osem let. To je Petračko tako potrlo in pobilo, da je legla in prezgodaj rodila tretjega otroka. Tudi ta je bil sin, a je prišel mrtev na svet. Ona sama pa je pri tem kakor po čudežu ušla smrti. Ali takrat bi bila rajši umrla, kakor pa ostala v življenju. Saj to po sinovi smrti zanjo ni imelo nobene vrednosti več. Zdelo se ji je, da je rojena le za nesrečo sebi in drugim. Bilo je očitno, da je sam Bog položil prst nanjo in jo zaznamoval. Ni ji namenil, da bi dopolnila v življenju, o čemer je sanjala, ni ji bilo sojeno, da bi se grela v sreči svojega potomstva. Res je imela še Katro, ali hči ima na gruntu komaj kaj več veljave kakor mačka. Kajti od pomnjenja velja na kmetih, da se pravi rod razmnožuje in podaljšuje le po moškem potomstvu.

Strta na duši in telesu se je začela vlačiti okrog kakor senca. Zdelo se ji je, da je prekleta. Do dóma ni čutila ničesar več. Ves svet se ji je zdel črn kakor grob.

Šele dve leti kasneje, ko je bila dobila tretjega sina, Jurija, se je začela znova vračati v življenje. Ali odslej je živela v večnem strahu in drgetu kakor trepetlika v vetru. Noč in dan je drhtela nad tem otrokom. Zmerom se je bala nove nesreče. Ker pa je bil Jurij zdrav in se je krepko razvijal, se je kljub neprestani bojazni zanj s podvojenimi silami vrgla v delo in skrb za grunt. Ob tretjem sinu je pletla še lepše sanje kakor ob prvem, zraven pa visela med upom in strahom.

Tako jo je petintrideset let na Strmici docela prekrvasilo. Trpela je in skrbela za dom in otroke ter sanjarila in kovala v srcu lepe načrte. Pri tem sta ji up in strah izmenoma obletala dušo. Zdaj je kar ledenela v strahu pred novo nesrečo, zdaj zopet je bila polna lepih upov in je vsa gorela v neučakanosti, da se ji izpolni, o čemer je sanjala. Jurij pa je rasel kakor konoplja in se razvijal v čedalje brhkejšega fanta. Zdel se ji je kakor odsev las-

tne mladosti. Zato je bila ponosna nanj in ga je ljubila z vsem žarom svojega srca.

Njegova lahkomiselnost in njegov metuljasti značaj sta jo res kdaj pa kdaj vznemirjali, vendar ne toliko, da bi bila zastran tega obupala. Tolažila se je, da je pač mlad in vihrav in da bo to sčasoma prešlo. Mislila je, da je taka nemara več ali manj vsaka mladost. Sinoči pa je s strahom odkrila, da je v Juriju nekaj, česar ona sploh ne pozna, da on nosi v sebi temen svet, ki je njej čisto tuj. Ob tem odkritju se ji je kar zavrtilo v glavi, kakor da je pred njo nenadoma zazijal prepad. In bolj ko je razmišljala o tem, bolj jo je bilo strah. Podzavestno je čutila, da ta temni svet v Jurijevi duši ni nasledek navadne fantovske lahkomiselnosti, da njegove sanje o tujini niso zgolj slepeči obeti, ki jih neizkušnemu človeku čara mladost. O ne! V njegovi duši mora biti nekaj drugega. Nekaj, česar ona še prav opredeliti ne more in ne zna, ker za to nima nobene prave predstave, ker ji je to tuje kakor podzemno brezno. Ona ve le to, da je v njegovi duši nekaj njej docela nedoumljivega in neznanega.

Bolj ko je mozgala in ugibala, kaj bi to utegnilo biti, manj je vedela in bolj jo je skrbelo. Bilo ji je kakor človeku, ki čuti, da proti njemu drvi nekaj silnega, neznanega in nevidnega ter da mu je to že tik za petami, on pa se nima kam umakniti, ne more ničesar storiti, da bi to zaustavil, zgrabil z rokami in se spopadel z nevidno pošastjo.

Iz tega razmišljanja jo je zdramila ura, ko se je sprožila na steni in v starem kolesju tako zahreščala v nočni tišini, da je Petračka kar planila v postelji. Bila je tri. Njeni udarci so še dolgo brneli in počasi izzvenevali v noči. Te pa kar ni hotelo biti konec. Tudi petelini se niso hoteli oglasiti z gredá in v oknih je bila še povsod tema. Noč je bila neskončno dolga in moreča.

V postelji je zraven nje spal mož in se nemirno premetaval v rahlem spanju. Kašljal je in v snu težko dihal, da mu je v prsih raskavo hroplo. Včasih je zasmrčal in v nosu mu je visoko zapiskalo. Kadar ga je začelo dušiti, je z glasnim dihom priprl usta,

kakor da je po čem hlastnil. Zganil se je na visokem podzglavju, rahlo zastokal in se znova pogreznil v nemiren spanec. Od časa do časa je zažužnal nekaj pretrganih, nejasnih besed. Petračka jim ni mogla razbrati pomena, ker so mu nerazločno zamrle v suhem mlaskanju ust. Nemara so ga trapile hude sanje.

V kamri zraven ispe sta spali Jera in Cila. Petračka je jasno razločila njuno dihanje. Cila se je prevrgla na ležišču, da je ličkanje v plevnici pod njo suho zašumelo. Nato je v hiši zopet vse utihnilo.

Naposled je tudi Petrački padel rahel spanec na oči. Ali še v spanju ni našla miru. Sanjalo se ji je, da blodi po polju. Njive so bile že pospravljene in prazne. Nad brezkončnimi strnišči so viseli nizki, sneg obetajoči oblaki. Zemlja je bila razmočena, da se je Petrački globoko udiralo pod nogami. Cmokasto blato se ji je v težkih plasteh sprijemalo na čevljih, da je komaj prestavljala noge. Nazadnje se ji je že kar do kolen udiralo v luže in blato. K tlom jo je pritiskala nevidna sila, kakor da se grudi pod težo silnega bremena.

S poslednjim naporom se je privlekla do globokega jamljiča¹⁰² in kar padla vanj. Tedaj se je začel pogrezati še razor pod njo, da kmalu ni videla več polja pred seboj. Po tesni strugi so pridrle blatne vode, se od vseh strani zlivale v razor, ji pljuskale v obraz in se ji zgrinjale nad glavo.

Nenadoma je zapazila, da je voda vsa rdeča. »Jezus, saj to je pa kri!« je zavpila in se pognala naprej. Hotela je planiti iz struge, a so ji noge tičale v zemlji kakor v pasti. Segla je v valove in dotipala tam nekaj mrzlega, spolzkega.

Tedaj se iz vode požene – mrlič. Prav njej pod nos. Zaklešči se ji okrog vratu in jo začne daviti. Obide jo taka groza, da v strahu zatuli in se prebudi.

Njen krik je predramil tudi moža. Ves motoglav je planil iz sna in se zravnal v postelji.

¹⁰² jamljič – jarek, brazda

»Kaj pa je?« je izgrgal še napol v spanju.

»Joj, Martin, kakšne sanje!« je zastokala in se drhté stisnila k njemu. »To nekaj pomeni. Mrliča sem videla, davil me je. Znamenje – nekaj se bo zgodilo.«

»Beži, beži, štrama¹⁰³!« jo je miril stari. »Kaj neki naj bi se zgodilo? Kolikokrat že se mi je sanjalo o mrliču, pa ni bilo potlej nič.«

V strahu je pomislila, da bi mučne sanje utegnile morda pomeniti moževo smrt. Pa tega mu kajpak ni povedala, ampak je molče predla zaskrbljene misli.

Naposled so se vendar začeli oglašati petelini po vasi. V zamrzlih, z ledenimi rožami prepreženih oknih se je rahlo svitalo. Motne šipe so se svetlikale v somraku kakor umazane, v praznini viseče krpe.

Petračko je imelo, da bi možu odkrila svoje skrbi. Pomišljala je še malo, potem pa začela:

»Martin, rada bi ti nekaj povedala.«

Petrač je dvignil glavo in se skozi jutranjo motnjavo prežavo zastrmel v ženo kakor pajek, ki se iz svojega ždičja razgleduje po mreži.

»No, da slišim!«

»Zastran Jurija me skrbi.«

Petrač je nemirno čuknil z očmi.

»Stara tvoja pesem!«

»Oh, ne, Martin! Ni tisto, kar ti misliš. Nekaj drugega je. V Ameriko hoče.«

Petrač je spustil glavo nazaj v blazino in nevoljno zamrmral:

»To ni nič novega. O tem čeljusta že, odkar je prišel od vojakov. Mlad in neumen je še, pa govori, kar sname s čelešnika.«

¹⁰³ štráma – omejen, neumen človek

»Ne, ne, Martin!« je odločno ugovarjala. »Čisto zares misli. Pa ne samo to. Za zmerom hoče oditi v svet. Snoči sem govorila z njim. Ne moreš si misliti, kako zaničljivo je govoril o domu.«

»Po zobeh bi ga bila cvrknila!«

»Pa bi ga ti kdaj!«

»Saj ga še takrat nisem, ko je nosil še otroške coklice.«

»Zato tudi pa je zdaj tako brdavsast¹⁰⁴. Pravi, da ne mara grunta in da mu ni nič do domačije.«

»Neumnosti! To govori zdaj, ko je še ves zelen in posran. Počakaj še kakšno leto. Boš videla, kako naju bo še na kot podil.

»Tudi jaz sem do zdaj mislila tako. Snoči pa sem spoznala, da – ah, saj ti ne morem povedati tega! Strašno me skrbi.«

»Daj mi no mir s tem! Kdo te bo poslušal? Ženska glava – to ti je prava ropotarnica za strahove. Rajši mi povej, ali si se že ozrla za kupci za prašiče. Piče nam bo zmanjkalo in tudi za denar se mi mudí. Davke bo treba plačati in – «

»Kupce bom že dobila!« ga je nevoljno ustavila. »Še vsako leto sem jih, pa jih bom še letos. Zdaj je beseda o Juriju. Oh, Martin, ko bi ti mogla dopovedati! To, kar me skrbi, niso prazni strahovi. Verjemi mi, da ne. Sinoči sem odkrila v njem – «

»Prav ti bodi!« ji je hlalnil v besedo. »Kaj pa tratiš besede z zelenokljuncem? Drugič pograbi rajši ocepek¹⁰⁵, če bo še kdaj kaj takega člankál.«

»Oh, s teboj pa res ni mogoče govoriti! Ali molčiš kakor mutec ali pa kar naprej trmoglavíš s svojo. S tako gotovostjo me zavračaš, kakor da Jurija bogve kako poznaš. Pa ga figo poznaš – ne njega ne deklet. Nikoli se nisi prida ukvarjal z otroki.«

»O kajpak! Gladil naj bi jih, jih ujčkal na kolenih in tapljal po ličkah. Hočeš ica – ica, Jurček? Bi papcala, Katrica? Bi hotela ajčkati, Jerica?«

¹⁰⁴ brdávast – po značilnostih, lastnostih podoben brdavsú

¹⁰⁵ ocepek – krepelce, krepelce

»Ah, no, saj pravim! Pa govôri človek s tako pavliho! Nobene pravšne ne spravim iz tebe,« se je razburjala. »In nič si ne daš dopovedati. Vprašam te naravnost in odgovori mi kakor pameten človek. Kaj bi storil, ko bi Jurij jutri ali pojutrišnjem zares pobegnil od doma?«

Petrač ni vedel na to kaj odgovoriti. Kaj naj bi tudi odgovoril na take babje štrame? Prav tako neumno bi ga lahko tudi vprašala, kaj bi storil, ko bi ga jutri peljali na vislice. Jurij pobegnil? Kako pobegnil? Kaj se to pravi? In zakaj pobegnil? In kam, za boga svetega? Kako naj pobegne od doma, komur je Bog dal domačijo? In kako bi mogel živeti brez zemlje, kdor se je rodil pod kmetiško streho? Kako naj živi riba brez vode, ptica brez zraka? Kako bi mogel kmečki človek živeti nekje, kjer spomladi ne bi mogel čutiti, kako vonja domača zemlja? Saj bi moral skoprneti od žalosti, če ne bi mogel več potežkati svoje grude v roki. Umrl bi, če ne bi videl, kako bodejo žita iz zemlje in kako se bilijo. Duša bi se mu posušila, če z dlanjo ne bi mogel pobožati zorečega žita po klasju in trav po latju. Kako bi mogel pobegniti z domače zemlje, kdor je le enkrat v življenju oral, sejal, žel in pridelek v kaščo spravljal? O ta Urša uršasta!

»Da te treni! Si prišla ob pamet, kali, da cediš take?« jo je osorno zavrnil, da bi presekal pogovor o stvareh, ki pametnemu človeku še v sanjah ne bi smele priti na um.

»In če bi Jurij tudi zares pobegnil,« je dejal potem porogljivo, »grunta ne bi v košu nesel za njim tja v Ameriko. Ali pa – kaj meniš, Urša, ali naj bi ga cijazil za njim tja čez morje?«

»Piši me v uho!« se je razjezila. »Pojdi iz koga drugega norce brit!«

Kljubovalno se je obrnila v postelji in mu pokazala hrbet. Ali čez nekaj časa se je spet prevalila na drugo stran in dejala odločno:

»Šavrast¹⁰⁶ si kakor narobna voha! O, da se ti to le ne bi kdaj nič kako otepalo. Lahko se ti primeri, da boš mudoma moral pripeljati zeta – tujega človeka. In to ob živem sinu. Jaz se s teboj ne bom prerekala, ker bi si prej jezik do korena obrusila, kakor pa tebi kaj dopovedala. Rajši bom sama kaj ukrenila. Ti pa le naprej trmi in po svoje vola za rep v jarem devlji. Svoj čas si imel še kaj pameti, zdaj pa človek ne spravi več pravdanske iz tebe.«

»Daj mi no mir s tem!« je Petrač naposled vzrojil. »In ne vleci mi več teh zoprnih mehov! Kaj te je le obsedlo, da si se zdaj s tem nadme spravila?«

Petračka se je užaljeno zopet prevalila na drugi bok in umolknila.

Vendar je s svojimi besedami možu vsejala rahel nemir v dušo, da mu je za trenutek bilo kakor človeku, ki je dolgo brezskrbno hodil po zložni poti, potem pa naenkrat buši naravnost v plot, ko je tega najmanj pričakoval. Vrag te, kaj če bi bilo v ženinih besedah res kaj zrna? Nazadnje človek res ne more z gotovostjo vedeti, kakšne misli v glavah mladih ljudi dandanes rojé. Morda on res premalo pozna svoje otroke, morda ga je res premalo skrb za njihove duše. Resnično, do zdaj mu še nikdar ni prišlo na um, da bi se bil vprašal, kako je z dušami njegovih otrok. Čemu tudi, ko pa je življenje kmečkega človeka vendar tako jasno in preprosto. Rodiš se in se veseliš mladosti kakor žrebe svoje prostosti, dokler se ne uletiš, strezniš in spametuješ. Potem te starši oženijo, ti pa potlej glej, da z ženo dobiš kar največ otrok, da bo dovolj delavnih rok na gruntu. Delaj, trpi in skrbi za dom in družino. Ko se postaraš, prelôži breme in skrb za domačijo na sinove rame, sam pa se začni lepo na smrt pripravljati. Če pa tvoj zakon ostane brez otrok, potem ti je namenjeno, da ti rod premine. Da, tudi to se marsikdaj zgodi. Zakaj vsaki stvari na svetu je določeno, da se ji enkrat iztečejo ure. Toda

¹⁰⁶ šavrast – neroden, okoren

Petračevemu rodu za sedaj še ni sojeno ugasniti, saj je tu vendar še sin – Jurij, bodoči gospodar domačije.

Tako je Petrač pri sebi natihoma umoval, da bi si razpršil skrbi, ki mu jih je bila žena s svojimi marnjami vsejala v srce. Do zdaj mu še nikdar v življenju tudi na um ni prišlo, da bi se v njegovih od davnin, od očetov in očetov očetov podedovanih izročilih in za vse veke utrjenih nazorih utegnilo kdaj kaj predrugačiti ali celo zamajati. Kako tudi, ko pa je bil že od rojstva tako čvrsto zakoreninjen v tej svoji zemlji? V zemlji, ki je dedovina vseh, ki so se že in ki se bodo še v prihodnje na njej rodili. V zemlji, ki v njej živi in ki je v njej ohranjeno vse, kar so Petračevi ljudje na njej kdaj mislili, delali in počeli, ker so na njej sanjali in trpeli, upali in hoteli. Kako bi torej kdo iz tega rodu zdaj kar na lepem tebi nič meni nič hotel vse to izdati, se vsemu temu izneveriti, vse to zatajiti in zavreči ter pobegniti v svet?

Ne ne! To je prav tako nemogoče, kakor je nemogoče, da bi se kar na lepem strkljalo sonce z neba. Kdaj pa še pomni kdo, da bi se bil kdaj kdo od Petračev izneveril zemlji? Nikoli! Res je sicer, da je Petračeva kri vroča in da so zato Petrači v mladih letih pravo seme, da jim vroča in nemirna kri rada kdaj prekipi in da zavoljo tega potem umesijo kakšno nerodno. To da! Ali se pri tem še nihče od njih ni tako daleč spozabil, da bi bila zavoljo tega trpela domača zemlja. Naj so na njej še tako burno, močno in strastno živeli, s svoje zemlje ne bi bili dali tudi kepice prsti, četudi bi si bili s tem lahko kupili še toliko slasti.

Kar pa Jurija zadeva, bo morda res najbolje, da ga prej ko mogoče oženim, je pomislil.

S to mislijo se je potihoma že dolgo pečal. Vendar ni o tem do zdaj še nikomur ničesar črhnal, tudi ženi ne. Odkrito povedano: v njegovih načrtih je bila ta misel pravzaprav že čisto dozo-rela. Saj je imel za Jurija že celó nevesto izbrano. Še več, z njenim očetom je bil naskrivaj že o vsem dogovorjen. Le to še ni bilo določeno, kdaj naj bo ženitovanje. Jeseni je nekaj računal, naj bi bilo to že predpust, a so se bila natezanja zastran nevestine

dote potem nekam zavlekla. In potem – tu so vmes še druge reči. Skratka, vse se je nazadnje tako nekam zavozlalo, da je treba to za nekaj časa odložiti. Ali čez prihodnji predpust tega ne bo mogel več zavleči. Leta beže in on je že star. Pred smrtjo pa mora urediti še to in ono.

Zamahnil je z roko in se v zadregi počehljajal za ušesom. Ej, ni tako lahka stvar sina ženiti, ne! Dolgo mu iščeš nevesto, a ko jo naposled stakneš, ti ta reč ne gre nič kaj od rok, ne od srca. Vranč si ga vedi, kaj je to!

Že zdavnaj bi bil moral ta svoj načrt odkriti tudi ženi, toda kadar hoče z njo govoriti o tem, se mu beseda vselej kar zatakne na jeziku. In tudi njemu samemu je ob misli na to ženitev kakor vozniku, ki mu voz v nevarnem klancu sumljivo škriplje, kakor da je pri osnikih ali v premah kaj narobe. Šmentana reč!¹⁰⁷ Enkrat bo to ženi vendarle moral povedati. Nevesta ji kajpak ne bo ravno po srcu, saj tudi njemu ni, ali kaj se hoče. Ko bo vse prav tako dobro premislila, kakor je on, se bo tudi ona morala spoprijazniti z njo. Saj je pametna ženska in torej tudi sama dobro ve, kako težko je za Strmico najti dobro in denarno nevesto.

Hm – kaj, ko bi ji to kar zdajle povedal? Bilo bi kar nekam prikladno, ko že govoriva o Juriju.

Nekaj časa je pohrkaval, potem pa začel po ovinkih:

»No, Urša, ko že toliko veš povedati o Juriju, pa mi zdaj še to povej, kaj bi ti ukrenila zastran njega, ko bi bila na mojem mestu.«

Petračka se je počasi obrnila v postelji. Moževo vprašanje jo je malce osupnilo.

»Kaj bi ukrenila?« je povzela nekam nezaupljivo, malo pomislila, potem pa kar butnila: »Grunt bi mu dala in ga oženila.«

Stari je planil v postelji, kakor da ga je kdo s šilom.

¹⁰⁷ Šmentana reč – izraža zadrego, zaskrbljenost, nejevoljo

»Kaj?« je razburjeno šavsnil. »Grunt naj mu dam? Takemu zelencu? Umakneva naj se, odideva v kot, ko sva še pri močeh? Si čisto iz uma, kali?«

»Pri močeh?« se je Petračka porogala. »O ti ljubi bog, kakšne se znebiš! Midva pa pri močeh – prav zares!«

»I no, taka, da bi na kresni večer čez ogenj skakala, res nisva več, ali tako stara in zanič, da bi sama v grob rinila, pa tudi še nisva.«

»Ne šavraj no! Mar mora človek že kar v grob riniti, če domačijo izroči sinu?«

»Kajpak drugega! Kdor na gruntu enkrat izpreže in gre na kot, temu lahko že kar bilje zapojó. Ta je potem z življenjem in s svetom že opravil. Ko daš vajeti iz rok, nisi nikomur več potreben. Mladi te zrinejo od gospodarstva, ti obgodrnjajo vsako žlico jedi in komaj čakajo, da stegneš pete. Nak, meni se še noče v zapeček! In tudi ne, da bi bil na lastnem domu komu za peto kolo. Zato grunta za zdaj še ne dam iz rok. Naj si Jurij poprej še nekoliko perutnice razmaje, da se pokaže, kakšne preje je. Potlej bomo že videli, kako bo. Oženiva pa ga vseeno lahko. In to bom tudi storil. Naj ga žena na vajetih drži. Saj je še pravo tele. Lahko se še res primeri, da dvigne rep in zbezlja kakor junec, ko zavoha odprto lesó.«

Petračka se je globoko zamislila. Možev sklep je sicer ni docela zadovoljil, a mu zdaj ni hotela trmoglaviti. Na tihem je preudarno računala, da stari ne bo mogel za dolgo obdržati vajeti v rokah, ko bo Jurij enkrat oženjen. Hočeš nočeš – moral mu bo potem tudi grunt kmalu prepisati. Res, za zdaj je dovolj, če ga samo oženita. Ako bo žena kaj prida, ga bo že znala prikleniti na dom, da ne bo več mislil na Ameriko. In njej, Petrački, se potem tudi ne bo treba zmerom toliko bati zanj. Ne bo ji treba večer za večerom trepetati, da se ne bi spečal kje s kakšno goloritko. Hkrati pa se ji bo z njegovo ženitvijo izpolnila vsaj polovica dolgoletnih sanj. Ej, kako prav je storila, ko je bila na starega leta dan zvalila Fitnješko Lucijo v hišo in ji naročila, naj ji poiš-

če nevesto zanj. Zdaj to lahko tudi staremu pove in mu odkrije svoje načrte. Saj jo je malo že kar skrbelo, ker se je bila te stvari lotila brez njegove vednosti.

Zravnala se je v postelji in ga vprašala, kakor da ga vprašuje to kar tako – zastran lepšega:

»In kje mu poiščemo nevesto?«

Petrač se je nemirno prelegel v postelji in v zadregi zakašljajal.

»Sem mu jo že poiskal!« je potem kratko odsekal.

Petračka je kar otrpnila. Osuplo je odprla usta in se neverno zastrmela v moža. Kako? Ali je prav slišala? Kaj pravi? Da jo je že poiskal? On – to mrčalo, ki je vse življenje samo za pečjo dremalo? On da je napravil to? In to kar za njenim hrbtom, skrivaj kakor tat?

Bila je tako presenečena, da dolgo ni mogla do besede. Samo onemoglo je pogrkavala, kakor da je omutavela.

»Kako?« je zinila, ko je prišla nekoliko do sape. »Poiskal si jo že, praviš?«

»Že pred dobrim letom!« je stari čisto mirno odgovoril.

»Pa kar sam? Brez mene? Brez vsake črhe – kar tako?«

Glas ji je drhtel in toliko, da ni bruhnila v jok. V njej se je vse mešalo – pridušena jeza, onemoglost, žalost, razočaranje, osuplost in predvsem globoka užaljenost.

»O kajpak! Ženskam naj bi take stvari na nos obešal,« jo je zavrnil. »Da bi potlej takoj vsa vas to mlela in nas po zobeh vlačila.«

To ji je bilo že preveč.

»Kaj čeljustaš?« je vzkipela. »Sem mar taka, da bi jezik po vaških plotovih brusila? Sem morda že kdaj babje čenče okoli nosila? To torej sem v petintridesetih letih pri tebi zaslužila, da pleteš zdaj take reči za mojim hrbtom. In da se greš pred menoj skrivalnice. A da sem ti otroke rodila, da sem jih vzredila, da sem ti rabotala, se na tem domu na žive in mrtve peklila, za to sem ti bila po dobra, kaj?«

Planila je v postelji in počenila nad njim, kakor da mu kani skočiti za vrat. Oči so ji divje, preteče sršale, kakor da se bo iz njih zdaj zdaj usul roj srpečih os. Izza srajce so ji zdrknile povešene, uvele dojke.

»Vidiš, s temile sem ga dojila!« je užaljeno zavpila in se z vso močjo udarila po prsih. »Ti pa greš zdaj in ga ženiš brez mene, skrivaj, za mojim hrbtom. Kakor da nikoli ni imel matere, kakor da ni pil mojega mleka. Ti tiholazec, ti potuhnjenec ti tak!«

Zgrabil jo je za rame in jo začel potiskati v blazine.

»Ne deri se vendar!« je dejal hlastno. »Saj nismo kje na gmajni. Še dekleti zbudiš.«

»Naj se le zbudita!« Vsi naj slišijo, vsi naj zvedó, kakšna pokrita rihta¹⁰⁸ si.«

S silo jo je potisnil v posteljo in ji potegnil odejo čez glavo. Ona pa se ni dala kar tako. Sunila ga je proč, vrgla odejo raz sebe in zavreščala:

»Vedeti hočem, katero in kakšno si mu izbral! Da, to hočem vedeti! Čeprav že naprej vem, da mora biti tista pravi oklešček. Saj še svinj nikoli nisi znal prav kupovati, kako bi znal šele neveste izbirati. Nimaš žilice za kaj takega. Ti že ne.«

»Pravim ti, da ne jezikaj in ne vpij, kakor da si ponorela! Vse ti bom povedal, samo pomiri se že.«

Od same jeze se je onemoglo zgrudila v blazine.

»No, daj, govori žel!« ga je neučakano priganjala.

Petrač se je začel v zadregi odhrkavati.

»Z Zakrajškom s Studenca sem v besedi,« je neodločno izžujnjajal.

Petračka je nagubala čelo in se izpod njega srepo zabolščala vanj.

»Z Zakrajškom!« se je začudila. »Kaj ima ta še kakšno neodddano hčer?«

¹⁰⁸ pokrita rihta – ne kaže svojih negativnih lastnosti

»Seveda jo ima! Kako bi jaz sicer mogel biti v dogovoru z njim?« Planila je, kakor da se je nečesa spomnila.

»Ježeš, pa menda nimaš v mislih tiste njegove kozave Ančke, ki bi se bila morala možiti menda v Ravne ali kam, pa je ženin ni maral?«

Preplašeno je strmela vanj. On pa se je ves zmedel. V zadregi si je začel popravljati podzglavje.

»No, saj sem vedel!« je zamomljal. »Kje si le pobrala te marnje? To, da je ni maral ženin, so zmlele babe. Resnica pa je ta, da je Zakrajšek ni hotel dati v Ravne, ker je bil tisti grunt tam na kantu¹⁰⁹. To mi je sam povedal. Dekle bo imelo doto, kakršne nobena druga ne bi prinesla na Strmico. Juriju pa bo treba denarja. Izplačati bo moral Jero in Cilo, postaviti nov skedenj, napraviti in kupiti to in ono. Če ne dobimo v hišo zanj take, ki bo imela kaj pod palcem, se bomo morali zadolžiti. Dolg na strmiškem gruntu pa pomeni boben. Saj sama to veš.«

Petračka ga ni poslušala. Po glavi se ji je motalo nekaj meglenega. Tista Zakrajškova Ančka – kako je že bilo z njo? Ali ni slišala nekoč nekaj praviti o njej? Niso o njej govorili, da –

Nenadoma je z obema rokama segla v zrak in izbuljila oči.

»Ježešna, Martin!« je preplašeno vzkliknila. »Zdaj šele sem se domislila! Za božji čas, saj menda ne misliš tiste stare in rjave, ki je že pred leti obsedela?«

Petrača je spet posilil kašelj.

»Obsedela, obsedela!« jo je oponašal. »Seveda – mladična ravno ni. In tudi lepotična ne. To tudi potrebno ni. Saj je ne bomo postavili v bogkov kot. Zato pa bo imela toliko več v poročni skrinji. In to je poglavitno.«

»Če je tista – o njej pripovedujejo čudne reči,« je nadaljevala Petračka. »Tista ne samo, da je že pred davnim časom obsedela ter da je že močno zbledela in spreležana roba, ampak je tudi – «

¹⁰⁹ na kantu – obubožan, gospodarsko propadel

»Kaj boš vrtela to lajno!« jo je ustavil stari. »Imela bo pošteno doto, bogato balo in – «

»In pri taki – kolikor bolj ji pod palcem šumi, toliko bolj za njo smrdi,« mu je planila v besedo.

Zdaj je tudi on skočil pokonci.

»Ne gobezdaj!« je zarežal. »Sama čeljusti so te!«

Ali naglo se je spet pribral, ker ni hotel prepira gnati na nož.

»No, da! Nekaj starejša je od Jurija, to je res,« je mirno nadaljeval. »Ali kdo bi taki dotarici tako natanko na zobe gledal? Saj veš, da smo na Strmici. Zato si ne moremo dosti prebiti. Na babje čenče pa tudi ni, da bi se človek oziral. Dekle je lahko čisto kakor sonce, a hudobni jeziki jo umažejo, da je črna kakor istnice. Če bi človek poslušal in jemal za suho zlato vse, kar zbrodijo klepetulje – pa kaj bi ti pravil! Zadosti si že stara in izkušena ter torej lahko sama veš in presodiš, kako je to.«

»Če vem prav, bo menda kar celih deset let starejša od Jurija, No, lepo se ti bo zahvalil za tako razvaljeno kapelico!«

»O kakopak! Še tega se manjka, da bi pri nas nevestam na zobe in na polt gledali! Na Strmici smo, na kmetih, ne kje v mestu ali na kakšni graščini. Bom morda Jurija vpraševal, kakšno bi hotel? Kdo pa je naš kaj vpraševal, ko so nas ženili?«

»Mene že nihče ne! Če pa bi me bil, se zate gotovo ne bi bila odločila. Sem bila preveč mlada in čedna zate in za Strmico.«

Petrač se nad temi besedami ni prav nič razburjal. Ni bilo prvič, ko jih je slišal že z bolj ali manj nasršenimi bodicami. Zato jo je popolnoma mirno in že z navajenimi besedami zavrnil:

»Od tega ne bi bilo kaj dati v pisker. Da nisi prinesla k hiši kolikor toliko spodobne dote, ne bi bilo do danes od vse tvoje nekdanje lepote in mladosti ostalo pri hiši nič drugega kakor hud jezik in butare starih kosti. Dote in pridnih rok je treba gruntu, drugo pa, če je ali ne. Saj veš, kaj pravi stara modrost. **Ljubezen**

in lepota sta kakor rožica iz strdi. Malo poduhaš, malo poližeš in v rokah ti ostane še samo šop trnja in osata.«

»Pa vendar vsak dedec komaj čaka, da se na ta osat zavali!« mu je pikro vmila.

»Da ne boš Juriju potuhe dajala, to ti rečem!« ji je resno zažugal. »Tega ne bom trpel, da veš. Kmečki hiši je treba delavne in denarne ženske, lepotične pa naj si po gradovih prebirajo.«

»Se boš moral z Jurijem že sam o tem pomeniti. Vse to si sam in brez mene zbrodil, pa se zdaj s tem tudi sam in brez mene otepaj. Le to ti povem, da Juriju tista tvoja Zakrajškova Ančka ne bo po srcu, mu je jaz ne bom prigovarjala.«

»To kar meni prepusti! **Za vsako sekiro se najde toporišče, pa se bo tudi za Jurija našlo pravo zelišče**, če se bo kaj krotovičil.«

»O, s silo mu ne boš oguljenega komata na vrat tiščal!« je Petračka trmasto pribila. »Toliko imam pri svojem otroku tudi jaz še svoje besede, da tega ne bom dopustila.«

Naglo je skočila s postelje in zlezla na peč. Ta je bila še od snoči lepo topla. Kajti pozimi so vsak večer nametali vanjo velikih klad in zglavnikov, da se hiša ponoči ne bi shladila.

V ispi je bilo še temačno, ker je jutranja svetloba le s težavo prihajala skozi zamrzla okna. V veži je bilo slišati glasno štorcljanje.

To je Jurij, je presodila Petračka. Le kam se odpravlja že navsezgodaj?

Razmišljeno je prisluškovala, kako sin v čeburu razbija led, da bi prišel do vode. Kmalu nato je slišala, kako si jo prha iz ust v dlani ter si jo pljuska za vrat in po licih.

Iz kamre je prišla Jera. Obstala je pri peči in se začela oblačiti. Nato je odšla v kuhinjo.

Petrač je še malo poležal in si urejal misli, ki so se mu bile v prepiru z ženo čudno zapletle. Potem je tudi on vstal in za Uršo zlezel na peč.

Počasi in molče sta se napravljala, zatopljena vsak v svoje misli, da to jutro še moliti nista mogla kakor druge krati. Mislila pa sta oba na iste reči. Obema so tlele v duši enake skrbi, le vsakemu po svoje. Mednju se je to noč ugnezдила prežeča, potuhnjena nezaupljivost.

Roke so jima kakor ponevedoma tipale po glistih¹¹⁰, kjer je visela njuna obleka. Oba sta bila kar nekam zmedena in zbegana. On si je narobe nataknil telovnik, ona pa si je že v tretje prepenjala kočemajko, ker si jo je bila v razburjenosti nápak zapela. Prsti so ji drhteli in z negotovostjo otipavali gumbe na prsih. Čedalje huje sta jo grabili jeza in užaljenost. Zraven pa jo je skrbelo za Jurija. Pri sebi je sklenila, da potegne s sinom, če ta ne bo maral Zakrajškove s Studenca. Ne, njemu ni treba jemati vsake odrsanke, ki bi mu jo kdo hotel obesiti na vrat. Naj bo Strmica bogu še tako za hrbtom in naj se dekleta semkaj še tako nerada može, njen fant ne bo hodil po svetu z zadavljenim srcem, kakor je morala hoditi ona. Dovolj je, da se je ona tako žrtvovala. O, ona že ve, kaj se to pravi! Zato ne bo pustila, da bi še njen otrok moral doživljati kaj takega. Naj stari le plete svoje načrte, in če on to dela brez nje in za njenim hrbtom, potem tudi ona ve, kaj ji je storiti. Poiskala bo Juriju nevesto drugje, po svoji všeči, ter ga, če treba, tudi skrivaj in proti moževi volji zvadila z njo. In če bo ta Juriju po srcu, potem se stari lahko razčesne in si ono staro, razkuzmano Zakrajškovo omelo lahko kar sam za klobuk zatakne.

Tako je natihoma sklenila, zlezla s peči in odšla v kuhinjo.

¹¹⁰ glísti – leseno ogrodje za sušenje nad ognjiščem ali ob kmečki peči

IV

Lesarica se je za mizo pripravljala, da napiše sorodnikom na Dolenjsko pismo. Sključila se je nad papir in se globoko zamislila.

Že dolgo je imela v mislih to pisanje, a se do zdaj kar ni mogla lotiti te važne in težke stvari. Kako tudi, ko pa je roka bolj vajena motike kakor peresa. In tudi utegne ne človek, a za takole pismo si je že treba vzeti nekaj časa. Seveda, ko bi ga smela napisati po svoji glavi, ko bi v pismo lahko postavljala misli, kakor ji že prihajajo na um, in z besedami, kakor ji jih ravno slina prinese na jezik, potem bi s tem pisanjem hitro opravila. Toda stari ima svoje muhe in hoče, da je pismo napisano in zloženo tako, kakor so jih pisali in zlagali v starih časih. To pa je naporno in zamudno delo.

Še dobro, da ima mož enega samega brata, Boštjana, in da je to torej edina žlahta¹¹¹, ki ji je treba kdaj pisati. Poleti seveda ni časa za dolge pisarije, zato sporočajo Boštjanu takrat samo prav važne dogodke in novice, pa še to le na kratko, navadno kar z zalepko¹¹² ali z dopisnico. Enkrat na leto, tja okoli božičev, pa si sorodniki pišejo daljša pisma in si v njih natanko razpovedo vse, kar se je bilo med letom važnega dogodilo v družini, na polju in pri živini. V njih si odkrivajo svoje bridkosti in težave in svoje pičle radosti. V njih se pohvalijo ali potožijo zastran letine, pridelka in živinskega prirejka ter si povedo vse, kar že pač zanima kmečke ljudi.

Od Boštjana so bili dobili pismo, kakor navadno vsako leto, že za božične kvatre. Morali bi mu bili odgovoriti že za božič, a so se letos s tem nekaj zakasnili, ker pred božičem niso utegnili, prazniki pa tudi niso prikladni dnevi za pisanje. Jutri bodo že sveti trije kralji in je zdaj torej res že zadnji čas, da že enkrat

¹¹¹ žláhta – sorodstvo, sorodniki

¹¹² zalépká – ovojnica, kuverta

opravijo to reč. Zato je bil Lesar že davi naročil ženi, naj se danes le spravi k pisanju, da se to spet ne odrine, ker bi bila prava sramota, če Boštjanu ne bi odgovorili vsaj prvi teden po novem letu. In tako se je Lesarica po južini res lotila tega nevšečnega opravila, čeprav bi rajši vse do noči drva ali vodo nosila, kakor pa se grbila tu za mizo in se mučila s tem pisanjem.

Pred njo je na Mohorjevem koledarju, ki ga je bila položila predse za podlogo, ležal bel, še nenačet papir. V vrhu je bila prilepljena nanj podoba golobčka, letečega v vencu rdečih rož s pisemcem v kljunčku. Na mizi je bilo razgrnjeno tudi Boštjanovo pismo. Lesarica ga je bila pravkar pazljivo še enkrat prebrala, da bi mogla nanj lepo po vrsti odgovoriti vse, kar je Boštjan želel vedeti.

Pomočila je zarjavelo pero v črnilo, nato pa vtaknila peresnik med zobe in se zagledala v golobčka vrh papirja, kakor da od njega pričakuje pomoči in nasvete, kako naj začne. Kajti začeti je najteže. Ko enkrat ujameš pravi začetek, se potem z božjo pomočjo že kako pretolčeš skozi goščavo misli in besed.

Petkrat je že omočila pero in petkrat že se ji je bilo črnilo na njem posušilo, preden je začela. Nazadnje ji je le nekako steklo po papirju. Počasi je drselo po njem, ji škripalo in se ji upiralo v okorni roki kakor uporen in trmast otrok, ki vpije in joka, se otepa in stoka, in črke so se pod njim zamudno vrstile v besede in stavke.

Ko je zlila na papir prve misli in napisala nekaj vrstic, se je zravnala za mizo in nekajkrat potihoma, šepetaje prebrala, kar je bila napisala. Potlej je spet vtaknila peresnik v usta, se zagledala nekam v strop in se znova zamislila. Pogled ji je begal okrog po stenah in svetih podobah, kakor da tam išče novega navdiha. Ko se ji je zazdelo, da se ji je nekaj zasvitalo v glavi, se je zopet sključila nad pismo in se znova začela mučiti, da bi svoje misli prav prelila v besede in da bi te potem postavila v pismo tako, da bi se med seboj nekako ujemale, se uskladale, ubirale in stikale.

Medtem ko se je ona tako mučila s pisanjem, je mož ob peči klal trske. Počasi je zamahoval s teslo¹¹³ ob debelem bukovem polenu in sekira mu je enakomerno padala v razkol, od koder je po ispi letelo drobno jeričje. Enolično mu je pela v roki, od polena pa so se luščile dolge, lepo ukrivljene trske in padale ob tnalu na počrneli pod.

Od časa do časa je odložil teslo, poravnal trske in jih zložil v podpeček, da bi se tam lepo osušile. Natlačil si je v čedro tobaka, si ob hlačah uprasnil žveplenko in si prižgal pipo. Z užitkom je puhnil dim iz ust ter nekajkrat stopil gor in dol po izbi, da bi si razgibal zasedele ude in sprostil misli. Naposled se je ustavil ob peči, se s hrptom uprl ob tople pečnice in zdaj pa zdaj z oprezujočim pogledom ošinil ženo za mizo.

Za trenutek je v izbi zavladala dremotna tišina. V njej je bilo slišati le počasno škripanje peresa po papirju in sekajoče tiktakanje stare ure na steni. Vmes je potihoma predla mačka, dremajoča na klopi pod zapečkom. Zadovoljno je dremala, da so izpod zapečka prihajali prav taki glasovi, kakor da nekje v enakomernem naraščanju in upadanju potihoma brni kolovrat.

Lesar je nestrpnost čakal, kdaj bo žena kaj napisala in mu to potem prebrala. Kako se to obira tam za mizo! Šest let je hodila v šolo, pa se spravlja k pisanju kakor bolnik na keblico¹¹⁴. Pisavo ima resda čedno, ali za pisanje pisem je trda. Z muko spravlja misli na papir, čeprav ji človek že nekaj dni poprej vse lepo pove in natanko razloži, kako in kaj vse je treba postaviti v pismo. Ej, ljudje zdaj ne znajo več pisati takih pisem, kakor so jih znali včasih! Več ko je na svetu šol in učiteljev, delj ko danes otroci hodijo v šolo in več ko se uče, manj znajo. Človek bi le rad vedel, kakšni so ti današnji učitelji in česa otroke uče v šoli, da ne znajo ti potem drugega, kakor prebrati in napisati nekaj pismenk. Vzemimo, na primer, Medarda. Sedmo leto že hodi v

¹¹³ têsla – široka tesarska sekira

¹¹⁴ keblíca – manjša posoda, navadno z enim ušesom

šolo, a ko mu je bil lani pred svetim Boštjanom velel, naj stricu piše na Dolenjsko za god, je fant zveržil svoje voščilo v tako puščobo besedi, da je bilo tisto njegovo pisanje na las podobno suhemu cesarskemu ožemku, kakršnega človek dobi kdaj iz Loža od sodnije. Pa je bil čampovec potem še užaljen, ko mu je on rekel, da njegovo voščilo tudi mačjega kašlja ni vredno. Saj smo se v šoli tako učili, mu je odbrusil. Ha, v šoli! Če se v šoli zdaj uče takega pisanja, potem je škoda, da otroci v njej potratijo toliko let, ko nazadnje ne poznajo drugega kakor tistih nekaj črk, kar jih je v početnici. Vrh tega pa jim v tej novodobni šoli vtepa jo v glavo nekakšne nove gosposke besede, ki se človeku vlečejo iz ust kakor smola, stare, žive ljudske besede pa prihajajo v pozabo. Bilo bi bolje, ko bi otroci tačas, ko po šolskih klopeh hlače trgajo, doma krave pasli. In kakšna sreča, ko bi bila tam, kjer stoji šola, gmajna. Bi človek na njej vsaj nekaj stelja našel.

Ej, rajniki Gašperin, ta je še znal pisati pisma, kakor se spodobi! Ni hodil v velike šole, a ti je za desetico, za nekaj jajc ali za klobaso napisal tako pismo, da bi ga bil celo Bog oče v nebesih vesel. Pa pri pisanju ni krvavega potu potil, ni peresnika grizel in misli s težavo po zraku lovil, ni se mučil in na dolgo tuhtal, kako bi jih postavil v pismo. Stare domače besede je znal zlagati, prepletati in ubirati v tak lep zven, da so pele kakor piščali v orglah in da so se ujemale v stikih in barvah kakor rože v vencu. In pero mu je šlo po papirju, da se je človeku zdelo, zdaj zdaj mu bo v roki zažvrgolelo kakor škrjanček. In ko je potem pismo prebral – o ti ljubi bog! Človek bi se bil kar razjokal. To ni bilo pismo, ampak pesem. Vsako občutje in vsako misel je znal prav zadeti in vse ti je napisal prav po srcu, kakor da je v tistih besedah vso tvojo dušo zajel, jo onemu, ki mu je bilo pismo namenjeno, prav na dlan položil, mu jo vso razkazal in mu vse tvoje misli do kraja razodel.

In tako mora tudi biti. Kajti če pišeš komu, ki ti je kaj do njega, mu ne boš pustih pajčevin predel, mu ne boš otrobov

vezal in polževih slin cedil. Pismo piši z živo krvjo in iz srčnih globlin, ali pa ga ne piši.

O, včasih je bilo vse drugače! Nekoč so ljudje tudi na pisma še kaj dali. Lepo so jih pisali in kamor je prišlo tako pismo, tam je bil potem v hiši pravi praznik. Spoštljivo so ga odprli in pobožno prebrali. Pa ne samo enkrat, ampak bogve kolikokrat. Potem so ga skrbno spravili v družinsko skrinjo. V tisto, ki je zmerom tako prijetno dišala po vosku blagoslovljenih sveč in po posušenih rožah in kjer so v posebnem predalu hranili družinske svetinje in spominke. Tam so pisma, povezana s trakovi in obložena s suhimi cvetovi, hranili leta in leta, iz roda v rod. In ko onih, ki so jih pisali, in onih, ki so jih brali, že zdavnaj ni bilo več na svetu, so bila njihova pisma še tu in v njih je bil otet kanček njihovega življenja. Ko je človek vzел tako staro pismo v roko, se mu je zdelo, da iz njega govori davni prednik in mu pripoveduje o časih, ki so nekdaj bili. V takem starem pismu je še zmerom utripalo živo človeško srce, iz njega je še zmerom dihala ljubezen.

Hlastno je žulil vivček¹¹⁵ med zobmi in ga v ustih nestrpno prekladal iz kota v kot. Potlej je glasno odpuhnil oblak dima pod strop in nevoljno zagodel proti mizi:

»Tak preberi no že enkrat, kaj si napisala!«

Lesarica se je nemirno zganila za mizo in ga preplašeno pogledala. V zadregi se je presedla, kakor da je pod njo zagorela klop, in odložila pero. S tresočo se roko je razgrnila pismo ob šibki luči pri oknu in začela počasi, zlogovaje:

»Preljuba naša žlahta! – Zdaj zopet pero vzamem v svojo desno roko, da popišem vam na dolgo in široko, kako se kaj na Strmici živi in kaj pri nas na Blokah se godi. Ko to pismo bom spisala, ga z zlatim trakom bom zvezala, s pečati tremi ga zaprla. Potlej golobčka bom ujela, mu to pismo v kljunček dala in po njem vam ga poslala. In ko to pismo belo bo tja v daljni kraj

¹¹⁵ vivček – lesena pipa s kratko ukrivljeno cevjo

hitelo in pozdrave naše vam nosilo, bodo z njim šle tudi naše želje, da bi žive in zdrave vas dobilo, srečo vam prineslo in veselje vam storilo.

Ko pero sem prvič namočila, sem v duhu vam natihem tole sporočila: da čez hribe in doline vas pozdravljamo iz srca ljubečega, zvesto za vas gorečega.

Ko drugič zdaj pero sem namočila, vam iz srca bom voščila, da srečno bi stopili iz starega v novo leto. Naj novo leto z božjim žegnom bo začeto, da srečno preživeto tudi srečno bo končano. Naj bo vse iz samih zlatih dni stkano in z božjo milostjo postlano. In ko spet novo pride naokrog, naj vam in nam dá ljubi Bog, da za letom tem bi v sreči in veselju dočakali še mnogo mnogo drugih let.«

Odložila je pismo in se ozrla proti peči.

»Bo tako prav?« je boječe vprašala.

Mož je nekajkrat krepko potegnil iz pipe, rjavo pljunil po tleh in zamrmral:

»I no – bo že kar kar!«

Stopil je k oknu in zahukal v šipe, kjer je bila zima narisala na steklo táko čudo rož, palm in še drugih nenavadnih dreves, kakor da je bil mraz zatel v oknih pravljice in jih zakoval v led. Potegnil je z dlanjo po šipi, nekajkrat huknil v steklo in se pri otajani lisi zagledal venkaj v vrt.

»**Ej, perjad in divjad sploh ima zdaj pravi glad in strad!**« je potihoma zamomljal, pomilujoč ptice, ki so se spreletavale zunaj med sadnim drevjem in iskale hrane.

Lačne vrane so sedale na visoko češnjo za skednjem in se plaho spuščale na kup gnoja pred hlevom. Okrog skednja in hleva so se podile jate prezebljih vrabcev. Nekaj sinic je priletelo v bližino hiše. Obešale so se na plot in zvedavo zavijale glave proti oknom. Burja jim je mršila perje, da so bile videti kakor naščeperjene kepe. V seči so se na leskovkah pozibavali kalini. Klavrno so povešali glave in se med lačnim čivkanjem ozirali, kje bi se dobilo kaj za pod kljun.

Za hišo je stala stara kravanjica in povešala zasnežene veje prav do čebelnjaka, čemečega v toplem opažu poleg hruške. Uljnjakovo pročelje je bilo zaslonjeno z deskami, da bi čebele topleje zimovale in da jih v zimskem počitku ne bi vznemirjali ptiči. Po kravanjci se je smukala žolna in prežala proti uljnjaku.

V izbo je stopila Alenka, za njo je répil Medard.

»V kuhinji sem pomila, pospravila in vse postorila,« je dekla javila gospodinji.

»Prav! Nanesi zdaj iz drvarnice še drv v kuhinjo in jih nameči v istnice, da se tam osuše,« je Lesarica dekli odkazovala drugo delo. »Potem napravi še kotel za prašiče, da jim bomo pičo za jutri še nocej skuhal. Medard pa naj ti razkaže, kar je treba, in naj ti pri delu pomaga. Samo ne dovoli mu, da se ti izmuzne od dela, kakor je to njegova navada. Glej, da mu ne boš dajala potuhe! Tak terus¹¹⁶ je, da bi lahko že v dnino šel, pa bi se še zmerom samo z otročaji po vasi drvajsali¹¹⁷.«

Medard se je na te materine besede samo prevejeno namuznil in z nedoumnim nasmeškom na ustnicah molče odšel za dekle v drvarnico.

Ej, ko bi mati vedeli, kako malo mu je zdaj do tega, da bi se potegnil od nove dekle in odšel na vas med otroke! Saj že ves teden ni bil nikjer, ne na vaški luži ne na Kekelju, kjer se ves ljubi božji dan preganjajo otroci po snegu in ledu. Še na um mu več ne pride, da bi šel med otročaje. Kaj bi zdaj pri njih? Saj je vendar že odrasel otroškimi igram in norčijam. Štirinajst jih bo že skoro dopolnil in čez pol leta neha hoditi v šolo. In potem –

Usta so se mu razlezla v samovšečen smehljaj in v sanjavih očeh se mu je živo utrnilo.

In potem – da, potem bo fant. In ko bo fant, stopi v nov svet. V svet, ki v njem ne bo več mrkih šolskih ur in strogega nadučitelja s palico v roki, ne pustih šolskih beril in dolgočasnega

¹¹⁶ terus – neumen, omejen človek

¹¹⁷ drvajsati se – poditi se, divjati

katekizma, pa tudi ne več vragolij in otroških norčij, ampak bo to –

Misel se mu je utrgala in srce mu je nemirno vzplahutalo.

Jojmene, le kaj se zadnje čase to dogaja z njim? Že teden dni, že od takrat, ko se mu je bila na novo leto v duši porodila misel, da postaja fant, se ga loteva nejasno hrepenenje in dušo mu obletavajo nenavadne misli. V tem je nekaj prijetnega, sladkega, nekaj kar mu budi v srcu tihe upe in nejasne želje. Te misli in sanjarije ga navdajajo z nedoločnim pričakovanjem in z nejasnim hrepenenjem. V njih pa je tudi nekaj, kar ga napolnjuje z občutkom zbežanosti, nemira in plahosti. Včasih mu je, kakor da plava na opojnih valovih nepoznanega, dotlej še nikoli občutenega razkošja in miline, da bi pel in vriskal, se smejal in jokal, vse hkrati. Kar na lepem pa ga nekaj tako čudno – tako čudno stisne v srcu, da mu je, kakor da blodi sam in izgubljen po meglenih mužavah. Srce mu mahoma zalije tiha, neznana žalost. Tedaj ga zgrabi, da bi se vrgel na zemljo in jokal, ne da bi vedel pravzaprav zakaj. Obide ga želja, da bi umrl, da bi se razpuhtel v oblake, odplaval z njimi v neznane kraje in utonil v večnost, razpadel v nič.

Ali kljub tej čudni žalosti mu je v srcu vendar tako prijetno in lepo, da si želi, da bi vedno tako umiral, a da nikoli ne bi umrl, da bi ga v srcu vedno tako sladko skelelo, a da mu ga stiskajoči primež nikoli ne bi strl.

Včasih ves drhti v žgoči sli, ki se nabira v njem in ga napenja, kakor napenja pomladansko sonce popje in brstičje na drevju. V njem vse kipi in v očeh mu gori, da mu vroči pogledi kakor žgoči plameni objemajo svet. Obide ga pijana želja, da bi planil v sneg, zagazil v zamete in se do norosti izdivjal z metežem, da bi zaplesal z burjo, se tepel z vetrom in vejavicami, da bi odvihral z njimi čez gore, v svet ali kamor koli že.

Nenadoma pa se v njem zopet vse umiri in potem mu je, da bi se naslonil k deblu osamelega drevesa kje sredi neskončnih

snežav, se predajal pozabi in nedoločenim, kakor snežna preja mehkim sanjarijam.

Ko sta z Alenko nanosila drv, je odšel z njo v stari konec hiše, kjer je bila pozimi spravljena povrtnina in piča za prašiče. V tem koncu je bilo staro, zapuščeno stanovanje. To je bil nekoč dom Lesarjevih dedov in pradedov. Poslednji je stanoval tu stric Boštjan, a ko je bil ta na Dolenjskem kupil novo domačijo in se odselil s Strmice, ni potem tu nihče več prebival. Kajti prav tedaj, ko je bil kupil Medardov oče od Boštjana dedovsko hišo in zemljo, je bil na vrtni strani dogotovljen nov stan. In tako so se bili vselili Lesarjevi takrat tja, ta konec hiše pa je ostal potlej nenaseljen.

Ko sta odprla stare duri, so vrata v zaležanih in zarjavelih tečajih tako žalostno zajejala, kakor da je zajokala pregnjana duša davnega prednika, ki je nekoč živel tu. V odpuhu vrat se je dvignil v izbi cel oblak prahu in nemirno vzvaloval v pramenih sonca. To je v širokih, ostro obrobjenih snopih razlivalo svojo luč skozi okna in jo metalo na razsušeni pod, da se je zdelo, kakor da so se skozi te prosojne sončne vrtince prahu v preplahu pognali nevidni duhovi starih rodov in davnih ljudi, ki so nekoč domovali tu. Morda so se bili ti duhovi pravkar zbrali tu na zaupen družinski posvet, pa so se zdaj naglo razbežali in se poskrili po kotih. Iz razkrušene peči za vrati je šinil velik črn maček in se skozi razbito šipo v oknu jadrno pognal ven v sneg.

Z deklo sta počenila med peso, repo, korenje in kolerabo ter začela prebirati po kupih. Polnila sta jerbase in košare ter jih odnašala v drugi konec hiše, kjer je v kuhinji stal velik kotel, ki so v njem kuhali pičo za prašiče.

Medardu je bilo to delo včasih od sile mrzko. To brskanje po kupih je neprijetno in v mrzlih dnevih začne človeku mraz kmalu tako siliti v roke, da dobiš od tega zanohtnico. In potem to mučno pretezanje s posodami in zoprno brkljanje po vodi, ker je treba pičo, preden pride v kotel, oprati v velikem čeburu. Na čase je pri tem delu moral pomagati prejšnji dekli Mici, a ga pri njem

nikoli ni dolgo strpelo. Brž ko se je dekla za trenutek kam odstranila, je on že potegnil pete in jo ubral k otrokom na vas. In ko je bil enkrat tam, ga Mica ne zlepa ne zgrda ni mogla več spraviti nazaj. Kako tudi, ko pa mu je zunaj med otroki bilo tako prijetno in lepo, pri režavi dekli in pri umazanem delu v dolgočasni, mrtvaški izbi v starem koncu hiše pa tako mrzko in pusto.

Zdaj pa se je kar naenkrat, v nekaj dnevih, v enem samem pičlem tednu življenje kar na lepem tako sprevrglo, da je to kar čudno. Otroški svet tam zunaj na vaški luži, kjer se mulci ves božji dan preganjajo po ledu, in na Kekelju za vasjo, kjer se je tako prijetno sankati in smučati s hriba – vse te igre in vragolije, ves otroški direndaj, ves vrišč in pišč tam zunaj je zdaj zanj kar čez noč izgubil ves svoj nekdanji mik. Že od novega leta sem se tudi enkrat ni več prikazal na vasi med otroki.

In čudno – tudi to brskanje po kupih pese, repe, korenja in kolerabe mu zdaj ni več zoprno in mrzko. In tudi zebe ga pri tem delu nič več ne. Narobe – toplo, zelo toplo mu je. Kajti med delom in brskanjem po kupih se z novo deklo neprestano srečujeta in dotikata z rokami. In ob vsakem takem dotiku šine od Alenke vanj nekaj tako vročega, kakor da je preskočila od nje nanj žareča iskra in buknila v njem v omamen, požirajoč plamen.

Odkar je Alenka na Strmici, se mu zdi življenje vse nekam drugačno – nič več tako, kakor je bilo prej. Sam ne ve, od kod to. Le to čuti, da je svet zdaj nekako lepši in svetlejši, nekam vse jasnejši, kakor je bil prej. Vse naokrog njega se je nekam na široko razmaknilo. Nebo nad njim se je dvignilo in poglobilo, svet je zalit z nekakšno mehko lučjo in celo sneg se mu zdi bolj bel. Ali je prišla ta jasnina z Alenko, jo je ona prinesla s seboj, ali se je na svetu res kaj spremenilo? Tega Medard ne ve. Le to čuti, da mu je ob novi dekli ugodno in lepo. Njena bližina ga osrečuje in opaja. Zato bi neprestano hotel biti ob njej. Zato se tudi zmerom vrti okrog nje in ji je povsod za petami. Kamor gre ona, tja gre tudi on, in kjer se ustavi ona, tam obstane tudi on. In

ker mu je pri njej ugodno in lepo, ne čuti nobene potrebe, da bi še nadalje zahajal med otroke. Zato ga tudi otroški svet tam zunaj na luži in na Kekelju nič več ne miče. Zato je zdaj kar naenkrat pozabil na svojo dosedanjo tovarišijo, na sneg in led, na snežne gradove, možice, oboke in mostove, ki jih otroci gradijo tam zunaj v snegu, na otroške vragolije, na razposajeni vrišč in pišč tam zunaj na vasi.

In ko zdaj čepi z Alenko v starem koncu hiše med kupi svinjske piče, ima v srcu eno samo misel in skrb: kako bi jo razvedril, s čim bi jo razveselil, kaj bi mogel storiti zanjo. Vsako misel, vsako željo bi ji hotel prebrati z obraza, ji v vsem ugoditi. Hotel bi dognati, kaj jo teži, da postaja vsak dan bolj vase zaprta in molčeča. Rad bi napravil zanjo kaj velikega, lepega – kaj posebnega, s čimer bi se pred njo postavil, se kako izkazal. Tiste prve dni, ko je bila prišla na Strmico, sta si imela toliko povedati, da sta neprestano klepetala, zdaj pa kar molčita, kakor da sta omutavela. Zatopljena vsak v svoje misli se predajata delu, med njima pa vlada moreč molk. In on bi se tako rad razgovoril z njo. Zakaj njegova duša je polna, tako polna, da bi lahko noč in dan govoril. V njem je toliko novih in nenavadnih občutij, da ga to kar razganja. Misli v njegovi glavi kar roje, a ne ve, kje bi zgrabil in kako začel, da bi jih spravil iz sebe. V sebi čuti tako napestost, da bi besede kar bruhal iz sebe. Ali ko odpre usta, da bi spregovoril, se mu misli in čustva nenadoma tako zmedejo, da ne spravi besede iz sebe.

»Alenka, povej, kako ti je všeč pri nas na Strmici?« se je naposled vendarle ojunal.

»Hem – tako no!« je ona zadržano odgovorila.

»Pri vas na Lužarjih je nemara prijetneje in lepše.«

»Ne vem, kako bi rekla.«

»Čakaj, poleti bo tudi na Strmici lepše, kakor je zdaj pozimi,« je on uporno nadaljeval. »Pred košnjo ti v detelji poiščem gnezdo z mladimi zajčki. Tudi gnezdo z mladimi jerebicami

zalezem poleti v pšenici zate. In v pasjih dnevih, ko presahne luža na vasi, ti poiščem – «

Ker ga je Alenka začudeno pogledala, je nenadoma zardel in umolknil.

»No, le povej, kaj mi poiščeš v luži,« mu je smeje se prigo-varjala.

Plaho se ji je zagledal v oči in v srcu ga je tako čudno stisnilo, kakor da se mu je v prsih utrgal dih. Pred očmi se mu je zameglilo, da je omahnil in se ves omamljen naslonil k Alenki. Ko pa je začutil ob sebi njen vonj in njeno toploto, se ga je lotila prava omotica. V grlu ga je začelo daviti in v prsih mu je bilo, kakor da se duša trga iz njega. V srcu ga je bolelo in tiščalo, ali vendar si je želel, da bi se še in še, da bi se vso večnost in vedno znova potapljal v to sladko, bolečo, srce trgajočo omamo. Želel si je, da bi ga ti opojni, dih ustavljajoči valovi večno oblivali, da bi mu večno pljuskali na dušo.

»Poiščem ti nožek z bisernim črenom,« je jecljaje, ves omamljen in kakor v vročici šepetal, ne da bi bil vedel, kaj govori. »Poiščem ti biserno ogrlico, ki jo nosi vodna vila okrog vratu, poiščem ti zlato krono, ki jo ima žena povodnega moža na glavi, poiščem ti – «

Tedaj se Alenka na glas zasmije. To ga tako zmede, da nenadoma umolkne in čez ves obraz zardi.

»Joj, kaj le to devetkam!« se naglo zavé. Čez pol leta bom že fant, pa klobuštram take neumnosti. Kakšne povodne vile neki, kakšen povodni mož? In kaj neki naj bi Alenka počela z mladimi zajčki in z jerebičkami?

Znova sta umolknila. Alenka se je spet zatopila v svoje misli, on pa je od strani skrivaj lovil njeno podobo in jo z omamljenimi pogledi obletaval kakor medu pijan čmrlj dišeč cvet.

Potem se je Alenka dvignila, da bi si zadela jerbas s peso na glavo. Medard je brž skočil k njej in poprijel za roče. Ker je bil jerbas vrhovato poln in težak, se je Alenka močno usločila, da so se ji prsi pri tem krepko napele. In ko se je Medard ob njej vzpel

na prste in se nagnil k njej, se jih je z lici narahlo dotaknil. Ta dotik ga je tako vroče spekel, da ga je spreletelo po vsem životu, kakor da ga je ošinil buhteč plamen. Pred očmi se mu je zmegnilo in v glavi se mu je kar zavrtelo. Moral se je vgrizniti v ustnice, da ji ni omahnil v naročje kakor pijana, z obnožino pretežko obložena čebela na cvet.

Ko je Alenka odšla, je on še zmerom kakor omamljen stal med kupi piče, sredi ispe in z izgubljenim pogledom strmel za njo.

»Hej, kam pa tako bolščiš?«

Medard sa zdrzne in zagleda pred seboj Urbanovo Agato. Stala je na pragu in ga mračno gledala.

»Kaj počenjaš tu?« mu je zaklicala.

Oči so ji žarele kakor dva oglja in obraz ji je bil spačen od jeze. Kajti prav dobro je bila opazila, kako zamaknjeno je Medard gledal dekli v obraz, ko ji je pomagal devati jerbas na glavo. Izprežala¹¹⁸ je bila tudi njegov kradljivi dotik na deklinirnih prsih. V dušo se ji je scedil ščemeč hlad in v srcu jo je ljubosumno uklalo. Ha, ta cijazasti Medard! Lani se je na paši nje dotikal tako, pa še drugače, zdaj pa –

Pograbila jo je taka jeza, da je zapihala kakor divja mačka.

»Zakaj ne prideš na vas, če te kličemo, kaj?« je vzkipela in se pognala proti njemu kakor srpeča osa.

Medard je za trenutek osupnil in se plaho odmaknil. Nato je zardel kakor kuhan rak. Kajti šele zdaj se je prav ovedel in se takoj doumil, da je bila morala Agata stopiti v najneprikladnejšem trenutku na prag. To ga je vsega zbegalo, kakor da ga je zasačila v bogve kakšnem grehu.

»Kako naj pridem na vas, ko pa imam delo?« je zajecjal.

»Kakšno delo?« ja zarežala Agata. »To, da ležeš v novo deklo kakor govnač v kravjak – to da je kakšno delo? Da se mi takoj spraviš ven na vas!«

¹¹⁸ izprežāti – s prežanjem zagledati, odkriti

Medard je kar zazijal, tako sta ga osupnili njena odločnost in ukazovalnost. Bil je ves zbegan. Prvi trenutek toliko, da se ni zgubil pred Agato in kakor pohlevna ovčka odšel z njo. Nena doma pa se je v njem nekaj uprlo. Kljubovalno se je vstopil prednjo in vzrojl:

»Kaj? – Ti boš meni ukazovala? Ti? Pasja noga! Glej, da pri priči spuhtiš od tod. Drugače to treščim tjale v tisto kad s pomijami.«

Pa je slabo naletel. Agata ni bila taka, da bi se takoj ustrašila in zbežala. Bila je velika, močna in tršata ter se zlepa ni koga ustrašila. Z vsakim fantom se je bila pripravljena stepsti in kdor ji je prišel v roke, kadar je bila razkačena, temu se ni dobro godilo. To je Medard nekoč že tudi sam izkusil.

Široko se je razkoračila in se z obema rokama podbočila pred njim.

»Kako? Ti mene v pomije?« je sikavo zajaskala. »Ti? Ti cepin, ti ušivec, ti svinè, ti – «

Kar pojemala je v silni jezi in glas ji je pošel, da niti ni mogla izbruhati iz sebe vseh zmerljivk, ki so se bile nabrale v njej, ker so se ji v hripavici in togoti kar zagatile v grlu. Ni je žgala toliko njegova pretnja, da jo vrže v kad za pomije, kolikor to, da ji je z onim, kar je bila opazila prejle med njim in deklo, storil hudo, pekočo krivico. Ni ji bilo sicer čisto jasno, v čem je pravzaprav ta krivica, le nekaj takega je čutila v duši, kakor da je izdana, da je poteptana nekakšna obveza, ki je mislila, da jo ima Medard od lanskega leta do nje. In to jo je bolelo huje, ko da ji je pljunil v obraz, huje, ko da jo je pretepel ali postavil v pomije. Bila je užaljena v dno duše. Mimo tega je čutila v duši še neko drugo bolečino, ki ji ni vedela ne imena ne pravega pomena, tudi ne, od kod izvira.

Vse to jo je razganjalo, da bi se bila najrajši kar zakadila vanj, mu zasadila nohte v obraz, ga oklala in spraskala, mu iztaknila oči ali mu storila še kaj hujšega. In morda bi se bila res kako spozabila nad njim, da se tisti trenutek ni vrnila dekla. To

jo je nenadoma tako zmedlo, da je jeza v njej na mah popustila ter da se je takoj unesla in pomirila.

Ah, saj to vendar ni mogoče, da bi se mu pustila dekla objemati in stiskati, kakor se mu je pustila lani ona, kadar sta se sčemela skupaj kje na peči, na paši ali kjerkoli na skrivnem kraju. Dekla je vendar že odraslo deklé, Medard pa je še otrok. In sploh – to kratko in malo ni mogoče. Ni mogoče!

Postalo jo je naenkrat tako sram, da ni vedela, kam naj se dene. Pokesala se je, da je v prenagljeni jezi tako robato izbruhnila, ker je bilo prejle zavrelo v njej. Rada bi bila to kako popravila ter zopet vse lepo zgladila in zravнала. Onemoglo je povесila roke in spregovorila z mirnim, prosečim glasom:

»Medard, samo za trenutek skoči z menoj na vas, da vidiš, kakšne lepe stvari smo napravili tam v snegu.«

On pa je zvil usta v prezirljiv mrdec in jo osato zavrnil:

»Nikamor ne grem! Saj nisem več otrok, da bi se igral z vami.«

Agati je to, kar ji je povedal, kar sapo vzelo. V srcu ji je znova zaključevalo. Neodločno je postala pred njim in odprla usta, kakor da mu hoče še nekaj reči. Nenadoma pa je, kakor da si je premislila, povесila glavo, se obrnila in molče odšla.

Ni se več vrnila k otrokom na vaško lužo, ampak je stekla naravnost domov. Tam se je zaprla v kamro ter se zagrizla v brezimensko bolečino, ki ji je kakor strupen črv glodala v srcu.

Kako je že rekel Medard? Da ni več otrok? Kako to? Mar se ni še pred kratkim igral z otroki na vasi? Je mogoče, da se nekdo kar čez noč spremeni in ni več otrok?

Z razstrtimi očmi se je zagledala nekam v prazno, kakor da strmi nad nekakšnim novim, nerazumljivim odkritjem.

»Pa bi le skočil za trenutek tja na vas, ko te toliko vabijo,« je začela prigovarjati Medardu še Alenka, ko je bila Agata odšla.

»Kaj bi tam?« se je Medard zmrnil. »Mar misliš, da sem še zmerom – «

Beseda se mu je zataknila.

»Pa delo imava!« je pristavil potem.

»O, zastran dela že lahko greš! Že sama opravim, kar je še treba. Saj sva že skoro končala.«

»Nak – ne grem!« je Medard pribil tako odločno, da ga je Alenka presenečeno pogledala.

Ob tem njenem pogledu ga je zopet stisnilo v srcu. Jojmene, kaj je to – kaj je z menoj? Se je prestrašeno zavzel.

Res – kaj pomeni to, da ga vsakič toliko tako čudno stisne v srcu? In od kod mu v duši kar naenkrat ta nenavadna občutja?

Od kod ti omamni navali vrtoglavih omedlevic? Od kod ta plaha, sladka bolečina v srcu? Saj tega poprej nikoli ni občutil. To je nekaj čisto novega, nekaj, česar še pred nedavnim ni poznal. Šele pred dnevi mu je prišlo to. Skraja se je tega komaj zavedal, zdaj pa so ti prijemi v duši čedalje močnejši in zmerom hujši, ali tudi čedalje prijetnejši in zmerom slajši.

Z globoko vdanostjo v očeh se je zagledal v Alenko in zajeceljal:

»Pri tebi ostanem, Alenka! Pri tebi mi je tako lepo.«

Glas mu je bil zdaj čisto drugačen, nič podoben prejšnji odsekanosti. Bil je skoro ihteč, čudno nalomljen kakor da mu gre na jok.

Alenka ga je osuplo premerila.

Šele zdaj se je zavedal, kaj je bleknil. Prestrašeno se je dvignil in zardel kakor rak.

»Saj veš, da so mi mati prepovedali na led,« se je skušal popraviti.

Alenka mu na to ni ničesar odgovorila. Le začudeno ga je gledala. Znova si je napolnila jerbas, ga molče odnesla v drugi konec hiše in se potem ni več vrnila.

Ko je Medard ostal sam, se je zavlekel v škopo, zloženo ob steni, in na glas zastokal:

»Moj bog, kaj je to – kaj je z menoj?«

Nenadoma je začutil, da mu po licih polzijo solze. Zakaj, od kod zdaj naenkrat to? Poskuša jih ustaviti, ali zaman. Kar naprej

mu navirajo na oči in mu vroče zalivajo lica. Zapre oči, ali solze mu kljub temu vró iz njih. Razlivajo se skozi trepalnice in mu počasi polzé po licih. Ko se mu naposled vendarle ustavijo, mu v duši kar naenkrat postane za čuda mehko. Tako mu je, kakor da mu v prsih góde nagajiv škrateljček. Srce se mu taja od olajšanja in od čudne miline, da kar nenadoma začuti, kako je srečen – srečen.

Preždel je tako v škopi sam v starem koncu hiše skoro vse do mraka. Šele ko se je v oknih zableščala večerna zarja, se je dvignil iz slame in odšel na dvorišče.

Vas je bila že zajela praznična tišina zadnjega božičnega večera. Tudi na vaški luži je bilo vse tiho in mirno.

Otroci so se bili že zdavnaj porazgubili z ledu in se raztaknili po hišah. Po vasi, med hišami in po vrtovih je plaval vonj božičnega kadila, da je v tistem večeru prijetno dišalo po vasi.

Medard se je potihoma zmuznil v hišo in se tam stisnil k peči.

V ispi je Lesarica pravkar napravljala božično mizo. Tiho, po prstih je hodila po hiši in z veliko pobožnostjo opravljala ta obred poslednjega božičnega večera. Pogrnila je mizo z velikim belim prtom, čezenj pa je razgrnila še drug manjši, lepo izvezen in očipkan prtček. Iz velikega peharja na klopi je vzela župnjak, ki ga je bila davi spekla iz najlepše pšenične moke. Trikrat ga je prekrizala in ga nato postavila na sredo mize. Potem pa se je odpravila v kuhinjo.

Pri peči je zagledala Medarda. Postala je in napravila resen, strog obraz.

»Torej si se bil dekli vendarle zmuznil od dela in odšel k otročajem na lužo?« je spregovorila trdo. »Mar moje besede res nič več ne zaležejo?«

Medard se je v zadregi predvija pri peči.

»Saj nisem bil na luži,« je zajeceljal.

»Nisi bil na luži?« se je začudila Lesarica. »Kje pa si bil potem?«

»V starem koncu hiše,« je plaho povedal.

»Kako?« se je Lesarica čedalje bolj čudila. »In vse do zdaj si bil tam?«

»Vse do zdaj!«

Kaj, za božjo voljo, pa si ves ta čas počel tam?«

Medard je ves zardel v obraz.

»Nič!«

»Kako nič? – Si bil sam tam?«

»Sam!«

Lesarica ga je čedalje bolj zavzeto gledala.

»Pa vendar – nekaj si moral početi tam.«

»I no – legel sem bil v škopo in zaspal,« se je zlagal.

Kaj pa naj bi bil tudi storil drugega? Mar bi ji mogel povedati, da je tam v starem koncu hiše jokal, sanjaril o Alenki in mislil na vse mogoče stvari, ki o njih z nikomer ne more govoriti, tudi z materjo ne. Kako bi ji mogel povedati in odkriti to, kar čuti zadnje čase v duši?

»Zaspal – v tem mrazu?« se je Lesarica na vso moč čudila.

»Saj sem se bil zaril v slamo in me torej ni nič zeblo,« je povedal Medard in gledal v tla.

Lesarica je nevarno zmajala z glavo in odšla v kuhinjo.

Iz hleva je prišel Lesar.

»Pripravi ponvico z žerjavico,« je velel Medardu. »Pojdeva kadit in kropit.«

Ob ognjišču je v krvavem svitu ognja, ki je gorel v peči, stala Alenka in iz golide precejala mleko v latvice. Po licih se ji je razlival žar plamenov iz peči, da je bila v obraz kakor razcvetelo drevo v večerni zarji. Tudi v očeh je imela polno ognjenega cvetja. Bila je lepa kakor podoba. Medard jo je ves zamaknjen gledal.

Ko je hodil potem z očetom po hiši, dvorišču in poslopih, noseč pred njim ponvico z žerjavico in sipajoč nanjo dišeče kadilo, je bil zopet ves omamljen. V oblakih kadila, dvigajočih se z žerjavice, se mu je neprestano prikazoval rožnat obraz in iz

mraka so se mu toplo nasmihale temne oči. Iz noči, iz dišečega kadila se je sklanjala k njemu ljubka dekliška glavica, opletena z vencem težkih kit. Omamni privid je zdaj zažarel v svitu žerjave, da je prelepa podoba stala kakor živa pred njim, zdaj zbledel v sukljajočih se trakovih kadila, da ji bila prikazen pred njim podobna vodni vili, vstajajoči iz dišečih valov.

Večer je bil kakor neresničen sen. Na snegu so bledeli poslednji odsevi večerne zarje, ugašajoče na nebu, da so bili vrtovi rožnato nadahnjeni, kakor da so posuti z obletelim cvetjem. Drevesa so upogibala s snegom obložene veje, kakor da se predajajo lepim sanjam. Pod drevje, med hiše in plotove so v mesečini tiho padale sence. Iz gozda pod vasjo so vstajale belkaste meglice in se počasi komaj vidno razpredale nad vrtovi in polji. Na nebu so se srebrno razcvitale zvezde, med njimi je po strani visel mesečev srp kakor slabo obešena svetilka. Nad južnim obzorjem je stalo na nebu nekaj majhnih, nežnih oblačkov, podobnih mehkim pernicam, da se je zdelo, zdaj zdaj se spuste angelci iz nebes in ležejo v te bele posteljice.

Od nekod se je kakor iz zasneženih daljav slišalo zvonjenje. Na vasi je bilo vse tiho. Izpod zasneženih streh se je rahlo kadilo. Megličasti dimi so se počasi vili nad slemeni, zbledovali in se nevidno zgubljali v zraku. Nad svetom, drevjem in hišami je v mrazu in inju kakor srebrn prah migljala mesečina. V tej sanjavi, zamaknjeni tišini, v teh dimastih meglicah in v trepetajoči mesečini je bila vas videti kakor podoba iz knjige pravljic.

Ko sta se z očetom vrnila v hišo, je družina pokleknila za božično mizo in začela zbrano moliti.

Nad mizo je v petrolejki svetlo gorela luč ter po mizi, družini in hiši razlivala medlo rumenkasto luč. Po stenah in klopeh okoli mize so se pošev stezale zmaličene sence ljudi, klečečih za mizo. Kadar se je kdo zganil ali premaknil, se je njegova senca čudno razvlekla, se zabrisano zapotegnila po zidu ter se nato ostro prelomila na klopi ali na podokniku. Z božične mize je prijetno dišalo po belem pšeničnem kruhu.

Medard se je zopet zamaknil v Alenko in v njen glas, pozvanjajoč mu v molitvi na ušesa, kakor da kdo na mizo stresa srebne zvezde. Duša se mu je znova zatapljala v svet nerեսničnosti. Vse ga je opajalo z neizmerno sladkostjo in ga navdajalo s tihim blaženstvom.

Ko so odmolili rožne vence, je Alenka še nekaj časa ostala z družino v izbi, potem pa je odšla v svojo kamrico.

Medard je razočarano gledal za njo. S povešeno glavo se je potihoma ukradel iz hiše. Zunaj se je kakor tat splazil pod oreh za hišo, se naslonil na njegovo deblo in se hrepeneče zastrmel v Alenkino okno. Ali šipe v njem so bile tako da debelo zasrežene, da skozi ni bilo mogoče ničesar videti. Stisnil se je k orehu in se sanjavo zastrmel v brezkraino noč.

Po svetu se je razlivala ledena mesečina, da se je v snegu srebrno bleščalo. Drevesa, ki so bila stresla s sebe težko sneženo breme, so ostro in razločno risala rogovilaste sence vej na sneg. Zrak je bil poln drobnega, komaj vidnegainja, ki se je v srebrnih iskricah polahko spuščalo z višav, počasi plavalo skozi ledeno jasnino in se biserno isknilo v mesečini. Obešalo se je na drevje, na zatrepe in plotove ter spletalo po vejah na drevju, po robovih tramov in plotnikov kite čudovitega cvetja.

Na vasi, po vrtovih in poljih je bilo vse tiho in mirno. V daljavah so se nad bleščečo se snežno gladino rahlo mrenile megle ter se v višavah neopazno prelivale v mesečino.

Medard je dolgo stal tam pod Alenkinim oknom. V njem se je razbuhtevalo žgoče, nedoločno hrepenenje in v duši mu je bilo čudno kakor še nikoli. Pritiskal si je roko na srce in hlupal:

»Moj bog, kaj je to – kaj je z menoj?«

V

V noči pred svetimi tremi kralji so tudi pri Benčinovih dolgo čuli. Sedeli so za pečjo, trli orehe in zalagali orehova jedrca s kruhom. Pripovedovali so si povesti, obujali spomine na nekdanje čase in se spominjali rajnkih.

Medtem ko je Benčina družini pravil zgodbe, si je hlapec Tilen z nožem malomarno becal po zobeh in videti je bilo, da ga gospodarjevo pripovedovanje kaj malo zanima, saj ga prav dobro še poslušal ni. Njegove misli so bile tačas drugje. Kajti tam oni večer se je bil ob vaški luži srečal z novo Lesarjevo deklo. Kakor vkopan je obstal pred njo in se zavzeto zagledal vanjo. Presneto, kakšno dekle! Stal je v gazi pred njo, ona pa pred njim, ker je bila gaz tako globoka, ozka in tesna, da v visokem snegu ni mogla mimo njega. Nekaj časa ga je začudeno, vprašujoče gledala, potem pa jo je oblila rdečica. Umaknila je pogled in z očmi zablodila po snegu, kakor da pričakuje od kod pomoči.

Njemu pa je bilo, kakor da ga je zgrabila mrzlica. Srce mu je začelo naglo, burno utripati. Po žilah se mu je pognalo nekaj vročega in mu razvnelo vso kri. Sam ni vedel, kje stoji in kaj se z njim godi. Tedaj se je ona z eno roko oprijela zmrzakov vrh kupov snega ob gazi, z drugo pa njega. Pri tem dotiku se je Tilnu razlilo nekaj vročega po telesu. Ves zmeden je odprl usta, kakor da ji hoče nekaj reči, a je izjecljal le nekaj zmedenih besed, ona pa se je bila vtem že zrinila mimo njega in brez besede stekla po gazi. On pa je še zmerom stal na istem mestu kakor okamenel in dolgo z odprtimi usti strmел za njo.

Od onega večera mu je njen lepí, zardeli obraz neprestano pred očmi in, kadar se spomni njenega dotika, mu po telesu vselej tako sladko zagomazi, da se začne v njem vse napenjati. Neprestano mora misliti nanjo in na njene tople rjave oči, na njen smehljaj, na njeno kakor slak vitko postavo.

Od onega večera se v mraku vselej zmuzne ven na vas in noge ga kar same od sebe zanesejo ob luži tja proti plotu ob Lesarjevi drvarnici, ker je bil izprežal, da v tem času dekla vsak večer prihaja tja po drva. Ali šele snoči se mu je z njo posrečilo spregovoriti nekaj besed. Tako toplo, tako prijateljsko je govorila z njim, kakor do zdaj ni govorilo z njim še nobeno dekcle. Do zdaj se mu je skoro vsako samo posmehovalo in se zavoljo njegove pohabljenosti iz njega samo norčevalo.

Ko se je zdaj spomnil tega, se je v njem zopet odprla stara rana. Ko so prejle molili za mizo in se v molitvi spominjali Benčinovih dedov in pradedov, mu je zopet prišlo v zavest, da je pohabljenec, sirota brez staršev, le ubog hlapec, ki nikjer nima svojega doma, ne svoje zemlje ne svojih ljudi in da on torej nikoli ne bo mogel božičevati za svojo mizo, v krogu svojih ljudi, žene in otrok, da se nikoli ne bo mogel spominjati svojih dedov in pradedov, kakor se jih ob božičnih večerih spominja s svojo družino vsak kmet, vsak gospodar. In ko je z njim tako, kaj mu če potem vse to, o čemer sanja te zadnje dni, kaj mu če nebo, kaj ta prividni raj, ki se mu je te dni na stežaj odprl in mu zasijal v dušo iz prelepih dekliških oči?

Dušo mu je zopet zalil gnev.

Res je – rodil se je v temi, v grehu, kakor pravijo. Prišel je na svet zaznamovan, pohabljen, za bogve čigav greh kaznovan. Ali v skaženem telesu, v krivih udih je s seboj prinesel na svet široko, strastno, kipečo in hrepenečo dušo. Dušo kmeta, čeprav je po krivični usodi le ubog hlapec. S to dušo je z vso močjo navezan na zemljo. Na to trdo, kamnito zemljo, polno ponikev, jam in brezen, polno skrivnostnega grgranja in šumotanja. Kajti to dušo je dobil od zemlje. Od te zemlje, ki v skalnatih goltavnikih zdaj strastno, pohlepno požira cela jezera vode, zdaj zopet jih s silno jezo in s strahotno močjo izbruha iz sebe. Zato je njegova duša prava podoba te zemlje, ki ga je rodila.

Da, kakor ta zemlja je njegova duša. Zdaj je strastna, divja, trda in strašna, uporna in kljubujoča kakor kraške skale, polna

srda in sovraštva, da bi davila in ubijala, požigala in uničevala, razdirala in pokončevala, zdaj je mehka, tiha, vdana in krotka kakor jagnje, skrivnostna kakor kraški ponor, molčeča in sanjava, dobra in ljubeča, da bi samo objemala in poljubovala, se razdajala in delila dobroto, molila in trpela, se dvigala k soncu in hrepenela, sanjarila in ponižno ždela kje v kakšnem skritem kotičku kakor ptička, ki čepi in sanja na veji, stiskajoč glavico pod peruti.

Da, v njem je duša kmeta. Mar ne ljubi polja, zemlje, dela in živine kakor najtrši kmet? Ne hrepeni že od mladih nog iz vse duše po tem, da bi bil kdaj sam svoj gospodar, da bi imel kdaj svoj dom, svojo zemljo in svojo družino?

Ali kaj, ko so vse to le prazne sanje. Kajti njega je življenje vsega tega oropalo. Samo to močno, široko, strastno, kipečo in hrepenečo kmečko dušo mu je dalo, s to ga je vrglo na svet, za vse drugo pa ga je ogoljufalo. Ogoljufalo za vse blagre tega sveta, za srečo, zdravje, lepoto in pravilno rast telesa, za občestvo dedov in pradedov, ki kmečkega človeka tako čvrsto in s tolikšnim ponosom veže na rod, na dom in zemljo.

Bilo je že pozno, ko se je dvignil in odšel iz hiše. Zunaj je kakor zgbujen odšantal mimo hleva proti vaški luži, ne da bi bil vedel, kam se je namenil. Bil je še ves pod vtisom svojih zadušenih sanj. Od vaške luže je zavil po poti, ki je med Benčinovim in Lesarjevim vrtom držala v polje in v gozd h koritom, kjer so vaščani pozimi napajali živino.

Ustavil se je ob plotu in se zagledal proti Lesarjevi hiši. V oknih je gorela še luč kakor po vseh hišah v vasi, ali v hišo ni bilo mogoče videti, ker so bile šipe v oknih na debelo prevlečene z ledom ter čez in čez prekrите z belim, žarko iskrečim se srenom. Ali Tilnu se je v njegovi sanjivosti vendar zdelo, da vidi v Lesarjevo ispo, kakor da se je pod njegovimi hrepenečimi in razpaljenimi pogledi na oknih raztajal led. Željno je strmел v žarko razsvetljena okna in pred oči mu je stopil privid široke,

prijetno tople peči. Na njej sedé Lesarjevi in med njimi je tudi – njihova nova dekla Alenka.

Dolgo je stal tako tam ob plotu in sanjavo, s srečnim smehljajem na obrazu strmel v razsvetljena okna Lesarjeve hiše. Nato se je kakor mesečen odtrgal od plotu in počasi zavil čez vrt proti gozdu, ne da bi bil prav vedel, kam gre.

Nad svetom je ležala globoka tišina. Zasnežena polja je obsevala mesečina, da so se ta v beli odeji iskrila, kakor da so zalita v srebrno vodo. V gozdu pod vasjo so tiho stale visoke smreke, kakor da so se tudi one zamaknile v dremotno sanjavost.

Iz grivine¹¹⁹ v meji je zbežal zajec in počasi odskakljajl mimo Tilna. Ta pa je zamišljeno krevljajl dalje, kakor da je gluhi in slep za vse, kar se dogaja okoli njega. Zajček je napravil še nekaj skakljajev, potem pa postal in v snegu napravil možička. Zvedavo je buljil oči za čudno, sanjavo senco, ko je ta nerodno šantala in se na krivih nogah okorno zibala v mesečini po trdem, glasno škripajočem snegu. Dvignil se je na zadnjih nogah in se še bolj postavil pokonci, da bi si lahko natančneje ogledal sanjavega čudaka, blodečega v mrzli noči zunaj po polju kakor izgubljena duša. Tako je stal v snegu ter dolgo uhljal in vetričil za nenavadno in čudaško prikaznijo in za njenimi škripajočimi koraki. Potem pa se je nemara spomnil, da je v božični noči tudi človek dober in da se takrat ni treba bati njegove železne palice, ki za ubogim zajcem siplje oglušujoče poke, ogenj in smrt. Kajti zadovoljno je potrkljal z zadnjimi kraki po snegu in igrivo poskočil. Poplesal je nekajkrat v vrtoglavem krogu okoli češminovega grma, zopet zavil v svoje stečine in počasi odskakljajl dalje.

Tilen se je ustavil na porobku gozda in se naslonil na stog, ki ga je bil poleti napravil tu Benčinov Ahac, da bi v hudi zimi prihajali semkaj zajci in srne mulit seno, in kjer je čakal potem včasih tudi lisico, ki je prihajala v glogovje v meji prežat na zajce. Tilen pa je v bližini skrivaj nastavljal divjadi zanke. Marsika-

¹¹⁹ grivina – strmo travnato pobočje

terega dolgoušca je Ahacu že splel iz lovišča. Včasih je lovil tudi lisice in jim spodaj na njihovi prelaznici, vodeči iz lisičen, nastavljal skopce.¹²⁰ Ahac ga je bil nekoč pri tem zasačil in takrat je šlo Tilnu hudo za nohte. Toliko da ni sfrčal iz hiše. Pa mu žilica kljub temu še ni dala miru. Od takrat je še z večjo strastjo in kakor zanalašč prihajal ponoči z zajčarkami, skopci in večalom semkaj. Še snoči je bil tu ob gozdu navezal tri dvigalice¹²¹. Ha, zakaj si z divjačino tudi on ne bi mogel zaslužiti kakšnega groša za tobak? Če pa bi se v skobec ujel lep lisjak, bi mu za njegov kožuh padli v žep že kar čedni božjaki¹²², da bi si potem v nedeljo privoščil v krčmi malo gostije in veselja. Zakaj bi imeli pravico do divjačine samo taki, ki imajo že vsega dovolj? Če je res Bog ustvaril svet, potem ga je ustvaril za vse ljudi. Če pa je celo zajce, srne in lisice ustvaril samo za mošnjičkarje, potem je to krivica, da je ni večje na svetu.

Toda nocoj je Tilen pozabil na dvigalice in zanke ter ni mislil na zajce, srne in lisice. Po glavi so mu hodile druge stvari. Kajti zdaj mu je že nekaj dni pri srcu kakor nekoč pred leti, ko se je bil do norosti zagledal v Petračevo Katro. Ta ga je bila takrat do bezumja obnorila. Pa takrat je bil še mlad in neizkušen. Takrat se še ni tako jasno in bridko zavedal svoje pohabljenosti, svojega pankrtstva in svoje ničevosti. Zato se je bil ves in kar na slepo prepustil ognjenemu kresu, ki mu je bil ob Katri buknil iz srca kakor neučakan ogenj iz slame. Toliko hujše in bridkejše pa je bilo potem iztreznjenje. Razočaranje, ki ga je doživel s Katro,

¹²⁰ skôpec – železna past, ki zgrabi žival s čeljustmi

¹²¹ dvigalice – zanke, ki z njimi divji lovci love divjad. Zanka je pritrjena na močnejšo vejo ali na tanjše drevesno deblo, v loku upognjeno k tлом, kjer je v sprožilu nastavljena vaba. Ko se divjad dotakne te, se upognjena veja ali deblo sproži in z vso silo šine v zrak, s tem pa divjad, ujeto v zanko dvigne v zrak, kjer se v zadrugi zaduši.

¹²² božják – novec majhne vrednosti

je bilo kakor strupena slana, ki v mrzli noči pomori pomladansko cvetje.

Po tistem, kar mu je bila takrat umesila Katra, ko ga je bila iz same objestnosti in hudobije tako obnorela, da je potlej brezsrčno brila norce iz njega, je prišel do spoznanja, da njemu pač ni namenjeno, da bi kdaj v ženskem objemu sanjal o sreči v dvojce ter da bi si kdaj postavil lastno ognjišče in si ob njem ustvaril družino. Sčasoma se je pomiril s svojo usodo, čeprav s hudo zagrenjeno dušo. Srce se mu je zgrčilo kakor drevo, ki je prebolelo hude rane in bolečine. Nekdanje srčne bolečine je preraslo sovraštvo. Sesedlo se mu je v zagrenjeni duši kakor griz v umazani posodi.

Zadnje leto se je bilo že vse nekako pomirilo v njem, tudi ženske mu niso več vznemirjale srca. Zdaj pa je na Strmico prišlo lepo in mlado dekle ter mu vsejalo v srce nov nemir. Samo za trenutek se je bil v mraku zagledal v tople, mehko smehljajoče se dekliške oči in že mu je zagorelo srce v nekdanjih ognjih in strasteh ter se mu vnelo kakor streha, kadar kdo porine vanje buhtečo plamenico. In nocoj – namesto da bi lepo spal doma na svojem pogradu v hlevu, se podi okrog po polju in sanjari kakor negodno fanté. Zamišljeno sloni ob stogu in zaljubljeno zdihuje ter je gluhi in slepi za vse, kar se godi okrog njega. Še zajčki se mu posmehujejo in mu kažejo osle. Tik pred njim postavljajo možičke in nagajivo plešejo okoli stoga. Brezskrbno se mu motajo pod nogami, mulijo seno in kopice, se postavljajo ob njem na zadnje noge in smešno posmrčkujejo po zraku. Ej, kaj ve takle zajček, kako malo je treba, da se vname človeško srce! Kaj ve on, kaj vse na svetu se lahko zgodi, če uročijo koga tople dekliške oči. Ne, zajček ne ve, da lahko en sam pogled iz teh oči odpre v človeški duši célo nebo ali pa zaneti v njem pravi pekel.

Pa kako naj bi ubogi zajček vedel to, ko še tega ne vidi in ne ve, da se je tudi vanj zapičilo dvojce žarečih oči, ki iz njih preži smrt. Še ne slutiti ne, da se iz glogove seči ogleduje za njim lisica

in potuhnjeno mežurka¹²³ semkaj proti stogu, kjer on postavlja možička. V poševnih očeh ji plamenika dvoje gorečih ogljev in iz žarečih zrkel ji zubljata glad in krvoločna sla. Silno jo ima, da bi planila med zajčke, ki plešejo okrog stoga, in si privoščila slastno pečenko. Že zdavnaj bi se bila pognala mednje, da je ne moti ona sumljiva senca, ki se obeša na stog. Vse se ji nekam tako zdi, da od tam vonja po človeku. Z njim pa ne bi hotela zobati češenj. Že nekajkrat je pred njim komaj odnesla kožo in pete. Nekoč je bil tak majhen grbast človeček pihnil za njo cel šop ognja in takrat je bila dobila v zadnji bočnik prgišče skeleče grašice, da si jo je potlej komaj zlizala in zgrizla iz kožuha. Še zdaj se ji tam poznajo brazgotine in tudi noga ji od tedaj ne služi več kakor prej.

Zato zdaj le previdno ždi v glogovju in vohlja po zraku, lovi na ušesa glasove in neučakano ometa z repom po snegu za seboj. O, kako bi se ji prilegel onile zajček, ki postavlja možička ob stogu! Sline se ji pocede, da za trenutek pozabi na vse nevarnosti. Telo ji preleti rahel drget in dlaka se ji na hrtu srhlo dvigne. Noge se ji same od sebe upognejo, telo se ji prihuli k tlom in oči ji svetlo zagore. Že se hoče odgnati in planiti k stogu, ali tedaj se tista senca ob njem nenadoma zgane. Zvitorepka obstoji z dvignjeno nogo in od strahu kar otrpne. Da, to je človek! O ti spak ti! Dvignil se je s stoga in – zdaj je zakolovratil naravnost semkaj proti njej.

Samo to še vidi, kako zajček od strahu prevrne kozolec, in že se kakor blisk zasučē v gloju. Naglo se požene za mejo in zbeži, kar ji dajo noge. Mimogrede splaši v grmu ptička. Sirotek je še ves omamljen od sna, zato neodločno in kakor oslepel zaplahuta v mesečino. Ona pa samo šavsne in že ga ima. Ptiček z mrtvaškim glasom zacvrkuta in obupno nekajkrat zaprhuta, da se razprši perje po snegu, potem pa se nad polji zopet zgrne spojna tišina.

¹²³ mežurkati – mežikati

Tilen je počasi, sanjavo zavil nazaj proti vasi. Sneg mu je ostro škripal pod nogami in mraz se je v mesečini čedalje bolj modril.

Doma se je v hlevu skobacal na pograd in kmalu zaspal. Sanjalo se mu je, da je imovit kmet in da pravkar prihaja od poroke ter prepeljuje nevesto – Lesarjevo deklo – na svoj dom. Košato se šopiri na svatovskih saneh, čeprav za to ni nobenega razloga. Kajti ta svatovski sprevod je nekam tih in čuden. Svatje so na smrt resni, skoro mrki in nihče ne zavriska. Ni je ne vesele godbe ne smeha in veselja. Človeku se zdi, kakor je to bolj pogreb kakor pa svatovščina. Naposled se sprevod ustavi pred veliko hišo. Tedaj on skoči s sani, dvigne z njih nevesto in z njo nekako neodločno obstoji v naročju. Zdaj bi na vežni prag morala stopiti oče in mati, da bi sprejela in blagosloвила nevesto, ko ta stopa v svoj novi dom. Ali iz hiše ni nikogar. Iz veže zija vanj le črna tema.

V spanju začuti krepak sunek v rebra. Ves motoglav se dvigne na pogradu, s težavo odpre zakacene oči in se začudeno ozira okrog sebe.

»Kaj pa je?« zažujnja.

Tedaj zagleda gospodarja pred seboj.

»Kako?« se začudi. »Kaj je morda že jutro?«

»I seveda!« reče gospodar. »Že zdavnaj bi bil moral opraviti živino, pa spiš, kakor da si vse do jutra kje vasoval.«

Tilen se je počasi skobacal s pograda in začel pokladati govedu. Bil je še zmerom ves motoglav od sanj, ki jih je imel v spanju, da je vahal in motovilil po hlevu, kakor da je vso noč popival.

Zunaj je bilo na moč čemerno jutro. Skozi vas so se podile raztrgane megle, se kakor umazane vode valile mimo hiš in se gnale nizko pri tleh. Črednik jim je bil oster krivec. Naglo jih je gonil čez hiše, plotove, poslopja in vrtove.

»Le podvizaj se!« ga je priganjal gospodar. »K maši bo treba. Velik praznik je danes.«

Tilen se je namrščil kakor hudouren oblak, toda gospodarju se ni upal upirati. Pojde pač na pot, kakor da gre k maši, na Runarskem pa se ustavi v krčmi. Kdo se bo le bodel s starim?«

Ko je opravil živino, se je zakmašnje napravil in vtaknil v žep nekaj desetic, da bo v krčmi imel za nekaj frakeljnov žganja. Ali ko je došel na Runarsko, je začel omahovati. Hm, kaj ko bi le šel rajši k Fari? Tam bo v cerkvi tudi Lesarjeva dekla. Saj je še malo prej lepo nedeljsko napravljena odšla iz vasi. Tako se je bo v cerkvi med mašo lahko do sitega nagledal. In morda se celo nameri, da se ji po maši na poti pridruži in da pojde potem z njo skupaj domov.

Opustil je torej misel na krčmo in pospešil korake proti Fari.

Zaradi slabega vremena je bilo zjutraj le malo ljudi odšlo k prvi maši, zato pa se je toliko več sveta nagrnilo k Fari ob desetih. V cerkvi se je kar trlo vernikov. Ljudje so se stiskali sredi cerkve, v klopeh, med klopmi in ob stenah kakor repno zrnje v stročini.

Alenka je stala na ženski strani ob klopeh in brala iz mašne knjige. Oči so se ji lovile po drobnih črkah, bežale od vrstice do vrstice, preskakovale s strani na stran, duša pa ji je plavala na glasovih orgel in na mehkih božičnih napevih hitela bogve kam. Čuden, sladek nemir jo je žgal, nekaj jo je motilo, da so se ji oči naenkrat ustavile med vrsticami, se dvignile s knjige in se sanjavo zastrmele v dišeče, v žarki luči precejene oblake dima. Neprestano se je zdrzala in zdaj pa zdaj se je zalotila v mislih, ki niso bile molitev. Duša ji je v nejasnem hrepenenju zablodila v daljne, neznane kraje in tam kakor izgubljena, od silne luči oslepljena ptica nezavestno krožila okoli nekakšnega sonca, katerega luč jo je mamila k sebi kakor plamen pijano veščo.

Ozrla se je za trenutek na moško stran in tam zagledala Lahovega Šimna.

Stresel jo je čuden mrzav obraz in udarila rdečica. Ali to, kar ji je danes zalilo lica, ni bila ona vznemirljiva vročica, ki jo je čutila kdaj drugekrati, kadar je kje zagledala Šimna. Ne, ta

rdečica, ki ji je zdaj udarila na obraz, ni ona, ki jo je nekdanj pog-nalo iz srca sladko, prijetno občutje, ampak ji jo je pog-nalo v lica nekaj drugega – neko sramu podobno čustvo, kakršno obide človeka ob mučnem spominu na neprijeten dogodek iz neumnih let. Naglo je umaknila pogled in se zagledala v knjižico.

»Joj, kako sem bila vendar prismojena!« ji je v tihem vzdihu ušlo.

Da, prav zares! Še pred dobrim tednom je bila tako nespametna, da je mislila in pričakovala, da jo pride Šimen snubit. Kako je le mogla misliti kaj takega, kako mu je mogla toliko zaupati, kako se je mogla toliko zanašati na takega vetrnjaka?

»Dobri Jezus, odpusti mi, da med službo božjo mislim na take reči!« se je prestrašila.

Na vso moč se je silila, da ne bi več mislila na Šimna in na druge posvetne reči. Zato je začela vneto brati iz mašne knjižice. Ali kmalu se ji je duša zopet začela trgati od molitve.

Jutri bo teden, kar je odšla z doma. Takrat ji je bilo hudo, težko hudo, da je tisti dan tu v cerkvi komaj zadrževala solze. Tako se je bala iti na Strmico in v službo, tako je trepetala ob misli, da pride morda v roke trdim ljudem in da jo bodo ti od jutra do večera pestili ter jo kakor žival gonili z dela na delo. Pa je potem prišlo tako, da je na Strmici zdaj čisto zadovoljna. Gospodar in gospodinja sta dobra z njo, da še oče in mati doma nista bila takó. In Medard je tako prisrčen fantiček. Že prvo uro je bil uganil njene skrbi, že takrat na novega leta dan, ko so ženske tu pri Fari barantale zanjo, da, že takrat je vedel in čutil, kako je pri tem njej pri srcu. In potem ji je celo culo pomagal nositi. In ko je prišla v hišo, ji je bil kakor dober, skrben bratec. Samo na oči ji je gledal, da bi ji iz njih prebral vsako željo ter da bi ji bil povsod in pri vsakem delu v pomoč.

In Petračev Jurij – kako je šele ta dober z njo. Že takoj drugi dan njene službe na Strmici, takrat, ko se ji je bila v Bregu razsula banjka, ji je bil uslužljivo pri roki. Kaj bi bila takrat počela, da ni bilo njega? In ko je videl, da ni vajena strmiških strmin, bi bil

najrajši zanjo kar sam znosil vso vodo od studenca. In tako pometen, tako moder je. Toliko ve in tako lepo zna vsako stvar povedati in razložiti. In tako domiseln je in tako lepe in tople oči ima in tako je –

»Moj bog, ali danes res ne bom nič molila?« se je zopet prestrašila. »Same slabe misli mi rojé po glavi.«

Na drugi strani, tam pri moških klopeh je stal Jurij. Ni molil ne na knjigo ne na rožni venec ne na pamet, ker se sploh ni zavedal, da je v cerkvi pri maši. Le tja na žensko stran je gledal. Kajti tam je stala Alenka – zanj lepše od najlepše podobe v cerkvi.

Saj je v cerkvi mnogo mladih in čednih žensk in deklet. Vitkih, strastnih, visokih, ponosnih in gizdavih kakor smreke v gozdu, pa močnih in košatih kakor naphani škopniki, pravih Bločank. Tudi tako razvaljenih, da so videti kakor poritovja težko naloženih senenih voz, a tudi bledih in ozkih v obraz, podobnih punčkam iz porcelana. Pa spet lepo okroglih kakor luna in rdečih kakor pesa. Ali tako lepa kakor ona, Alenka, ni nobena. Ni močna in kmečko bunkasta, ampak je vitka kakor pravkar razcvetel tulipan, pa vendar ne suha kakor trska ali rebrasta in koščena kakor trlica, temveč jedra v bokih, v pasu in sploh po vsem životu lepo zaokrožena kakor grlica, oblih, a ne prebujnih in premočnih, pa vendar krhko razbrstelih in čvrsto napetih prsi, skratka: lepih, sladkih, kakor dih mehko črtanih oblik, da je vsa njena postava kakor vroča, hrepenenja polna in malce otožna pesem.

Tam zadaj pod korom pa se je v temnem kotu stiskal Tilen k zidu. Po glavi so se mu podile mračne misli.

Siromak je zmerom in povsod zadnji, zmerom kje v kakšnem temnem kotu. Še v cerkvi je kakor pes, ker je še tu razloček med ljudmi, čeprav pravijo, da so pred Bogom vsi enaki. Bogatejši in boljši ljudje spredaj pred oltarjem, kmetje in premožni gruntarji sredi cerkve in po klopeh, siromaki in goliči pa tu pod korom kakor gobavi Lazar pod stopnicami.

Prišel je v cerkev, da bi si tu na Lesarjevi dekli skrivaj pasel oči, ali ona stoji tam sredi cerkve med kmečkimi dekleti, ker je tudi sama gruntarska hči, on, Tilen, pa čemi tu zadaj v temi, ker se ne spodobi, da bi se ubogo nihčé rinilo in štulilo med gruntarske ljudi. Čemu le je prišel semkaj, ko bi moral vedeti, da tudi tu ni, kakor je ona in drugi ljudje in da torej tudi tu v cerkvi ne bo mogel biti blizu nje?

Srce mu je zalila bridkost.

Preklete, saj je vendar tudi on človek, tudi on ima v prsih srce – morda še boljše in toplejše ko kdo drug. Tudi on hrepeni po sreči kakor drugi ljudje, tudi on bi hotel biti deležen dobrot življenja kakor vsakdo na svetu, saj je vendar tudi on otrok te zemlje. Tudi on je željan mehkih ženskih objemov, tudi on bi hotel imeti dom, ženo in otroke, tudi njemu vpije srce po ljubezni. Vpije bolj kakor po vsakdanjem kruhu, bolj kakor po usmiljenju božjem. Tudi on bi hotel stati tam sredi cerkve, saj je po duši vendar kmet. Pa ne samo po duši, ampak tudi po krvi. Kaj ni bila njegova mati gruntarska hči, z dobrega grunta doma? In njegov oče je takisto trden kmet – še več kakor kmet, če je njegov oče to, kar pripovedujejo ljudje. Samo nesrečna, krivična usoda, samo muhasto naključje ga je vrglo iz kolotečin, iz občestva gruntarjev in iz očetne zemlje, sicer bi se danes tudi on šopiril tam sredi cerkve med gospodarji, enak med enakimi, če ne celo prvi med prvimi. Sedél bi spredaj v svoji klopi in se ponosno oziral okrog po cerkvi. In ko bi tam na ženski strani uzrl –

Spomnil se je sinočnjih sanj in v duši se mu je začelo mehčati in mehko tajati.

In tam spredaj pred oltarjem, za otroki, skoraj že med fanti je Medard silil nemirne oči, da bi mu obvisela na svetem Mihaelu v oltarju. Joj, kaj mu je vendar danes, da mu pogled venomer uhaja nazaj, tja na levo stran? Saj tam sredi cerkve ob ženskih klopeh ni nobenega oltarja, nobene svete podobe, nič takega, kar bi ga sililo, da bi se moral ozirati tja. Res, da stoji tam njihova nova dekla, res, ali to ni –

Ne, to ni nikakršen oltar. Dekla ni ne sveta podoba ne monštranca, ne svetnica, ne angel, ne –

Oči so se mu plaho, zbegano, kakor v zavesti nekakšne krivde lovile po cerkvi. Nazadnje so mu obvisile ob beli sohi v levi strani oltarja. Joj, kako lep obraz ima onile angel tam! In kako je podoben – komu že?

Dolgo je strmel vanj, da mu je v oblakih kadila, dvigajočih se izpred oltarja, začelo že vse migetati pred očmi.

Ah, seveda! – ga je mahoma obšlo. Naši Alenki je podoben.

V srcu ga je sladko presunilo, da bi bil šel in zdrknil pred angelom na kolena ter mu iz razmehčanega, od nejasnega hrepenjenja razbolelega srca zlil pred noge prisrčno molitev.

Orgle so po maši zabučale na vse mehove in na vse piščali, da je iz njih na ves glas zavriskalo in da se je cerkev zganila in zašumela, kakor da je na slepečih valovih luči od nekod pljusnil vanjo slap bučne radosti. Nato so se glasovi uplahnili, kakor da jih je pometal vihar in jih vrgel nekam daleč v svet, ali koj zatem so orgle zakrožile tako poskočno, da je ljudi kar privzdigovalo. Piščali so zopet pele vriskale in bučale, kakor da je vanje planil vihar, na vso moč donele in zveneale ter prebirale tako mogočne, tako svetle, jasne in vesele napeve, da je sleherni duša planila v te bučne viharje, poletela nekam v vrtohlave višave, pohitela v vrtincih razposajenih vriskov v svet, v širine in daljave, v nedogleda obzorja, sam bogsigavedi kam.

Jurij se je začel prestopati z noge na nogo in potrkvati s petami, kakor da se ravna na ples. Gledal je naravnost tja k Alenki, kakor da se skozi reko ljudi kani pognati k njej, jo pograbit, se zasukati z njo kakor v krčmi in po tem odvihrati z njo na valovih godbe kamorkoli že.

Hej, ti vriskajoči glasovi, ti pojoči zvoki, ti mladosti, smeha, sonca, veselja in omame polni napevi, to – to je pravemu bogu prava in všečna molitev, ne pa puste in mračne molitve, jokavi vzdih in cmerave tožbe. Človek bi se ob tej godbi zavrtel z dekletom kakor vihar, se pognal z njim tja v daljni svet in plesal,

plesal. Plesal do omaganja, do izgoretja, do zgruditve, do smrti, do samega sodnega dne.

Jurij je kakor v omotici videl, kako reka ljudi odnaša Alenko po cerkvi proti vratom. Z vso močjo je v gneči rinil za njo, da je ne bi zgubil iz oči. Orgle na koru pa so še zmerom bučale in pele, da se je vse treslo, da so se plameni na svečah nemirno utrinjali in vihravo plapolali v valovih bučečih glasov.

Alenka se je ustavila pred cerkvijo in se ozirala okrog po lju-deh. Morda je prišel k Fari kdo njenih domačih od Lužarjev.

Iz gruč se je pririninl k njej Lahov Šimen.

»No, kako – kako je kaj?« jo je ogovoril.

Plaho se je zdrznila in obraz ji je preletela rahla rdečica.

»No, tako – tako!« je hladno odgovorila.

»No, seveda.« je zajeceljal Šimen in si nerodno popravljal kučmo na glavi. »Na tujem je pač na tujem. Pa le potrpi, saj se bo kmalu kaj preložilo.«

Posmehljivo ga je pogledala. Hm, že spet ta njegov potrpi pa potrpi! Preložilo – kaj neki naj bi se preložilo? Ta Šimen šim-nasti! Zmeraj kaj mevža in štramá. Nikoli ne pove ničesar odlo-čno in jasno, kakor se to spodobi moškemu. Tak megleneč! Pre-vija se v besedah kakor piškur v vodi.

Nevoljno se je zmrdnila in odmahnila z roko.

»Ni od naših nikogar tu?«

»Nikogar. Samo pozdrave sem ti prinesel od doma.«

»Tudi ti mi lepo vse pozdravi pri nas doma!«

Samo to je rekla in že je ni bilo nikjer več.

Pred šolo je poiskala Medarda in Andreja ter se z njima napotila proti domu.

Šimen je začuden gledal za njo. Hudimana, kam pa se je tako pognala? Kar zginila je kakor kafra. Ali je morda kaj jezna? Je morda huda nanj? Mislil je, da jo bo pospremil tja do mlina pod Velikim vrhom in se kaj pomenil z njo, pa mu je kar pred očmi skopnela. Hotel bi ji povedati, da so doma nekaj govorili, da bi jo po žetvi zasnobili, če se bosta njuna očeta sporazumela

zastran dote in bale. Gotovo bi bila te novice zelo vesela, saj je nemara že k novemu letu pričakovala njegovih snubačev. Pa takrat jih še ni mogel poslati. Oče so še nekaj cincali. Kar ne morejo se odločiti, da bi dali gospodarstvo iz rok. Kar naprej nekaj omahujejo. Njemu pa je že dovolj tega čakanja. Če bi bila Alenka doma, potem bi ženitev še za kakšno leto odrinil, tako pa ne more, ker ne pusti, da bi se mu dekle ubijalo po službah. Kajti kdove kaj jo na tujem lahko doleti. Res, da je pametna in poštena, tudi zgovorjena sta že tako rekoč med seboj, pa vendar. In tudi dolgčas mu je po njej. Dokler je bila doma in jo je imel vsak dan pred očmi, še vedel ni, kako zelo mu je pri srcu. Ko pa je odšla v službo, mu brez nje nekaj manjka na Lužarjih.

Potisnil si je kučmo globlje na ušesa in zamišljeno zavil na cesto proti Novi vasi.

VI

Popoldne je bilo na vasi vse prazno in tiho. Nikjer ni bilo videti žive duše. Še na luži ni bilo nikogar, kajti otroci so bili na Kekelju. V tej omrtveli, gluhi tišini se je zdela vas kakor že zdavnaj izumrlo in zapuščeno naselje. Hišna vrata so bila povsod zaprta in okna so mračno gledala v zamegleli zrak kakor oslepele oči. Vrtovi so ležali pod debelim snegom. Iz sivkaste meglene beline so črneli med drevjem in skednjem zatrepi in osrežene plotne konice. Polja okrog vasi so tonila v dimaste, s snežnim bliščem prepojene megle. Ves svet je bil kakor pokrit z veliko, sivo, mestoma raztrgano ponjavo, da je tam skozi zdaj pa zdaj posijalo malo svetlobe ali da se je v tej odprtini prikazala za trenutek nejasna senca kakega drevesa.

Pri Benčinovih so bili zbrani že vsi gospodarji in gospodinje in vsi starejši ljudje iz vasi. Prišlo je tudi nekaj ljudi iz soseske. Tu je bil predvsem mlinar Maté iz Mat, kamor so Strmičanje nosili mlet žito, kolikor ga niso dajali mlet v Podboncar Mlakarjevemu Nacetu, Petračevemu zetu. S seboj je pripeljal tudi ženo. Tudi iz Zavrat in Podklanca je bilo dvoje, troje gospodarjev z ženami. In naposled je bil z nekaterimi drugimi Runarci tudi Vavtarjev Matija, sorodnik Benčinovih, takisto z ženo. Vsi ti so bili Strmičani ali v sorodstvu ali v botrini. Bila je namreč stara navada, da so sorodniki, botri in zelo dobri prijatelji iz soseske vsako leto enkrat ali dvakrat prišli na Strmico na obisk k svojim ljudem ali botrom in da so se potem vaščani vsi skupaj zbrali pri Benčini ali kje drugje, da se tam med sorodniki, botri, prijatelji in znanci našalijo in nagovore.

Moški so posedli klopi ob mizi in ob stenah. V razgovoru so se modro držali, kadili, spuščali goste oblake dima pod strop in rjavo pljuckali po tleh. Podrsavali so z okovanimi škornji po podnicah in premetavali noge čez kolena, da so se trde, svetlo naloščene obuše kar bliskale po izbi.

Ker na Strmici ni bilo krčme, je vsakdo prinesel kaj pijače s seboj – ta steklenko žganja, oni zelenko jabolčnika ali celo vina, pa tudi Benčina je postavil na mizo veliko, trebušasto steklenko žganja in nekaj kozarcev. Možje so počasi natakali iz steklenic, si podajali kozarce in jih pustili krožiti, pa samo okrog moških, ker ženske niso pile. Pokušali so pri tem žganje, pri onem jabolčnik ali vino, cmakali z usti, prikimali z glavami in tako drug drugemu hvalili pijačo.

Gospodinje zopet so se razkošatile okrog velike, tople peči, po skrnji, ki je stala ob zidu, in po stolih, ki so jih bili prinesli iz vasi. Porazdelile so se po gručah, stiskale glave in si zaupno pripovedovale ženske skrivnosti, se šalile, obirale sosede in vneto klepetale.

Benčinka, drobna, majha, suhljata in nekoliko sključena ženska uvelega obraza, se je vsa nasmejana vrtela med njimi. Hodila je od gruče do gruče in povsod malo poklepetala. Ženske so ji stiskale v roko culice, ker je vsaka prinesla kaj s seboj, ta potico, ona pečeno kokoško, druga zopet kos mrzle svinine, suhega mesa ali kaj drugega, da gospodinja s pogostitvijo ne bi preveč škode utrpela.

Nekatere ženske so imele s seboj tudi otroke, ki so še sesali in se pestovali, ker jih za cel popoldan niso mogle pustiti same doma. Malčki so jim spali v naročju ali pa jim kobacali po koljenih in glasno žlobudrali. Žensk pri klepetanju, objedanju in pripovedovanju to ni nič motilo. Le kadar je postal kateri že preveč siten in nadležen, se začel smiziti in vreščati, je mati odpela oprsni, segla z raskavo dlanjo za nestrje in brez zadrege privlekla polne dojke izza srajce. Ljudje so bili tega navajeni, saj dojé ženske na vasi poleti kar na vežnih pragih, sredi vasi, na polju ali kjer koli si že bodi. Nihče se nad tem ne zgleduje in pohujšuje. Saj prsi doječe matere pa niso to, kar so prsi dekleta ali mlade, nedoječe žene. To ve in čuti vsak človek. Zato doječa mati niti pred tujim človekom ni v zadregi, če mora ravno podojiti otroka in si odkriti prsi. Le mlada žena, ki prvič doji, je spočetka pri

tem še nekoliko sramežljiva. Zato si vrže pri dojenju suho plenicco, ruto ali kakšno cunjco čez prsi. Kmalu pa tudi ona to opusti, saj ve že izza mladih dni, da mora tako biti.

Pogovori so postajali čedalje glasnejši in šumnejši, da je bilo v hiši kmalu kakor na judovskem semnju. Pogovarjali so se že kar drug čez drugega, da ni bilo mogoče več razločiti, kdo s kom govori, ne dobro razumeti besed, ki so letele po hiši z enega konca na drugega. Ker so bili vsi znani in domači med seboj, niso imeli ravno dlake na jeziku. Torej tudi niso ravno preveč natanko gledali na besede. Kajpada niso razdirali klafarskih – to bog varuj! Saj so bili zbrani tu vendar sami odrasli, resni, modri in dostojni ljudje, gospodarji in gospodinje, strici, tete, ujci in ujne, sorodniki in botri, ki vedo, kaj se sme in spodobi ziniti v družbi. Seveda so padale tudi krepke, sočne, tudi dvoumne, pa vendar vse s pravo mero in z zdravo razsodnostjo, vse tako, kakor se spodobi odraslim in resnim ljudem, pa vendar ne tako, da bi bilo v hiši kakor v cerkvi ali na sedmini. Saj so se zbrali vendar tudi zato, da se dodobra našalijo in nasmejejo ter da uga-nejo tudi kakšno smešno in veselo.

Benčina je moško hodil po ispi gor in dol, se ustavil zdaj tu, zdaj tam ter povsod tudi sam primaknil kakšno modro in preudarno. Kajti bil je prvi gospodar v vasi, pameten in presoden mož. Zato je veljal za nekakšnega vaškega starešino in svetovalca. Bil je dober, pošten človek in izkušen, veljaven kmet, čigar beseda je tudi na občini in pri gosposki kaj zalegla. Zato so se vaščani v stiski in sili zmerom zatekali k njemu po pomoč in nasvete. In ker je bil povsod spoštovan ter že v letih, mu tudi nihče ni zameril, če je kdaj koga posvaril, pokaral ali celo oštel.

Ustavil se je pri mizi, kjer so pletli gospodarji pomenke o letini in prireji, o visokih davkih in nizkih cenah živini, o težkih časih, ujmah in drugih nadlogah, ki tarejo kmeta.

»Rečem vam, kmalu bo kmetu slabše, kakor mu je bilo v graščinskih časih,« je razkladal Vavtar z Runarskega. »Vse ga samo guli in žuli, od cesarja gori, pa do občinskega biriča doli.

Samo daj pa daj, a kje boš jemal, tega nihče ne vpraša. Davkov, doklad in priklad je čedalje več, pridelka in prirejka pa čedalje manj.«

»Le kam gredo ti silni denarji, ki jih plačujemo na davkih, to bi človek rad vedel!« je zaklical z drugega konca mize Osolnik iz Zavrat.

»I kam neki! Mar je malo gospode v cesarstvu, ki se redi in masti na naših žuljih?« je rekel mlinar Maté, velik, močan in čokat mož, in si popravil lepo, dolgo brado, ki mu je uhajala na mizo. »Pomislite – najprej cele rajde ministrov in poslancev, ki po Dunaju muhe love, kmetu zlate gradove obetajo, a mu le vrv pod vratom spletajo, sebi pa trebuhe debelé. Potem celi polki generalov, oficirjev in vojakov, ki Bogu samo čas kradejo. Potem legijoni sodnikov, davkarjev, učiteljev, financarjev, pisarčkov, žandarjev in biričev, ki kmetu samo življenje grené. Potem – pa kaj bi vam pravil! **Saj še naštetih ni mogoče razne gospode in vsake vrste ljudi, ki jih kmet prav brez potrebe pita in redi.**«

»Pa res! Kaj je treba, denimo, na svetu toliko vojakov, da o drugem še ne govorim ne, ko vendar vsakdo vé, da od njih živ krst nima nobene koristi?«

»Ne samo, da od njih ni nikakršne koristi, ampak ima kmet od njih celo veliko škode! Spomnite se samo, kako je bilo lani, ko so bili na Notranjskem manevri. Vojakov ko listja in trave, ko egiptovskih kobilic! Tri dni so se od jutra do večera valili po vseh potih in cestah. Pa kaj po potih in cestah! Ko bi bili hodili samo tam, naj bi to že bilo v božjem imenu. Ampak po poljih, po poljih! Kar čez njive in senožeti so se razlivali kakor povodenj, da so vse uničili, potacali in pomendrali.«

»Zraven pa so mimogrede še kaj pobrali in pokradli!«

»Kdaj pa vojak še ni kradel?«

»Kaj ne bi, ko pa lačnega okrog po svetu podé? Jaz in ti bi tudi.«

»In koliko imamo škode, ker morajo naši fantje toliko let služiti pri vojaki! Tri imam in vsak mora odbiti po tri leta. To je skupaj devet let izgubljenega časa, da ne govorim o tem, koliko jim je treba v teh letih znositi in poslati v mesto.«

»O, pa ko bi bilo samo to! Najhuje je to, da ti fant tri leta nosi na sebi tiste cesarske cape, ko pa jih sezuje ...

Na tem mestu je iz originalnega tipkopisa
neznana roka iztrgala šest strani.

Bila je lepa in cvetoča kakor češnja spomladi, še vsa deviška v telo kakor nedotaknjen cvet v jutranji rosi. Poslušala je ženske, ki so klepetale pri peči, se tiho smehljala in sanjavo zrla nekam v daljavo, kakor da je v mislih nekje drugje. Oči je imela tako lepo modre, kakor da v njih cvete lan. V sanjavo strmečem pogledu teh oči je bilo nekaj hrepenečega in iz njih rahlo zastrtih globin je kakor iz rahlo zamegljenih modrin tihega jezera sijalo nekaj daljnega, neopredeljivega, rahli otožnosti podobnega.

»Na kakšno botrino neki?« se je oglasil Lesar, ker je Dolinar samo nekaj gnecal in se sramežljivo previjal na klopi. »Kaj ne vidiš, da je njegova Matilda videti še prav tako deviška kakor pred letom, ko jo je bil pripeljal v hišo?«

Dolinar je zardel v ovseno lice prav do predivasto rumenih las. Nerodno je mencial, se previjal v pasu in se v zadregi gladil z dlanmi po kolenih.

»Pusto vreme smo dobili!« je izvijajoče se zažujnjal, ker je bil v vedenju in govorici plah in nespreten, zaradi česar so se ljudje norčevali iz njega. Kadar je začel z njim kdo razgovor, ki mu ni bil všeč, ali kadar se je v svoji plahosti, sramežljivosti in nerodnosti počutil v pogovoru kakor tele na ledu, je zmerom presukal besede na vreme, pa tudi začel je vsak pogovor najrajši s tem.

»Naj bo pusto, saj je zima!« ga je zavrnil Benčinov Ahac.

Vtem je Benčinka prinesla iz kuhinje na dveh velikih pladnjih narezane svinine, mrzle pečenke in kuretine. Vavtarica pa štiri zvrhane jerbaščke poprtnika, pogače in potice. En pladenj je postavila moškim na mizo, drugega pa ženskam na klop pri peči.

»No, ljudje, zdaj pa malo založite!« je začela prigovarjati, medtem ko je Vavtarica nudila okrog poprtnik, pogačo in potice.

Ljudje so udržano segali na pladenj in v jerbaščke ter počasi, molče in spodobno jedli. Šlo je vsem v slast, saj se je bila južina, čeprav je bila obilna in prazniška, v trebuhu že močno sesedla.

Vendar so zmerno zalagali in se dolgo obotavljali, preden so znova segli po novem kosu. Pustili so se siliti in prositi, naj še vzamejo, kakor je to že navada in kakor to mora biti pri ljudeh, ki vedo, kaj se spodobi. V ispi je bilo slišati le zadržano cmakanje in počasno žvečenje. Le zdaj pa zdaj se je oglasil kakšen otrok in zmotil spoštljivo tišino, ki mora vladati pri jedi, ali je kdo z zmerno besedo pohvalil meso in pogačo, ker se ne spodobi, da jed prežlabudravo hvališ, sicer bi ljudje mislili, da hvališ zato, da bi lahko več natrpal vase. Brez vsake črhe goltati pa se spet ne spodobi, ker bi z molkom grajal jed.

Ženske so pridno segale po poticah. Pokušale so to, pokušale ono ter hvalile sladki nadev in dobro peko.

»Tale lešnikova je taka, da se človeku kar sama v ustih raztopi,« je Urbanka hvalila potico, ki jo je bila pravkar vzela iz jerbaščka. »Ta je tvoja, se mi zdi.«

»Naša je, da!« ji je pritrdila Benčinka. »Pa ni taka reč ne! Se mi je letos nekaj skazila.«

»Tudi meni letošnja peka ni nič kaj storila,« je potožila Urbanka. »Nemara sem bila testo prehladila, ko sem ga vsajala v peharje.«

»Bržčas ti je mož v Ameriki nezvest,« se je pošalila Benčinka. »Saj veš, da se pravi: **če mož zunaj za drugo tišči, se ženi doma peka kazi.** – Ti je Primož kaj pisal za božič?«

»O, pisal je, pisal!« se je Urbanka brž pohvalila.

»Pa kaj piše?« je bila radovedna Lesarica.

»I, se še kar pohvali! Dela težko in naporno, pravi, ali zaslužek ni slab. Le domov ga še ne bo tako kmalu, piše. O, še ga bom stradala, še!«

»Kaj to? Brez njega boš že kako prebila, samo da ti pošilja denar. To ti je več vredno kakor vsi dedci na svetu. Kajti za te je lahko, za denar pa ne tako. Ej, kar je Primož v Ameriki, ste si pri vas lepo opomogli! Dolgove ste poplačali, to in ono kupili, si domovanje prenovili in marsikaj si lahko privoščite, česar si drugi ne moremo. Kaj se vam torej mara? In ko pride Primož

domov, prinese s seboj polne mošnje denarja, da boste potem živeli kakor miši v polni kašči. Pa pravijo, da v Ameriko samo norci tišče.

Tako je Lesarica blagrovala Urbanko in si odpela prsi, da bi podojila Nežico, ker je ta že tako sitnarila, se cmizila in ji z rokicami silila za jopo, da ni mela pred njo nobenega miru več. Medtem ko si je ona odpenjala oplečnik¹²⁴, je Nežica požrešno odpirala usta in neučakano lovila sesék. Nato ga je hlastno zgrabila z dlesnimi in začela cmokaje sesati. Pri tem je z debelimi, klobasastimi rokicami brodila po materinih polnih prsih in potiskala prste v voljno meso.

»E, taka bogatija ravno ne bo!« se je branila Urbanka, čep-rav so ji Lesarične besede godile kakor maslen kruhek. »Pomanjkanja ravno ne trpimo, to je res, ali zato pa moram garati in vleči za dva. Sama sem, grunt je velik, otroci pa so še premajhni, da bi pri delu kaj zalegli. S tujimi ljudmi pa človek tudi ne more vsega opraviti, ker bi šlo potem to, kar pošlje Primož iz Amerike, vse samo za dninarje. Še nekaj let takega garanja, pa bom ob vso mladost.«

»Ej, saj ti otroci naglo doraščajo! Agata je že skoro pravo dekle, tudi močna je in ti je torej že v precejšnjo pomoč. Tudi Aleš ti opravlja že živino in Zalka je tudi že zatorej, da popazi na Marto in na dom.«

»No, že, ali – rada bi ob možu užila še kaj življenja, dokler sem še pri močeh, kakor pač vsaka mlada ženska,« je Urbanka sramežljivo povedala.

»No, če si že ravno tako željna moža, pa si poišči kje kakšen nadomestek!« jo je Petračka ujedljivo zavrnila.

»Oh, kakšne to klestite!« jo je Urbanka užaljeno zavrnila. »Kaj pa vendar mislite o meni? Svojega bi že hotela, pa še kako, drugih nisem lakotna.«

¹²⁴ oplečnik – ženska bluza z rokavi, navadno platnena

»**Ker tobaka ni biló, pila lisica je vodo!**« jo je zlobno pičila še stara Dolinarica. »Samo pravi naj pride, pa ti bo takoj zmešal glavo, da boš zagorela ob njem kakor kres.«

»O, ga pa ni pod bloškim zvonom takega, ki bi mi zmešal glavo!« se je verila¹²⁵ Urbanka. »Kakšna žena pa bi bila, ko bi ob živem možu imela drugega? Ježeš, saj bi me Primož ubil, ko bi prišel iz Amerike.«

»Ej, kaj bi razdirali prazne!« je ta razgovor pretrgala Lesarica. »Telesu in svojim strastem strežejo lahko samo taki, ki dobro in lahkotno živé, ne pa taki reveži, kakor smo mi, ko danes ne vemo, kaj bomo jutri v pisker dali. Saj živimo samo ob bobu in zelju kakor živinče ob osatu.«

Tako je tarnala, pri tem pa je čisto pozabila, da ima ob razgaljenih prsah Nežico. Iz njih ji je na otrokova lička kapalo mleko ter mu polzelo za vrat in v zatilje, pa tudi njej je zmočilo in pokapalo ves nadržak.

»O, pa je bilo včasih še huje!« je povzela Matetka. »Rajnka stara mati so mi večkrat pravili, da so nekdaj bile strašne lakote. Ljudje so takrat jedli sok iz kopriv, kruh pa so pekli samo iz makovnične moke. Opešani in vsi pretegnjeni od lakote so cepali kakor muhe v jesenskem mrazu.«

»Eh, kaj jaz vem, kako je bilo v starih časih!« je vzkliknila Lesarica. »Vem samo to, da je zdaj hudo, da huje že skoro biti ne more. Toliko se pehamo, toliko se vse božje leto mučimo na teh naših peščenicah, da je vse to naše ubogo življenje samo obupno pretikanje skozi siročino in trpljenje.«

»Kaj hočeš, siromak! Trpi, garaj in upaj, da ti bo vsaj po smrti bolje, ali pa se obesi in si zapravi zveličanje.«

»Ali pa vzemi palico v roko in pojdi po svetu s trebuhom za kruhom!«

¹²⁵ vériti se – prisegati, zaklinjati se

»Oh, ne bi šla v pustiv¹²⁶ za nič na svetu!« je povedala svoje še Benčinka. »Čeprav je naša zemlja jalova in trda, vendar rajši umrjem doma za plotom, kakor da bi se morala potepati po svetu, četudi bi tam ležala morda v perncah in se oblačila v svilo.«

»Tudi jaz pravim tako! Res je pri nas hudo, res smo več lačni ko siti, res smo raztrgani, res naši otroci kažejo nagec, ko gredo v šolo, ker ne njim ne sebi ne moreš kupiti nobene cape, saj včasih še za sol nimamo, pa vendar pravim: ljubo doma, kdor ga ima. Kajti **bolj ti doma tekne neslan krop kakor pa v tujini ocvrt bob.**«

»O, hudo je, hudo, da bog pomagaj, ali z božjo pomočjo se bomo tudi na tej naši ljubi zemljici kako do groba pretolkli, da bomo po smrti vsaj na svojem počivali, med svojimi ljudmi, med svojimi starši, med svojimi starimi materami in med starimi očeti, med svojimi otroki in vnučki spali. Vsaj to!«

Tako so govorile, modrovale in tožile gospodinje in stare ženske za pečjo ter svoje nadloge pretiravale in napihovale, kakor je to že ženska navada, mlajše pa so le poslušale in se med njimi učile modrosti, da bodo nekoč tudi one med mladimi tako govorile, modrovale in tožile. Seveda, njim se življenje ne zdi ravno tako sivo, mrko in težko, kakor ga slikajo starejši ljudje, čeprav vedo, da na kmetih nikomur preveč rožice ne cvetó. One pač še niso tako zagrenjene, niso še toliko skusile kakor ženske, ki so v dolgih letih že mnogo pretrpele in doživele bogve koliko razočaranja.

Medtem pa so imeli možje za mizo svoje pomenke in niso poslušali ženskega klepetanja in tarnanja. Ženske besede so pač samo prazne babje marnje, ki nanje noben moški nič ne dá. Zato človek, ki ima kaj resnobe in moškega ponosa, takih marenj nikoli ne posluša, kaj šele, da bi se kdaj vmešaval v babji klepet.

Benčina je bil potegnil izza podobe tednik, ki je bil nanj naročen, in začel iz njega brati novice, da bi možje zvedeli tudi,

¹²⁶ v pustiv iti – zapustiti (moža)

kaj se godi po svetu, in da bi k važnim dogodkom povedali svoje misli. Najprej so prereševali novice iz domačih krajev, iz svoje dežele in iz svojega cesarstva, potem pa jih je popeljal časopis v tuji svet – tja na Daljni vzhod, kakor je bilo to z debelimi črkami napisano v časopisu.

»Daljni vzhod – kje pa leži to cesarstvo in kakšni ljudje žive tam?« je vpraševal Cvarov Urh iz Zavrat.

»To bo nekje tam za kitajskimi deželami – nekje že čisto na koncu sveta,« je povedal Benčina.

»O, to mora biti pa strašno daleč! Nemara bi prej na Luno prišel kakor pa tja.

In res – novice o silnih in krvavih vojskah, ki so divjale v tistih daljnih krajih in ki je o njih pripovedoval časopis, imena vojskovodij, ladij in krajev, ki so bila tako čudna, da se je Benčini ob njih jezik lomil, ko jih je bral, slike velikanskih bark z visokimi, visečimi stolpi, povezanimi med seboj z mrežami debelih vrvi, vse te ladje, ki so se pod točo gorečih krogel v silnih plamenih lomile in potapljale v razpenjenih vodah, čudni škilavi ljudje, ki so se iz gorečih in lomečih se bark poganjali v razdivjano in okrvavljeno morje, vse to torej je bilo tako strašno in neresnično, da se je zdelo možem, ki so poslušali Benčino in si ogledovali slike v časopisu, kakor da je vse to le izmišljena povest o strahotah, ki se dogajajo kje na Luni. Nemo so poslušali, začudeno odpirali usta in neverno zmajevali z glavami.

»Kako, praviš, se imenujejo ti ljudje, ki se že toliko časa tako strašno vojskujejo tam na vodi?« je vprašal Maté Benčino.

»Rusi in Japonci,« je povedal ta.

»Pa da se cesarji vojskujejo za vodo, ki je je toliko na svetu, in to še za tako, ki pravijo, da je slana in torej še pitna ni, to mi ne gre in ne gre v glavo. Za tak nič, pa poginja na svetu toliko ljudi.«

»Saj se ne dajejo zavoljo vode!« ga je zavrnil Ponikvarjev Janez.

»I, za kaj pa se potlej dajejo, če ne zavoljo vode?«

»Za zemljo vendar!«

»Kako za zemljo? Zakaj pa se potem vojskujejo na vodi?«

»Zato, ker je med obema cesarstvoma morje vmes. In ker pritiskajo Japonci z one strane morja po vodi semkaj na to stran, da bi se domogli tuje zemlje, ker jo imajo v svojem cesarstvu premalo, so jih Rusi prestregli na morju, ker jim ne dajo do svoje zemlje, in se že na vodi zgrabili z njimi. Saj so se cesarji že v starih časih vojskovali za zemljo na morju. Tudi naš avstrijski cesar se je bál z Lahi na vodi, zraven pa se je vojskoval z njimi še na kopnem.«

»Jaz pa sem slišal, da je v tistih krajih na koncu sveta malo zemlje, pa veliko ljudi in veliko vode,« se je oglasil Osolnik. »Zatorej da žive ljudje tam neki ob samih ribah in potem torej ne bi bilo čudno, če bi se vojskovali zavoljo vode.«

»Ne bâsni nam, no!« ga je zavrnil Petrač. »Kako neki bi ljudje mogli živeti samo ob ribah? Kjer ni krompirja, boba, fižola, pšenice in ječmena, tam je že amen. Za zemljo, za zemljo se vojskujejo, pa za nič drugega, le meni verjemi.«

»I, za kajpak!« mu je pritegnil Benčina. »Za zemljo, za zemljo! Saj je zemlje vendar ves svet lačen. Pa kako je ne bi bil, ko pa na svetu vse živi od nje?«

»Tudi zavoljo zemlje se ljudem ne bi bilo treba pobijati in moriti,« je dejal Lesar. »Saj je je dovolj na svetu, zato bi lahko vsi ljudje mirno in srečno na njej živeli, če bi bili pametni.«

»Resnična je ta! Mu je pritrdil Vavtar. »Le prav bi bilo treba zemljo razdeliti, da je ne bi imeli nekateri preveč, drugi pa premalo, kakor je to zdaj na svetu.«

»In táko postavo bi bilo treba napraviti, da bi smel imeti zemljo samo oni, ki jo sam obdeluje!«

»To, to! Kajti greh je, da jo imajo največ prav taki, ki je ne obdelujejo sami, ampak z njo le trgujejo, jo dajejo prav drago siromakom v najem in z njo tako čez mero bogaté.

»O, meni naj bi dali komando čez svet, pa bi hitro in brez vsakih vojská to uredil in zemljo tako razdelil, da bi bilo vsem prav!«

»Ej, tega še Bog ne bi zmogel! Ljudje z nobeno delitvijo nikoli ne bi bili zadovoljni, ker ni zemlje nikdar nikomur preveč.«

»Zato pa so se vojskovali zanjo, kar stoji svet, in se bodo tudi za naprej, dokler bodo na njej živeli ljudje.«

»Da da! Zemlja, to je nekaj tako svetega, tako velikega na svetu, da so in bodo ljudje večno umirali zanjo.«

»Ker so ljudje norci in ne sprevidijo, da bi bilo bolje, če bi zanjo živeli, kakor da zanjo umirajo. Zemlja je vsem mati, zato ima za vse dovolj kruha, pa naj se rodi na svetu še toliko ljudi. Zato torej nikomur ne bi bilo treba umirati zavoljo nje. Le delati bi morali vsi na njej, delati, ne pa si je kopiciti zato, da bi oni, ki jo imajo veliko, lahko brez dela živeli.«

»O, ko bi vladali na svetu kmetje, potem bi bilo že tako! Ali kaj, ko vlada na svetu gospoda, ki bi najrajši vso zemljo sama pogoltnila, oni, ki bi ostali brez nje, naj bi ji pa tlačanili, da bi ona bolje živela.«

»Sveta resnica! V tem, v tem, vidite, je pes zakopan! V tem je ravno vse hudo na svetu. Zemlja je dobra, vsem je enaka mati, le ljudje so hudobni in slabi, ker so taki, da bi svojemu bližnjemu najrajši zadnji košček iz ust potegnili. Pa ne iz potrebe, ampak iz zavisti in hudobije – ker nočejo, da bi bili vsi ljudje na svetu enaki, da bi si bili bratje, temveč hočejo biti eni nad drugimi.«

»In ker ravno taki ljudje vladajo na svetu, morajo biti na njem večno vojske. Kajti ko taki grabeži in pogoltnježi vidijo, da so se ljudje na svetu nekoliko razmnožili, se že zbojé, da siromaki, ki so ostali brez zemlje, ne bi terjali te od onih, ki jo imajo preveč, pa si brž izmislijo vojsko, da bi v njej poginilo kar največ ljudi in da bi ostala zemlja tako še naprej v njihovih rokah.«

»Da, res je! Gosposka je kriva vsega gorja na svetu, samo gosposka. Ta je kriva tudi vseh vojská. Za zemljo, ki si jo je nagrabila, se boji in za oblast ji je, samopašna je in prenažrte vampe ima pa dolg čas ji je, da že ne ve, kaj naj bi počela. Zato si izmišlja vojske, da sebi v korist in dobiček in v svojo slavo in zabavo goni kmete pod sablje in krogle. Ali če bi bili kmetje pametni in vsi ene glave, ne bi bilo tega.«

»Saj vojske vendar niso samo zavoljo zemlje,« se je nepričakovano vtaknil Dolinar v pogovor, kar ni bila njegova navada. »V šoli smo se učili, da se je treba vojskovati tudi za cesarja, čast, slavo in domovino.«

Možje so se namuznili, Petrač pa je jezno zaklical:

»Vidite, možje, to je pa šola! S takole modrostjo pitajo v njej zdaj ljudi.«

Srepro je pogledal Dolinarja, da se je začel ta v veliki zadregi zopet previjati na klopi, potem pa je s povzdignjenim glasom nadaljeval:

»Gospoda že ve, kako je treba ljudi obnoriti! Že v šoli jih uči in jim bâsni, da je treba umirati za cesarja, čast, slavo in domovino, ter jim s takimi puhlicami kacá oči, da ne bi spregledali in spoznali resnice. Za cesarja! Ha, kmet živi lahko tudi brez cesarja in njegovega žandarja, pa naj cesar in žandar živita brez kmeta, če moreta! Kmet nima prav nobene potrebe, vojskovati se za cesarja in zanj glavo nositi naprodaj. Če cesarja kdo do kože tišči, naj se ta le sam brani, naj se s tistim kar sam pomeni in sabljá. In čast? Čast ima kmet pod svojim klobukom, če je kmet, kakor mora biti. Torej mu je nihče ne more vzeti, si je sam ne zapravi, pa tudi nihče dati, če je sam nima na glavi. Samo osli, gospoda in ljudje brez časti mislijo, da je do nje mogoče priti čez mlake krvi in čez trupla pobitih ljudi. In slava? **Kaj če kmetu slava, če pa mu v vojski pade glava?** Kdor hoče požeti tako slavo, naj le sam nese glavo pod krogle in, če jo zgubi, saj potem, ko ga bodo v zemljo zakopali in ga z lopato po mrzli riti potrepjali, do sodnega dneva na svoji slavi leži. Pa domovina?

Domovina je kmetu zemlja, ki jo je dedoval po svojih očetih, in te mu nihče ne more vzeti. Dokler bo kmet zakoreninjen v svoji zemlji, tako dolgo bo tudi domovina čvrsto stala. Če pa uničijo kmeta, če ga izkoreninijo in mu vzamejo očetno dedovino, bodo s tem zrušili tudi domovino. Domovino je do zdaj držal samo kmet s svojo zvestobo do očetne zemlje in do vsega, kar je zvezano z zemljo – z vero v poštenje in s spoštovanjem starih posvečenih šeg in dedovskih izročil. In samo kmet jo bo s tem držal tudi za naprej, ne pa gospoda s svojimi načrtimi vampi in s svojimi razčeljustenimi gobci.«

»Pa vendar kmetu ne more biti vseeno, če mu vlada ta ali oni cesar,« je čez čas previdno začel Bolté, mlad kmet z Runarskega, ki se je pri zadnjih volitvah rinil tudi v občinski odbor. »Ali naj kmet s prekrižanimi rokami stoji, če bi hotel, denimo, laški cesar vzeti našemu cesarju našo deželo?«

Petrač je malo pomislil, potem pa je rekel:

»Cesar je cesar – ta ali oni, vse je en pes! Vsak kmeta enako guli in žuli, vsak ga enako goni na vojsko in vsak mu enako obeša svojo lakotno gospodo na vrat. Noben cesar, naj bo potem že ta ali oni, ne bo pomagal kmetu, noben mu ne bo davkov odpisal, noben ne pojde namesto njega orat, sejat, kopat in gnoja iz hleva kidat.«

»To je že res, ali vendar – meni ne bi bilo posebno všeč, če bi me Lahi komandirali,« je ugovarjal Bolté.

»Komandira zmerom samo gospoda, ta pa je vsa enaka, nemška, ki nas zdaj komandira z Dunaja, laška ali pa naša domača, torej je vseeno, katera te komandira, ker je tudi to vse en pes.«

»Ali vam bržčas le ne bi bilo prijetno, ko bi se po naših oblastnijah Lahi šopirili s svojo govorico.«

»Zdaj se pa Nemci s svojo! Kmetu je vseeno – Lah ali Nemeč, ker ne razume ne tega ne onega. Kmet je govoril in bo govoril na svoji zemlji vedno samo svoj jezik. Tistega, ki so ga govorili njegovi dedje in očetje in ki ga je učila govoriti njegova

mati. Zato kmeta nikoli ni mogoče izkoreniniti, dokler živi na zemlji svojih očetov, kjer večno živi tudi njegova govorica. On se nikoli ne bo učil in govoril tujega jezika, kakor to počne naša gospoda po mestih. Tej je naša domača govorica, ki jo govorimo mi, kmetje, prerovtarska. Zato žlabudra zdaj po nemško, ko pa bi vladal tu laški cesar, bi žlabudrala po laško, ko bi vladal kitajski, bi žlabudrala pa po kitajsko.«

»Kakšen cesar in kakšna gospoda pa naj bi nam potem vladala?«

»Nikakršen in nikakršna!« je odgovoril Petrač.

»Kdo pa naj potlej vlada in komandira na svetu?«

»Kmet, pa nihče drug! Svet živi od kmetov in od zemlje, zato bi na svetu morali vladati kmetje, pa bi bilo vse prav. Potem bi bila tudi zemlja pravično razdeljena, potem bi morali vsi ljudje na svetu delati in se nihče ne bi mogel rediti od žuljev drugih, kakor se zdaj. Potem bi na svetu tudi vladala red in pravica, in kjer vladata red in pravica, tam ni treba nobenih vojsk. Zakaj kmet nikoli ni bil in nikoli ne bo za nobeno vojsko. Kmet hoče le mirno in po svoje živeti na zemlji svojih očetov, nič drugega. On ni lakoten tuje zemlje kakor gospoda.«

»Pa se vendar vsak kmet peha in žene, da bi si pridobil kar največ zemlje!«

»Seveda se, dokler zemlja ni prav razdeljena in dokler je na svetu tako, da ti zemljo pred nosom odjedajo ljudje, ki je ne obdelujejo, ampak si jo kopicijo samo zato, da z njo trgujejo in se na njej ob tujih žuljih redé, in ko torej ne veš, ali je boš jutri še mogel dobiti košček za svoje otroke. Če pa bi bila zemlja prav razdeljena in če bi bil svet tako urejen, da z zemljo nihče ne bi mogel trgovati, potlej se tudi nihče ne bi gnal za tem, da bi si pridobil več zemlje, kakor jo more obdelovati in kolikor jo potrebuje, da bi se mogel on, njegova družina in svet pošteno preživeti.«

»Da, tako je!« mu je pritrdilo nekaj starejših ljudi. Petrač pa je nadaljeval:

»Naši očetje, dedje in pradedje so verovali, da tudi stara kmečka izročila govore o tem, da je vesoljna zemlja, torej tudi zemlja, ki na njej živi kmet, božja lastnina in da je torej kmet na zemlji, ki mu jo vesoljni gospodar sveta, Bog, daje v najem, božja lastnina in da je kmet na tej zemlji zatorej le hlapec Gospodov.«

»To bi se torej reklo, da je kmet na zemlji, ki na njej živi, le tlačan, torej nekakšen suženj v božji službi, je mladi Bolte segel Petraču v besedo.

»Beseda tlačan in suženj nista pravi besedi za kmetov položaj v božji službi,« ga je zavrnil Petrač.

»Pa recimo temu božji dninar,« je Bolte še naprej vrtal svojo.

»Tako bi bilo morda že bolje,« je menil Petrač. »Vendar tudi ta beseda ni prava za kmetov položaj in za njegovo delo v Gospodovi službi, kajti vsa kmetova opravila na božji zemlji so prav tako sveta in zveličavna kakor duhovnikova služba božja pred oltarjem.«

»Lepo se sliši vse to, kar ste tako lepo povedali, oče Petrač,« je nadaljeval Bolte. »Toda ne vem, kaj bi k temu rekel mlajši kmečki rod. Veste, mi mladi ljudje razsojamo o teh rečeh drugače, bolj sodobno, kakor o tem razsojate vi stari.«

»Vem, vem, da vi mladi kmetje ne verujete več v to, v kar verjamemo mi stari ljudje. Tudi stara kmečka izročila so vam prazen puh. Vi mladi ste zdaj taki, da bi najraje ves stari svet na glavo postavili.«

»Veste, oče Petrač, tudi mi mladi ljudje zdaj mnogo razmišljamo o teh rečeh, ki o njih midva zdaj govoriva,« je povedal Bolte, »Samo da mi mladi nič več ne malikujemo vaših starih dedovskih izročil. Čast našim pokojnim očetom in dedom, naj v

miru počivajo v očetovi zemlji. O vas starih, ki še verujete v starodavna izročila, pa mi mladi mislimo, da v tej veri in v obrambo le-te stojite, rekli bi, le še na mrtvi straži življenje pa teče mimo vas naprej in vi tega tudi s tega branika, s te mrtve straže ne boste mogli zavreti.«

Ta pogovor pa je pretrgal Benčina, rekoč:

»Dovolj je tega vajinega besedovanja. Bomo pa še kdaj drugič k temu katero rekli.«

Pri oknih je v ispo silil že mrak, kajti dan je bil zdaj kratek in je naglo lezel v dolgo zimsko noč. Tudi otroci so pri peči in v materinih naročjih tako sitnarili, da jih ni bilo več mogoče krotiti. Zato so se matere druge za drugo začele dvigati in se odpravljati domov. Vse, posebno pa one iz soseske, so priganjale može, naj se ti vendar že dvignejo in gredo, da jih ne bo lovila noč.

VII

Zima je postajala čedalje hujša. Nenehoma je snežilo, da je bilo treba po dvoriščih neprestano utirati gazi, ker po debelem in ugrezljivem celcu ni bilo mogoče priti do hlevov, skednjev in svinjakov. Na odprtih krajih, kjer je burja kopičila visoke zamete, je bilo treba v sneg dolbsti za moža visoke prehode. Tudi ob oknih je moral vrtati predore v sneg, kdor je v hiši hotel imeti vsaj malo dnevne svetlobe. Zemlja je stokala v debelem snežnem oklepu, pa je še kar naprej melo, da v gosti vejavici ni bilo videti ne drevja in poslopij ne polj in gozdov. Sneg je bil že tako visok, da se je zdelo, da sonce nikoli več ne bo moglo otajati teh silnih zametov.

Svet je bil zavit v nepredirno, rahlo migetajočo belino, kakor da je od obzorja do obzorja, od nebes do zemlje razpet velik, s slepeče belim runom podložen kožuh. Nad širo z zemljo je bil razlit samo ta beli trepet in pa gluha, mrtvaška tišina. Le od časa do časa je kje zdrsnil sneg s strehe ali pa z drevesa, da se je tam vse zvrtničilo in votlo zagrmelo. V zadušni tišini je včasih resknila veja, ko jo je sneg odkrhnil z debela, ali je zahreščalo drevo, ko se je razčesnilo in kje v nerazločnem snežnem migotanju treščilo na zemljo.

Velike stoletne jelke so v gozdu zamolklo ječale pod snežnim bremenom, ko se je to vidno brejilo¹²⁷ na upognjenih vejah. Zdaj pa zdaj se je katera ušibila in se nagnila, kakor da se je loteva omedlevica, se zamajala in se z velikanskim truščem zrušila. Med padcem je med svoje tovarišice zasekala globoko, temno vrzel, zevajočo v gozdni belini kakor prepad. Z izrivanimi koreninami je iz tal vrgla cele plasti zemlje in kamenja, da se je v tleh odprla velika, črna rana. V njej so se prepletale zvite, potrgane in skrotovičene korenine kakor čreva, ki so se razlila iz razparanega trebuha.

¹²⁷ brejiti – povzročati brejost, prispodoba za debelitev snežne odeje

Še strašnejše je bilo to grmenje, pokanje in bobnenje ponoči, ko je okrog oglov zavijala še burja in škripalo tramovje v ostrešju. Včasih se je sneg utrgal s takim grmenjem s strehe, da se je vsa hiša stresla in da so kure na gredah kar sredi noči zavreščale, se preplašeno poganjale z gred, frfotale v temi in se hrupno zaletavale v tramovje, kakor da je na svisli vdrla lisica. Otroci so se prestrašeno budili iz sna ter se na ves glas drli. Mati je vsa zmedena planila s postelje in hitela prižigat luč, gospodar pa je pograbil leščerbo in stekel v podstrešje podpirat tramovje in skobit škarnike¹²⁸. K temu so včasih zunaj razsajali še taki viharji, da so ljudje v hišah vso noč bedeli, v strahu trepetali in komaj čakali, da se zdani.

Ko se je začelo svitati, je po dvoriščih in okrog hiš že vse spet odmetavalo sneg, znova utiralo zasute gazi in vrtalo z novim snegom zatrpane predore v zametih. Ljudje so z vrvmi žagali sneg s streh in sekali led, v težkih bradah viseč od kapov in zatrepov. Po sadovnjakih so stepali sneg z drevja ter z drogovi podpirali nalomljene veje in razkrehljane krošnje. Popravljali so zatrepe in na novo mašili opaže v oknih in linah.

Na Strmici je zavladovalo hudo zimsko življenje kakor vedno v času sredozimcev. V hiše so pritisnile vsakovrstne nadloge, boleznin in siroččina. Tu je zmanjkovalo živeža za ljudi, tam klaje za živino. Ponekod so se krčile že tudi skladanice drv in v listnjakih so kopneli slogi nastila. Že povsod pa je pohajala svečava, ker zaradi hude zime nihče nikamor ni mogel, v vasi pa ni bilo štacune. Izpod streh so v izbe prišli častitljivi čelešniki, ki so že dolga leta rjaveli v pozabi.

Najhuje pa je bilo to, da v vasi zdaj tudi za živino ni bilo vode. Vaška močila¹²⁹, kjer so poleti pa tudi pozimi, kadar ni do dna premrznila, napajali govedo, je bila to leto že zdavnaj zaledenela. Zato je vas, kadar ni vreme prehudo nagajalo, že od

¹²⁸ škarniki – vrsta podstrešnih tramov. Skobiti škarnike – jih vezati, spenjati, učvrščevati

¹²⁹ močila – vaška luža

kvatrnega tedna napajala živino v odročni globači pod gozdom za vasjo. Tja je po razritih skalnatih steskah¹³⁰ držala zelo slabo hodna, razdrapana struga, ki jo je bil pred davnimi časi izdolbel hudournik. Po tej strugi je živina še v lepem vremenu le stežka prišla v drago do korit, kamor se je iz skal stekal čist in bister studenec. V vihnih in metežnih dnevih pa bi si na oledenelih in drsnih skalah v njej še divja koza polomila noge. Zato so ljudje v teh zadnjih hudih zimskih dnevih morali taliti sneg in živino napajati s snežnico. To delo pa je bilo na moč zamudno in tudi drv se je dosti pokurilo. Zato so se drvarnice kar naenkrat povsod dokaj izpraznile. Tako torej ni preostajalo drugega, kakor da so še za živino morali vodo nositi iz Brega. Morali so v strmino utreti dvoje gazi, da se nosačem ni bilo treba izogibati drug drugemu in se pri srečevanju stiskati v snežene tesni. Moški in ženske, staro in mlado, kar koli je imelo kaj moči, je moralo ves božji dan cijaziti banjko na hrbtu in se v strmini plaziti po globokih utorih v snegu.

Ponoči, moralo je biti med prvim in drugim petelinjim petjem, je Petrača vrgel močan resk iz postelje. Ves prestrašen se je opotekel proti vratom, tam za trenutek postal in prisluhnil v temo. Nobenega glasu iz noči! Vranča, saj vendar ni spal! Kako bi mogel v tako vihnih noči? Torej se mu ni moglo sanjati, pa tudi dozdevek to ni mogel biti. Čisto dobro je slišal, da je zunaj na vso moč zahreščalo, saj nima zatuljenih ušes.

Prižgal je luč in na hitrico obleko zmetal nase.

»Kaj pa je, za božji čas?« je Petračka v postelji prestrašeno vzkliknila in si zaspano mela oči.

»Čemu vstajaš sredi noči?«

»Kaj nisi ničesar slišala?«

»Ljubi bog, kaj naj bi bila slišala?«

¹³⁰ steska – slaba, utesnjena, razrita in kamnita pot

»No, potem pa kar spet zaspi! Zdelo se mi je, da je zunaj nekje nekaj zaroštalo¹³¹. Morda se mi je to samo sanjalo, ali pa je v vrtu sneg nalomil kakšno drevo. Gledat grem, kaj je.«

»Sam ne hodi ven! Jurija zbudim!«

»Če bo treba, ga že zbudim.«

Zlezel je v kožuh, pograbil v veži za vrati debelo drenovko in odšel iz hiše.

Na dvorišču je postal in se zazrl v noč. Na vasi in po vrtovih je bilo vse tiho in mirno. Metež je pojema, vihar se je bil unesel in v višavah se je blede svetlikalo. Le burja je še nekoliko pihala in po tem, kako je vlekla, je Petrač presodil, da sneževno vreme ne bo več dolgo trpelo. Posnel je prgišče vrhnjega snega in ga pomel v dlani.

»Pršen¹³² je še!« je zamrmral. »Sape so se premenjale v zraku.«

Pred hlevom je v snegu odkril goste, sveže sledi.

»Ha, lisica je še pravkar plesala tod!« je mrmral. »Seveda, lakota jo goni prav do hiš. Ej, botrica, po našem dvorišču se lahko vso noč vrtil! Kure so pri nas dobro zaprte. Samo tega se varuj, da te kdaj med vaškimi plotovi ne zatmé Benčinov Ahac. Če se zgodi to, mu boš morala dati kožušček, saj ga potlej ne boš več potrebovala.«

Tedaj je v vrtu rezko zahreščalo, se topo oplazilo in nekam udarilo. Petrač se je sunkoma obrnil in se ostro zagledal v vrt. Ali ker mu je v snežni belini vse migetalo pred očmi, ni ničesar videl. Zato se je pognal k plotu, ki je mejil dvorišče od vrta, in ostro napel vid.

Nenadoma ga je kar vznak vrglo.

»Joj, jablan, jablan!« je kriknil. »Na čebelnjak jo je poveznilo.«

¹³¹ zaroštati – zaropotati; tudi dodati jedi prežganje

¹³² pršen sneg – sneg, ki se prši

Skočil je, kar so mu dale stare noge, in kar planil v hišo. V veži je butnil v vrata čumnate, kjer je spal Jurij, in kar z gorjačo začel razbijati po njih, da je bobnelo v noči, kakor da grme puške.

»Jurij, Jurij!« je na ves glas vpil, da je v temi grozljivo odmevalo po hiši.

Na drugi strani so se hrupno odprla vrata in po veži se je razlila motna luč. V durih je stala Petračka in se vsa tresla. Na prag sta planili še Jera in Cilka. Za njima se je skrivala Nana in jokala. Vse so bile take, kakršne so bile planile s postelje – v samih srajcah, vse razpete, bose in razmršene.

»Za pet Kriščevih ran!« je hripnila Petračka. »Kaj pa je?«

»Uljnjak se podira!« je zavpil Petrač. »Čebele – moje čebele!«

»Ježešna, kako si nas prestrašil!« je Petračka olajšano vzkliknila. »Mislila sem, da so v hišo vdrli razbojniki. Tak nič, pa vpiješ in lomastiš po hiši, kakor da so ti tatovi vole iz hleva odgnali.«

Petrač je ni poslušal. Uprl se je v vrata in vdrl v čumnato.

»Kaj – kaj pa je?« je zamomljal Jurij še napol v snu.

»Pokonci!« je zakričal Petrač. »Napravi se!«

»Čemu vendar?« je Jurij prestrašeno spraševal. »Kaj se je zgodilo?«

»Čebelnjak se podira!« je hlastnik Petrač. »Iz postelje! Brž, brž!«

»Hudiča, ste znoreli ali kaj?« je Jurij nevoljno godel. »Zavoljo take ničnosti ženete tak hrup?«

»Vstani, ti pravim! Čebele je treba rešiti!«

»O, kaj še!« se je Jurij uprl in se nevoljno prelegel na drugi bok. »Zaradi vaših trapastih čebel naj sredi noči zlezem iz postelje? Ali ste iz uma?«

»Da si mi za tren zunaj na vrtu!« je Petrač odločno ukazal. »Če ne, te premlatim, da se mi bo palica olupila na tebi!«

Planil je zopet v vežo, si tam nataknil krplice na noge in urno odšel venkaj v noč. V kolnici je pograbil žago, sekuro in lopato, vse te stvari je v temi brez tipanja zadel na njihovem mestu. Vrgel je še lestev na ramo in zagazil v vrt. Tam je dolgo tacal okrog uljnjaka in si vse brižljivo ogledoval.

Vejo je začesnilo in jo naslonilo na uljnjak, je presodil. Odžagati jo bo treba in to takoj. Veja je velika in težka pa tudi snega je dosti na njej. Če se čisto odčesne ali če se malo močnejše nasloni na čebelnjak, kar se lahko vsak čas zgodi, je po uljnjaku in po čebelah.

Šaril je sem ter tja in začel ugibati, kako bi rešil oboje, čebelnjak in drevo. Seveda, tudi veje je škoda. Pa jo je tako začesnilo, da ji najbrž ne bo pomoči. Taka velika in lepa veja! Vsako leto je dala najmanj jerbas jabolk, lani pa kar cel koš. In to kakšnih jabolk! Rdečih kakor živo srce in dobrih, dobrih. Pa koliko je veja vsako pomlad imela šele cvetja, cvetja. Čebele so brale v njej, da je bilo veselje, in roji so poleteli tako radi sedali nanjo.

»Vranča, kaj se zmené le tako dolgo obira!« je potihoma rentočil. »Tak počasné!«

Saj bi to najraje sam in brez njega opravil, pa ni mogoče. Vejo bo treba odžagati, ne gre drugače. Pa počasi in previdno bo treba to delati. Na vrv jo bosta morala dati, da ne udari ob čebelnjak. Kajti težka je in, če bi udarila nanj ali ga samo oplazila, bi se čebele v panjih takoj zbegale. Zdaj še trdno zimujejo in, če bi se vznemirile, bi se razlezele po panjih in zmrznile.

Polahko je odprl vrata v čebelnjak in potihoma stopil za panje. Skrbno je odgrinjal opaž in prisluškoval ob vsakem kranjiču.

Samo v zgornjih nekoliko nemirneje šume, je zadovoljno ugotovil. Sneg na čebelnjakovi strehi je prestregel in ublažil udarec, sicer bi bila lahko velika nesreča. Svetemu Ambrožu, zavetniku čebel, bodi čast in hvala, da mi je obvaroval čebele!

»Saj čebelnjak še stoji!« je Jurij nevoljno zagodrnjal, ko je še ves zaspan prigazil na vrt. »Jaz pa sem se že veselil, da ga najdem v samih trskah.«

Stari ga je samo mračno ošinil z očmi, rekel pa ni nič, ampak je molče odmetaval sneg okoli jablane.

»Zaradi tega mrčesa mečete ponoči ljudi iz postelje!« je Jurij godel dalje. »Hudič naj vzame te vaše muhe! Naj bi vam vse pocrkale!«

»Kako pa to govoriš?« ga je zavrnil Petrač za čudo mirno.

»Najprej – čebele niso mrčes, ampak so svete živalce. To si zapomni! In potem – čebele ne crkajo, ampak umirajo kakor ljudje, le še dosti lepše. Kajti čebela vse svoje življenje ne stori ne enega samega greha, medtem ko jih človek v svojem življenju stori nič koliko. Zato vsaka čebela po smrti poleti naravnost v nebesa.«

»Ne klatite no takih, saj niste otrok!« ga je Jurij serigasto zavrnil. »Kaj neki bo čebela v nebesih? Se vam vidi, da ste vse svoje življenje samo za domačim plotom čemeli in po Blokah kraško burjo lovili, ko klestite take. Seveda – kdor za domačim gnojiščem še ni videl drugega kakor osla, meni, da ima tudi zajec kopita in da tudi on rita, in kdor ni prišel dalj od vašega korita, misli, da je vsaka mlaka morje.«

»No, zato pa si ti bil v svojem življenju že za čuda daleč v svetu, celo tam v tistem silnem mestu, v Ljubljani, kjer si tri leta vojaške cape trgal. Zato zdaj tako pametno in modro lahko razsojaš: tole je zajec, ni osel, čeprav ima dolga ušesa, in tole je morje, ni mlaka, čeprav je voda, saj nima korit.«

»Ali ste me mogoče zato s postelje pognali, da mi boste zdaj tukaj marnje pravili? Povejte rajši, kaj bova zdaj tu počela.«

»Čakam in čakam, da boš to sam uganil, pa vidim, da za take reči nimaš kar nič oči. Jaz že dobršen čas odmetavam tu sneg, ti pa samo stojiš tu, namesto da bi mi pomagal.« Potegnil ga je čisto k jablani.

»Ali vidiš tole – vidiš?« je vprašal in s palico pobežal po veji.

»Vidim! Pa kaj je s tem?«

»O, ti slepec! Še zdaj nič ne vidiš?« je vzkliknil Petrač. »Bog ti je vtaknil oči v glavo, pa bi bilo prav vseeno, če bi ti jih bil vtaknil tja zad na rit.«

»Res, če bi si moral na svetu ogledovati samo takele reči, potem bi jih prav tako lahko imel tudi tam zadaj! No, kaj je s to vejo?«

»Odčesnila se je, sinek, odčesnila! Tule – vidiš!« in je vtaknil palico v razcep. »In na čebelnjak jo je naslonilo. Vidiš?«

»Vidim! Pa kaj potlej?«

»I, odžagati jo bova menda morala, ne? Ali bi jo morda kar tako pustila, kaj meniš, ti modra glava?«

»Na dolgo in na široko besedite, pa je vse to toliko vredno, kakor če bi božično noč na kresni dan nategovali!«

»In če bi tebe bebec presojal, slepec gledal in glušec poslušal, bi dejal: pameten je, da bi lahko dan naredil, če ga ne bi bil že Bog,« ga je stari posmehljivo otrnil. »Ti pa bi bil še naprej tepec, kakršen si bil, si in boš.«

Jezno je zamahnil s palico proti skednju in zarežal: »Zgini mi v kolnico pa prinesi od tam še eno lopato in lestev! Pa brž!« Jurij je odšel s kletvico na ustih.

»Pa po porepnik¹³³ skoči v skedenj!« je zaklical stari za njim.

Prislonil je ob jablani lestev k čebelnjaku in previdno zlezl v veje, da ne bi z njih splazil snega na čebelnjak.

Z Jurijem sta potem prav pazljivo nastavila žago, stoječ na lestvah vsak na eni strani jablane. Previdno sta delala in žago prav počasi točila sem in tja.

¹³³ porepnik – debelejša vrvi, ki z njo pri senenem vozu, polnem sena, privežejo (zategnejo) na soro pri zadnji premi voza žrd, ki jo položijo na vrh visoko naloženega voza

Ko sta na vrvi vejo dvignila s čebelnjaka in jo potem ob deblu počasi spustila na tla, je Petrač pljunil v sneg in osorno zarenčal:

»Zdaj pa se mi brž poberi od tod, da te več ne vidim!«

Jurij si tega ni dal dvakrat reči. Samo nekaj je zamomljal in hitro odšel.

Petrač je ostal sam pri uljnjaku. Njemu se nikamor ni mudilo. Zeblo ga ni, da bi ga gnalo v hišo k peči, saj se je bil pri delu celo ugreel, spanja pa tudi ni bil potreben. V zimskem času se človek naleži in naspi, da se bo komaj po smrti v grobu takó. Res bi to vejo lahko tudi jutri oklestil in pospravil okrog čebelnjaka, ali čemu odlagati, kar lahko takoj storiš, in če ti nič ni do spanja.

Pljunil je v roke in začel klestiti vejo.

»Ej, Urša, ne pojdeva še med kotarje ne!« je na glas spregovoril, kakor da je žena tu ob njem.

Ne, res še ne pojdeteta! Saj je njun sin še ves negoden in še ves –.

»Obriši ga, stara, obriši!« je momljal.

Ej, še bosta kakšno leto gospodarila, še! Vsaj toliko časa še, da bo Jurij gòden za grunt. No, nič zato! Kajti kmet, ki izroči grunt in gre na kot, je kakor človek, ki sam leže v grob. Pri živem telesu je mrlič. Ob vso veljavo je v svetu in tudi doma nima nobene besede več. Mladi ravnajo z njim prav, kakor pravi pregovor: **če pes crkne, ga vsak brčne**. Mar sta se z ženo zato vse življenje tako mučila, skrbela in vlekla, da bi bila zdaj v hiši za peto kolo? Saj nista še tako stara in zanič. V prejšnjih časih je kmet sinu izročil domačijo šele na smrtni postelji. In to je bilo pametno. So mladi potem dedovino znali vsaj ceniti, ko so tako dolgo morali čakati nanjo. Komur pa se kar sama pod noge zavalj, ravna z njo kakor cigan s konjem, ki mu sam prirezgeta k rokam.

Saj on zdaj ne bi žvečil tega, da mu ni zadnjč Urša ponoči nekaj regljala o tem in mu prigovarjala, naj Juriju izroči grunt

in ga oženi. In ker je nocoj že ravno naneslo tako, je mulca nekoliko pretipal in pretehtal. Pa ga je pri tem našel prelahkega. Premuževen je še. Zato bo pač treba še kakšno leto počakati, da dobi pravo perje. Ali oženi ga prihodnji predpust vendarle.

Tako je sklenil v mislih in, ko je z delom pri jablani končal, se je počasi odpravil v hišo.

»Trap neumni!« je v čumnati zagodel Jurij, ko je zaslišal očetove korake v veži. »Bolj ko gre v leta, bolj je prismuknjen. Samo norec je zmožen v taki noči zavoljo čebel vso hišo spraviti pokonci in ob spanje.

Jezno se je prevrgel v postelji na drugi bok in potegnil odejo na ušesa, da ne bi slišal, kako stari motovili in štorcklja po hiši.

Ko se je vrnil z vrta od čebelnjaka, ni mogel več zaspati. Zeblo ga je in očetovo otročje besedičenje ga je bilo spravilo v tako nevoljo, da je v postelji samo jezno pihal in potihoma klel. Kakor vselej, kadar sta se z očetom kaj sporekla, se je tudi zdaj spomnil lepih, brezskrbnih in veselih časov svojega vojačenja v Ljubljani.

Uf, kakšen norec je bil, da ni ubogal narednika Punčoha in ostal pri vojakih! Šele zdaj vidi, kako ga je polomil, ko je slekel cesarsko suknjo in prišel domov. Punčoh je bil pameten človek, saj je v mladosti hodil v latinske šole in celo v črnih¹³⁴ je že bil, pa je potem od tam ušel, njegov prijatelj je bil in dobro mu je hotel, ko mu je neprestano prigovarjal: Jurij, pameten bodi, ubogaj me in ne menjaj lepe vojaške suknje za umazane in preznojene kmečke cape. Tu ostani, ne hodi domov. Kaj boš tam po Blokah burjo lovil, se ubijal na gruntu in gnal, ril po zemlji in kmetoval, prosil svetnike za srečo pri družini in pri živini ter se tresel za letino, zažigal ob hudi uri kadilo, se križal in molil in poslušal pridige kmetavzarskega župnika. Pri nas

¹³⁴ črne šole – kmečko ime za semenišče

ostani in živi v cesarski službi brez kmečkih vraž in ceremonij, brez žuljev, truda in skrbi. Naučim te še nekoliko nemščine in potem boš takoj pomaknjen iz desetnika v četovodjo, nazadnje pa iz četovodje v narednika. Namesto da bi te doma župnik komandiral, davkarija žulila in razna druga gospoda pestila, boš rajši sam drugim ukazoval. Veselo boš živel, frkal okrog in si po svetu po svoji všeči dekleta prebiral. Doma pa se boš moral oženiti in potem te bo vse življenje baba na povodcu vodila. Tu pa boš imel v vsakem kraju drugo ljubico. Vojaško življenje je zmerom polno sprememb in veselih prilog, po dvanajstih letih vojaške službe pa ti dá cesar za nameček še državno službo¹³⁵. Če se obneseš, postaneš nazadnje lahko celo uradnik. Imel boš lepo življenje, na starost pa pokojnino. To je vse kaj drugega kakor kmečki kot. Saj si s kmetov doma in torej veš, kaj se pravi, živeti na kotu, kjer ne moreš ne živeti ne umreti. In tudi to dobro veš, da sta kmet in kotar odvisna od letine. Državni plači in pokojnini pa ne moreta blizu ne suša ne toča, ne ogenj, ne povodenj, ne vrana ne jazbec.

O, da ni takrat poslušal Punčoha! Ko bi ga bil, mu zdaj ne bi bilo treba poslušati očetovih marenj, prenašati njegovih muh in kidati govejekov iz hleva.

Vsemu temu je samo mati kriva. Po Jeri mu je k vojakom zmerom pisarila, kako ga doma pogrešajo, ter ga v pismih spominjala na domače kraje in ljudi, čeprav se mu po vsem tem pri vojaki ni prav nič tožilo. Pa je že tako, da si v mislih človek vsako stvar lepše slika, kakor je v resnici in kakor mu jo kaže trezna pamet. Ko mu je mati zadnje leto v pismih tako lepo in zapeljivo govorila o domačih poljih, o pšenici, ki zori, da diši z njiv kakor z božične mize, o lanu, ki se tako lepo gla-

¹³⁵ Kdor je v nekdanji Avstriji po obvezni službeni dobi treh let še naprej dvanajst let prostovoljno služil vojaščino kot podčastnik (imenoval se je dalje služeci, der Längerdienende), je potem v civilu v državni službi lahko postal poduradnik, ako pa je pozneje opravil še predisane izpite, je postal lahko celo uradnik.

viči in ki se bo zdaj zdaj razcvetel, da bo na njivah pod Kekeljem, kakor da se je tam zamodril jezero, in še o drugih stvarih, da ga je bilo to res tako prevzelo, da si je premislil, pustil vojaščino in prišel domov. Tu je bil nekaj časa res kar zadovoljen. Po treh letih mestnega in kasarniškega življenja so mu sanjava vaška tišina, mir in spokojnost kmečkega življenja dobro dèli. Saj ga je vse to tako živo spominjalo na nekdanje otroške čase, da mu je bilo doma res kakor v malih nebesih. Ali komaj se je bil doma malo razgibal, se mu je že začelo tožiti po vojaškem življenju, po mestu, po ljubkih dekletih in veselih prijateljih. Tedaj šele se je zavedel, kakšen razloček je med mestnim in vaškim življenjem.

Toda ko pri vojakih ne bi bilo Punčoha, ko se z njim ne bi bil spajdašil, potem se tam tudi ne bi bil tako ubistрил, kakor se je. Potem bi se bil po treh letih vrnil iz mesta na Strmico prav tak zatrapanec, kakršen je bil odšel s Strmice in kakor se od vojakov vračajo domov tudi drugi kmečki butci. Jurij iz Blok, Jurij na Bloke, kakor se pravi. Punčoh pa mu je bil odprl oči in ga poučil o vseh mogočih rečeh, ki se gode v širokem svetu, skratka, pokazal mu je, kako napreden je svet tam zunaj, kjer ljudje ne živijo tako zaprto in zavrto, okostenelo in starinsko, kakor živijo ljudje tu na Blokah.

Ko se je po vrnitvi od vojakov tu na Strmici malo razgledal okrog sebe – o kakšna zaostalost, kakšna revščina in nevednost je še tu! Kako ubogi, zgarani in zatrapani so še ti ljudje! Življenje na Blokah teče starinsko, strogo in kakor za večnost umerjeno. Tu je vsaka misel kakor okovana. Tu je verovanje v strogega Boga in vse drugo – življenje, pogledi, mišljenje in vsaka človeška kretnja – vklenjeno v nekakšno obredno togost in puščobo.

Ob vrnitvi v domači kraj mu je bilo nekaj časa kar tesno pri srcu, ko se je zavedel, kam je prišel. Čutil je, da se je v treh letih, ko je živel v mestu, med njim in domom, med njegovo dušo in domačo zemljo nekaj pretrgalo, da se je odtujil doma-

čim ljudem, kmečkemu življenju in mišljenju, pa tudi kmečkemu delu in navadam domače vasi.

Po nekaj dnevih pa se mu je doma zdelo naenkrat vse tako tuje, kakor da je zašel nekam, kjer nima kaj početi, med ljudi, ki so se mu zdeli znani samo po obrazu. Vsak dan je bolj čutil, da je njegovo srce kakor razglašena piščal, ki se več ne ujema s pesmijo domače zemlje. Stvari, ki jih je bilo nekoč v njegovi mladosti samo sonce, so se mu zdaj zdele sive in mrke, kakor da so jih oglodali čas, uboštvo in trpljenje. Vse je bilo tako majhno in nebogljeno: dom, vas, ljudje, njihove misli, pričakovanja in želje. Zdaj mu je bilo doma, kakor mora biti nemara lastovki, ko ta obletava pogorišče, kjer je bilo nekdanje njeno gnezdo. Povsod mu je nekaj manjkalo, nekaj bitnega, poglobitnega. Še je stal oreh za domačo hišo kakor nekoč, tudi prag v vežnih durih je bil še prav tisti, ki je nekdanje večerje posedal na njem in prešteval zvezde na nebu, tudi zvezde so bile iste kakor nekoč, ali vse je bilo nekako drugačno. Tuje, mrtvo, podobno suhemu cvetju, ki nič več ne diši.

Kmalu je začutil tudi, da prepad med očetom, vaščani in drugimi ljudmi v soseski in med njim ni samo v tem, da on ne veruje več v starega kmečkega Boga, temveč predvsem v tem, ker on prav zavoljo tega gleda na svet in življenje čisto drugače kakor ti ubogi, preprosti in zaostali ljudje. Kmalu pa je začutil tudi, da se on z očetom, z materjo, z vaščani in farani vsak dan manj ujema v mislih, besedah in v načinu življenja – v vseh rečeh. In tako je tudi vsak dan bolj uvideval, da dvoje tako različnih si svetov, kakor je očetov in vseh drugih ljudi in pa njegov, ne morejo dolgo skladno krožiti v istem prostoru. Prej ali slej morata nekje trčiti drug ob drugega in se razbiti, ali pa se morata ločiti in začeti krožiti vsak v svojem prostoru.

Kmalu je začutil tudi, da je on s tem svojim gledanjem na življenje in svet v vasi, soseski in morda v celi fari osamljen in da mu torej med temi ljudmi ne bo dolgo obstanka. Saj en sam človek še pod isto streho ne more vleči na levo, če vsi drugi

vlečejo na desno, kako bi to mogel šele v vsej vasi, v vsej fari? Torej mu ne bo kazalo drugega, kakor da začne živeti, čutiti, misliti in verovati, kakor živé, čutijo, mislijo in verujejo oče, mati in drugi ljudje v vasi, v soseski in fari, ali pa da odide v svet, med druge, njemu enake ljudi. Kako neki bi mogel živeti med ljudmi, ki mislijo in sveto verujejo, da z njimi hodi Bog po njivah kakor kmet in oratar, ko pa bi on živel, ravnal, delal in oral, kakor da za njegovim plugom ni Boga? Ne, to ni mogoče! Torej mu ne preostaja drugega, kakor da pobere šila in kopita ter odide v svet, v napredne kraje, med bolj svobodomiselné ljudi.

Da, v Ameriko pojde, pa naj si potem oče in mati za njim maneta oči. Tam bo lahko mislil, čutil in veroval po svojem srcu in nagnjenju.

Vsa zaspčnost ga je minila. V sebi je čutil tolikšno napečnost, da bi bil najrajši kar planil s postelje in se lotil česar koli, samo da bi si v sli napora sprostil moči, ki so ga razganjale. Še enkrat se je leno pretegnil, potem pa je vrgel odejo raz sebe in se pognal s postelje.

Petračka je ravno podnetala ogenj v peči, ko je Jurij stopil v kuhinjo.

»Že pokonci?« se je mati začudila.

»Saj je že dan!«

»No, ravno prav! Boš živino opravil. Stari je že spet obležal. Toži, da ga mrazi in da mu ni dobro.«

»Prav jim je! To imajo od svojih čebel.«

»Ne oponašaj mu tega! Vsakdo ima svoje konjičke in muhe in te njegove so boljše kakor tvoje. – Zlezi no v nébes¹³⁶ in mi tam snemi klobaso, da mu jo skuham, ko popije nekaj čaja.«

¹³⁶ nebes – nekraj v črni (čadasti) kuhinji obok, kjer se je v dimu sušila svinina. Glej tudi: dimnica

Zlezel je v dimnico, kjer se je v dimu sušilo meso, a se je tam motovilasto obračal, da se je ves umazal s sajami in osmolil s čadom.

»Hudiča! Saj tu notri je črno in sajasto kakor v peklu!« je robantil, ko je lezel iz dimnice. »Mar naj bi oče rajši hišo malo počedili, namesto da si toliko dajo opraviti s čebelami.«

»O ti tele neumno ti! Kje pa si še videl dimnico brez saj? Take razdiraš, kakor da si zrasel v gradu, ne pa v kmečki hiši.«

»Kaj boste tisto! Po mestih se tudi pri revnejših ljudeh od snage vse blešči, pri nas pa so hiše kakor v mestih smetišča. Poglejte samo, v kakšni nesnagi živimo!« Kuhinja in veža sta tako posvinjani, da to že nikomur več ni podobno. Čad pljuska s stropa, potem pa je po tleh še od kur vse tako ponečejeno, da se človek še prestopiti ne more, ne da bi zagazil v kurjake.

»Ne klati no takih! – V mestu, tam je že mogoče, da se povsod vse sveti, mi pa nismo v mestu, ljubček moj. Kje pa naj kmet suši meso, če ne v dimu? In kam naj gre dim iz peči drugam kakor pod obok, če naše hiše nimajo dimnikov? Pa kure, ali naj jih v taki zimi morda ven na dvorišče napodim, da mi tam v snegu zmrznejo? Ko boš ti gospodar, boš lahko vse to popravil in vso hišo predelal. Sezidal boš dimnik in v kuhinjo postavil pečnjak kakor v mestu. Zgradil boš kokošnjak ter pobelil in poslikal vso hišo odzunaj in odznotraj. Samo prav denarno ženo si boš moral k hiši pripeljati, da boš vse to lahko napravil.«

»Moral bi vso to podrtijo do tal podreti in postaviti novo. Toliko denarja pa na Strmico nobena ne bo prinesla.«

»No, vidiš! Saj nisi tak brus¹³⁷, kakor se kažeš. Če si toliko bister, da to lahko presodiš, potem ne ritaj okrog sebe kakor topoglavo oslé. Kmet ne more iz svoje kamižole kakor piščanec iz lupine. Mi le s težavo rinemo naprej. **Na kmetih si vsak rod življenje komaj toliko izboljša, kolikor je za nohtom**

¹³⁷ brus – neroden, neumen, telebanast človek; zabit kakor brus

črnega. Morda boste mladi ljudje življenje laglje in hitreje na bolje obračali, ali tako ga nikoli ne boste mogli preobrniti, da bi kmet mogel živeti kakor gospoda v mestu. **Na tem svetu je že tako, da mora vsakdo stati, kamor ga je Bog postavil: župnik pred oltarjem, petelin na gnoju.**

»Torej naj kmet večno živi v kravjekih?«

»Nič ne pomaga, na kmetih bo zmerom veljalo, da se mora človek kupu gnoja odkriti kakor gospodu. **Kdor česen je, po česnu smrdi.** Na svetu ima vse svoj red. **Žabe ne moreš zapreti v tičnico ter čakati, da zapoje kakor slavec, in slavca ne spustiti v vodo ter čakati, da zareglja kakor žaba.** Če si se rodil kmet, moraš ostati kmet, ali pa se izrodi in se vgrezni v svet kakor kamen v vodo.«

»No, zdaj začenjate še vi s tem!« se je razburil Jurij. »Sem mislil, da znajo samo oče peti to pesem, zdaj pa vidim, da jo znate tudi vi.«

»Glej ga no! Ali jaz morda nisem kmetica, kakor je on kmet?« ga je zavrnila. »V tem med menoj in očetom pač ne more biti razločka.«

»Potem pa sèdita z očetom na isto vejo in lepo družno čivkajta to svojo pesem!«

Šobasto se je obrnil in naglo odšel v hlev. Nakrmil je živo in površno skidal gnoj iz hleva. Ko pa se je bilo že čisto zdanilo, si je v kolnici prevezal smuči na noge, odšel na vrt in se od tod neugnano pognal v svet kakor žrebe, ki ne ve kam s svojo mladostjo in spočitostjo. Kakor veter je zdrvel po belih strminah v dolino proti potoku.

Pri perilnikih je zagledal ob vodi mlado Dolinarico. Sklanjala se je nad tolmun, namakala v njem perilo in tleskala z njim po uglajeni skali, da je tleskanje glasno odmevalo od gozda in se jasno razlegalo po zasneženih bregovih.

Jurij si je snel smuči in potihoma zagazil v gosto grmovje, ki se je v bregu nad perilniki šibilo pod težkim snežnim bremenom. Tu je zajel prgišče snega, ga zgnetel v debelo kepo, dobro

pomeril in jo zalučal Dolinarici naravnost tja, kjer je ta bila pri sklanjanju nad perilnikom najlepše zaobljena in najbolj napeta. Nato je naglo počenil za zasneženo grmovje.

Dolinarica je glasno vrisnila in tako prestrašeno odskočila, da bi se bila kmalu prevrnila in se postavila v tolmun na glavo. Ujela se je za skalo, se naglo zravnala in se začela preplašeno ozirati okrog sebe. Dolgo je gledala na vse strani, ko pa ni nikjer nikogar zapazila, je začela previdno zopet tleskati s perilom po skali, neprenehoma se ozirajoč okoli sebe.

Jurij je napravil novo kepo in jo zopet zalučal proti Dolinarici, a je to pot ni zadel. Kepa je priletela v vodo, prav pred Dolinarico, da ji je voda mrzlo pljusnila v obraz in jo vso zmočila.

»O ti zlodej ti!« je zaklela in se zopet začela ozirati okrog po bregu, brišoč si s predpasnikom obraz.

»Kdo je?« je zaklicala v laz.

Ker se nihče ni oglasil, se je čez čas na glas zasmejala in vzkliknila:

»Ej, saj vem – ti si, Matiček.«

»Ha, nisi uganila!« ji je zaklical Jurij in stopil izza grma. »Misliš, da razen tvojega Matička nikogar ni na svetu, ki bi te smel okepati?«

»Jedeta – ti si!« je vzkliknila.

»Da, jaz sem, jaz! – In ti se mi boš zdaj odkupila, ker nisi uganila, kdo te je okepal,« je rekel in stopil k potoku.

»Kako – s čim odkupila?« je vprašala in se spet veselo zasmejala.

»Poljubček mi boš dala!«

»Oho, kaj pa še!« je vzkliknila. »Ali morda zato, ker si me tako prestrašil in me vso zmočil? Saj veš kako!«

»Če ga ne dobim od tebe zlepa, si ga pa zgrda vzamem!«

»O le poizkusi! Tako te oplazim s peračo, da ti takoj preidejo skomine po poljubih.«

Jurij se ji je začel od strani bližati, da bi jo tako prekanil in jo potem naglo zgrabil, ali Dolinarica je bistro uganila njegovo namero. Brž je pomočila v vodo spodnjico, ki jo je ravno imela v roki, in jo vso mokro zavihтела v zraku, da je Jurija oplazil curek ledeno mrzle vode. Naglo je odskočil in zarobantil:

»No, to je pa hudičevo mrzel krst!«

Dolinarica se je tako veselo in glasno zasmejala, da je odmevalo iz gozda, kakor da se tam za vsako bukvijo hiheta poreden škrat.

»Si se zdaj ohladil, kaj?« mu je šaljivo zaklicala in se mu škodoželjno muzala.

Z rokavom si je obrisal obraz ter ji gledal v žareča in nasmejana lica, kjer sta se ji v smehu delali dve tako srčkani jamic, da bi jo bil najrajši kar ugriznil.

»Čakaj, to mi boš še drago plačala!« ji je smeje se pogrozil.

Naglo je pograbil prgišče snega in ji ga vsul v obraz. Ali tudi ona ni ostala prekrizanih rok, ampak ga je začela tako obmetavati s pršičem, da je bil takoj podoben sneženemu možicu. Kepala sta se, da se je okoli njiju vse prašilo in kadilo. Čedalje hitreje so kepe letele sem in tja. Bila sta oba mlada, oba neugnana, zdravja, moči in življenja polna, da ju je mladostna objestnost kar razganjala.

Nazadnje sta oba upehana obstala, se molče gledala in se drug drugemu smehljala.

»Ali tudi svojega Matička takole z mokro cunjo od sebe podiš?« se je Jurij pošalil.

Dolinarica se je takoj na moč zresnila.

»Ne, Matička pa ne!« je odvznila in se sanjavo zagledala nekam v daljavo.

»Seveda, njega ni treba z mrzlo vodo hladit, ker pač ni tako vroč – «

Brž se je ugriznil v jezik, ker je opazil, kako je Dolinarici ugasnil sanjavi lesk v očeh in kako se je kar naenkrat sčemerila. Molče se je obrnila k strugi in v vodi splahnila še nekaj

kosov perila. Nato je naglo pograbila ploč s perilom in si ga zadela na glavo.

Jurij je hlastno stopil k njej in jo prijel za roko.

»Matilda, ne bodi huda!« je začel proseče. »Nič hudega nisem mislil s tistimi besedami.«

Pogledala ga je tako milo, da mu je srce ginjeno vztrepetalo.

»Nisem huda, ali – « Ni dokončala, ampak se je naglo obrnila in se po gazi spustila v breg.

Tako urno je hodila, da se je kmalu vsa zadihana ustavila v gazi.

»Joj, če naju je kdo videl?« se je nenadoma vznemirila. »Kaj bodo ljudje mislili o meni? Poročena sem, gospodinja, pa se takole s fanti kepam.«

Počasi se je napatila dalje, plaho ozirajoč se okoli sebe.

»Ampak – fant pa je, fant, ta Jurij!« jo je čez čas obšlo. V sanjavih očeh ji je zagorel pritajen ogenj in obraz ji je zopet rožnato vzcvetel.

»Kaj, če bi me bil res poljubil?« se je ujela v mislih.

»Neumnica, kaj pa budalim!« se je brž prestrašila. Pognala se je po gazi vkreber, kakor da so ji volkovi za petami.

Jurij pa je še zmerom stal tam pri perilnikih in gledal za njo. Na uho mu je še zmerom zvenel njen poredni smeh, v duši pa mu je bilo, kakor da se mu roga škodoželjen škrat: »O ti gumpec taki! Res si pravi Jurij!«

Kakšna ženska! – mu je blodilo po glavi. V obraz kakor roža, oči kakor dvoje zvezd, život pa kakor najlepši pšenični snop. In kako polna je v prsi, kako se ti to ziblje v bokih in kako tenka je v pasu! Kakor pesem je! In v tistih modro zagašenih očeh ima nekaj – sam vrag si ga vedi kaj!

Ko mu je njena podoba ugasnila pred očmi in zginila med drevjem, se mu je zdelo, kakor da je utonila v pravljico. Kajti prav tedaj se je iz jutranjih meglic izmotalo sonce in posrebrilo svet, da se je po snegu in inju zaiskrilo morje biserov in luči.

»Ej, pri takile bi bilo nebeško ležati!« je Jurij na glas vzkliknil.

Pa kaj, ko je takale kmečka ženska taka trapica! Vsega se boji, ljudi, greha in pogubljenja. Zato bi rajši splesnela ob svojem kilavcu, kakor pa pri kom drugem uživala trohico življenja. Pa vendar – v tisti zagašenosti v njenih očeh na ves glas vpije lakota po uživanju in življenju, po ljubezni in grehu.

Zalomil je z rokami po zraku in se za Dolinarico tudi on napotil proti vasi.

Vznemirjena kri ga je prijetno razburjala. Nekaj se je napejalo v njem, kipelo in ga razžigalo, da je bil poln palečega nemira in vročih želj.

Mimo njega je iz bližnjega grma prhnil zajec in planil v gozd. Nad njim se je spreletel ptič, sedel v krivenčast bor ob robu gozda in zavreščal:

»Hej, hej – cágov, cágov!«

»To poje meni!« je šepnil Jurij.

Res – moral bi jo bil zgrabiti čez pas, čeprav bi se bila otepala, jo stisniti k sebi in jo poljubljati, dokler ne bi bila omagala v njegovem objemu. Saj je vendar tudi ona mlada, vroča in življenja željna, tudi v njej kipi mlada kri. Saj to vendar na ves glas vpije tisti hudiček v njenih očeh, čeprav te gledajo te oči tako sveto in nedolžno, kakor da se v njih v belih srajčkih motajo angelci.

Toda če bi se branila, če bi začela vpiti? Če bi zbežala ter ga doma zatožila Matiji ali celo stari Dolinarici? Hudiča – to bi bilo potem vika in krika v vasi!

Ob tej misli se je zdrznil in se v trenutku streznil.

»Ne, ne!« je vzkliknil. »Fant, nobenih neumnosti! Na Strmici smo, ne v Ljubljani ali v – Ameriki.«

»Hej, hej – cágov, cágov!« je pel ptič v borovcu spodaj kraj gozda.

Ko je Jurij pri vaškem znamenju zavil med plotove, je na Dolinarjevem vrtu zagledal Matijo. Stal je pod orehom in z dolgim drogom drezal v veje ter prožil sneg z njih.

»Le daj ga, Matija, le daj!« mu je Jurij zaklical čez plot.

Dolinar je trlepno obstal z drogom v roki in se neumno režal.

»Nabrisalo ga je, nabrisalo!« je izžužnjaj. »Kaže, da se bo zima letos zavlekla.«

»Kaj se tebi mara, ko imaš v hiši tako imenitno peč!« se je porogal Jurij.

Dolinar je zagovedeno uprl vanj kalne, kakor v vodi preležane oči.

»Saj jo imaš tudi ti!« je odgovoril, ker očitno ni razumel pomena Jurijevih besed.

»Pa ne take kakor ti!«

»Eh no! Peč je pač peč!

»Trap!« je Jurij zaničljivo siknil in odšel naprej. Greh je, da dobi tak kilavec tako lepo ženo, je pomislil. Tako ljudje ženijo in može mladino na kmetih! Za nič drugega jim ni kakor za denar in za zemljo. In potem je zakon za takole mlado žensko, kakršna je mlada Dolinarica, kakor da so jo živo v krsto zabili.

S takimi mislimi je doma stopil v hišo.

Na mizi je stala in se hladila velika skleda dišečih, na debelelo z žmitki¹³⁸ zalitih krompirjevih žgancev. Ker je bil lačen, je Jurij kar planil nanje, ne da bi čakal, da še drugi sedejo za mizo.

»Kaj pa je to?« je s postelje zarežal Petrač. »Mar se kar tako, brez križa in molitve plane na skledo – kakor pes na torilo?«

Jurij se je prezirljivo namrdnil.

¹³⁸ žmitki – iz prevretega kislega mleka dobljeni ožemki, sesirek, ki so nadomestilo za ocvirke

»Pri vojakih pri jedi tudi nismo nič molitvic žebrali, pa se zato jed vendar nikomur ni zagolsnila,« je odbrusil staremu.

»Če ste pri vojakih žlampali kakor prašiči iz korita, doma ne boš jedel tako!« se je zadril Petrač.

Juriju je žlica zastala nad skledo. Neodločno se je oziral k staremu na posteljo.

»Žllico iz rok!« je zavpil Petrač. »Pokrižaj se in moli! Na glas in naprej!«

Ošinil je Jurija s takim pogledom, da je ta takoj odložil žlico in začel moliti. Ali molil je tako poniglavo in s tako ihto, da mu je Petrač zapretil:

»Fanté, ne trmi mi! Dovolj mi je teh tvojih muh, ki si se jih nalezal v mestu pri vojakih. Če doma ne boš živel pravdansko, zderem kdaj prečnik iz glisti pri peči ter te tako salamensko namlatim in nakrišpam, da boš ves črn.«

Družina je molče kósila¹³⁹. Kajti stari se še nikoli ni bil tako razjezil in razpihal kakor to jutro. In tudi besed še nikoli ni tako trdo in odločno pribijal. Vsi so čutili, da se je v njem moralo nekaj prevreči in da to ni samo njegova navadna muhavost, kakršna ga je sem pa tja kdaj popadla, temveč ga je moralo nekaj hudo resno uklati.

V hiši je zavladala taka moreča napetost, da je bilo v izbi kakor nad poljem, kadar se na nebu začno kopičiti oblaki, v daljavi pa se grozeče bliskati in zamolklo, hudournno grmeti. Nihče razen starega in Jurija ni vedel, od kod so se kar naenkrat vzeli ti temni oblaki. Le to so vsi čutili, da se zbira v njih nekaj težkega.

Petračka je po kosilu molče pograbila skledo in odšla v kuhinjo. V srcu jo je nekaj tako čudno stiskalo kakor še nikoli. Res je staremu večkrat prigovarjala, naj vzame Jurija kdaj trdo v roke, ali od tega današnjega dogodka si ni obetala nič dobrega.

¹³⁹ kósiti – na Blokah zjutraj kósijo, opoldne pa južinjajo

– Kaj, če sta se ponoči pri čebelnjaku zgrabila zavoljo one – Zakrajškove? – jo je obšlo. Brzčas je stari Juriju razodel svoje nore načrte, fant pa se je uprl in prav ima. Ali sedaj se bosta klala na žive in mrtve, ker je stari trmast in grčav kakor žlám-bor¹⁴⁰, mladi pa ritav kakor še nikoli opotan konj. In iz tega se utegne izcimiti bogve kaj. Lahko pride še do kakšne nesreče.

Hudo jo je zaskrbelo.

»Jurija moram vprašati, kaj sta imela ponoči med sabo,« je sklenila.

Tako se je zamislila in tako raztreseno je devala posodo v sklednik, da ji je zdrknila latvica iz rok in se na tleh raztreščila v črepinje. Petračka je kakor otrpla obstala ob ognjišču.

»Jezus, sveta sobota in sveti Boštjan!« je brž izgovorila dan kakor ob hudi nesreči, a se je takoj domislila, da črepinje prinašajo srečo in da je torej ta izgovor odveč.

Pa jo je v prsih vendar še zmerom tako tiščalo, da se ni mogla ganiti, in v srcu ji je nekaj dejalo, da je to vendarle slabo znamenje.

Jurij je po kosilu molče obsedel za mizo in zamišljeno zrl skozi okno proti Dolinarjevi hiši.

»Pojdi k Benčini in ga v mojem imenu prosi, naj skliče popoldne ljudi iz vasi, da pojdejo kidat pot do korit,« se je Petrač zdaj popolnoma mirno oglasil s postelje, kakor da se med njima ni nič zgodilo. »Vreme se je spreverglo in vse kaže, da smo to zimo najhujše že prestali. Sredozimci bodo skoro minili in živina je tudi že potrebna, da se po dolgem času zopet malo razmaje in shodi na zraku ter da se napije enkrat studenčnice. Reci mu, da bi sam prišel k njemu, pa moram ostali kakšen dan v postelji.«

Jurij je vrgel kožuh čez ramo, si posadil kučmo na glavo in takoj odšel.

¹⁴⁰ žlám-bor – votlina v deblu, duplo

V veži ga je prestregla Petračka, ga prijela pod roko in stopila z njim na hišni prag.

»Kaj pa sta ponoči imela z očetom?« ga je vprašala naravnost.

Jurij je malomarno odmahnil z roko.

»Nič!« je odgovoril kratko.

»O pač« Nekaj je bilo med vama,« je Petračka uporno gnala svojo. »Mene ne boš preslepil. Predobro ga poznam in vem, da se mu je nekaj hudo zavrtalo v jetra.«

»Eh, zavoljo čebel sva se nekaj sporekla!«

»Zavoljo čebel?« se je začudila in ga pozorno pogledala. »Samo zavoljo čebel? Se nista spopadla morda še zavoljo česa drugega?«

Jurij je molče zrl mimo nje nekam v daljavo.

»Jaz pa vem, zaradi česa sta se zgrabila!« je ona povedala.

»Če veste, čemu pa potem sprašujete?« jo je Jurij nevoljno zavrnil.

»Zavoljo tvoje ženitve sta se!«

Jurij jo je osuplo pogledal.

»Zavoljo moje ženitve?« se je začudil. »Se vam blede, kali?«

»Ti ni rekel, da se moraš oženiti?«

»Ne štramajte no!« jo je zavrnil. »Jaz – oženiti? O tem med menoj in očetom še nikoli ni bilo nobene besede. Le kaj vse si izmislite!«

Odrinil jo je s praga in urno odšel.

Kakšna ženitev neki!« je mrmral sam pri sebi.

»Kje je še to! Ampak – trčila sta, trčila – moj in očetov svet. O tem pa se materi seve še sanja ne.«

Da, trčila sta, trčila! In zdaj v hiši ne bo več miru. Treba bo z doma – v svet, v Ameriko.

Dalj ni utegnil razmišljati o tem, ker je bil že pri Benčinovih.

Benčina mu je povedal, da je že govoril z gospodarji in se domenil z njimi, da pojde vas takoj po južini kidat pot v globačo.

»Hotel sem ravno Tilna poslati k vam, da bi vam to sporočil,« je rekel. »In k Ponikvarjevim bi tudi moral kdo stopiti in jim to povedati.«

»Stopim pa kar jaz tja,« je dejal Jurij, ker mu je to ravno prav hodilo. Saj je tako nameraval oditi tja, da si pri Jakobu sposodi kakšno knjigo. Bilo bi mu sicer nekoliko nerodno, hoditi samo zavoljo knjige tja, ker še ni bil pri Ponikvarjevih, kar je prišel od vojakov. Tako pa ima zdaj vsaj vzrok, da gre tja.

Ponikvarjev Jakob, visok in krepak mož, je zamišljeno hodil po izbi gor in dol, ko je Jurij stopil v hišo.

»Bog daj, ujec!« je pozdravil ta. »Ste kar sami doma?«

»Sam sem v hiši, sam!« je Jakob mračno odgovoril in obstal sredi izbe. »Kaj pa je tebe prineslo k nam?«

»Vas se je dogovorila, da bomo po južini skidali pot do korit, pa sem prišel, da še vam to sporočim.«

»To kar Janezu ali pa Mici povej!« je odvrnil Jakob kratko in začel zopet hoditi po izbi sem in tja.

Jurij je stal pri peči, razgledujoč se po hiši, po velikih omarah ob stenah, nabitih s knjigami in založenih s svežnji nekakšnih papirjev, in po čudnih spravah, ki jih je bilo polno po kotih in omarah in ki jih je Jurij poznal že od otroških let, ne da bi bil vedel, čemu služi Jakobu vsa ta nenavadna, smešnim igračam podobna ropotija. Bilo mu je nerodno in ni vedel, kaj naj še reče in kako naj začne. Kajti vedel je, da Jakob ne sposoja rad knjig. Razen tega je ujec hodil po hiši gor in dol, kakor da nje-ga, Jurija, ni več tu.

»Kje pa je ujec Janez?« je vprašal ta čez čas.

»Najbrž v hlevu!« je odgovoril Jakob, ne da bi bil Jurija pogledal.

»Pa ujna Mica?«

»Bo že kje zunaj!«

Potem zopet dolg, neprijeten molk.

»Ujec – ali bi mogel dobiti pri vas kakšno branje?« je Jurij naposled vendarle znil.

Jakob je obstal na drugem koncu izbe in Jurija osuplo gledal. Velike modre oči so mu naglo utripale pod gostimi, daleč naprej štrlečimi obrvmi, ki so se mu trdo ježile pod čelom, da so bile videti kakor osreženi zatrepi.

»Branje?« se je začudil. »Kakšno branje?«

Juriju je bilo, kakor da stoji na trnju, ker ni vedel, kako naj mu pove, kakšnega branja si želi.

V Jakobovih predirljivih očeh in v vsej njegovi pojavi, v njegovih belih kodrčastih laseh in v dolgi, močno osiveli bradi, ki mu je v srebrnih valovih padala na prsi, je bilo nekaj, kar je spominjalo na razjarjenega svetopisemskega očaka. Ko je Jurij zdaj stal pred njim, mu je bilo v prsih tesno kakor nekoč v otroških letih, ko se je Jakoba bal, kakor so se ga bali vsi vaški otroci.

»No – kakšno tako – « je zajecljal. »Kaj zanimivega –

Jakob si je zajel brado v dlan, da je bil videti njegov obraz še daljši, kakor je bil sicer, in izpod naježenih obrvi strmo gledal Jurija. Temu pa se je zdelo, da se utrinja v ujčevih očeh nekaj hudomušnega in da mu je preletel obraz porogljiv smehljaj.

»Kaj zanimivega?« je zamrmral Jakob in si s prsti česal brado. Nato je stopil k manjši omari, stoječi ob durih, ki so držale v kamro, in poiskal v njej droben, mehko vezan snopič.

»Tole bo nekaj zate!« je rekel in pomolil Juriju Umnega kmetovalca pod nos. »Zelo zanimivo in poučno branje!«

Jurij je upiral pogled zdaj v knjigo, zdaj v ujca. Umni kmetovalec – kaj bi s takim branjem? Take knjige vendar ne more dati Alenki. Misli starec resno ali se norčuje iz njega? Ali pa je res postal že čisto otročji in zmešan, kakor se govori po vasi?

»To – to branje pa res ni prav nič zanimivo!« je v zadregi izgneval in se prezirljivo namrdnil.

»Ni zanimivo?« se je zavzel Jakob. »Kakšno branje pa je tebi potem zanimivo?«

»No, kakšne lepe, ginljive povesti,« je odgovoril Jurij.

»Aha – kakšne zaljubljene storije, kajneda?« ga je Jakob porogljivo zafrknil.

»Lahko so tudi zaljubljene!« je Jurij podmuljeno odvrnil.

»Tako tako!« je zamomljal Jakob in vtaknil Umnega kmetovalca nazaj v omaro.

Pomel si je roke, si jih krepko zažrel v dlaneh, da so mu prsti zapokali v členkih, in zopet začel zamišljeno hoditi po hiši gor in dol, ne meneč se za Jurija. Ta pa je še zmerom stal pri peči in izpod čela pozorno opazoval Jakoba.

– Postaral se je v tem času, ko sem bil jaz pri vojaki, postaral, je presodil v mislih. In še bolj čudaški je, nego je bil prej. Nemara se mu je res nekaj kolesc potrla v glavi. Ljudje pravijo, da so ga knjige in zvezde zmešale, pa bo bržčas le to držalo, da se je že rodil tak.

»Torej nimate nobene knjige zame?« je spregovoril naposled, ko je videl, da se Jakob več ne zmeni zanj.

»Takah, kakor bi jih ti rad, ne!« je odsekal Ponikvar rezko.

Ta prezirljivi odgovor se je zdel Juriju za malo. Obšlo ga je, da bi mu nekako vrnil šilo za ognjilo in se nekoliko ponorčeval iz njega.

»Ujec, kako pa kaj vaše zvezde stoje?« ga je uščenil v pri-tajeni jezici, ki se je začela dviga v njem.

Jakob je sunkoma obstal. Košate obrvi so se mu metlasto nasršile in izpod njih je zazijalo v Jurija nekaj temnega, globokim breznom podobnega.

»Zvezde ne stoje, ampak se vrte!« je srdito zarežal. »To ve danes že vsak osel!«

Po teh besedah se je obrnil, stopil k oknu in se zagledal ven na vaško lužo.

Jurij se je trmasto zravnal in s porogljivim smehom na ustnih odšel.

– Kakšen puščavnik, ta Jakob! – je spotoma premišljal. Res ni bil nikdar priljubljen, bil je čudak, kar ga Jurij pozna, in nikdar z nikomer ni spregovoril pravdanske besede, še s Petračevimi ne, čeprav so si v sorodu – njemu, Juriju, in njegovim sestram je mali ujec, a ga po stari navadi kličejo za ujca – vendar tako osoren kakor danes še nikoli ni bil z njim. Pa kako se je razjezil, ko ga je povprašal po zvezdah!

Bogve, ali se res kaj razume na te reči ali tiči za temi njegovimi muhami norost? Ali je res, kar govore ljudje, da ima namreč po svoji materi, ki je norela, bibe v glavi? Bržčas bo to res. Saj se je bilo tudi njegovi sestri Tonci zmešalo in to prav tedaj, ko bi se bila morala omožiti z Lesarjem.

Oče in tudi drugi ljudje so mu pripovedovali, da je Jakob že od mladosti hodil svoja pota in živel drugače kakor drugi ljudje. Še ko je bil fant, so ga imenovali puščavnika, ker mu ni bilo ne do družbe ne do deklet in ker nikoli ni hodil vasovat kakor drugi fantje, ampak je že takrat tičal samo v knjigah. Le z Intiharjevim Lovrencem, ki je bil po njegovi ranjki ženi njegov sorodnik, sta zmerom skupaj tičala. Ta ga je bil naučil tudi toliko nemščine, da je potem lahko prebiral tuje knjige, ki mu jih je Lovrenc prinašal, in zaradi njegovega čudaškega življenja so se mu ljudje očitno posmehovali. On pa se za to ni zmenil, ampak se je še bolj zapiral vase ter se odtujeval ljudem, kakor da mu razen knjig ničesar na svetu ni mar.

Ko mu je bila mati – vdova docela znorela in v svoji zmešanosti skočila v vodo ter utonila, je prevzel za njo domačijo ter se potem nepričakovano in nanagloma oženil, da so vsi zijali. Še bolj pa so se ljudje čudili potem, ko so videli, kako nor je na svojo ženo. Ob njej se je bil kar naenkrat ves spremenil. Pustil je Intiharjevega Lovrenca in ni več zahajal k njemu, kadar je bil ta doma na počitnicah, in tudi v knjigah ni več toliko tičal. Z vso dušo se je bil poprijel kmetovanja in celo med

ljudi je bil začel po malem že zahajati. Postal je vesel in veder človek in tudi kmetoval je prav dobro. Izboljšal je njive in senožeti, ki mu jih je bila mati zapustila že močno zanemarjene, preoral zemljo, ki je že več let ležala v prelogih, izrojeno pa zasejal z deteljo, da si opomore, izčistil gozdove in drmine¹⁴¹, skratka – postal je pravi gospodar. Le novotarije, ki jih je uvažal na gruntu, ljudem niso bile všeč. Ko pa so videli, da mu povsod vse lepo uspeva in da ume tudi vsako živinsko bolezen pozdraviti kakor nihče drug, so ga začeli nazadnje celo hvaliti, se pri njem učiti in ga v tem ali onem celo posnemati.

Z ženo pa sta se tako dobro razumela, da nihče v vasi in soseski ne tako. Vedno in povsod sta tičala skupaj in se včasih tako lizala, da se je zdelo ljudem to že kar pohujšljivo. Kdor ženo kar naprej pogleduje, jo poljubuje in po zadnji popeškuj¹⁴², ta jo kmalu tako pomehkuži, da mu nazadnje še otrók ne rodi, so govorili. Saj tudi mačka miši ne lovi, če jo človek samo po naročju povaljuje, jo razvaja in se z njo igra. In res – Jakob si je želel sina, žena pa mu ni rodila ne fantka ne punčke, čeprav sta bila že peto leto mož in žena in čeprav je bila ona zdrava, močna ženska.

Prelepa je, da bi mogla imeti otroka, so rekli ljudje. Lepe ženske ne rode, so govorili, ker ima v lepi ženski sam vrag skrite svoje roge, da z njo lahko moške v greh zapeljuje.

V šestem letu zakona pa je bila Ponikvarica vendar le zanosila in Jakob je ves srečen pričakoval sina. Toda na porodu mu je žena umrla in tudi otrok je samo zavekal pa izdihnil.

Ženina in otrokova smrt je spravila Jakoba čisto ob pamet. Pustil je gospodarstvo in kmetovanje v némar in se zopet zakopal v knjige. Začel je živeti kakor pravi puščavnik. Pustil si je rasti brado in lase ter se docela zanemaril. Le redkokdaj se je prikazal iz hiše, ali tudi takrat se z nikomer ni pozdravil, z

¹⁴¹ drnina – razsušena, razdrapana zemlja, neobdelan, divje porasel svet, tudi gmajna

¹⁴² popeškovati – potrepljati (v ljubkovalnem smislu)

nikomer nobene ziniil. Postal je mrk, osoren, vase zaprt in naravnost oduren, da so se ga vsi ljudje izogibali, otroci pa so se ga naravnost bali. Nekoč so matere strašile poredne otroke s hudobnim škratom in s poberinom¹⁴³, ki čepita kje na bregu vaške luže in prežita na poredne otroke, sedaj pa so jih strašile s Ponikvarjem. »Otroci, lasati, bradati in kosmati stric gre!« so jim govorile, kadar jih niso mogle več krotiti, in to je zaleglo več, kakor če bi jim pretile, da gre poberin.

Po cele dneve in noči je previsel nad knjigami. Teta Mica je večkrat tožila in pripovedovala, da zdaj ne prebira več samo knjig, ampak da tudi venomer nekaj računa, čečka po papirjih in riše po velikih lepenkah nekakšna kolesa, vijuge in vsake vrste čirečare. Od nekod da je dobil v velikih zabojih nekakšna motovila in čudne kolovrate, okrogla stekla, velike in majhne krogle in še polno drugega takega spaka. In zdaj ponoči s tem copra ter uganja vsakovrstne čarovnije, da je njo včasih kar strah. Večkrat smukne ponoči s temi svojimi kolovrati, motovili in stekli iz hiše ter se vrača potem šele proti jutru zopet domov. Nekajkrat se je bila skrivaj splazila za njim in ga zalotila enkrat na Kekelju, drugič na Dirnikih, tretjič zopet na Revenčini ali kje drugje. Opazovala ga je izza grmovja in vide-la, kako zasaja v zemljo nekakšne nogače, natika nanje dolge steklene roge in kuka potem skozi na nebo. Kar križala se je ob teh njegovih coprnijah, trdno uverjena, da mora biti Jakob s samim hudobcem v zvezi. Nekoč se ji je celo zdelo, da zares skaklja in kopitlja okrog njega nekaj repatega, rogatega in kosmatega. Napol mrtva je pribežala domov in se zaprla v svojo čumnato, kjer je potem vso noč rožne vence molila.

Tako je pripovedovala Mica, ljudje pa so potem vse mogoče ugibali. Nekateri so menili, da Jakob zahaja v ris in tam s

¹⁴³ poberin – bajeslovno bitje iz poganskih časov, nekakšen spak. V mojih otroških letih so nas otroke strašili s poberinom: če ne boš priden, pride pote in te pobere (od tod poberin) poberin.

hudobo dviga zaklade, drugi so govorili, da študira zvezde, tretji pa so dejali, da že prav pošteno nori.

Seveda je šlo gospodarstvo pri tem po zlu, ker Mica ni mogla vsemu kaj. Bila je slabotno, bolešno in grbasto ženšče ter torej ni zmogla vsega dela na gruntu. Jakob pa je vsako leto samo po večjem in le površno obdelal zemljo, jo malo pooral in obsejal ter kaj malega posadil, potem pa se ni dosti več zmenil za to, kako in kaj raste na njivah. Zmamil je od vojakov Janeza domov, češ da mu bo dal grunt, a mu ga potem ni dal, in ta je potem z Micino pomočjo nekako gospodaril in kmetoval. Poslej je Jakob le še redkokdaj prijel za plug. Vendar je ključke od shramb sam hranil ter Janezu in Mici skrbno gledal na prste, da ga pri gospodarstvu ne bi kaj opeharila. Ni jima dal, da bi po svoji volji šarila po shrambah in po hiši. Bil je skop in stiskav človek. Zato so ljudje potem govorili, da ni nor, ampak le velik prevejanec.

Janez je sicer pripovedoval, da Jakob študira zvezde in svetove samo zato, da bi se s tem nekako zamotil in da bi ob knjigah laglje prebolel ženino smrt in izgubo otroka, ljudje pa so govorili: šemast kmet, ki se toliko žalosti za babo. Saj ni samo ena na svetu. Naj bi se še enkrat oženil, potem pa spet pljunil v roke in se lotil kmetovanja. Kmet je, naj torej živi, kakor živi pameten kmečki človek. Kaj bo kmet opravil pri knjigah? Nič! Torej naj se ne sili med učene ljudi, naj ne študira zvezd in svetov. Saj od tega nihče ne more živeti. Na nebo naj kukajo pratikarji, če je res kaj na tem, da je iz zvezd mogoče brati in napovedovati vreme, kmet pa naj orje, seje, koplje, kosi, žanje in mlati. **Vsakdo naj ostane pri svojem: gospod pri peresu, kmet pri ojesu.**

Tako je Jurij razmišljal o vseh teh govoricah, ki so se pletle o Ponikvarjevem Jakobu po vasi in soseski, potem pa je malomarno zamahnil z roko.

»Naj vrag čavsne tega norca!« je zagodel in odšel domov.

VIII

»Pa je prvi mesec leta v kraju!« je zamrmral Lesar pri sebi in glasno puhnil dim iz pipe.

Stopil je k omarici v zidu, kjer je bila na vratcih odprta pratika, kakor je navada v kmečki hiši. Potegnil je knjižico izza motvoza, da bi jo obrnil na novo stran. Ali ko jo je vzel v roke je dolgo gledal na prosinčevo stran in je kar ni mogel obrniti na svečan. V izbi se je že mračilo, zato je nataknil očala in sedel za mizo. Dvignil je pratiko k luči, ki se je skozi zamrzlo okno precejala v izbo, in z očmi še enkrat preletel prosinčeve dneve.

Da, takole se vrti in mineva čas! – je razmišljal. Dan ugaša za dnevom, naj bo žalosten ali vesel, in komaj se človek dobro zavé, je mesec že naokoli. Dvanajst mescev na leto je kar tako mimogrede pri kraju. Z dnevi, mesci in leti pa beži tudi človeško življenje s srečo in nesrečo, z veseljem in bridkostjo, z vsemi človeškimi načrti in upi.

In kdo meri to življenje? Kdo ga deli v trenutke, ure, dneve, mesece in leta, kdo mu količi čas in kdo postavlja mejnike v zgodovino sveta? Nihče drug kakor tale drobna knjižica, ki se imenuje Mala pratika!

Resnično – majhna knjiga, pa je vendar knjiga vseh knjig. Naj bo zadnji kmet v borni koči ali pa najmogočnejši cesar v sijajnem dvoru, vsakdo se mora ravnati po njej. Kajti pratika zaznamuje dneve, mesece in leta ter napoveduje čas za naprej in za nazaj.

V tem razmišljanju ga je zmotila žena, ko je stopila v izbo. Nekaj časa je šarila okrog peči ter po zapečkih in po skrili premetavala cunje, kakor da nekaj išče, potem pa obstala ob slepicah in začela neodločno:

»Bog te previdi, kaj pa spet mrčiš za mizo in buljiš v pratiko, kakor da odumljaš sveto Trojico?«

Lesar je zaprl pratiko, jo položil predse na mizo in snel očala.

»Premišlujem, žena, premišlujem,« je raztreseno odgovoril..

»Saj vidim, da premišljuješ. Zmerom samo premišljuješ, rada bi le vedela – kaj?«

»Človek, ki mu je Bog dal pamet, ima zmerom kaj premišljati.«

Lesarica je za trenutek pomolčala, kakor da nima na to kaj reči. Čez čas pa je s težavo začela, kakor da mora po vsako besedo posebice seči v trnje:

»Tudi jaz mislim, da je dovolj stvari, ki bi jih bilo treba razmisliti. Ali kaj, ko mozgaš samo take, ki ne gredo ne v peto ne v šesto. Že zdavnaj bi bil čas, da bi tudi pri nas že enkrat klali, ali tega se ti ne doumiš. Drugod je že povsod še za božič cvililo, pri nas pa smo zopet zadnji v vasi, kakor da moramo prav pri nas vselej vse za rep loviti.«

Lesar jo je predirljivo pogledal.

»Cvililo je že, cvililo!« je odgovoril zbadljivo. »**Ali kjer so zgodaj koline, tam so ob žetvi po mesu samo še skomine.**«

»Kdaj pa naj bi potem po tvoji pameti klali, kaj?«

Lesar je vstal od mize in začel zamišljeno hoditi gor in dol po izbi.

»Kdaj? – Mar letos ne bi mogli prebiti brez zakola?« je žužnjaj, kakor da govori sam zase. »Prašič je lepo opitan, skoro poldrug cent bo imel. Lepe danarce bi vrgel. Prebito bi se mi prilegli.«

»O, le nič ne razdiraj praznih!« mu je planila v besedo. »Nezabeljenega pa res ne bomo jedli. Kaj bomo morda zabelo kupovali? Bomo koscem in žanjicam poleti prazen sok na mizo dajali? Ne sanjaj! To si kratko in malo iz glave zbij!«

Odločno je odropotala v kuhinjo, kakor da je povedala v tej stvari zadnjo besedo.

Tudi Lesar je odšel za njo in se napotil v hlev. Ali tam je naglo opravil in se zopet vrnil v hišo. V veži je postal in se začel praskati za ušesi, kakor da se odločuje za važno stvar.

Izpod kučme se je prežavo oziral v kuhinjo, kjer je ob ognjišču stala žena in z burklami potiskala velik lonec v peč. Valjar¹⁴⁴ se je stresal na vegastem predpečku, da se je lonec na burklah nevarno zibal. Voda je plajhala v njem, pljuskala čez rob in cvrčé gasila ogenj, da se je iz istja dvignil oblak dima in planil pod sajasti kuhinjski strop.

»Tako je, če ima žena mrčavega dedca, ki samo premišlja v izbi, namesto da bi napravil nov valjar in popravil predpeček!« se je jezila Lesarica.

Lesar je, kakor da je gluha, dolgo časa cencal v veži, potem pa se je le osrčil in stopil k omari v kuhinji. Počasi jo je odprl in začel stikati po predalih.

»Le dobro vse preobrni in pretakni!« ga je žena jezno otrnila. »Še v posodo za zabelo vtakni nos, da boš dregnil z njim v prazno dno. Morda se ti bo potlej le kaj zasvetilo v glavi. In jajca natanko preštej, vsako grebo masla posebej potežkaj, smetano do unče pretehtaj, vsak ščepec moke povohaj in vse do cepera¹⁴⁵ oceni. Potem pa stopi še na kurje grede in tam vsaki kokoši vtakni prst pod rep, da boš vedel še za tista jajca, ki jih še znesle niso.«

Lesar je kljub njenemu jezikanju pretaknil omaro do zadnjega kotička in potihoma pri sebi računal, koliko je žena porabila tega in onega. Ugotovil je, da manjka hlebček masla in da je žena potratila več moke in zabele, nego bi je bila po njegovih računih smela. Tudi kup za kakšna dva ducata jajc mu je najbrž utajila. Pa tako prav bi mu hodili tisti groši – za tobak, za loterijo in za druge take drobnarije.

»Vsega si preveč potratila!« ji je oponesel. »Grebe masla manjka, pa jajc in moke tudi «

»Vrag te treni!« mu je žena užaljeno preščipnila besedo. »Sem morda sama kaj snedla? Sem morda še kdaj kaj denarja

¹⁴⁴valjar – naprava na kateri so ženske pri kuhanju potiskale (kotalile) polne lonce v peč k ognju, ko so kuhale še v kmečki krušni peči

¹⁴⁵ceper – trohica, betvica, komaj malo

zapila, če sem katerikrat kakšno jajce ali kepo masla prodala? Ali ne veš, dedec zmešani, da kure v tem času skoro nič ne nesó in da je treba kdaj kakšno jajce vtepsti v to ali ono jed? Če ti to ni prav, pa ti vzemi burkle v roke in kuhaj iz nič, če znaš. Jaz ne znam.«

»Znaš pa tolikanj bolj jezikati in tarnati. Ob polnih dežah masti bi vsaka žena znala cvreti. Rajnika Mica še pol toliko ni porabila za kuho kakor ti. Včasih so bile ženske bolj varčne. Če pomislim na rajnko mater – oni so znali skuhati kdaj kakšno reč tudi brez jajc in masti. Ti pa – Toliko kur se potika po dvo-rišču, toliko škode napravijo poleti, ko vse razbrskajo in pota-čajo po vrtu, in toliko žita uničijo pred žetvijo na njivah za vrtom, jajc pa je čedalje manj pri hiši. Ne vem, ali jih toliko zafrčkaš in pobiješ, ali pa mi res izkupiček zanje utajuješ.«

Lesarica je jezno sunila z burklami v peč.

»Tako?« je planila. »Svojo prvo ženo mi mečeš pod nos? Kar pojdi in jo dvigni iz groba, jaz pa ležem na njeno mesto pod zemljo. Tam mi bo bolje kakor ob takem stiskaču, kakor si ti.«

Kar solze so ji stopile v oči. Popravila je polena, ki so se bila razvalila z zglavnika v dno peči, in trdo postavila burkle v kot. Trmasto je pomolčala in se uporno zavnala v oblakih dima in sopare. Z vlažnimi očmi je srepela v ogenj, ihtavo smrkala in vlekla na nos vonj po smodečih se bukovih drvih. Polena so bila mokra, zato se je iz njih kipeče izcejala voda, cvrčala in šumela v ognju ter se zbirala na spodnjem koncu polen v smetanastih penah. Včasih je kakšno poleno glasno počilo, da se je plamen v peči nemirno zganil in se zvihral pod obokom.

»Povsod vtikaš svoj nos, samo tja ne, kamor bi bilo treba,« je žena nadaljevala bolj očitajoče kakor jezno. »Glej, s kakšni-mi drvimi moram kuriti. Mokra so, pa še teh bo skoraj zmanjka-lo. Tebi pa ne pride na um, da bi privlekel kakšno gol iz gozda. Jeseni si se zgovarjal, da zato ne prodaš volov, ker bo pozimi

treba bukve vlačiti iz Boncarja, zdaj pa voli v hlevu zastonj seno žró, bukovi rklji pa v gozdu gnijejo.«

»Hudirja si kratke pameti! Kako naj drva po pršiču vlačim iz gozda? Počakaj, da se sneg malo uleže in pomrzne. Še nikoli nisi ostala brez drv, pa tudi zdaj ne boš. Vreme se dela in, če Bog dá, bo sneg po svečnici ravno pravšen za spravljjanje drv iz gozda.«

Žena pa kakor da ga ni slišala.

»Oh, da sem se morala možiti v te nesrečne kraje in vzeti tako trdino za moža!« je tožila naprej. »Iz tako lepih in rodovinskih krajev sem doma, pa sem prišla v te puste hribe, kjer sta samo kamen in skala. Nič drugega ne raste tod kakor brinje, gladež in kompava. Zraven pa te nesrečne bloške zime! Toliko pade tu snega, da v nedeljo še v cerkev ni mogoče, da bi se tam iz srca izjokala. In burja češe tod, da bi v vihnih dnevih še krepkega dedca odnesla, ko možki tu ne bi bili prav taki zmrzlaki in trdine, kakršna je ta vaša zemlja.«

»Kaj pa štramaš?« jo je mož zavrnil. »Saj te nisem s silo in na vožetu semkaj prignal. Prava reč, če te včasih malo burja prepaha! Še nikogar ni na oni svet odpihala, pa tudi tebe menda ne bo. Vsaka ženska je tu zdrava kakor riba, ker je zrak pri nas zdrav in čist, da nikjer tako.«

»Pa ti je prva žena vendar umrla na tem zraku!« mu je Lesarica naglo odbrusila. »In vsi otroci za njo. Kako pa je to? To mi povej in razloži.«

Lesar je stopical sem in tja, kako da stoji na žerjavici. Popraskal se je po glavi in zamrmral: »Ker ni bila iz naših krajev, ampak iz tvojih, in ker je bila prinesla sušico že s seboj, ko se je bila primožila semkaj. Če bi se bila pri nas rodila, bi še danes živela in bila čvrsta kakor dren. Sonca je pri nas toliko, da bi ga lahko še drugam za zdravje vozili, če bi ga bilo mogoče v vreče natrpati. In burja človeka samo utrdi, samo navaditi se je mora. Kdor se ni rodil mehkuž, se pri nas zlepa ne prehla-

di. Zato od nas nikomur ni treba v toplice, da bi mu tam kosti greli in mu zavoljo slabe krvi pijavke stavili.«

»**Vsak berač svojo malho hvali!** Jaz pa pravim, da je vsaka neumna, ki se moži semkaj v te vaše kraje. Škoda ženske in dote, ki jo prinese s seboj, ker je, kakor da bi jo v pesek vrgla. Tu ne more nihče nikamor, kdor pa ima še dolgé, se nikoli več ne izmota iz njih, pa naj se še toliko muči in naj ima še toliko zemlje. Kako, ko pa je ta zemlja kakor ukleta? Poglej svojega brata Boštjana! Dokler je gospodaril tu, ni mogel ne živeti ne umreti. Ko pa se je preselil na Dolenjsko, si je hitro opomogel. Saj tudi ni čudno. Tam pridelal na eni sami njivi več, nego je pridelal poprej tukaj na desetih. Na enem travniku nakosi več nego mi na vseh naših senožetih. Tam kosé trikrat na leto, na strmiških košenicah pa včasih še enkrat nimamo kaj. Toliko je trpljenja na teh jalovicah in peščenicah, ko pa se nagne poletje in pride jesen, nimamo kaj spraviti v kašče, klet in senike. Če bi imel glavo na pravem mestu, bi storil tudi ti kakor Boštjan. Vse skupaj bi lepo prodal in kupil kje drugje kaj boljšega – kakšno manjšo kmetijo. Saj ni treba takih silnih razvlak, toliko njiv, gmajn, steljnikov in košenic. To je samo za trpljenje. Bolje je manj zemlje, pa da je ta rodovitnejša, bolj skupaj in pri rokah.«

»Prava ženska pamet!« je zagodrnjal Lesar. »Zmerom mi to prigovarjaš, kakor da je očetna zemlja prnja¹⁴⁶, ki jo prodaš cunjarici ali vržeš med smeti. Avša ti taka!«

Nevoljno je obrnil ženi hrbet in odklamal v izbo. Ker se je bilo medtem že znočilo, je zlezal v zapeček, prižgal pipo in znova začel presti stare misli.

– Ženska glava je kakor puhla repa, je modroval sam s seboj. Pamet ji seže samo do piskra, dalj ne. Da je omara v kuhinji dobro založena, drugega babnicam ni mar. Samo na to

¹⁴⁶ prnja – cunjja, izrabljen kos oblačila

mislijo, kako bi se z lagôtjo¹⁴⁷ skozi življenje preplesale. Kakor kura je takale ženska. Samo za danes skrbi in ne vidi dalj od kljuna. Ti pa si teri glavo, kako bo jutri, pojutrišnjem, čez leto dni in še kasneje, ko boš že pod zemljo.

Ej, ni jih več takih žensk na svetu, kakor so bile v prejšnjih časih, ne! Rajnka mati, na primer. Kako so jokali, ko je Boštjan govoril, da proda domačijo. »Kaj? Očetovino boš prodajal?« so se razhudili. »In to mi poveš, kakor da so to mačkine solze? Le prodaj, ali jaz ne pojdem nikamor od tod, da veš. Čeprav v hiši ne bi imela zapisanega kota, bi rajši sedla tu na gol kamen in si dušo na njem izjokala, kakor da bi odšla s teboj v druge kraje in tam po tuji zemlji brkljala.« Pa so mati trpeli na tej zemlji kakor živa mučenica. In vendar nikoli niso tožili, nikoli dejali, da je ta zemlja ukleta, da je jalova peščenica. Ob trdem delu in trpljenju so dočakali devetdeset let. Njim ni bila bloška burja nič. Še pri osemdesetih so šli v najhujši zimi in v največjem mrazu vsako nedeljo k maši, čeprav je zunaj vse pokalo in škripalo. Krplje so privezali na noge pa hajdi na pot k Fari! In ko so rodili otroke, se niso cele tedne po postelji valjali kakor dandanašnje ženske. Prva dva so bili kar zunaj dobili – enega jeseni, ko so v gmajni steljo želi, drugega spomladi, ko so na njivi krompir sadili. Kar indro¹⁴⁸ so bili s sebe spustili, zavili otroka vanjo in se počasi privlekli domov. Tu so črvička sami v čebričku skopali in ga položili potem kar v nečkè. Sebi so skuhalo lonček bezgovega čaja in si sprazžili malo cvetja, nato pa so zamesili in spekli še kruh, ker so tisti dan imeli ravno krovce na strehi. Da, taki so bili naša rajnka mati!

Moja žena pa: prodaj pa prodaj in kupi kje drugje kaj manjšega, kaj boljšega. Marjeta marjetasta! Kaj ona ve, koliko je moral on v mladosti delati in trpeti, koliko siroččine užiti, da si je priposestvoval očetno zemljo. Saj mu ni padla kar z neba

¹⁴⁷ lagôta – lahkota, zložnost, lagodnost

¹⁴⁸ indra – spodnjica pri ženski noši

in tudi dedoval je ni. Boštjan jo je, ker je bil najstarejši. On pa je moral od svojega desetega leta naprej služiti pri bratu za pastirja in hlapca. Ko je postal doleten, mu je Boštjan izplačal po očetu sto goldinarjev dote in nekaj prislužka za deset let hlapčevanja pri njem. S tem in s culo na rami je moral potem v svet s trebuhom za kruhom. Kajti Boštjan se je bil lahkomišeln oženil – žena komaj da je imela kiklo na sebi, ko je prišla k hiši – in tudi slabo je gospodaril, zato pri njem kmalu ni bilo več kruha za hlapca.

Potlej se je potikal nekaj časa po svetu. Drvaril je v hrvaških in madžarskih gozdovih. Pa ni mogel dolgo strpeti v tujini. Stožilo se mu je po rodnih krajih, po domači zemlji in po Ponikvarjevi Tonci, ki jo je imel rad. Vrnil se je iz tujine in prišel domov ravno v pravi čas. Mati je umirala in Boštjan je bil zagazil že do vratu v dolgove, da ni mogel nikamor več naprej. Tako je potem on kupil od njega domačijo. Seveda – tudi on ni imel toliko denarja, da bi bil mogel izplačati bratu ves kup. Moral se je torej tudi on zadolžiti. Pa njega dolg takrat ni skrbel. Bil je še mlad in neizkušen. Mislil je samo na to, da reši očetno zemljo. Mislil je na mater, ki je na smrtni postelji dejala, da bo še z onega sveta prihajala jokati domov na domači prag, če pride domačija v tuje roke. In tudi Tonca, ki je bila s Strmice doma, mu je prigovarjala, naj kupi očetovino. »Daj, kupi, Gregec, potem pa se bova vzela,« je govorila. »Praznih rok ne pridem k hiši, lena tudi nisva, pa bova tisti dolg že kako izplačala.« Tudi ona ni vedela, da je dolg na strmiškem gruntu kakor hud pes, ki ne izpusti več iz gobca, kar je enkrat popadel.

Ko je torej tako postal gospodar na očetnem domu, je bil srečen, da ni mogel biti bolj. Ob nedeljah sta hodila s Tonco po poljih, sanjerala o bodočnosti in delala lepe načrte. Že v otroških letih sta se vodila po teh njivah za roke, hodila po mejah med žiti, pasla spomladi in poleti skupaj živino po boncarskih gmajnah in steljnikih, jeseni pa po senožetih v Bregu in po strniščih. V hladnih dnevih sta zakurila ogenj, se stiskala drug k

drugemu ter si pripovedovala stare pripovedke o vilah in škrahtih. Zamislila sta si, da sta mož in žena, ter poslušala ob ognju, kako poje plamen. Iz glasov v ognju sta ugibala, ali je prisedel k njima gospodarček – dobri duh domačega ognjišča – da bi jima prerokoval bodočnost in svétoval, kako in kje naj si zgradita domek, ko bosta velika, ali blodi okrog ognja le neodrešena duša katerega od mrtvih dedov in jima toži svoje gorje. Vedno sta tičala skupaj kakor oselnik in ognjilo, da so ju zavoljo tega v vasi že vsi dražili in se jima posmehovali. Onadva pa sta se imela potem še rajši.

Ko bil je od brata kupil domačijo, sta se začela pripravljati na svatovanje. Sklenila sta, da se vzameta že v prihodnjem predpustu. Tonca je imela že skrinjo in balo, on pa ji je v novem koncu hiše, ki ga je bil začel zidati še Boštjan, pripravljajl ognjišče, da bosta ob njem po delu sanjala kakor nekoč ob pastirskem ognju in poslušala, kaj jima bo povedal dobri gospodarček, ko se bo preselil z njima v novi dom.

Pozimi pa se je bila Tonca nekam čudno spremenila. Začela je sanjati in govoriti nenavadne reči in oči so ji postajale mračne, poglobljene, kakor da se ji pogreza pogled v temen svet, kjer je vse polno prepadov in strahov. Ko sta bila pri gospodu župniku, da bi naročila oklice, se je začela Tonca nenadoma tako zmešano vesti in tako zmedeno govoriti, da so jo gospod začudeno gledali. Najbrž so mislili, da se je napila. Ko je on povedal župniku, po kaj sta prišla, se je ona začela naenkrat skrivnostno smejati. Potegnila je župnika za rokav, ga mračno pogledala in začela s temnim glasom, kakor da govori iz drugega sveta: »Veste, gospod župnik, krsto sva prinesla – zunaj pred vrati sva jo pustila. Duše ni več v njej –v vice se je skrila. Pa ni treba tega nikomur praviti. Kar štolo vzemite in črn plašč brž oblecite –skrivaj, da ne bo nihče videl. Veste, to je naredil tisti hudi duh, ki čepi v plamenu. Vi pa vzemite črno

knjigo in škropilnico, da boste krsto opahali¹⁴⁹ in skrivaj dušo iz vic spremljali.«

Gospod župnik so jo komaj pomirili in pregovorili, da sta jo spravila iz župnišča. Med potjo domov gredé pa je začela zopet govoriti, da vidi velik plamen in črno krsto v njem. Nenadoma se mu je strgala iz rok in začela vpiti: »Že pleše, že pleše! Po krsti pleše!« Pognala se je kakor divja s ceste in planila v polje. Stekel je za njo, ali Tonca je bežala, kakor da jo goni sto hudobcev. Noro je vpila in furijala čez polja. Naposled je pobegnila v gozd in mu zginila izpred oči.

Ves dan je blodil za njo po gozdovih in jo zaman iskal. Zvečer je odšel domov in v vasi povedal, kaj se je zgodilo.

Tri dni so jo iskali po gozdovih, a je nikjer niso našli. Njemu pa je bilo, da bi bil od žalosti in groze skoro še sam znorel. Kajti vedel je, da je s Tonco končano in da nikoli ne bo njegova žena. Saj je bilo jasno, da se ji je zmešalo, kakor se je bilo tudi njeni materi. To pa pride rado na otroke, pravijo.

Teden dni nato je prišel v vas berač s sporočilom, da so našli drvarji Tonco v globoki jami tam nekje pri Kuzmankah. Padla je bila nemara v gozdu čez skale, ko je bežala, in se ubila, ali pa je sama skočila v jamo.

Lesar je jokal in žaloval za njo, kakor da je bila že njegova žena. Ljudje so se mu sicer posmehovali, ker se za moškega ne spodobi, da bi pred vsem svetom tulil za babo – tudi za ženo ne, kaj šele za nevesto. **V tistih časih je veljalo celo za zakonca: ponoči naj se le ližeta, kakor da sta iz strdi, podnevi in pred ljudmi pa naj žena pred možem kleči, on pa naj ji z jermenom odpustke deli, da se ve, kdo je gospodar v hiši.**

Lesar pa Tonce nikoli ni mogel pozabiti. Še po mnogih letih mu je bila včasih kakor živa pred očmi. Kadar je delal kje

¹⁴⁹ opahati – v tistem času zelo živ in vsakdanji običaj z določenimi besedami na čaroven, nerazumljiv način skušati pozdraviti bolezen, kaj odvrniti ali odpraviti, zagovoriti

na polju, kjer sta se nekoč vodila za roko, se mu je kar nenadoma prikazala in on se je v mislih pogovarjal z njo. Ko je hotel nekoč nad Peklom posekati makovnico, ki mu je metala senco na njivo, se je nekaj oglasilo ob drevesu in njemu se je zdelo, da je spregovorila ob njem Tonca in prosila: »Gregec, pusti to makovnico. Mar si že pozabil, da sva si bila obljubila tu pod njo, da se bova vzela in se vse življenje rada imela?« Seveda makovnice potem ni posekal. Še zdaj stoji tam na ozari, čeprav je že stara. On pa zavije poleti v nedeljo popoldne kdaj tja, leže v njeno senco ter misli na lepo mladost in na Tonco.

Morda se zaradi spomina nanjo nikoli ne bi bil oženil, če ne bi bil imel grunta in dolga. Tako pa mu ni preostajalo drugega, kakor da si poišče kje ženo, ki mu bo prinesla k hiši kaj denarja in ki mu bo dala sina, da ostane za njim na domu očetovo ime. Našel jo je v dobrepoljski fari. Z njeno doto je poplašal dolgove in vse bi bilo dobro, da ni začela žena, ko je donosila tretjega otroka, polegati in bolehati. Izkazalo se je, da ima sušico. Po njej so bili dobili bolezen tudi otroci. Zaradi večnih bolezní v hiši je zopet padel v dolgove. Žena se je dolgo vlekla, nazadnje pa je kar po tistem ugasnila. Za njo sta umrla tudi mlajša dva otroka, da je bilo v kratkem kar troje pogrebov v hiši. In to je tudi mnogo stalo. Gruntar vendar ne more pokopati žene in otrok po cigansko. Starejši sin, Ambrož, pa se je tja do osmega leta še dobro držal, nato je začel še on hirati. Lesar je vedel, da mu bo lepega dne tudi njega pobrala smrt.

Kaj mu je torej kazalo drugega, kakor da se vnovič oženi? Mar se je zato vso mladost tolíko gnal za očetni dom, da pride po njegovi smrti kljub vsemu na tuje ime? Drugo ženo si je poiskal v ribniški dolini, ker v domačem kraju ni mogel dobiti take, kakor si jo je želel. **Pravi pa se tudi, da išči botre za občinsko mejó, ženo pa za deveto goro.**

Pri drugi ženitvi je imel še kar srečno roko. Dobil je mlado, zdravo in čvrsto žensko. Imela je komaj polovico njegovih let. Tudi delavna je bila, dote pa ni imela kaj prida. Seveda, petične

ne dobiš kar tako na Strmico, zlasti če si vdovec, imaš od prve žene bolehnega sina in že pet križev na plečih. Takó mu z doto, ki jo je bila prinesla Marjeta k hiši, zopet ni bilo mogoče poplačati vseh dolgov. Tudi prave sreče ni imel več pri gospodarstvu. V Boncarju je bila padla krava v grapo in si polomila noge, da jo je bilo treba potem zabosti. Druga zopet je kar dvakrat zapovrstjo spovrgla in prašiči so crkali – skratka, vse je šlo narobe. Nato je umrl še Ambrož in v hiši je bil zopet pogreb. Prirediti in prigospodariti ni bilo mogoče ničesar in tako so le s težavo rinili naprej. Oderuške obresti pa so večale dolg, da je rastel kakor na kvasu. Otepali so siroččino, da Bog se usmili.

»Teško je, težko!« je vzdihnil ob teh spominih. »Pa vendar gre življenje hitro naokrog. Petinšestdeset jih že imam, srce pa je še mlado. Petinšestdeset! Kaj vse sem moral že prebrozgati v tem času!«

Da, petinšestdeset – to so že leta! Pozimi se že včasih zgrbiš pod njihovo težo, ko pa začutiš spomladi vonj zemlje, si spet ves mlad, svež in močan kakor pred štiridesetimi leti. Res ti je sneg že pobelil glavo, ali vendar se ti zdi, da ti je mladost šele včeraj minila. Z roko bi se je lahko dotaknil, tako blizu ti je še. V spominu je še tako sveža in lepa, da kar pozabiš na svoja leta, na vse skrbi in bridkosti življenja.

Zamahnil je z roko in zašepetal: »Ah vse je minilo, vse!«

Kako? Jer res vse minilo?

Ne – ostala je še zemlja. Ta lepa, dobra zemlja, ki je kakor dišeča stara skrinja, kjer hranijo ljudje svoje spominke – strdena srca s proščenj in sejmov, trakove in podobice z božjih poti, suhe šopke in svilene robčke iz zaljubljenih dni, dišeča pisemca in še nešteto drugih drobnih reči.

Da, zemlja! Kaj leta, kaj sivi lasje, kaj malce upognjeno telo! Zemlja te še zmerom priklepa nase. Še vedno te potrebuje. To je treba imeti na umu, vse drugo se bo že kako preložilo. Stati moraš v zemlji pokonci in zravnani kakor bor v gmajni, kljubovati nesrečam kakor skala slabemu vremenu in zobu

časa. Kaj ti morejo vse nadloge in bridkosti, če si trdno zakoreninjen v svoji zemlji? Toliko kakor vihar boru. Lahko hrumi čezenj, lahko mu nekoliko počese veje in ga malo zvihra, a zlomil in zruval ga ne bo, če je prava grča in če je pognal korenine dovolj globoko v zemljo. Da mi Bločani nismo trdine – prav je dejala Marjeta. Uporno kljubujemo vsem nesrečam, kakor kljubuje ta naša trmasta zemlja burjam in viharjem. Zmrzlaki pa nismo. Srce imamo toplo in mehko, kakor je topla in mehka ta naša zemlja. Čeprav na zunaj ne kaže tega.

O, da bi bila le tudi Marjeta tako navezana na to zemljo, kakor je on! Potlej bi mu šlo vse boljše in laglje od rok. Pa ni. Seveda, ni se rodila tu, ni toliko trpela za to zemljo kakor on. Mladost ji ni tekla v teh krajih, tudi mlada je še. Mladi ljudje pa ne vedo, kaj se pravi, živeti na očetni zemlji, v kraju mladostnih spominov.

Težko se živi v teh krajih, res. Trda je ta naša zemlja, trpkost diha iz nje, ali kdor je zakoreninjen v njej, bi se mu raztrgalo srce, če bi moral oditi z nje. Naši predniki so še takrat vztrajali in čvrsto stali tu, ko so bili še tlačani. Tega še ni tako dolgo, če se pomisli. Še rajnki oče so delali tlako in dajali desetino. Pa takrat je bila vsaj zemlja že njihova. Za njihovih prednikov pa še tega ni bilo. Zemlja, ki so se na njej rodili, je bila graščinska, ljudje na njej so živeli kakor grajska živina, če ne še slabše.

Ej, rajnki ded Gašper, ta bi moral priti in povedati ženi, Medardu in Andreju, kako je bilo v starih časih. Za njegovih mladih dni so prihajali na polje še graščinski hlapci in pobirali desetino. Vsak deseti snop iz področnice¹⁵⁰ je šel na graščinski voz, vsaka deseta mera v graščinsko malho. Dedu še deset let ni bilo, ko je moral pasti graščinsko živino. Če mu je ušlo govedo v žito, ga je grajski valpet pretepel. Nikomur se ni

¹⁵⁰ področnice – vrste po dveh žitnih snopov, naslonjenih drugega k drugemu s klasjem navzgor.

mogel pritožiti zavoljo tega. Kadar se je prijoval domov, mu je dejal oče: »Kaj se cmeriš za tak nič? Dandanes otroci nič ne veste, kaj je hudo na svetu. Nas so mlatili do krvi in metali v grajske ječe. Naše očete so podili iz koč, če so se kdaj kaj pregrešili. Takrat smo jedli dan za dnem samo ovsen sok. Črn kruh smo pokusili le ob velikih praznikih, o belem pa so nam pripovedovali samo grajski služabniki. Sami ga nikoli nismo imeli.«

V še starejših časih pa je bilo še huje. Takrat so morale žene in hčere tlačanov z graščinskimi v posteljo, če so si jih ti pozeleli. Tlačanom so sekali roke, jim iztikali oči, jih obešali in često žive zazidavali v grajske stolpe ali podzemne jame.

Naj je življenje zdaj še tako težko in trdo, v primeri z življenjem naših prednikov je še kar lepo. Zdaj nič več ne prihajajo graščinski biriči na njive, da bi nam spulili vsak deseti snop iz vrvin¹⁵¹ in pobrali od vsakega pridelka desetino. Nihče ne more siliti naših žená in hčerá z graščinskimi v posteljo. Grajski valpti ne bijejo več naših otrok in nikomur ni treba več trepetati, da bi moral pri živem telesu trohneti v grajskih ječah.

Mladim ljudem se dandanes še sanja ne, kako brezskrbna je njihova mladost v primeri z mladostjo naših dedov in pradedov. Včasih pripoveduje on Medardu in Andreju, kaj vse so ljudje nekoč morali prestati, a fanta ne razumeta tega, čeprav ga poslušata z odprtimi usti in ušesi. Včasih ga celo prosita: »Oče, pripovedujte nam tiste lepe pravljice iz graščinskih časov!« – »Kakšne lepe pravljice?« se on razjezi nad njima. »To niso nikakršne pravljice in zabavne storije, ampak so le resnične zgodbe. Ljudem se je takrat resnično tako hudo godilo.« Fanta pa ga le neumno gledata. Še malo se ne zgrozita ob krvavih zgodbah in trpljenju, ki so ga morali prestati njuni pradedje. Njima so to le pravljice kakor tiste o hudem zmaju. Je že

¹⁵¹ vrvine – po štirje žitni snopi, postavljeni drug k drugemu s klasjem navzgor v piramido.

tako – potomci, ki sami niso doživeli nič hudega, nikoli ne morejo prav verjeti, da so morali njihovi očetje res kdaj toliko pretrpeti. Novi rodovi naglo pozabljajo, kako je bilo nekoč na svetu. Dandanes živé nekdanje grozote le še v starih pripovedkah. O tlačanih, o hudih graščakih in krvoločnih valptih, o grozotah, ki so jih doživljali naši očetje v turških časih, ko so divjali, ropali, pustošili in klali neverniki po naših krajih, o vsem tem bajajo danes le še babice ob zimskih večerih, ko brne kolovrati v topli izbi. Mladina pa posluša vse te strahote, kakor da so to le ginljive izmišljotine, ki jih je v davnih časih dal domiseln klativitez v knjige, da bi se ljudje ob branju napetih zgodb kratkočasili in zabavali.

Medtem, ko je Lesar tako modroval v zapečku, je Marjeta razmišljala v kuhinji:

– Oh, kako nesrečna sem v teh krajih! Trda, skopa zemlja je to. Tako grenka je, tako bridka, zraven pa tako skrivnostna. Zdaj razsajajo po njej viharji, brije burja in se vlačijo po njej potuhnjene megle, da je človeku kar tesno pri srcu, čez čas zopet jo razžiga sonce, da puhti iz nje kakor iz pekla. Potem pa se zopet vse topi v mehki senci, kakor da se je zasanjala. Ali v vsakem času imam tu občutek, da stojim nekje nad skrivnostnimi prepadmi in da se mi bo zdaj zdaj udrlo pod nogami.

In prav tako čudni so tudi ti ljudje tukaj. Nikoli prav ne veš, kaj mislijo in kaj nosijo v sebi. Ta moj mož, na primer. Včasih je dober in mehak kakor kruhek, potem pa ga kar na lepem nekaj uščipne, da se ves zapre vase. Takrat neprestano nekaj tuhta in iz njega ne zvlečeš pravedne misli. Potem zopet samo revska in zbada, kakor da s trnovo vejo ometa okrog sebe. Ne kolje z jezikom in ni trdih, odločnih besedi, kakor so moški pri nas, pa vendar tako zaboli, kadar te z jezikom prav na tenko zbode, kakor da se ti je prav na tiho zadržal gladežev trn v srce. Včasih zopet je ves otročji ali kako bi dejala. Takrat kar sanja, se smehlja in mehko govori, kakor bi volno česal.

Pa vse bi kako pretrpela, te hribe in to revščino, te čudne ljudi in to pusto življenje, samo ko mož ne bi bil tak mečkač in stiskač. Ne vem, ali je to zavoljo starosti ali je od nekdej bil tak. To njegovo mrčanje po kotih in to njegovo stikanje po omarah mi gresta že tako na jetra, da se bom še kdaj spozabila in ga z burklami ali s čim drugim oplazila po glavi. Tak skopuh je, da se mu vsega zdi škoda in, ko bi bilo po njegovem, si domá ničesar ne bi privoščili. Vse bi prodal, kokoši, jajca, maslo, moko, družina pa naj bi otepala nezabeljen krompir, bob in pusto zelje. Zdaj si je vtepel v glavo, da bi prodali še tega prašiča, ki sem ga s tako skrbjo za dom zredila. Martra božja, pa tako težko človek dela in se poleti na mrtve muči na teh razvlekah, da bi kmalu dušo spustil iz sebe! Potem pa naj še vse nezabeljeno jé.

Popravila je zopet polena v peči, ker so se cmarila v ognju, pokala, se cedila in kadila, da je bila kuhinja polna zadušljivega dima in da je v njej rezko vonjalo po smódu.

Oj, koliko solzá in gorja ji je že prizadejal ta človek s svojo stiskavostjo in s svojim večnim vohanjem po predalih, omarah in skrinjah! Kolikokrat se je že pokesala, da se je možila na Strmico in vzela starega moža.

O, koliko je ona že prejokala zavoljo take moževe narave! Kadar pride na Strmico njena mati, da ob košnji ali žetvi popazi na hišo, se ji vselej bridko potoži: »Oh, mati, kaj ste le mislili, ko ste me dali takemu staremu možu za ženo? Tako je mečkav in onegav, da ni v noben kraj nič z njim. Trd in neroden je kakor lipov bog. Nič ne zna prigospodariti, nobenega živinčeta ne zna s pridom premakniti v hlevu in nič mu ne gre izpod rok. Kar naprej kje mrči in sanja. Jaz in otroci pa nimamo kaj jesti in obleči. Nobene pravdanske cape si še nisem kupila, kar sem prišla v ta nesrečni kraj. Če ne bi naskrivaj česa prodala – funta masla, ducata jajc ali para jarčk, ne bi nikoli videla božjega in vse bi morali jesti neslano. Prej bi meni duša iz grla ušla kakor njemu belič iz mošnjčka. Desetkrat ga odpre pa spet zadrgne,

desetkrat obrne vsak borič v njem, preden mi dá kakšen groš za sol ali za kaj drugega. Vsake reči se mu zdi škoda. Vse bi zgrabil podse kakor koklja piščance in ničesar ne bi dal od sebe.«

Mati jo tolaži, kakor ve in zna, čeprav tudi sama vidi, kako težko živi hči na Strmici.

»Potrpi, Marjeta!« ji prigovarja. »Res pravijo, da **ne kupuj mačka v vreči, moža pa ne pri sveči**, ali kaj hočemo me reve. Saj sem na vse strani poizvedovala, preden sem te dala za ženo. Hvalili so mi ga, še bolj pa grunt. Dote pa nisi imela, da bi bila lahko prebiralala, in lahko bi bila še obsedela, da nisi vzela nje-ga. Je že tako, da je ženska zmerom mučenica v zakonu, pa naj se še tako dobro moži. Vsak moški ima kakšne slabosti. Glej, moj mož in tvoj rajnki oče je rad pil. Krošnjarij je s suho robo po svetu in se malokdaj prikazal domov. Kadar pa se je, kar spomni se, kako je bilo takrat. Še zarenčal ni, pa je že padlo po meni ali pa po vas otrocih. Velik je bil kakor gora in močan kakor bik, jaz pa reva, pa slabotna. Ko je zamahnil s svojo medvedjo šapo, sem se samo malo zgrbila in priporočila dušo Bogu. Z denarjem ni bil preradodaren, z brcami in udarci pa od sile. Strašno veliko sem pretrpela z njim. Saj je greh povedati, ali vendar – veš, kar duša se mi je oddahnila, ko sem nekega dne dobila sporočilo, da se je bil nekoč preveč napil in potem utonil nekje tam na Koroškem. Bog mi odpusti ta greh – vesela sem bila, da sem ostala sama. Tako sem lahko vsaj še kočo in nekaj zemlje rešila, da sem vam mogla napraviti nekaj bale in dati vsaki ščepec dote. Štiri ste bile, pa sem vas le vse pod streho spravila in vas še kar nekako dobro pomožila. In če ti je kdaj težko, pomisli na to, da tvoje sestre tudi niso bog zna kako srečne v zakonu, čeprav so dobile mlade može. S takimi je včasih še huje, ker jim niso dovolj samo zakonske žene. Tvoj je vsaj pameten, dober in skrben. Če je malo star in neroden, to še ni najhujše gorje. Saj sta oba delavna in varčna, se bosta že kako pretaknila skozi življenje.«

»Vi lahko tako govorite mati, ko imate življenje že za sabo!« ji odgovarja ona. »Jaz pa vam povem, da **starca ne bi več marala za moža, pa če bi bil iz suhega zlata**. Nobenemu dekletu ne bi privoščila take pokore. O, hudo je, mati, s takim možem, hudo!«

»Molči, hčerka, in potrpi zavoljo trpljenja našega Zveličarja,« ji govori mati krotko. »Sama sem bila že na tem in še na hujšem, pa torej vem, kako je to. Kadar ti je preveč hudo, se skrivaj izjoči, možu pa ničesar ne očitaj, da v hiši ne bo razprtij. **Krotka ovca se skozi vsako trnje pretakne, rogat kozel pa še trhlega plota ne premakne.**«

In Lesarica je ubogala mater. Tožila je samo Bogu in njej, drugače pa je voljno nosila svoj križ. Le malokdaj se je prime-rilo, da je možu rekla trdo besedo. Bila je mehkega srca, zato si je lajšala dušo s tem, da se je kdaj pred njim samo razjokala. Včasih je naneslo, da mu je očitala stiskavost, drugače pa mu je bila dobra in skrbna žena. Seveda – ljubiti ga ni mogla. Pa kaj je ljubezen na kmetih? Pisana rajska ptica, ki se govori in poje o njej samo v starih, lepih pesmih. Vidi ali sliši pa jo neki na vsakih tisoč let le tisti, ki utrga v kresni noči perunov cvet, kakor baja to stara pripovedka.

Na svečnico je dejala možu:

»Vreme se je naredilo in jutri gresta z Medardom lahko v gozd po drva.«

»Jutri?« se je zavzel mož. »Jutri je vendar sveti Blaž! Na ta dan je vsako živinče gódoovo. Zato jutri že ne bom zaprezal volov. Saj je menda še kakšno poleno v drvarnici, da boš jutri lahko še skuhala.«

»O, še za več dni jih je, samo bojim se, da se vreme ne bi spet sprevrglo in začelo mesti.«

»Nič se ne boj! To vreme bo sedaj dolgo držalo,« je Lesar vedečno zatrdil. »Večerne zarje so take, kakor da bi bilo nebo zaslonjeno z razbeljeno pokrovko, in če zalučaš kepo v zrak, zapoje tako jasno, kakor da bi z jeklom po napeti žici kresnil.«

In je res obveljala njegova – zastran dela in zastran vreme-
na – kakor vedno.

Takoj tisti dan po svetem Blažu pa je iz kolnice že na vse
zgodaj zvelkel sani, ki so bile narejene nalašč za vleko drv
pozimi iz gozda. Medard je zapregel vola, mati pa jima je v
culici dala krompirja s seboj, da si ga v hosti spečeta za južino.

V Boncarju sta pod gozdom izpregla vola, ju privezala h
gabru in jima vrgla sena na tla. Sama pa sta vzela vejnik in
sekire ter odšla v strmino, kjer so rasle velike, debele bukve,
ena lepša od druge. Pod vrhom je ležalo v snegu nekaj čokatih
dreves, ki jih je bil podrl Lesar še lansko zimo.

»Tako!« je rekel Lesar in se ustavil v zavetni kotlini »Ti
naberi najprej suhljadi in zakuri ogenj med skalami v tem tal-
nem zaklonu. Jaz pa pripravim medtem rklje, da jih po drči
spustiva v glib¹⁵².«

Vzel je Medardu še vejnik in odšel. Počasi je lezel po
trdem snegu med drevesi, se opiral na sekiro in se oziral po
gozdu. Spotoma je namreč izbiral bukve, ki jih bo podrl priho-
dnjo jesen. Odbiral je samo take, ki niso bile lepe rasti ali ki so
dušile mlado bukovje okoli sebe. Pa mu je bilo vendar vsake
žal, kakor da mu rastejo na srcu. Saj je bukev tudi živa kakor
človek in se veseli življenja, pomladi, poletij in jeseni kakor
vsaka stvar na svetu. Ustavil se je ob tej, ustavil ob oni, si vsa-
ko skrbno ogledal in se dolgo obotavljal, preden je katero s
sekiro zaznamoval in jo s tem obsodil na smrt.

Tu ali tam je naletel na deblo, kjer so bila vrezana v lubje
razna znamenja. Vrezi so bili že močno zarasli kakor stare, že
zdavnaj prebolele in zaceljene rane. Lesar si jih je od blizu
ogledoval, jih otipaval in božal s prsti ter se skušal ob vsakem
znamenju domisliti, kdaj ga je bil vrezal v deblo.

¹⁵² glib – v glib spuščati, po bregu spuščati hlode v nižino (navadno po
drči)

– Aha, tole kolo sem bil izdolbel, ko sem bil še deček in sem pasel goveda tamle zraven v steljniku, se je spomnil ob nekem drevesu in po licu se mu je razlil blažen smehljaj.

Ob bukvi kar naenkrat ni bilo več postaranega moža, opirajočega se na sekiro in ozirajočega se s kalnimi očmi po gozdu. Bosonog fantiček stoji zdaj tam ob drevesu. Oblečen je v kratke hodnične hlače in v srajco iz domačega platna. Oboje mu je bila nerodno sešila mati še lansko zimo. Od tedaj je zdaj že drugič prišla pomlad in torej ni čudno, če so fantu hlače premajhne, razplezane in potrgane. Kajti fantiček raste kakor konoplja in živ je kakor vrtavka. Na vsako drevo spleza in vse globače pretakne. Živahne oči mu švigajo okrog po svetu kakor mlade veverice. In zdaj je od večnega plezanja ves zasopel obstal pri mladi bukvi in reže s pipcem čudno znamenje v nje-no deblo. Nekakšen krog z rogljiči in z zalusti na obodu, podoben soncu. Da, prav sonce hoče upodobiti na deblo. To mu je prišlo na misel zato, ker je zdaj maj, tisti dan po binkoštih, ko začno živino pasti po gmajnah, kar je lepo pomladansko jutro in ker sije skozi debela sonce kakor veliko kolo s sršečimi zlatimi pramenci in ker se je spomnil, da je bil postavil tako kolo tudi oče doma nad hišni zatrep. Sprva se mu ne zde vrezi nič pravšni, potem pa si pokliče v spomin tista sonca, ki jih je videl vžgana v strešne korce, v dna starih lesenih skled in v vedra, ter jih skuša po spominu vrezati v deblo.

Fantiček počasi in vztrajno dolbe z okorno roko in včasih mu pipec spodleti, da v lubju ostane za rezilom tanka risa. Včasih preneha z delom, ker ga zmoti ptič, ki se je spreletel v vejah nad njim. V gozdu prijetno diši po mladem zelenju, po sparivanju gozdne črnice in po šmarnicah, ki se razcvetajo na robu gozda. Nekje tam vrh gozda kuka v zelenem bukovju kukavica, kakor da se mu od daleč roga poredni gozdni čatež: kuku – kuku – kuku!

Nenadoma glasovi utihnejo in se oglasijo nekje bleže: kuku – kuku – kuku! Tedaj ugleda fantek veliko, plaho ptico. Ziblje

se na veji sosedne bukve, se mu priklanja in kliče: kuku – kuku – kuku!

Fantiček osuplo strmi v ptico in si jo zavzeto ogleduje. To je torej kukavica? Še nikoli je ni videl tako blizu. Ša malo ni taka, kakor si jo je zamišljal. Menil je, da mora biti kukavica lepa, pisana ptica, ker kuka ljudem srečo ter jim šteje leta in denar, pa ima le zamolklo pepelasto perje. Razočarano napne šobo. Obide ga, da bi jo oponašal in se ponorčeval iz nje. Zato se razkorači in zakuka v bukev:

»Kuku – kuku – kuku!«

Kukavica umolkne kakor bi odrezal in še tisti trenutek plašno sfrfota z veje in izgine v zelenju.

»Kuku – kuku – kuku!« fantek porogljivo zakuka še nekajkrat za njo.

Tedaj se oglasi s steljnikov:

»Kuku – kuku – kuku!«

Fantiček prisluhne. Ne – to ni kukavica! Ho, ho, njega nihče ne bo preslepil!

»Kuku – kuku – kuku!« fant znova zakuka v gozd.

»Kuku – kuku – kuku!« mu spet odgovori s steljnikov.

Fantičku se zablešče oči in mlada, otroška usta se mu kar sama zaokrožijo v nasmeh.

Hej, saj to je vendar Ponikvarjeva Tonca! Pripasla je živino v vrh steljnikov in mu zdaj od tam kuka.

Brž zapre pipec in na vso sapo steče iz gozda v gmajne.

Z bukve je zdrsnila kepa snega in se razpršila med vejami. Ledeni prš se je usul Lesarju prav na obraz. Zamišljeni mož se je pod njim koj ovedel. Pomlad s soncem, zelenjem, kukavico in vonjem šmarnic je mahoma ugasnila. Nad svetom se je zopet zgrnila trda zima. Ob bukvi spet stoji postaran mož, se naslanja na sekiro in se ozira po gozdu. Iz kalnih oči mu silijo na trepalnice solze in v duši mu je čudno mehko, da bi se v sladki ginjenosti kar razjokal.

Šel je dalje in naletel na drugo bukev, kjer je bilo vrezano v deblo dvoje velikih src z gorečimi plameni.

»No, to – to sva rezala s Tonco skupaj, ko sva bila še fant in dekle,« je ginjeno šepetal. »Jagode sva nabirala tamle na slemenu. Takrat je bila tam še poseka, zdaj pa rastejo tam že visoke smreke.«

Tako je hodil med bukvami, se spominjal mladosti in svoje ljubezni do Tonce ter pri tem pozabil, da je treba pripraviti rklje za drčo¹⁵³. Potem pa se je le lotil dela in medtem, ko se mu je staro telo s težavo upogibalo nad čoki, se mu je duša še zmerom mudila v davnih mladostnih časih.

Ko je opoldne sédel na skalo ob ognju in začel premetavati v dlaneh vroči krompir, ki ga je bil potegnil Medard iz žerjavice, mu je oko pozorno obviselo na sinu.

– Da, prav takle pokavec sem moral biti takrat, je pomislil pri sebi. Dobrih petdeset let se je že obrnilo od takrat, ko sem bil, kakor je zdaj Medard, in ko sem dolbel kolesca v bukve. Morda mi bo dano dočakati še petnajst, največ dvajset let, pa bo zame na tem svetu vsega konec. Mene že zdavnaj ne bo nikjer več, oni dve bukvi s soncem in srci pa bosta še zmerom stali, če ju Medard ne bo posekal, ko bo za menoj odbiral drevesa za posek. Nekje tu pa raste že druga, mlajša bukev, kamor bo morda tudi Medard kdaj zarezal dvoje src. Zdaj fantek seveda še ne ve, kaj pomeni takole znamenje, zarisano v drevesno deblo, čez nekaj let pa bo to že prav dobro vedel.

Obšlo ga je, da bi rekel sinu, naj – ko bo velik – ne poseka onih dveh bukev, ampak naj ju pusti rasti, dokler jima bo dano. Pa sedaj ga fantek še ne bi razumel in morda bi ga začel spraševati, zakaj naj stojita prav oni dve bukvi s soncem in srci. Kaj naj bi mu odgovoril, ko fantek še ne razume tega? Reče pa mu to pozneje kdaj, ko bo fant večji in ko se bo že ubistрил. In ko

¹⁵³ drča – v zemljo izdolben žleb, po katerem spuščajo rklje, hlode v glib.

bo некоč tudi Medard že star mož, poreče morda kdaj svojemu sinu, ko bo z njim napravljajl drva tu v gozdu: »Tehle bukev s temi znamenji ne posekaj, ampak ju pusti, da rasteta meni v spomin, ko me ne bo več. Ta znamenja sem rezal v debla, ko sem bil mlad in srečen. In tamle sta še dve bukvi – na eni je vdolbeno sonce, na drugi dvoje src. Tudi teh ne posekaj, čeprav sta že zelo stari. Tisto kolo in tista srca so bili vrezali moj rajniki oče – blag jim spomin!« In tako bo ostal tu živ spomin nanj, na njegovo lepo mladost, na ljubezen in Tonco, ko bodo njegove kosti bogve kolikokrat že prekopane. –

»Oče, ali se mora na gruntu vsak gospodar oženiti?« ga je zdramil Medard iz spominov na mlade dni.

Lesar se je pribral in ga osuplo pogledal.

»Mora se ravno ne,« mu je neodločno odgovoril.

»Ali navadno se vsak gospodar oženi, ker je hiši treba gospodinjo.«

»Ali se bom tudi jaz oženil, ko bom gospodar?«

»Seveda! Zakaj pa se ravno ti ne bi?«

Medard je zamišljeno solil krompir in nekaj časa molčal.

»In kje bom dobil ženo?« je spraševal potem naprej.

»Tega ne vem. Ti jo bom že jaz kje poiskal, če bom takrat še živ. Če pa mene ne bo več, ti jo bodo pa mati.«

»Ali si je sam ne bi smel poiskati?«

Lesar je dvignil glavo in ga pozorno pogledal. Ali ima morda tudi ta že svojo Tonco? Ej, vse je mogoče! Na svetu se vse obnavlja in življenje teče zmerom enako iz roda v rod.

»Navada sicer ni taka, da bi si fant sam iskal nevesto,« mu je preišljeno odgovarjal, da bi mu vse prav in tako povedal, kakor mora oče povedati sinu. »Navadno napravijo to starši in pošljejo na njen dom snubača. Ali če boš imel že ravno katero rad in če bo tista pravšna za naš grunt, jo boš seveda lahko vzel za ženo.«

Medardu se je nekaj nejasnega presukalo v glavi. Če bo imel katero rad? Ali sme imeti fant dekile rad? Spominja se, da

so ljudje kdaj za kakšnega fanta in dekleta govorili, da se imata rada. Ali kadar so govorili in šepetali o tem, se je njemu zmerom zdelo, da ju s tem obsojajo, kakor da sta zagrešila nekaj hudega, grdega. Saj so bili Jerinovi z Runarskega še lani spodili deklo iz službe in Oražmov Lukec je pravil, da so jo bili spodili zato, ker sta se imela z Jerinovim Tomažem rada. Torej mora biti to res nekaj slabega.

»Kakšna pa mora biti, da bo pravšna za naš grunt?« je Medard vprašal dalje.

»No – predvsem mora biti pridna, poštena in zdrava. Biti mora iz dobre hiše in nekaj dote mora imeti,« mu je razložil Lesar.

»Ali mora biti žena mlajša ali starejša od moža?«

»To pa kakor že je. Prevelik razloček v starosti ni dober. Mlajša je lahko, dosti starejša od moža pa ne sme biti.«

»Na primer – šest let starejša, ali je to lahko?« je Medard jecljavo poizvedoval.

»Šest let? No – če je že ravno sila, potem lahko. Dobro pa to ni, prej slabo.«

»Kakšna sila?« se je čudil Medard.

»Hm – kako bi ti to povedal? Recimo, da mladi prevzame na gruntu dolgove ali da mora izplačati bratom in sestram veliko dote, pa ne morejo dobiti mlade neveste, ki bi prinesla k hiši toliko dote, da bi iz nje vse to lahko izplačali, potem jim ne kaže drugega, kakor da zasnebijo kje kakšno starejšo, ki je obsedela, a ima denar. Ali kjer pride tako, tam je po navadi zmerom slabo.«

»Obsedela, pravite? Kako obsedela?«

»Tako – da se še ni omožila.«

»In zakaj je obsedela, če ima veliko doto?«

»Pride to in ono – se že kdaj kaj takega primeri.«

»Ali bo pri nas kaj dolga, ko prevzamem domačijo?«

»Kakor vse kaže, ne bo brez njega.«

»Potem bom moral vzeti tako, ki bo starejša od mene?« je nekako olajšano vprašal Medard.

»To je še vse v božjih rokah. Sedaj še nič ne vemo, kako še bo,« je odgovoril Lesar že malce nevoljno.

Medard bi bil hotel vedeti še toliko stvari, pa se mu je zdelo, da oče na taka vprašanja ne odgovarja rad. Bal se je tudi, da oče ne bi morda kaj zasumil, čemu vprašuje to. Zato je umolknil in začel v mislih premlevati, kar mu je povedal oče.

Šele ko sta se vračala z bukovimi hlodi proti domu, je zopet začel:

»Oče, kaj pa če umrjem?«

Lesar ga je zabodeno pogledal.

»Bog s teboj, fant! Kaj pa ti je danes, da tako govoriš?« se je zavzel. »Zakaj bi umrl? Saj nisi vendar nič bolan.«

»Bolan sem, oče, bolan,« je blesknil Medard. »Pa še kako bolan! Tu notri me nekaj tako žge in boli, da tega ne morem povedati.«

Položil si je roko na prsi in zaupno pogledal očetu v oči.

Lesar je čiknil v sneg, namršil obrvi in pogledal fanta, kakor da ga ni dobro slišal in razumel. »Kaj praviš? Kje te boli?«

»Tu – tu notri,« je odgovoril Medard in rahlo trkal z roko po srcu. »Zdi se mi, da imam prav tako bolezen, kakor jo je imel rajnki Ambrož.«

»Kakor Ambrož?« je hlastnil Lesar. »Koliko časa pa že čutiš to?«

»Po novem letu enkrat me je zbolelo.«

»Ne štramaj! Nemara je le malo prehlada in te samo nekoliko zbada, ti pa že misliš, da boš umrl. Nič se ne boj! Bo že minilo, ko pride pomlad.«

Ošvrknil je vola, ne morda zato, ker nista dobro vlekla, ampak kar tako – kakor da hoče odgnati neprijetnega obada. Takole fanté si izmišlja vsega vranča in kvasi, kar se mu z jezika pcedi. Ali – nekam čuden je pa res zadnje čase. Da bi ga

bolelo kakor Ambroža? Saj ni rajnke Mice sin, da bi bil prinesel bolezen že z rojstvom, z materino krvjo na svet. Marjeta pa je zdrava kakor riba. To že ne bo nič!

Zagledal se je v vola, ki sta počasi, umerjeno stopala pred njim in enakomerno pozibavala sklonjeni glavi sem in tja. »Sivec se brsa z zadnjimi nogami,« se je Lesar silil, da bi mislil na druge reči. »In Dimec se bo kmalu zbosil.« – Lepa vola sta, močna, spočita, lepo rejena in zalita, prava bloška čelaka. Spomladi bosta orala, da bo veselje. Čez poletje se bosta v delu zopet pretegnila, da bosta tja k svetemu Jerneju mršava kakor dva zgonjena mačka. Takrat se jima viher ne bo več napenjal pod vratom kakor sedaj. Ali do svete Kordule ju on zopet pore-di, potem pa ju bo gnal na semenj. To se pravi – no, to se bo še videlo. Če se vrže košnja po zimi in če bo dosti sena, ju morda tudi še prihodnjo jesen ne proda. Takih volov človek ne dobi zlepa. Celega grunta sta vredna. –

»Ali Ambrož je fanta pestoval, ko je bil še majhen,« se mu je vsiljivo zapičilo v glavo. »Kaj, če bi se bil fant takrat nalezel boleznimi od njega? Otroci, pravijo, so podvrženi temu.«

Zopet je švrknil po voleh, to pot že zares, in ju začel glasno poganjati, čeprav ni bilo za to nobene potrebe.

»Hej, Sivec! No, Dimec! Hejsa!«

IX

Petrač je bil zmerom slabši in v hiši so bili zavoljo njega že hudo v skrbeh. Res je vsako zimo večkrat obležal v postelji, a se je po navadi vselej hitro izlizal, da so bili družina pa tudi vaščani tega že kar navajeni. Zato njegovega bolehanja niso več resno jemali. »Ta bo toliko časa krehal in bolehal, da nas bo nazadnje vse posekal in da bodo nas vse pred njim pod Lisec odnesli,« so navadno dejali, kadar so zvedeli, da je Petrač zopet obležal.

Ali tokrat ga je bilo stisnilo huje kakor po navadi. Tri tedne je že ležal, a se mu kar ni hotelo obrniti na bolje.

»Ta naduha ga bo še zadušila!« je Petračka v kuhinji tožila Juriju.

»To ni samo naduha,« je odvrnil ta. »To so si bili navlekli ono noč, ko so reševali čebele. Te njihove muhe jih spravijo še v grob.«

Nazadnje je začelo že Petrača samega skrbeti.

»Pa menda ne, da bi moral res že umreti?« je s tesnobo v srcu pomislil sam pri sebi.

Z drhtečo roko je segel pod zglavnik po veliko pisano ruto in si začel z njo otirati znoj, ki mu je zalival čelo in lica.

»Moj Bog, če je to tvoja sveta volja, kako bi se mogel jaz, ubogi črv, upirati!« je vdano vzdihnil. »Ali – če smem – če je mogoče, te prosim, da počakaš še malo. Samo toliko, da – da uredim še ono reč – «

Ah, da! Zmerom misliš, da si že zdavnaj pripravljen na smrt in da bi lahko vsak čas pograbil palico ter z lahkim srcem odšel s tega sveta, kakor da ti je poromati na božjo pot. Ko pa se ti zazdi, da smrt nekje blizu tebe kleplje koso, se stoprav zaveš, koliko reči je še, ki jih moraš še urediti na tem svetu, preden boš res z mirno dušo mogel oditi na drugi svet.

»Ne, ne smem še umreti!« je na glas vzkliknil.

Ne še, dokler ne uredi one sitne reči, ki se mu kakor nadležen pes obeša na pete iz časov neumne mladosti, ko je bil padel hudobcu v kremplje. Kajti če odide s tega sveta, ne da bi poprej popravil krivico, ki jo je bil nekomu storil v tistih neumnih letih, bi se mu to na onem svetu pred večnim Sodnikom slabo pisalo. Zato mora poprej še Jurija oženiti z Zakrajškovo Ančko. Dekle je sicer res že dokaj odrsana in preležana roba, zato pa bo imela veliko doto. In to je tisto, kar potrebuje on, Petrač, da uredi tisto nerodno reč. Seveda ni ravno prijetno, da mora sinu obešati na vrat tako, ki ji mora njen oče zapravljeno devištvo in obletelo deklišтво krpati s stotaki, ali kaj se hoče, če ni drugega izhoda. Pa naj si Jurij, preden se oženi, kje po strani utrga tisto, česar žena ne bo več imela. Kmečkemu človeku, ki se mora ženiti zavoljo dote, je vseeno, s kakšno gre na slamo. Saj ponoči in v temi ni ne za oči ne za občutek kdove kako važno, ali ležiš na plevnici z mlado ali s staro, z lepo ali grdo, z devico ali odrsanko. Podnevi – no, podnevi pa kmet ne utegne gledati ženo. Če pa se že kdaj v naglici, mimogrede in nekako tako ozreš vanjo, kakor pogledaš v nebo, da vidiš, kakšno vreme bo, ti ni mnogo do tega, kakšna je za oko.

Da, leto ali dve mora še držati grunt v svojih rokah. Ne more izročiti sinu domačije, dokler ni urejena ona reč. Dota, ki jo prinese Zakrajškova, pride njemu, Petraču, v roke, dokler bo še on gospodar na gruntu. In samo če se zgodi to, bo on lahko uredil ono sitno reč tako, da bo potem lahko mirne duše dočkal smrti.

»Ne, ne! Ne smem še umreti!« je zopet zaječal. Ha, ali je Petrač ali ni.« Kdaj je že slišal kdo, da bi bil kdo od Petračevih umrl za nahodom? Kaj pa je takle prehlad, da bi se človek zavoljo njega toliko mehkužil in veljal po plevnici?

Odločno je vrgel odejo s sebe, se dvignil in se pognal s postelje. Vtaknil je noge v cokle, stoječe ob postelji, in se nameril proti peči, da bi se tam oblekel, si vrgel kožuh čez rame in odšel potem v hlev opravljat živino.

Ali še preden je prišel do peči, se mu je zameglilo pred očmi in v životu je začutil naenkrat tako onemoglost, ohlapnost in praznino, kakor da je brez kosti. Potem ga je zagrnil čuden mrak, da so mu na mah ugasnile vse misli v glavi. Opotekel se je in se kakor uplahnjena vreča zrušil na tla.

Ko je Petračka zaslišala v kuhinji, kako je v hiši nekaj zamolklo, težko zaroštalo, je vrgla burkle v kot in planila v izbo. Ko pa je tam zagledala starega na tleh, se je tako prestrašila, da je kar otrdela. Hotela ga je dvigniti in zavleči nazaj na posteljo, a je bil tako težak, da se je zaman mučila z njim. Šele ko sta ne njeno klicanje prihitela v izbo še Jurij in Jera, so ga dvignili in spravili v posteljo. Tam si je Petrač takoj zopet opomogel.

»Prinesi mi škornje!« je ukazal ženi in se hotel zopet dvigniti.

»Se ti blede, kali?« ga je zavrnila Petračka, ga potisnila nazaj v blazine in skrbno odela. »Čemu ti bodo škornji?«

»Obul se bom – v hlev pojdem!« je odgovoril in začel potiskati odejo s sebe.

»Pa si res znorel!«

»Nisem znorel, ne!« je trmil, ali glas mu je bil zdaj slab in drhteč. »Vstal bom!«

Skušal se je zopet dvigniti, a so ga zapustile vse moči, da je onemoglo padel v blazine.

»Po zdravnika bom poslala,« je dejala Petračka.

»Saj si vsak dan slabši.«

»O, kaj še!« se je razburil. »Kaj pa bom z zdravnikom?«

»Kakšna zdravila, kakšne rože ali maže ti bo zapisal.«

»Ne bodi no šemasta! Kako naj zdravnik pozna rože in trave bolje od nas, ko vedno živi v mestu ali trgu, kjer ljudje še boba od česna ne ločijo?«

»Saj je bil vendar v šolah in se tam učil, kako je treba ljudi zdraviti!« ga je zavrnil Jurij.

»Vraga se je učil zdraviti! V šolah se uče zdravniki, advokati in sodniki samo tega, ko se dá kmetu s pridom kožo z glave potegniti.«

»Vsi vendar niso taki, da bi kmeta samo drli. Saj so zdravniki tudi ljudje in vsi menda niso brez srca.«

»Gosposki človek za kmeta nikoli nima srca, to si zapomni. On gleda samo, kako kmetu pšenica raste in kako težke vole ima, da potem lahko presodi, za koliko naj ga ocigani.«

»Tudi če je to res, bi bilo vendar prav, če bi poklicali zdravnika.« mu je prigovarjala Petračka. »Če umrješ, ljudje vsaj ne bodo mogli govoriti, da si šel na oni svet zavoljo skoposti.«

»Mar mi je, kaj čeljustajo ljudje! Če mi je namenjena smrt, je ne odpode vsi zdravniki in padarji tega sveta. Kaj pa naj napravi zdravnik, če imam puščav meh? Mi bo morda življenje s silo v telo napihal, če mi to po božji volji izteka? S kočijo bi se pripeljal ter se tako lepo sprehodil in prevetрил na zraku, spotoma pa bi vornike štel ob cesti, da bi vedel, kakšen račun naj mi zasoli. In ko bi videl, kolikšen kup gnoja imamo pred hlevom, bi potem toliko časa prihajal, mi tako vneto žilo otipaval in zdravila zapisoval, da bi me nazadnje še res na drugi svet spravil. Tebi pa bi poslal potlej tak gromozanski račun, da bi takoj telica šla iz hleva.«

Petračka je poznala njegovo trmo – pa tudi sama ni nič dala na zdravnike, zato ni več silila vanj.

Petrač pa je v mislih spet začel tuhtati in plesti svoje načrte.

»Ali ne bi poslali vsaj po Fitnješko Lucijo?« je začela Petračka čez nekaj dni, ko je videla, da gre z njim na slabše.

»Kaj?« se je Petrač spet razburil. »Naj me na bolniški postelji coprnice obletavajo? Da mi bodo dušo z metlo iz telesa nagnale? Ali si ob pamet?«

»Kakšna coprnica?« je zrasla Petračka. »Lucija je sveta, pobožna žena! Mnogo ve in marsikoga je že ozdravila.«

»Da, mnogo očenašev je že zmolila, to je res, ali tudi dosti peska že ljudem v oči natrosila. S svojimi zagovori ni še nikogar ozdravila, pač pa je s svojim rožnim vencem že marsikoga preslepila. Babe jo imate za svetnico, ali **ni še svetnik, kdor neprestano očenaše brbra. Saj tudi vrana še ni brana, čep-rav se za plugom vlačí in po brazdah racá.**«

»Če nočeš, pa pojdi s svojo trmo v grob!« mu je Petračka užaljeno odbrusila.

»Če je božja volja, da umrjem, me pač odnesete pod Lisec, če pa ne, bom spomladi spet preloge oral. Zdravnikov, padarjev in mazačk pa ne maram k sebi in konec!«

»Saj ti jih ne bom več silila, ne!«

»Če mi more kdo pomagati, mi lahko samo Bog, drug nihče. Zato pošlji rajši po duhovna, da se spovem in prejmem sveto popotnico.«

»Tudi na to sem že mislila, pa ti tega nisem hotela reči, da potem morda ne bi mislil, da komaj čakam, kdaj ti zapoje navček.«

»Naj gre kdo k Fari in naj v župnišču pove, da želim gospoda župnika, ne kaplana.«

»Zakaj pa ravno gospoda župnika?« se je začudila Petračka.

»Zato, ker me je taka volja!« se je stari na kratko izmaknil.

Pozorno ga je pogledala, kakor da nekaj sumi, in dejala:

»Saj vendar veš, da so gospod župnik že stari in zato težko, da pojdejo v taki zimi na tako dolgo pot. Za taka pota imajo vendar gospoda kaplana.«

»Stori, kakor sem rekel, potem pa kakor že bo!« je rekel trdo.

»No, prav! Takoj pošljem Jero k Fari.«

»Ti pa mi pokliči Benčino, ker bi rad poprej še nekaj govoril z njim.«

Zdaj se je Petračka še bolj začudila. Odprla je usta in ga nekaj časa osuplo gledala.

»Benčino?« se je zavzela. »Zakaj pa njega?«

»Venomer samo vprašuješ: zakaj, zakaj? – namesto da bi se urno zasukala in mi storila po volji,« jo je serigasto zavrnil.

»Oh no! Zdaj te še vprašati ničesar več ne bi smela!« se je našobila. »No, že grem, že grem!«

Odpravila je Jero k Fari, sama pa je odšla k Benčinovim, čeprav ne preveč rada. Kajti zdelo se ji je čudno in sumljivo, da hoče stari prav zdaj govoriti s sosedom, ker ni bila njegova navada, klicati koga k sebi. To nekaj pomeni. Ali kaj? Testament je vendar že zdavnaj narejen, kaj drugega pa – kaj neki bi utegnilo biti?

Obšla jo je vznemirljiva slutnja. Pa menda ne, da bi hotel morda v testamentu kaj predrugačiti? So se mu morda spet kakšne neumne muhe zapičile v glavo? Pri njem človek nikoli ne ve, kaj misli in plete. Neprestano nekaj natihoma in skrivaj prežvekuje v sebi in nestanoviteno je kakor suščevo vreme.

Res jo je skrbelo in bala se je.

Ko je Benčini sporočila moževo voljo, je začela obotavljivo:

»Klemen, nekaj bi te prosila. Če bi Martin hotel v testamentu kaj predrugačiti, mu prigovarjaj, naj ne stori tega. Veš, bojim se – «

»Kaj bi se bala!« jo je miril Benčina. »Pameten človek je in sam dobro ve, kaj je prav. Morda misli zapisati grunt Juriju, ker je zdaj zapisan nate, kakor veš. V tem pa ne bi bilo nič napačnega. Jurij je že doleten in prav je, da njemu zapusti domačijo.«

Petračka si je kar oddahnila. O avša, da se tega tudi sama ni domislila!

»Oh, saj bo menda res to!« je olajšano vzkliknila. »Ali to bi tudi meni lahko povedal. Saj bi moral vendar vedeti, da ne morem imeti nič zoper to. Narobe – še prav mi je tako. Vsaj ne bo dvojnih prepisov, stroškov in potov.«

»Je že tako, da se gospodarji rajši z možmi posvetujemo, preden ženskam kaj na nos obesimo.«

»Bogu bodi potoženo!« je vzdihnila Petračka. »Me nesrečne ženske smo pri hiši pač samo za dekline in za koklje.«

»Kaj hočeš? Bog je naredil to tako.«

»Figo je Bog naredil to tako! Dedci, dedci ste si izmislili to. Dokler je ženska mlada, ste možki z njo kakor med. 'Oh, srček, oh, dušica!' se ji sladkate. 'Na rokah te bom nosil, kakor ena duša bova živela, do groba se bova rada imela.' Ko pa se postara, vam je le še neumna baba, ki lahko samo režite nanjo.«

»Ne štramaj, no!« jo je zavrnil Benčina. »Ali naj mož morda na stara leta ženo popeškuje, naj jo objema ali celo poljubuje, ko so je še samo kosti in ko so njene ustnice že brez krvi?«

Petračka mu na to ni utegnila nobene vrtni, ker je v tem planil hlapec v izbo in hlastnil pri vratih:

»Krava se bravi! Brž pridite – sila je že!«

»No, zdaj pa imaš!« je rekel Benčina. »Povej Martinu, da pridem, brž ko opravim v hlevu. Saj mu menda še ni take sile. Smrt je še za deveto goro, le nič nikarte misliti nanjo.«

Zasukal si je rokave, poiskal v omari potrebno spravo in naglo odšel v hlev.

Ker je krava težko povrgla, se je z Ahacom in Tilnom vse do poldneva mudil v hlevu. Šele ko je presodil, da pusti kravo in telička lahko hlapcu v skrb, si je umil roke in odšel v hišo. Tam je na hitrico pojužinal, potem pa odšel k Petračevim.

»No, kaj pa je s teboj? Pa ne, da bi se odpravljal v krtovo deželo?« se je pošalil, ko je stopil k bolniku.

»Kaj vem?« je odgovoril Petrač s slabotnim glasom.

»V zemljo mi sicer še ne diši, ali kdo ve, kakšna je božja volja. Vsak trenutek lahko padem na božje rešeto.«

»Beži, beži! **Bloški koren in zeljni kocen ne pozebata zlepa.**«

»V božjih rokah smo, Klemen!« je na videz vdano odvrnil Petrač. »Smrtna kosa je zmerom sklepána.«

Petračka je pograbila pri mizi stol, ga skrbno obrisala s predpasnikom in ga postavila k bolnikovi postelji.

»Na, sedi, Klemen, sedi, da nam spanja ne odneseš!« je soseda prijazno povabila.

»Ej, saj lahko tudi stojim!« se je branil Benčina po kmečki navadi, a je vendar sédel. »Zima je, pa si človek podnevi s sedenjem vso zadnjo ožuli, ponoči pa si z ležanjem oba boka oguli.«

V izbi so bili poleg Petračke tudi Jurij, Jera, Cilka in Nana. Pogovor se je sukal okoli vremena in dela v bližnji pomladi. Petrač vpričo družine ni mogel z besedo na dan, Benčina pa ga ni hotel naravnost vprašati, čemu ga je klical. Zato se je pogovor vlekel kakor zgodba o jari kači, kjer so sedeli žena in otroci: »Hentajte – drugače me po cele dneve puščate samega v izbi, zdaj pa ste se mi obesili na ustnice, da se s sosedom še pogovoriti ne morem! Kaj nimate nobenega dela zunaj?«

Petrački ni bilo prav, da tudi njo podi iz hiše. Jezna je bila, ker je čutila, da ji spet nekaj prikriva, in že so ji rasli zobje, da bi ga zavoljo tega oklala, a se je potajila, ker se ji ga zdaj ni zdelo varno dražiti. Kajti bilo je jasno, da se hoče stari posvetovati z Benčino zastran testamenta. Če bi ga razjezila, bi ji utegnil v svoji srboritosti še res katero zagosti.

»O, Bog nas varuj, kakšen si!« je zamomljala. »Saj že gremo – že gremo! Kdo pa je vedel, da imaš na srcu stvari, ki bi o njih hotel govoriti s sosedom med štirimi očmi?«

Ko sta ostala gospodarja sama v izbi, je Petrač začel:

»Veš, sosed, na drugi svet se odpravljam, pa bi hotel poprej še to in ono urediti, kakor je to dolžnost pravega gospodarja.«

»Kaj pa sanjaš?« ga je zavrnil Benčina. »Saj še nisi tako v letih in tudi bolan nisi tako, da bi moral misliti že na smrt. Kaj bi se tako v nič deval? Prava grča si še. Malo prehlada – kaj je to takemu hrustu? Samo počitka si potreben. Kar Juriju izroči, pa učakaš potlej taka leta, da boš lahko še na vnukovi svatbi zaplesal.«

»Ne rečem, da ne bi mogel živeti še kakšno leto, če bi bilo to tudi Bogu po volji. Pa vendar – dober gospodar ne čaka, da mu začne že duša iz grla lesti.«

Zazdelo se mu je, da so zunaj pred vrati zaškripale deske v pragu. Zato je umolknil in prisluhnil. Nato je nalašč glasneje nadaljeval:

»Res, leta beže, kakor da jih kdo z metlo podi. Ali izpreči še ne mislim. Če mi Bog dá zdravja, bom v hiši še prav krepko vozil. Gospodar na gruntu je kakor tesar. Tešeš, tešeš, pa s še zmerom najde kje kakšna grča, ki jo je treba obsekati, še zmerom je kje kakšen rob, ki ga moraš pričeliti.«

Nenadoma ga je posilil tak kašelj, da ga je hotelo kar zadušiti. Obraz se mu je zaripil in oči so mu skočile iz jamic. Na čelo in lica so mu stopile debele znojne kaplje. Z drhtečo roko je poiskal pod zglovljem ruto in si začel brisati pot. Nekaj časa je zadihano hropel in se dušil, potem pa je začel počasi in v presledkih sopsti. Le polagoma se mu je mirilo v prsih.

»Ej, ti že ne boš nobene grče več obtesal in nobenega roba več očelil!« je Benčina potihoma presodil. »Težko, da boš o svetem Juriju še travo tlačil.«

Petrač ga je kljubovalno ošinil izpod trepalnic, kakor da je uganil njegove misli. Nekaj časa ga je tako gledal, nato je znova povzel, toda s slabotnim in tihim glasom:

»Veš, huda zima je letos, zato me je nekoliko huje stisnilo kakor druga leta. Pa sveti Jurij me že spet postavi na noge. Ali vseeno sem te poklical, da bi se posvetoval s teboj in te prosil –

«

Tedaj je v izbo planila Petračka, kakor da je izbruhnil v hiši požar.

»Oh, moški pa res nič ne mislite!« je razburjeno zaregljala. »Vidva kramljata tu, kakor da sedita v krčmi pri poliču vina, gospod župnik pa lahko vsak čas kanejo v hišo. In jaz nisem še nič pripravila in uredila v izbi. Posteljo je treba prestlati in preobleči, mizo pregrniti, sveče in razpelo pripraviti. Tudi tebe

moram umiti in ti obleči praznjo srajco. Pa pod bi morala malo sprati in počediti, okna pomiti in –Kar nehajta! Saj se bosta lahko tudi potlej še razgovarjala. Hej – Cila! Zasuči si rokave in se urno obrni!«

»Kaj – gospod pridejo?« se je začudil Benčina. »In to mi še le zdaj poveš? Ali ste to že razglasili po vasi?«

»O jejhata! Na to sem pa čisto pozabila!« je zajavkala Petračka. »Saj ni čudno, ko pa od samih skrbi ne vem več, kje se me glava drži. – Nana, skoči no na vas in povej po vseh hišah, da pridejo gospod s sveto popotnico.«

»No, seveda – le pripravite se. Tudi jaz grem, da se preoblečem. Se bova pa potem pogovorila,« je rekel Benčina in odšel.

Kmalu je šla od hiše do hiše novica, da so Petraču dotekle ure in da ga bodo prevideli¹⁵⁴ z zadnjo popotnico. Nekateri so se čudili tej naglici, drugi pa so govorili:

»Eja, tega so že dostikrat za smrt obhajali, pa ni tak, da bi se mu preveč na oni svet mudilo. Še vse nas bo preživel s svojim raztrganim mehkom, boste že videli.«

Kmalu po južini se je pripeljal res sam župnik na Strmico. Vsa vas ga je čakala ob bridki martri pri poti konec Dolinarjevega vrta.

Pred vaškim znamenjem je župnik s cerkovnikovo in z Benčinovo pomočjo zlezel s sani ter odložil kožuh in kučmo. Nato je krenil proti vasi. Za njim so se razvrstili vaščani v procesiji in sprevod se je počasi pomikal proti Petračevi hiši. Tu je duhovnik stopil v izbo, ljudje pa so pokleknili v veži. Kmalu se je vrnil tudi cerkovnik iz izbe in pokleknil tik k vratom kakor za stražo.

Ljudje so zmolili že vse tri rožne vence, začeli so moliti že litanije vseh svetnikov, vrata pa se še zmerom niso odprla. Vaščani so se začeli pomenljivo spogledovati. Kaj ima Petrač

¹⁵⁴ prevideti bolnika – podeliti mu zakramente za umirajoče

koše grehov na duši, da se tako dolgo spoveduje, ali kaj? Ali pa imata z župnikom še kakšne druge pomenke in račune?

Naposled se je vendarle oglasil zvonček v znamenje, da je spoved končana in da bo Petrač prejel sveto popotnico. Domači in še nekaj drugih ljudi je stopilo v izbo, kjer so znova poklek-nili, drugi pa so ostali v veži.

Po obhajanju je župnik velel domačim in ljudem, ki so bili v izbi, naj odidejo, le Benčina in Lesar naj ostaneta.

Vaščani so se začeli razhajati, ali zunaj na vasi so stikali glave, skrivnostno šepetali in ugibali, čemu neki so župnik pri-držali Benčino in Lesarja v hiši ter o čem se bodo tam pogovar-jali.

»Testament bodo delali,« je povedal nekdo.

»To že ne bo!« je menil Benčinov Ahac. »Saj tega je Pet-rač že zdavnaj napravil.«

»Morda pa si je kaj premislil in ga hoče predružačiti,« je presodil nekdo drug.

»Kako predružačiti? Saj vendar vsakdo ve, kako se na gruntu dela testament. Domačijo dobi žena, ker Jurij še ni oženjen, drugega pa tudi nima kaj spreminjati. «

»Morda bo zapisal hčeram večjo doto.«

»Kje pa naj vzame? Saj ni zabogatel, odkar je delal testa-ment.«

»Obubožal pa tudi ni, da bi otrokom deleže zmanjšal.«

Govori se to in ono, ali pravega nihče ni mogel uganiti. Od Benčine in Lesarja pa tudi ne bo mogoče ničesar zvedeti. Saj se ve, da možje nikoli ne izdajo tega, kar se govori in sklene ob taki priliki.

Ali tudi ta dogodek ni dolgo razburjal vasi. Zlasti, ker se je že čez nekaj dni razvedelo, da se Petraču zdravje na bolje obra-ča. Le Petračko je še zmerom skrbelo. Neprestano je razmišlja-la in ugibala, kaj neki ima stari za bregom, da se je tako dolgo in skrivnostno razgovarjal z župnikom, Lesarjem in Benčinom. In čedalje bolj jo je peklilo, da ima stari pred njo zdaj naenkrat

spet skrivnosti kakor v nekdanjih časih. **Si je že spet izmislil kaj, kar ne gre ne v žlico ne v kopico.** Čemu bi ji sicer tako skrbno prikrival svoje misli in načrte.

Globoko zamišljena je sedela za mizo in prebirala fižol. Zdaj pa zdaj se je izza visokega kupa na mizi kradoma ozrla na posteljo, kjer je ležal stari, nepomično gledal v strop in molčal.

V hiši je vladala mučna tišina. Motilo jo je le zamolklo, enolično brnenje kolovratov, ki sta ju poganjali Jera in Cila, in enakomerno potrkovanje snovalnic¹⁵⁵. Dekleti sta molče sukali prejo med prsti in pri tem pod visokimi kodeljami naglo, nezavestno zgibali roke, da se je zdelo, kakor da tudi te gonijo jermeni in motvozi, ki so tekli po motkih¹⁵⁶ in naperkih ter uspa-vajoče zumljali. Od kodelj so se odvijale niti, skraja zavaljene in cmilaste, potem pa so bile čedalje tanjše, dokler se niso predicama čisto tanke izsukljale izpod prstov. V vetru, ki so ga delala kolesa in vretena, se je vrtinčilo pazderje¹⁵⁷ ter se v prašnih vijačah spuščalo na umazani pod.

Na drugem koncu izbe so bili razmetani po tleh obodi za rešeta in kupi nezglajenih viter¹⁵⁸. Med njimi je sameval prazen stolec. Še malo prej je na njem sedel Jurij, pa je potem kar nanagloma vstal od dela in se poniglavo zmuznil iz hiše.

»Kam neki je spet zginil?« je zaskrbelo Petračko.

Vstala je izza mize in odšla iz izbe. Pogledala je v kamro, ali tam ga ni bilo. Stopila je v hlev, odšla v kolnico, ali Jurija tudi tu ni bilo. Nazadnje se je ustopila na vežni prag, se naslonila k podboju in se globoko zamislila.

Moj bog, same skrbi ima človek! V hiši leži stari v postelji, molče bulji oči v strop in plete v mislih sam bog si ga vedi kaj,

¹⁵⁵ snoválnica – priprava na statvah za vnašanje votka med osnovne niti; čolniček

¹⁵⁶ mótek – priprava, na katero se navija preja

¹⁵⁷ pazdérje – oleseneli deli stebelc lanu, konoplje, ki se pri trenju ločijo od vlaken

¹⁵⁸ vítra – tanek trak lesa klan iz leskove, vebove palice

da je ona od teh njegovih skrivnih misli v srcu že vsa razbolela, mladi pa se kakor tat neprestano krade iz hiše, odhaja med plotove in v zavrtove ter počenja tam – kdove kaj, da ona zavoljo tega nima že nobene mirne minute več. Če se v hiši kmalu kaj ne predrugači, bo od samih skrbi še zbolela ali pa se ji bo zmešalo.

Kakor obstreljena ptica se je opotekla s praga in stopila v vežo. Ali komaj je dobro zaprla vrata za seboj, je že zaslišala zunaj v snegu pritajene stopinje. Nekdo je za trenutek obstal pred vrati, nato pa si je ob pragu začel stepati sneg s čevljev.

»Jurij!« je olajšano vzdihnila.

Tedaj so se odprla vrata in v vežo je stopil Lesarjev Medard.

»Kaj – ti si?« je Petračka razočarano vzkliknila. »Kaj pa bi rad?«

»Nič, nič, strina!« je zajeceljal fantek in nerodno mendral pred njo. »Kar tako sem prišel – malo v vas.«

»Na postávanje, kaj?« je rekla Petračka ostro in nevoljno odšla v kuhinjo.

Medard pa je kakor podlasica potuljeno smuknil v izbo.

Jera in Cilka sta zvedavo uprli oči vanj.

»Kaj pa je tebe prignalo k nam?« ga je vprašala Cilka.

»Nič – gret sem se prišel!« je zamomljal.

»Kaj doma nimate peči?«

»Imamo – kajpada jo imamo!«

V zadregi je smrknil in potegnili čampelj¹⁵⁹ pod streho. V obraz je bil posinjel od mraza in izpod čela mu je živo pobliskovalo dvoje svetlih, zvedavih oči. Nemirno je prestopical, vihal zardeli nos in vohal z njim po izbi kakor mlad ježek.

»Drva sem skladal doma v drvarnici,« je povedal. »Mraz je, polena so ledena, pa se mi je zanohtalo.«

¹⁵⁹ čampelj – smrkelj

»Delo ti je zasmrdelo, delo, pa si se zmuznil od doma!« ga je krcnila Jera. »Čakaj, zvečer bo pa palica pela!«

Medard je samo zasmrkal, stopil k peči in se tam stisnil k slepicam.

»Nikar k peči, če imaš zanohtico!« mu je zaklicala Cilka. »Počakaj, prinesem vode.«

Ustavila je kolovrat, zavrla snutek¹⁶⁰ in stekla v kuhinjo.

Medard je potegnil roke od pečnic, si jih pomencal in si zahukal v dlani. Tedaj ga je začelo za nohti ščipati, kakor da se mu v konec prstov zabadajo razbeljene igle.

»Ná – zdaj se mi je pa zares zanohtalo!« mu je na glas ušlo.

Ob steni za vrati je zahroplo in Medard je šele zdaj zapazil Petrača. Ta je ležal na postelji vznak in s široko razstrtimi očmi gledal v strop. Glava mu je bila vgreznjena v visoko skladanico zglavnikov, da je bil videti v postelji, kakor da se stiska k skladu izdolbljih skal. Usta je imel odprta in v grlu mu je zdaj zdaj zahroplo. Pri tem je vselej premaknil glavo, globoko zasopel in lovil sapo.

V izbo se je vrnila Cilka in postavila na klop ob peči škrbato skledo z vodo. Po njej so plavali še koški ledu.

»Kar hitro vtakni roke v vodo!« mu je velela. »No, ne boj se tako! Saj te ne bo ugriznila.«

Zgrabila ga je za roke in mu jih odločno potisnila v skledo. Sklonila se je čisto k njemu in mu začela drgniti prste z ledom.

Medard ji je zbegano pogledal v obraz, a je naglo umaknil pogled. Prozornega, zelenkastega bleska njenih oči nikoli ni mogel prav prenesti. Ob njem je vedno čutil plaho tesnobo. Kadar se je zazrl v te oči, mu je bilo, kakor da se je zagledal v globoko, skrivnostno krnico. V vodikastem odblesku teh oči je

¹⁶⁰ snútek – sistem vzporednih niti, ki so na statvah vzdolžno napete; osnova

bilo nekaj uročljivega, kačjega, da je ob njem vselej kar odrevenel.

V izbo je stopila Petračka. Grdo je pogledala Cilko in zagodrnjala:

»Kaj pa se motaš okoli njega kakor okoli oltarja?«

»Zanohtalo se mu je,« je povedala Cilka.

»Zato ga še ni treba crkljati!«

Cilka je pograbila skledo in jo urno odnesla ven. Medard pa je mencial ob peči, kakor da se je zapletel v trnje.

Petrač je nehal buljiti v strop. Dvignil je glavo in se začel ozirati po hiši, kakor da koga išče.

»Jurij naj gre v hlev opravljat živino!« je potem ukazal trdo.

»Jurij pa veter na polju!« je Petračka jezno zagodla. »Lovi ju, če ju moreš!«

Petrač pa kakor da je za trenutek pozabil na Jurija.

»Imaš kaj čaja?« je vprašal. »Žeja me!«

»Prėcej ga bomo skuhali!« je odgovorila Petračka.

Odškrnila je vrata in zaklicala v kuhinjo:

»Cila, lonček rmanovega čaja skuhaj za očeta! Kar v isteje pod kotlom, ki v njem kuhamo za prašiče, ga pristavi. Ščepec ajbiša in majaronovih plevi dodaj, sladkorja pa ne trati preveč, ker mi ga že močno primanjkuje.«

Zaprla je vrata in stopila k postelji.

»Za žejo je grenak še boljši,« je dejala možu. »Mu bomo pa medu dodali.«

Petrač je samo prikimal, spustil glavo nazaj v blazino in se znova zagleda v strop.

»Kje pa je Jurij?« se je zopet spomnil.

»Kaj pa naj jaz vem?« je Petračka nevoljno zagodla, sedla za mizo in zopet začela prebirati fižol.

»Pa vendar – nekje mora biti!« je Petrač osorno zarežal. »Zgubil se menda ni, saj ni šivanka.«

»O, se že kje z Lesarjevo deklo na plotove naslanja!« je Petračka razdraženo odvrnila. »Ali pa se v Bregu ob studencu z njo onegavi.«

Medard je ob teh njenih besedah kar otrpnil. »Kako, da se Jurij z Alenko –? Joj, saj res! Ona nosi vodo iz Brega, Jurij pa – «

V srcu ga je uklalo, kakor da ga je pičila kača, pod nogami pa mu je kar zagorelo. Planil je in brez pozdrava odvihral iz hiše.

V veži ga je prestregla Cilka in se ga z vso močjo oklenila. Toda Medard jo je surovo sunil od sebe in kakor brez glave zbežal.

Zunaj mu je v lica dahnil leden mraz. Ves zdvojen¹⁶¹ je obstal v snegu. Kaj zdaj? Ali še preden je utegnil kaj razmišljati, ga je nekaj pograbilo in ga z neubranljivo močjo pognalo čez zavrtove proti Bregu. Sceloma je gazil sneg in se prihuljeno plazil ob plotovih. Ker so bili ti na debelo zatrpani s snegom, se mu ni bilo treba bati, da bi ga iz vasi kdo opazil.

V prevalici nad Bregom je obstal in počenil v seč, ki je na gosto obraščala rob prevesice nad strmino. Iz seči je glasno vzprhutala jata jerebic, v nizkem loku preletela grmovje in padla v jelševo podrast, ki je nedaleč od tod obraščala vzpetino nad potjo, držečo v Boncar. V seči so se v mehkem snežnem poprhu poznale še sveže jerebičje sledi.

Omahnil je v zamet in se pogreznil v sneg. Napeto je prežal skozi injasto¹⁶² šibje in se s pridržanim dihom razgledoval po strmini pod seboj. Zapičil je oči v grmovje ob studencu, toda tam ni bilo žive duše. Le stara žlamborasta¹⁶³ lipa je zvesto stražila izvirek in se ogledovala v bistri vodici.

Medardu se je zvil oljajšujoč vzdih iz prsi. Pogled mu je naglo zdrsnil še vzdolž ozke gazi, ki se je spuščala od previsice

¹⁶¹ zdvojen (nad samim seboj) – razdvojen, obupan

¹⁶² injast – ivnat

¹⁶³ žlamborasta – ki ima duplino, duplo; duplasta

na robu Ponikvarjevega vrta in se vijugala po strmini do studenca. Tudi v gazi ni bilo nikogar. Le temni drogovi, ki so služili ljudem za oprijemanje pri hoji vkreber, so se jasno črtali v snežni belini in se v okljukih lomili ob gazi, kakor da je otrok na velik papir nakrižal rižo razlomljenih čačk.

Nad Bregom je visela gluha tišina. Samo kadar je potegnila sapa, so v slivju nad prevesom zaječale veje. Včasih je veter iz drage v Boncarju prinesel šum vode, zlivajoče se pri Mlakarjevem mlinu čez jez, in kdaj pa kdaj je bilo slišati tudi klopot mlinskih koles.

Medardu so v srcu začele plahneti skrbi in napetost v njem je popuščala. »Saj ni res – ni res!« je olajšano šepetal, kakor da se je zdramil iz mučnih sanj. Polaščala se ga je prijetna brezskrbnost in po udih se mu je razlivala trudna lenivost.

Čez nekaj časa so ga iz razmišljanja zdramili nejasni glasovi. Tedaj je v gazi pod sečjo ugledal Alenko. Previdno je po utrti stezi stopala nizdol, oprijemajoč se drogov. Pod nogami ji je ostro škripal zmrzli, skoro že oledeneli sneg.

Medard se je le počasi doumljal. Začudeno se je oziral okoli sebe in se ni mogel domisliti, kako je prišel semkaj in čemu čemi tu v zametu. Šele ko je prišla Alenka do studenca in se je tam izza lipe nenadoma izluščil Jurij, se je mahoma docela zavedel.

»Pa je le res!« je skoro kriknil in srce se mu je skrčilo. Premrzlo telo mu je začelo krčevito podrhtavati. Najrajši bi bil zakričal v Breg, strašno zakričal, in bi onadva pri studencu kar otrpnila. Toda namesto tega so mu onemela usta, da ni mogel spraviti iz njih najmanjšega glasu. Onemoglo je zrl k studencu in odpiral usta, kakor da bo bruhnil v jok.

Videl je, kako je Jurij vzel Alenki banjko in jo natočil pri studencu. Ali Alenki se ni mudilo, da bi si jo oprtala in odhitela z njo domov. Postala je in se prisrčno smejala, kakor da ji pripoveduje kdo vesele zgodbe. Jurij jo je objel okoli pasu in ji čisto od blizu gledal v obraz. Ona pa nič. Voljno je pustila, da

jo je stiskal k sebi in se z usti dotikal njenih lic. Zdelo se je celo, da ji mora biti vse to prav prijetno. Kajti naslonila mu je glavo na ramo, mu gledala v oči in se blaženo smehljala.

Tako sta stala tam pri studencu, se naslanjala drug k drugemu in se po tihem pogovarjala. Včasih sta se naglo ozrla v breg in, ko sta videla, da ni nikjer nikogar, sta se stisnila še tesneje drug k drugemu in se dotikala z ustnicami, kakor da si z njih ližeta med.

Medardu je bilo pri tem, kakor da se mu hoče razvaliti srce. Na oči so mu privrele solze in mu v mrazu ledenele na trepalnicah, da ni mogel več gledati. Naenkrat se je vse skalilo pred njim, kakor da so se od nekod privlekle megle in zagrnille ves svet v temo.

Bolno je zastokal in glava mu je omahnila v zamet. Iz oči so mu znova privrele solze, še bolj vroče kakor prej. Kapale so v sneg in tajale v njem drobne sledi. Dolgo je ležal tako tam v snegu in pridušeno hlupal.

Ko se je izjokal, je začutil, da se mu drami v duši do Jurija in Alenke nekaj hladnega, sovražnega. Da, tudi do Alenke.

Kako more dekle pustiti, da jo stiska kdo takole k sebi? Če počneta kaj takega že podnevi, kaj mora biti šele zvečer, ko je tema.

Kar stresel se je in v duši je začutil nekaj odvratnega. Alenka se mu je naenkrat zdela vsa oskrunjena. Kako je le mogel do zdaj tako lepo misliti o njej – kako? Kako je mogel toliko laziti za njo in zakaj čemi zdaj zavoljo nje tu v snegu in prezebe, da bi skoro zmrznil?

Hotel je planiti na noge, a je bil ves premrl. S težavo se je dvignil iz snega. Noge so mu bile odrevenele, da jih je komaj pregibal. Telo mu je bilo kakor mrtvoudno. Z muko se je priplazil do plotu ob Urbanovem vrtu ter se oprimši vlekel od plotnika do plotnika. Šele pred vasjo si je toliko razgibal ude, da se je mogel spustiti od ograde proti vasi.

Ta dogodek tam pri studentu je v njem sprožil plaz čudnih in nenavadnih sprememb. Prvo, kar je začutil v srcu, je bilo globoko, boleče razočaranje nad Alenko. Poprej je videl v njej angela, nadzemesko bitje, vzvišeno nad vsemi ljudmi na svetu, zdaj pa se mu je naenkrat zazdela vsa oskrunjena in umazana. Čez nekaj časa pa se je v njem začelo dramiti nekaj novega, nekaj, kar ga je preganjalo in vznemirjalo zdaj vse drugače kakor ono, kar mu je burilo misli in žgalo srce poprej. Poprej ga je gnalo k Alenki nekaj, kar ni imelo določenih želj. Bilo mu je dovolj, da je bil v njeni bližini, da jo je gledal in da se je lahko pogovarjal z njo. Več si ni želel. Zdaj pa ga žene k njej nekaj drugega. Zdaj si želi, da bi jo kakor Jurij tudi on mogel stiskati k sebi, jo objemati, se je dotikati z rokami in z ustnicami. Hkrati pa si želi tudi, da bi bilo med njima kljub temu vse lepo in čisto, kakor mu je bilo do zdaj.

Tako je bilo torej v njegovem življenju, v njegovih mislih, željah, sanjah in čustvovanjih v zadnjem času vse polno nasprotij. V njem ni bilo več nekdanje ubranosti. V duši mu je bilo vse razmetano, kakor po polju, kadar vihar pustoši po njem. Zapiral se je vase in se zapredal v težke misli.

Kadar je zašel med ljudi, se mu je pogosto dogajalo, da je preslišal besede, ki mu jih je kdo govoril, in da na vprašanja ni odgovarjal, kadar ga je kdo kaj vprašal. Bil je ves raztresen in kakor izgubljen.

Lesarja je sinovo vedenje hudo skrbelo. Že dolgo, že od onega dneva, ko sta v gozdu napravljala drva, je fanta skrivaj opazoval. Kmalu je dognal, da je z njim nekaj narobe in da se z njim nekaj dogaja. Toda kaj neki bi utegnilo biti to? Je morda res bolan? Ali pa je – Ne, ne! Zdaj še ni v tistih letih, ko se fantom začne razvnamati kri in ko se začnejo ozirati za dekleti.

Ko sta se ponoči z ženo v dolgih, nespečnih urah natihoma pogovarjala o gospodarskih načrtih in o delu, ki ju čaka v bližajoči se pomladi, ji je nenadoma potožil:

»Medard ni več pravi. Tako čuden je postal in včasih se mi zdi, da ni več prav priseben. Ne vem, ali je kaj bolan ali bo kaj drugega.«

»Kaj bo bolan?« ga je zavrnila žena. »Saj ni videti, da bi hujšal in bledel. In tudi ješč je kakor mlatič.«

Lesar ji ni hotel odkriti, kako mu je Medard onkrat v gozdu tožil, da ga boli in zbada v prsah, ker je ni hotel po nepotrebem vznemirjati. Zato je samo raztreseno vprašal:

»Kaj pa naj bi bilo potem z njim?«

»Knjige so ga spridile, knjige!« je razsodila Lesarica. »Saj kar naprej visi nad njimi in požira napete zgodbe, da je potem od tistih knjižnih izmišljotin ves bolan.«

Morda bo res to, je pomislil Lesar. Fant se je zadnje čase res ves zakopal v knjige, potem pa kje visi ali ždi ter razmišlja in tuhta stvari, ki jih še ne razume in ki niso zanj. Preveč branja ni za kmečkega človeka. Kam spravijo kmeta knjige, vidi lahko vsakdo na Ponikvarjevem Jakobu.

»Poberi mu knjige in ga bolj vprezi v delo,« mu je svetovala žena. »Pri delu ne bo utegnil razmišljati o stvareh, ki si jih izmišljajo in dajejo v knjige brezdelni mestni ljudje. Če se kmečki človek enkrat okuži s tem, ni potem za nobeno rabo več.«

Te njene besede so se zdele Lesarju modre in razsodne. Resnično – kmetu ni treba brskati po knjigah in se ukvarjati s tujo, gosposko učenostjo, ko pa ga zemlja ob vsakem koraku napaja s pravo domačo in živo modrostjo. Treba bo fanta res bolj zaposliti. V delu in zemlji je dovolj stvari, da o njih kmečki človek lahko zdravo in tréžno razmišlja.

Ali s čim naj ga zaposli zdaj v zimskem času? Saj te zimske brkljarije v hlevu in hiši niso nobeno pravo delo za človeka, ki je navajen težkih opravkov zunaj na polju. Spomladi, ko se prične poljsko delo, bo to že drugače, zdaj pa, ko ljudje v hišah samo zehajo in mrče, je težko najti tako delo, da bi bil fant z njim trdo zaposlen.

Bilo je res – zimski dnevi so se pusto vlekli kakor megle. Ljudje so samo postavali in počivali v hišah, se tiščali peči in razmišljali, kako bodo spomladi in poleti zopet kmetovali. Tiste zimske brkljarije so opravljali kar tako, da jim je čas nekako nagleje mineval in da so se ob njih nekoliko raztresli. To delo je bolj za zabavo, ker ljudje na Strmici pozimi nimajo ničesar, ob čemer bi se mogli razvedriti. Sicer je zdaj res predpust, ali na Strmici tudi ta, norčijam in veselju namenjeni čas poteka letos brez posebnih sprememb in zabav. Saj letos v vasi ni nobene svatbe, a svatba je edini dogodek, ki v predpustu sem in tja kdaj razgiblje vas in prinese vanjo malo življenja. Strmica je majhna in tako mine včasih tudi več let, ko v vasi ni nobene ženitve. Zato se ljudje v takih jalovih letih spominjajo svatb, ki so bile že pred dvema, tremi ali več leti, ter premlevajo in reševajo stvari, ki so se takrat dogodile.

Tako je torej Strmica preživela to leto predpust zelo tiho in vsakdanje ter dočakala pusta brez šumnega veselja. Kjer niso klali že za božič, so klali zdaj, da bi imeli o pustu kolone na mizi. Le pri Lesarjevih še zmerom ni nič cvililo, pa tudi prašiča še niso bili prodali. Lesar ni žugnil nobene ne o zakolu ne o prodaji, Lesarica pa je čakala in molčala. Na pustni torek pa je v hiši kljub temu prijetno dišalo. Mesa sicer ni bilo kakor drugod, zato pa je bila Lesarica kljub moževemu godrnjanju nacvrta toliko več krapov, cvrtnjakov in kuhljev.

Lesar je dopoldne stružil v izbi vitre, Andrej je rezljal pri peči igračke, Medard pa je ležal na peči in bral. Lesar je odložil vitnik, našel pipo in pri tem skrivaj tipal z očmi na peč.

»Medard, kaj pa bereš?« je vprašal potem.

Medard je bil tako zatopljen v knjigo in sam vase, da je očetovo vprašanje kar preslišal. Zato je Lesar stopil k peči, ga dregnil in ponovil:

»Kaj bereš, vprašam.«

Medard ga je raztreseno pogledal.

»Življenje svetnikov.« je po tihem izgnetel iz sebe in zar-del, ker se je očetu zlagal. Kajti v resnici je bral zaljubljeno zgodbo, ki je niti dobro razumel ni.

Lesar je krepko potegnil iz pipe in pri tem glasno tlesnil z usti. Vzel je vivček iz ust in začel:

»Veš, Medard, življenje svetnikov je lepo in koristno branje, ali dorastel si že in ne moreš kar naprej tičati v knjigah. Treba bo pustiti branje in sanjarije. Saj ne boš gospod, ampak kmet.«

»To tudi sam vem,« je Medard nevoljno odgovoril.

»Prav je, da to veš. Potem moraš začeti pač drugače, kakor si začel. Moral boš pustiti knjige in prijeti za delo. **Pravi se: kakor se človek zmlada z delom zbóga, tako mu bo vse življenje – ali veselje ali nadloga.** Pravijo tudi: **kakor se gomolj ocimi, takšno steblo bo pognal.** Če boš torej zdaj, ko si še mlad, samo sanjal in bral, se ti bodo kmečke reči usmradile, roke pa zmeščale in pobelile, da ne boš potem za nobeno rabo. Zato boš od jutri naprej opravljal živino v hlevu. Moral boš zjutraj zgodaj, še v temi vstajati, da nakrmiš in napojiš blagó. Po južini boš na podu napravljajl rezanico, popoldne spet krmil, zvečer pa napajal. Si razumel?«

»Kaj ne bi!« je zagodel Medard in napravil bridek obraz. Zaprl je knjigo in zlezal s peči. Zazrl se je skozi okno in se globoko zamislil.

Misli mu je zmotila sinička. Ptička je že nekajkrat frknila zunaj mimo okna. Na vrtu je za hišo stala na plotu tičnica. Z Andrejem sta jo bila nastavila že zjutraj, da bi ujela še nekaj kalinov. Kajti v podstrešnici sta imela vsako zimo vse polno ptic. Tu sta jih krmila in čez zimo držala na toplem, spomladi pa jih zopet izpustila.

Sinička se je že nekajkrat spustila z oreha ob hiši proti tičnici. Neodločno je frfotala nad pastjo, kakor da ima zlomljene peruti, potem pa si je premislila in naglo zletela spet nazaj na oreh.

Toda kaj bi s sinico? Teh imata z Andrejem že dovolj v podstrešnici. Rajši bi imela še nekaj kalinov. Ali ti debeloglavci še blizu nočejo. Našopirjeno sede na kravajnici, od daleč opazujejo tičnico in lačno čivkajo. Pa pravijo, da so to neumni ptiči. Še nadučitelj dé včasih Pakiževemu Cencu: »Debelo glavvo imaš in neumen si kakor kalin.« In vendar vsakega ptiča prej ujameš kakor kalina.

Sinica je znova priletela k tičnici in sedla na rob koška. Iztezala je vrat v past in se izpod črne kapice plaho ozirala okrog sebe, kakor da ne zaupa prav tej čudni košari. Ali lepo rumena koruzna zrnca, nastavljena v njej za vabo, so jo nazadnje vendarle zmamila. Smuknila je v košek, a loputa na njem se za njo ni sprožila in zaprla. Sinička je s koruznim zrnem v kljunu frknila iz koška in zletela z njim na oreh. Tu ga je stisnila med krepeljce in ga začela kljuvati.

Medard je vzcepel pri oknu.

»Šmentana reč! Je vzmetnica v tičnici zaledenela, da se ne sproži, ali kaj?« je mrmral pri sebi.

Tedaj je sinici ušlo zrno iz kljuna in padlo v sneg. Pognala se je za njim, a ker se je zrno zarilo v mehki pršič, ga ni več dobila. Zato se je zdaj že docela nepremišljeno pognala k tičnici in se brez obotavljanja spustila na vzmet. Tokrat pa se je pokrov naglo sprožil in trdo zaloputnil ob košek, da so ptiči preplašeno odleteli s plotu. Tudi kalini so se dvignili s hruške in se usuli v seč za vrtom.

Medard je planil iz izbe in stekel venkaj na vrt. Tu je snel tičnico s plotu in odhittel z njo v podstešnico. Tam je zatekel Alenko. Gradašala¹⁶⁴ je ravno predivo in vlagala povesima¹⁶⁵ v skrinjo. Ob njegovem prihodu se je zravnala in ga vprašujoče gledala. Ptice v izbi so plašno sfrfotale pod strop in se zaganjale v okna. Največ je bilo med njimi sinic. Tudi nekaj kalinov in

¹⁶⁴ gradášati – česati volno z gradašami

¹⁶⁵ pověsmo – v šop zvito očiščeno predivo za ročno predenje

celo par vrabcev je bil vmes. Dva ščinkovca sta zletela za omaro in vrana je prhnila pod posteljo. Imela je pristrižene peruti, zato ni mogla letati po sobi.

Medard je zmeden obstal ob vratih. Držal je tičnico v roki in se zastrmel v Alenko. Ujeta sinica se je v košku nemirno poganjala sem in tja, da je perje letelo iz tičnice.

»Sedajle ali pa nikoli!« se mu je utrnilo v glavi.

Postavil je tičnico na predalnik, ali ko je hotel stopiti k skrinji, mu je mahoma upadel ves pogum. Kolena so se mu ušibila, srce mu je burno utripalo in po životu sta se mu spreletavala zdaj mraz, zdaj vročina. Z drhtečo roko je odprl tičnico in sinica je plašno frknila iz nje. Misleč, da zleti v svobodo, je treščila naravnost v okno, da je v šipah zažvenketalo, kakor da je vanje priletela od kod snežena kepa. Omamljena od udarca je ptica padla na podoknik in bolno začivkala. Ko se je malo ovedela, je sfrfotala pod strop in se od ondod znova pognala v okno. To je ponavljala tako dolgo, dokler je udarci ob šipe niso omamili. Vsa upehana in onemogla je obvisela na okenskem okviru in se našopirila, da je bila videti kakor zmršena kepa. Zasoplo je odpirala kljun in zadihano pojemala, da se je našopirjeni zmrš burno nadimal¹⁶⁶ kakor napihnjen mešiček.

»Ubožica!« jo je pomilovala Alenka. »Ali se ti nič ne smili?«

»Hm – malo že,« je Medard s pritajeno mirnostjo odgovoril, čeprav je v njem vse drgetalo.

»Čemu pa loviš te ptice?«

»Da prebijejo zimo na toplem in mi pozimi delajo kratek čas. Čakaj, poleti ti prinesem mlade veverice iz gozda. Boš videla, kako srčkane so. Vsako leto jih prinesem nekaj domov. Nekatero se tako udomačijo, da se potem več ne ganejo od hiše. Čez dan se pode po vrtu, zvečer pa se kar same vračajo v izbo. Jeseni imam tu tudi ježe. To šele so kratkočasne živalce!

¹⁶⁶ nadimati – dvigati, napenjati

Podnevi žde v kotu, ponoči pa tekajo po hiši ter stikajo za ščurki in sadnimi obgrizki. Vse kote prevohajo, in ko plešejo po izbi, smešno potrkvajajo z nožicami po podu, kakor da kdo s prsti trka po mizi.«

Govoril je in govoril, samo da bi se osrčil in zamotil Alenko. Ona pa ga je poslušala le z enim ušesom. Ravnala je predivo, se sklanjala nad skrinjo in se predajala svojim mislim. On pa je stal pri vratih in gledal, kako se je ona pri delu pripogibala nad predivom. Pri sklanjanju so se ji boki napenjali in v nedrjih se ji je zdaj zdaj zganilo, kakor da ji je za srajco vztrepetalo dvoje plahih ptic. Njemu pa je pri tem vse gomazelo po telesu in ga opajalo z do zdaj še nikoli občutenim razkošjem. Tiho, počasi se ji je bližal, kakor da ga potiska k njej nevidna roka. Nenadoma je zadrhtel kakor peresce v poletni soparici. Kri mu je udarila v oči in v glavi mu je omotično šumelo. Noge so mu odpovedale, začutil je samo še, kako ga nekaj potiska k tlom, in že je ležal ob Alenkinih nogah.

»Joj – Medard, kaj pa ti je?« se je dekla prestrašila. Planila je in se pri tem zadela ob skrinjo, da je odprti pokrov padel in glasno zaloputnil.

»Ljubi bog, ves se treseš,« je Alenka zaskrbljeno vzkliknila. »Kaj je s teboj – si morda kaj bolan?«

Medard ji je samo molče prikimal in v očeh je imel solze.

Sklonila se je k njemu in ga objela čez pas, ga dvignila in posadila na skrinjo.

Ko je Medard ob sebi začutil njeno telo, je začel kar medleti. Oklenil se je je z vso močjo, se stisnil k njej, ji naslonil glavo na prsi in zaprl oči. Telo mu je stresala drhtavica in z obraza mu je kar žarelo. Še nikdar ni doživljal takega blažens-tva kakor v tem trenutku, ko se je tako tesno privijal k njej. V njem se je nekaj voljno topilo, se tajalo in ožemalo. Vonj nje-nega telesa, pomešan z vonjem prediva in starine, ki ga je izdihavala izba, so ga do pijanosti omamljali, da se je v njem vse

trgalo. Zdelo se mu je, da bo iz njega zdaj zdaj buknil požirajoč plamen.

Alenka se je zbala, da ji ne omedli v naročju.

»Medard, vročina te kuha,« je vzkliknila. »Daj, da te popeljem dol v hišo.«

»Ah, ne, Alenka!« je fantek pojemajoče šepetal. »Samo malo me še pusti tako – samo še malo.«

Pridržala ga je še nekoliko v naročju, ali ker je čedalje bolj drhtel, se je dvignila, da bi ga odvedla v hišo. On pa se ji je naglo zvil iz rok, planil iz izbe in zbežal po stopnicah.

Alenka je začudeno gledala za njim. Fant ni pravi, je pomislila. Ali je bolan ali pa je prismuknjen.

Medard je zbežal v stari konec hiše kakor zmerom, kadar je bilo kaj narobe z njim, in se tam zaril v slamo. Po životu mu je vroče plalo in v njem je vse drgetalo, kakor da napetost v njem išče odrešitve. Drhtel je v škopi kakor vročičen in po glavi so se mu podile razburkane misli.

Polagoma pa je napetost v njem le začela popuščati in tudi kri se mu je počasi umirila. Sam ni vedel, kdaj se mu je v duši vse zopet nekako zgladilo in kdaj so mu misli zablodile iz sedanjosti v dneve njegovega otroštva. In tedaj se mu je naenkrat zazdelo, da se vse stvari okrog njega nekam čudno spreminjajo, dobivajo novo, drugačno barvo, kakor so jo imele doslej, da postajajo nekako neresnične in prosojne ter da jih obliva nenavadna luč. Vse okrog njega kakor da se potaplja v neresničnost, v nekakšen nov, prividen sanjski svet.

Skozi umazane, od dežja zaprane šipe v oknih je sijalo sonce in razlivalo po izbi mavričasto svetlobo. S sten, s poda, od vsepovsod je velo nekaj zatohlega, starinskega, kakor da se iz neprevetrenega vzdušja razpuhteva nekaj davnega, življenje, ki je že zdavnaj minilo, a je vendar še zmerom pričujoče.

»Kako čudno, kako čudno!« je Medard potihoma šepetal in se zavzeto razgledoval po izbi. »Kako vse drugačne se mi danes vidijo vse stvari, ki me obdajajo! Je danes drugačen dan,

sije danes drugačno sonce z neba, razliva drugačno luč po svetu?«

In potem so se pred njim začeli vrstiti dnevi njegovega otroštva – od onega prvega, ki mu je le še megleno v zavesti in ki je v medlem spominu podoben nejasno svetlikajočemu se dnu tolmunca, pa vse do današnjega. In glej – tudi čez te dneve je razlita zdaj čisto drugačna luč kakor kdaj prej. V tej luči imajo dogodki iz njegovih otroških let zdaj drugačen pomen, drugačno težo in drugačen svit, kakor so ga imeli včeraj, predvčeranjim, lani, predlanskim.

Prvi dan, ki se ga zaveda, je bil oni, ko je bil izpod kravanjice na vrtu stekel za metuljem po travi. Takrat je nosil še krilce. Metuljček je kakor lepa lučka frfotal od rože do rože, on pa je z razprostrtimi rokami cepetal za njim. Za vse na svetu bi bil rad ujel prelepo lučko in včasih se mu je zdelo, da jo že ima, a tedaj se je metulj naglo dvignil, nagajivo zaplesal pred njim in odhitel naprej. On pa za njim, zmerom za njim. Kajti metuljček je bil od sile lep in vabljev. Živahno je frfotal in se poigral v soncu. Bil je tako živo pisan in žareč, da Medard dotlej ni videl še nič lepšega na svetu. Zdelo se mu je, da je v žarečih krilih tega metulja ves svet in še sonce povrhu. Ta frfotajoča lučka, plešoča pred njim, mu je tisti trenutek pomenila vrhunec lepote in sreče na svetu. Zato jo je na vsak način hotel imeti. Brez sape je hitel za njo, širil roke in grabil z njimi po rožah, ki se je nanje spuščal metulj, in po zraku, ki se je po njem poigral. Neumorno je tekal skozi visoko travo in racal za njim, kar so mu dale kratke noge.

Metulj je splaval z vrta v polje, on pa za njim, kar za njim, dokler ni zabredel v visoko žito in utonil v morju šumečega klasja. Tam se mu je krilce zapelo v goščavo bilk, zraven pa se je spotaknil, da je naenkrat omahnil in štrbunknil v žitu po tleh. Frfotajoča lučka mu je ugasnila pred očmi in z njo mu je ugasnilo vse – svet in vsa njegova sreča. Ostala mu je le goščava bilk, iz katere ni videl nič drugega kakor nebo nad seboj. Nik-

jer ni bilo več domače hiše, nikjer vrta, jablan in hrušk, nikjer vasi in nobenega človeka. Okrog njega je bil le tuj, nepoznan svet rumenih stebelc, ki še nikoli ni bil v njem.

Ko se je zavedel svoje osamljenosti in izgubljenosti, mu je srce stisnil silen strah. Plaho se je razgledoval okrog sebe in tedaj – o groza! V goščavi bilk zagleda pred seboj strašno pošast, zročo vanj z debelimi, izbuhlimi očmi. Ves trd obsedi pred to pošastjo in z grozo bulji vanjo, ona pa vanj.

Šele ko mu v udih popusti prva odrevenelost, začne na ves glas vpiti:

»Mati – mati!«

Sam ni vedel, kako dolgo je tako klical in vpil. Kajti pretekla je cela večnost, preden so prihiteli mati in ga našli v žitu.

»Kaj pa tako kričiš?« so ga vprašali mati.

»Pošast – pošast!« je izjecljal Medard.

»O ti norček! Saj to je samo krastača!« so ga potolažili mati, ga vzeli v naročje in odnesli iz žita.

To je bil torej dan, ko je prvič zavestno stopil v življenje in to njegovo doživetje z lučko in pošastjo je bilo prvo, ki ga doseže njegov spomin.

To je bil dan, ko se je bila njegova duša nekako prebudila iz nezavesti še neprebujenega otroka v zavestno življenje. Takrat se mu je bilo odprlo srce kako školjka, ki jo vrže val iz morskih globin na prodnato obalo, iz slepih vodnih temin v žarko sonce.

Takrat, ko sta se bila pred njim zdanila življenje in svet, mu je bilo, kakor da se je izbubil od nekod in nekakšne zakletosti, kjer ni ne vprašanja kje in kdaj ne odgovora nanj, ter stopil v svet, kjer se stvari predmetno razvrščajo nekje, kar se imenuje prostor, in kjer si dogodki slede na valovih nečesa, kar se imenuje čas.

In medtem ko je odrašal, so v njegovo zavest prihajala nova spoznanja o življenju. Iz velikega abecednika narave, pa tudi iz očetovih razlag in iz ljudskega pripovedovanja je bil

Medard v svojem desetem letu že do kraja poučen, kako je s spočetjem živali in rastlin. V veliko skrivnost pa mu je bilo zavito spočetje človeka. Kajti ne doma ne v šoli o tem nikoli niso govorili ali pa so le nekaj básnili, da otroke prinašajo angelci iz nebes ter da jih ponoči love in prestrezajo babice v vreče. Ali pa jih ponekod prinašajo štorclje, drugod zopet da jih love v vodi kakor rake, kozake in pupke, v gosposkih hišah pa da jih kupujejo kar v Ljubljani v trgovinah kakor dežnike. Vse to pa se njemu, Medardu, ni zdelo ne verjetno ne lepo. Le to mu je bilo jasno, da odrasli otrokom o tem nekaj prikrivajo.

Potem pa se je zgodilo, da ga je lepega dne v to posvetil Benčinov hlapec. Ali to, kar in kakor mu je to povedal ta, je bilo tako grdo, da si Medard doslej kaj takega še misliti ni mogel. Nekaj že tako ostudnega je bilo v tem, da mu je bilo ob razgaljenem Tilnovem pripovedovanju, kakor da ga kdo obliva z gnojnico.

Po tem grdem odkritju je v sebi začutil sovražen stud in odpor do vsega, do hlapca, do ljudi, do življenja in vsega sveta. Vse na svetu se mu je zdelo nemarno in oskrunjeno, pa tudi on sam se je zdel samemu sebi do kraja umazan in omadeževan.

Vse to ga je tako potrlo, da se je nekaj dni ves zbeگان in zdvojen zapiral v samoto in bežal od ljudi. Sameval je tu v starem koncu hiše, kje v podstrešju ali zunaj v grmovju ter razmišljal o tem, kako gnusno mu je te stvari razodel Benčinov hlapec.

Ko je tako v starem koncu hiše v škopi razmišljal o tem, mu je iz vasi udaril glasen vrišč na ušesa. Ves trd in premrzal se je izvlekel iz slame in planil ven na vas. Tu pa je bilo vse živo.

Ob luži in med vaškimi plotovi so se vrešče podile pustne šeme. Na čelu burkastega sprevoda je hodil pisano našemljen, a zal voj. Za seboj je na dolgem povodcu vodil brno. Bil je oblečen v široke rdeče hlače, na glavi pa je imel štulasto rdečo kapo s črnim cofom na vrhu. Brna je bila velikanskemu petelinu

podobna prikazen. Na zelo dolgem, tankem in golem vratu je sukala oskublo glavo, se na vse strani priklanjala in šklepetala z žličastim kljunom kakor s klopotcem. Njen zavaljeni trup je bil spleten iz vrbja in ovit z barvano slamo. Ta se je svetila kakor pravo petelinje perje. Brna se je zibala na kratkih, v škornje obutih nogah in težko krilila s perutmi, kakor da hoče zleteti. Od časa do časa je počenila, dvignila košati, iz suhih koruznih listov napravljeni rep, se dolgo napenjala in stokala, potem pa izpod repa spustila lepo rumen cvrtnjak v sneg. Pomigala je z repom in olajšano zakokodakala kakor kura, kadar znese jajce. K njej je priskakljal dolg, po človeško hodeč kozel – iz stare, oguljene kože mu je smrdelo kakor od dihurja. Zadovoljno je zameketal, pobral cvrtnjak in ga čez rame vrgel v koš, ki ga je cijazil na hrbtu.

Za kozlom je hodila v raševinaste brnje napravljena baba – pepelarica. Bila je stara in strašno umazana. Neprestano je oduhavalala smrdljivega kozla pod repom in glasno kihala. Ob boku ji je bingljala zarjavela kosa, v kotličku pa je nosila saje in pepel. Tekala je po vasi in med plotovi, planila zdaj k temu, zdaj k onemu radovednežu, mu usula pest saj v obraz ali pa ga oplazila z opepeljeno metlico po glavi.

Za maškarami so drli otroci, si ogledovali larfe, najbolj seveda brno, vreščali, posnemali šeme, se smejali in se od same razigranosti in razposajenosti valjali po snegu. Tudi odrasli so prihajali iz hiš in postajali na pragih. Radovednejši so tiščali v plotove in zvedavo stezali vratove čez latnike. Šalili so se s šemami in jih ogovarjali s posmehljivimi vzdevki, te pa tudi niso ostale nikomur nič dolžne. Tako so torej letele čez plotove in dvorišča zbadljivke, šale in domislice, da je bila vas polna smeha, vzklikov in norčij. Čeprav so ljudje v zalem voju koj spoznali Petračevega Jurija, v brni Benčinovega hlapca, v kozlu Ponikvarjevega Janeza, v pepelarici pa Petračevo Cilko, so šeme vendar od vseh strani spraševali, kaj in kdo so, od kod prihajajo in kam so namenjene. Maškare pa niso hotele ničesar

izdati. Ustopile so se na sredo vasi, tam je pepelarica zaklenkala na koso in šeme so neubrano zapele:

Prišli smo s turške drajne
na vaše puste gmajne,
po vasi okrog hodimo,
to brno s sabo vodimo,
je ne krmimo z zobjó,
je ne napajamo z meglo,
zato nam dajte za šemno,
kar v dimnici se vam suši,
na ognju v masti vam cvrči,
v kleti v sodu se medi
ali kar v mošnjčku vam plesni.

Nato se je voj vzpel na plot, se globoko priklonil na to in na ono stran in zaklical vaščanom:

»Napnite ušesa in poslušajte: za darove torej prosimo in vam srečo h godu voščimo, vi pa kar morete nam dajte!«

Ljudje so se muzali in smejali, nekdo pa je šemam zaklical:

»Bog plačaj! Tudi mi vam voščimo, da bi vas vaš šemasti patron prav pošteno brnil!«

Pepelarica je še enkrat zaklenkala na koso, brna zakikirikala, kozel pa zameketal in maškare so znova raskavo zapele, da je šlo kar skozi ušesa. V pesmi so se vsej vasi in vsem vaščanom hkrati priporočile in jim skupaj voščile:

Najprej očetu – gospodarju,
da bi zmerom bili pri denarju,
vam preljuba mati – gospodinja,
da bi platna bila polna skrinja,
vam sinovom in fantičem mladim,
da vas ženijo z dekličem pravim,
vam pa, hčere in dekličke zale,
da bi skoro pred oltarjem stale,
in nazadnje še vam, tete, strici,
da vam v hiši vse je po pravici.

Ko so se šeme vsem tako priporočile za naklonjenost – za bobo, cvrtnjake, klobase in druge pustne dobrote, so krenile najprej k Benčinovim, otročad pa za njimi.

Toda pri Benčinovih se maškare niso dolgo zadržale. Kajti Benčina in njegov brat Ahac sta bila resna človeka in tudi že v letih, torej se ni spodobilo, da bi se bila s šemami spustila v burkaste pustne šale. Maškare so se le toliko zamudile v hiši, da so povedale, da prihajajo na Bloke z daljne turške dežele in da so spile nekaj kozarčkov sadjevca, kozel pa se je med tem spravil na rešeto na mizi ter iz njega pospravil v svojo bisago dober tucat cvrtnjakov, potem pa so šeme zapustile Benčinovo hišo.

Še hitreje so opravile pri Petračevih, ker jih Petrač niti v hišo ni spustil. Kajti ni mogel prenesti misli, da se s pustnimi šemami pajdaši njegov sin. Zato pa je Petračka v veži skrivaj potisnila v kozlovo bisago kos prekajene svinjske glave, tucat jajc in nekaj klobas.

Nadvse prijazno so bile šeme sprejete pri Dolinarjevih, kjer so bile pogoščene s cvrtnjaki, s potico in svinino, Dolinar pa jih je zalival z žganico, da so odšle maškare iz hiše precej motoglave.

Tudi pri Urbanovih so bile maškare nadvse gostoljubno sprejete. Posebno skrbno je Urbanka postregla zalemu voju. Njena miza je bila bogato obložena z raznimi pustnimi dobrotami. Posebna poslastica je bila njena pustna povalnica. Bila je na debelo natrpana z ocvirki in s smetano. Potem jim je ponudila še kuhlje, nadevane s sadno mezgo.

Ko so se šeme poslavljalje, se je Urbanka nagnila k voju, se zapeljivo zazibala v bokih se s komolcem obrsnila obenj.

»Tak postaven Turek si pa tak zal voj, da bi kar sama šla s teboj, če bi me s silo hotel ugrabiti in na kakšen turški grad s seboj odpeljati,« mu je šepnila na uho.

»Pridem opolnoči pote,« ji je odgovoril voj, se ji globoko priklonil in jo za slovo med vrati krepko mahnil po zadnjici.

Pri Ponikvarjevih jih je Jakob že na dvorišču prestregel in jezno nadrl:

»Norci! Kdaj se bo svet že enkrat spametoval in pustil te šemarije? Pri priči se mi poberite iz hiše!«

Tedaj je v kozlu spoznal lastnega brata. Grdo ga je pogledal in zarežal nad njim:

»In ti si tudi še tak osel, da se na stara leta maškaraš?

Pa kako nemarno smrdiš! Fej! Ven, takoj ven!«

Šeme so se naglo umaknile, saj so vedele, da se z Jakobom ni šaliti. Vendar njegove neprijaznosti niso kar tako požrle. Ko je Jakob zaloputnil večna vrata za njimi, so stopile pod okno in zapele:

Ker ta hiša pusta ne časti,
naj očetu v mošnji kucec spi,
materi naj v skrinji vse splešni,
Sin za ženo candro naj dobi,
hči naj pamže v plotu priredi,
strice, tete pa naj žro uši.

S tem so za Ponikvarjevo hišo preklicale voščilo, ki so se bile z njim že pred obhodom po hišah priporočile gospodarjem in gospodinjam. Tudi kozel je družno meketal z njimi, čeprav je v pesmi sam sebi želel, da bi ga žrle uši.

Ko so maškare prišle k Lesarjevim, je tu naenkrat celo brna dobila dar govora.

»Kje pa ste dobili to srčkano jarčko? se je turški petelin takoj pozanimal, ko je pri peči ugledal Alenko.

»Ta se je bila pa o novem letu k nam zaletela,« je odgovorila Lesarica. »In potem smo jo kar pri nas obdržali.«

»Pa je kaj pridna in pohlevna?« je želela vedeti brna.

»O pridna in pohlevna!«

»In tudi poštena?«

»Tudi poštena!«

»Hm, ne vem, ne vem!« je brna žužnjalo mevljala pod larfo. »Po glasnikih je k nam na Turško prišel glas, da se ta

jarčka tam spodaj v Bregu pri vašem studentu kar pri belem dnevu pohujšljivo kljunčka z nekim poželjivim petelinom.«

Ko je brna tako mevljala, jo je voj na vse pretege cukal za povodec in jo nazadnje že kar s palico drezal pod trebuh. Ali brna se ni dala ukrotiti. Razprostrla je peruti in po petelinje začela brusiti z njimi okrog Alenke. Ta pa je bila od tega, kar je povedala brna, tako zmedena, da ni vedela, kam naj se dene. V lica je rdela kakor rak v kropu in oči so ji preplašeno begala po izbi. Potem pa je kar planila in zbežala iz hiše in v svojo kamro.

»Ne zamerite tej nesnagi,« se je voj opravičeval Lesarjevim. »Prejle je ta mrha črve po gnoju lovila, pa ima zdaj tako umazan in nespodoben kljun.«

Maškare so se od Lesarjevih naglo poslovile, jer je Jurij od jeze kar škrtal in toliko da ni palce zavihtel na hlapcem in ga pošteno premlatil.

»Le počakaj!« je zasikal kakor gad. »Ob prvi priliki ti zmaličim umazani gobec, da boš potem na njem vse življenje larfo nosil.«

Tilen pa je vrgel maškaro s sebe in se Juriju škodoželjno zarežal v obraz.

»Sem ti nekoliko podkuri, kaj?« se mu je porogal.

»O pa ti bom še! In to še vse drugače, kakor sem ti danes,« mu je obljubljal in počasi odšantal proti domu. Za njim so se tudi ostale maškare porazgubile po hišah. Tako se je torej pustna maškarada na Strmici to leto kaj čudno in klavrno končala.

Po večerji je Alenka v kuhinji hitro vse pomila in pospravila, nato pa se je zaprla v svojo kamrico. Za njo je tudi Medard kmalu odšel iz hiše. Pograbil je brlevko, češ da še nocej pogleda v hlev k živini in si pripravi, kar je treba, da bo jutri zjutraj imel vse pri rokah, in se zgubil v noč.

Na dvorišču mu je zavel prijeten veter v obraz in mu nekoliko razhladil vroče čelo. Bila je topla južna zimska noč. Pod vasjo je zamolklo šumel gozd. Čez temačno nebo so se vlačili

raztrgani oblaki. Med njimi so trepetale redke zvezde kakor slabotne igračke v temni prepadih.

Ko se je Medard vračal iz hleva, je zapazil, da je v Alenki ni kamri luč. Pihnil je brlevko in se kakor tat splazil pod njeno okno. Tam se je povzpел na prste in se zagledal v kamro.

Luč, brleča v čumnati na predalniku, je le slabotno razsvetljevala izbico, da je bilo v njej komaj mogoče razločiti predmete. Iz mraka ob postelji je stopila Alenka. Bila je že v sami srajci. Odprla je predalnik, se globoko sklonila in dolgo nekaj iskala po predalu. Luč je s predalnika sijala naravnost nanjo in ji svetila prav tja za ohlapno srajco, kjer je Alenki trepetalo dvoje razgaljenih, kakor sneg belih golobic. Ob pogledu na to belo čudo je Medardu vroče zagomazelo po životu, kakor da so se mu po žilah razlezli roji mravljincev. O, ti ljubi bog! Koli-kokrat že je videl ženske, ki so z razgaljenimi prsmi dojile otroke, pa mu teh nikoli še za mar ni bilo. Zdaj pa, kakor da gleda nekaj, česar še nikoli ni videl. Nekaj, o čemer se mu do zdaj nikoli še sanjalo ni. Za božji čas – ali so mogoča taka čuda na svetu?

Nenadoma je luč v kamri ugasnila in čudoviti privid je popila črna tema.

Medard se je opotekel od okna in se zavlekel na vrt med drevje. V glavi mu je šumelo, kakor da mu v njej roje čebele. Ves drhteč se je naslonil na kravajnico za uljnjakom.

Nad vasjo je visela težka, črna noč. Na nebu so se grmadili kopasti oblaki in ozračje je bilo prepojeno z zadušljivo vlago odjuge. Mokre sape so prinašale od nekod predslutnjo pomladi. Skozi drevje se je motno svetlikal sneg in se tajal v toplem vetru, da se je snežna skorja vidno sesedala v umazane lise.

Iz vasi je dišalo po cvrtju in svinini. Rahel veter je od hiš odnašal v polja vonj po mesu in krapih ter privabljal lisice iz gozda. Lakota jih je prignala čisto do vrtov in zdaj pa zdaj se je katera priplazila čisto do hiš. Razdraženo so lajale v polju, visoko dvigale glave in željno posmrčkavale po zraku in za

zapeljivimi duhovi pustnih dobrot, ki jih je veter prinašal iz vasi.

Na Benčinovem vrtu se je med plotovi poganjal Sultan proti poljem in z lajanjem podil lisice od vrtov. Včasih se je pog-nal celo v polje, ali se je kmalu vrnil k svojemu pesjaku, kjer je ob kosteh nocoj tudi on imel svojo pustno pojedino.

Medard pa je slonel ob hruški in po glavi so se mu podile divje misli. Pred očmi mu je bila še zmerom polmračna kamra z lučjo na predalniku in v njenem svitu tisto prebelo čudo. Onemoglo se je grabil za srce in iz ust se mu je trgalo bolno in hrepeneče:

»Alenka – Alenka!« –

X

Jurij je bil nestrpen. Kaj neki ima Lenka na srcu, da mu je davi, ko sta se bila srečala na vasi, šepnila, naj jo čaka zvečer tu, potem pa brž zbežala? Bila je videti vsa zbegana in prestrašena. Se ji je morda kaj hudega pripetilo?

Pod temi slivami jo je prvikrat čakal. Tu jo je prvikrat stisnil k sebi in poljubil. Tu mu je povedala, da ga ima rada. Tu ga je bila vsega očarala s svojo otroško zaupnostjo, z lepoto svoje duše in z omamnostjo svojega telesa. Od takrat mu je zmerom taka pred očmi: sijoče mlada in lepa s svojimi vdanimi, zvestimi očmi, zamamna z milino svojega obraza in z jasnino svoje duše, očarljiva s svojo nedotaknjenostjo in zapeljiva s svežino svojega telesa.

Ali jo ima rad? Je to ljubezen, kar čuti do nje? Tista prava ljubezen, ki osrečuje in posvečuje tudi srce, ne pa samo sla, ki razvnema kri? Da, rad jo ima! Čuti, da je to ljubezen – tista prava ljubezen, ki skrivaj smukne v srce, ko jo človek najmanj pričakuje. Ali vendar – v njem se je vžgala tudi kri. Tu pod temi slivami mu je s prvim poljubom preletela telo tudi drobna iskrica in ga vroče spekla. In ta iskrica se zdaj v njem vsak dan bolj razvnema. Potuhnjeno se razplamteva in ga za sedaj samo rahlo žge. Ali ni več daleč dan, ko bukne v plamen, ki bo s hotljivimi zublji terjal svoje.

Jurij ni več zelenec, zato dobro ve, da ljubezen, ki človeku počene v srce kakor plaha ptička, ne ždi tam potem zato, da bi predla v srcu le sanje, kakor pajek ne prede v skritem kotičku pajčevine, da bi se na njej samo pozibaval. Ne – ljubezen je z enim obrazom bel angel, ki prižiga v duši božje lučke, z drugim obrazom pa je črn hudiček, ki kuri v krvi peklenski ogenjček. Božje lučke v duši tiho gore in razlivajo po njej zlat soj, da je zaljubljeno srce kakor oltar, ki je pripravljen za svete daritve. Vražji ogenjček pa razvnema v telesu kri in pali strasti, da se te potem razplamte v ognjen kres.

Kaj bi storila Alenka, ko bi ponoči prišel k njej pod okno in ji rekel, naj mu odpre in ga spusti k sebi v kamro. Ali bi mu odprla? Če ima dekle fanta res rado in če ni neumnica, ki povsod vidi hudiča na steni, potem – Pa se vendar dogaja, da dekle fantu ne dá do sebe. Da, dogaja se. Toda to ni prava ljubezen, ali pa je dekle avša, ki živi še kje za luno. **Pametno dekle vendar ne more misliti, da bo pravi fant lovil le njeno senco po oblakih.**

V tem, ko je tako razmišljal, je od hiše pritekla Alenka.

»Joj, Jurij, tako me skrbi!« je začela naravnost in se plaho ozirala okrog.

»Kaj pa se je zgodilo?« se je Jurij začudil.

»Tako strašno se bojim, da se po vasi ne bi razvedelo tisto, o čemer je Tilen govoril snoči, ko ste bili pri nas v maškarah.«

»Ne razumem!« se je delal Jurij nevednega. »Kaj pa je govoril takega?«

»No, tisto o studencu. Saj si vendar slišal.«

»O, ti norica! Tisto je govoril kar tako, kakor pač govorijo pustne šeme.«

»Ah, ne, Jurij! Nekdo naju je moral videti. Morda on sam. Kako naj bi mu sicer prišlo na um?«

»Beži, beži!« jo je miril, čeprav je tudi sam prav dobro vedel, da hlapec tistega ni kar tako iz trte izvil. »Žganja se je bil napil. Pijanemu človeku in še pustni šemi povrh pa pridejo najneumnejše reči na misel. Šema pač šemi, sicer ne bi bila šema.«

»Misliš, da je bilo res samo to?«

»Gotovo je tako! Le nič si iz tega ne delaj skrbi.«

»Morda je res tako, ali jaz se vendar tako bojim. Iz službe bi me spodili, če bi se razvedelo, da se pri studencu shajam s teboj in da se tam – Ah, Jurij, kaj bi bilo potem z menoj! Kam naj bi se dala, če bi se zgodilo to? Domov ne bi smela. Oče – joj, Jurij, ko bi ti vedel, kako natančni so naš oče v teh rečeh!

Ubili bi me, če bi prišla domov s tako sramoto. A drugam – kam naj bi šla?«

Jurij ji je zastrmel v obraz. Da bi jo Lesarjevi spodili? Na to zdaj še pomislil ni. Lesarjevi sicer niso videti taki, da bi zavoljo nekaj objemov in poljubov spodili deklo od hiše, ali kdo ve – Na Strmici je vse mogoče. Tu so ljudje še polni pred-sodkov. Njihova obzorja so še tako tesna, njihovi nazori tako stari, kakor da žive še v Abrahamovih časih.

Potajil je svojo skrb in jo začel hrabriti:

»Nič se ne boj, Alenka! Saj naju nihče ni videl. Če bi naju bil, bi se o tem gotovo že na vsa usta govorilo po vasi.«

»Morda bo res tako,« je dejala Alenka že pomirjena. »Ali poslej se pri studentu ne smeva več tako pogosto shajati.«

»Kje pa naj se potem?«

»Ne vem, Jurij. Pa saj se imava lahko tudi brez tega rada. Včasih se bova že srečala na vasi ali kje drugje. Meni bo dovolj, če te bom vsak dan lahko vsaj od daleč videla.«

»Tebi morda že, meni pa ne!« se je Jurij vznevoljil! »Ah, ne, Alenka! Jaz ne bi mogel prebiti, če ne bi mogel biti vsak dan s teboj, če te ne bi mogel vsak dan takole stisniti k sebi.«

Naglo jo je objel in prižl k sebi.

»Kako bi mogel živeti, če ti ne bi mogel vsak dan znova povedati, kako rad te imam?« ji je govoril zelo mehko. »Saj bi skoprnel, če ti ne bi mogel vsak dan pogledati v te lepe, zveste oči, če te ne bi čutil vsak dan takole ob sebi.«

Alenka ga je vsa blažena gledala in zamaknjeno poslušala.

»Ah, Jurij, je to resnica?« je ginjeno šepetala.

»Veš, včasih se mi zdi, da so to samo lepe sanje. Kar bojim se, da se lepega dne ne zbudim iz tega, in potem – potem – «

Jurij ji je privzdignil obraz, ji nagnil glavo nazaj in jo zasul s poljubi, da je mahoma pozabila na ves svet. Stisnila se je k njemu in mu kar omedlevala na prsih. Naslonila mu je glavo nanje in se popolnoma pomirjena zagledala v snežinke, tiho naletavajoče izpod neba, kakor da nevidne roke spletajo nad

svetom sanjavo mrežo in trosijo srečo na zemljo. In ona je sprejemala to srečo kakor velik božji dar. Nič več je ni skrbelo, kaj bi bilo, ko bi se razvedelo po vasi, kako je z njo in z Jurijem.

Tiste dni je zopet veselo prepevala po kuhinji in hiši ali koderkoli je hodila. Najbolj zadovoljna in srečna pa je bila zvečer v svoji kamrici. Tam se je s svojo ljubeznijo, s svojimi sanjami in načrti počutila varno kakor ptička v gnezdu. Ta tihi kotiček je bil njen domek, gnezdece njene ljubezni, kjer ji je duša po dnevu dela sanjara in okrog Jurija spletala venec zaljubljenih misli.

Dan za dnem se je veselila trenutka, ko bo zvečer v svoji izbici mogla zaživeti svoje življenje. Večeri so bili dolgi in nočne ure tihe, da se je v mislih lahko nemoteno predajala svojim sanjam in pestovala svojo ljubezen kakor lepega otroka.

Z Jurijem sta se zdaj pri studencu le poredkoma videvala. Zato pa sta se pogosteje shajala v mraku ob Lesarjevem skednju. Tu jo je Jurij pod slivami včasih tako blazno poljubljal in stiskal k sebi, da ni več čutila tal pod seboj. Kakšenkrat so bili njegovi poljubi in objemi tako divji in silni, da je ob njih čisto pozabljala, kaj se godi z njo. Samo drhtela je ob njem in telo ji je prešinjalo omamno razkošje. Brez moči mu je visela na prsih in trepetala, nad njo pa so plamenele njegove oči in gorele v tako čudnem ognju, da jo je obhajal nejasen strah. Bala se je, da kdaj ne zgubi oblasti nad seboj in ne podleže ognju njegovih in lastnih strasti.

Šele ko je bila zopet sama, se je zavedela, v kakšni nevarnosti je ravnokar bila. Obšla jo je groza kakor človeka, ki je še pravkar visel nad strašnim prepadom, a se je potem čudežno rešil pogube.

Razkošne sanje, ki so jo dotlej večer za večerom odnašale v pravljичni svet, ji zadnje čase čedalje pogosteje čarajo zapeljive podobe pred oči. Ob njih se ji včasih tako razpali kri, da jo

obide poželenje, kakršnega doslej nikoli ni občutila. Včasih burijo v njej take strasti, kakor da je vanjo planil sam hudobec.

Kolikokrat plane ponoči vsa potna in razgreta iz postelje ter se v sami srajci splazi k oknu, ker se ji zdi, da je nekdo potrkal na šipe. Morda je Jurij, jo sladko spreleti. Stisne se k oknu in nasloni vroče čelo k zamrzlim šipam. Šele ko začne po vsem telesu drgetati od mraza, se zavé. Strah in sram jo je lastnih misli. Skesano se vrne v posteljo in se zarije v blazine. Toda lanene rjuhe jo kmalu zopet začno peči kakor žerjavica.

Po taki noči vstane zjutraj vsa trudna in zbita, kakor da jo je kdo prebičal. V srcu pa jo grize vest, da si je ponoči s svojo slo umazala ljubezen. Zato se potem ves dan vsa skrušena vlačí okrog, kakor da ji na duši leži kdove kakšen greh.

Te prečute noči, ti omamni prividi in te razpaljene strasti so jo bile tako zmučile, da je bila naposled že čisto brez moči. Ko sta se bila z Jurijem nekoč zvečer zopet srečala pod slivami, je bila že tako onemogla, da je v njegovih poljubih kar umirala. Kakor otrpla mu je obvisela na prsih in ni vedela več, kaj se godi z njo.

Ko se je ovedela, se je znašla z njim v kupu koruznine. Začudeno je odpirala oči in se preplašeno ozirala okrog sebe.

»Joj, Jurij, kje pa sva?« je prestrašeno zastokala.

Jurij je ves drhtel in oči so mu vročično gorele.

»Tu – za skednjem,« je pojemajoče izgrgal in jo še zmerom potiskal v slamo.

»Za skednjem?« se je Alenka začudila. »Ah, ne, Jurij! Saj nisva za skednjem!«

»Pst! Molči, srček!« jo je Jurij miril. »Nekdo je prihajal, pa sem te potegnil za seboj. In zdaj sva – tukaj.«

Govoril je s tujim, pridušenim glasom in telo mu je trzalo kakor v krčih.

Alenka se je mahoma ovedela. Široko je odprla oči, kakor da se je znašla na robu prepada.

»Joj, Jurij, kaj pa misliš?« je pridušeno kriknila.

»Tiho, piška moja zlata, tiho!« je Jurij onemoglo jecljal. »Nič se ne boj, bodi vendar pametna!«

Alenka je v trenutku vse doumela. Zbrala je vse moči in se mu bliskoma strgala iz rok.

Jurij je presenečen obstal in jo s kalnimi očmi nerazumljivo gledal.

»Alenka, tako – tako ne moreva več!« je hlatal kakor pijan. »Večno ne moreva tako – samo pod slivami. Lahko naju kdaj kdo zaloti. Zato – «

»Zato?«

»Zato me spusti k sebi v kamro!« je butnilo iz njega.

Alenki se je mahoma nekaj zadrnilo v srcu. Torej so mati vendarle imeli prav!« Vsak moški je kakor pójav pes,« so ji zveneje njihove besede na uho. In Jurij je tudi tak – ah, tudi on, tudi on!

Kar stemnilo se ji je pred očmi. V srcu jo je zbolelo, kakor da ji kdo res nož zasadil vanj.

»Joj, Jurij!« je zastokala in se opotekla kakor obstreljena.

V duši se ji je nekaj utrgalo in v njej je zazijala črna tema. Bilo ji je, kakor da stoji na majavi skali tik nad breznom. Kakor blisk ji je šinilo skozi možgane: proč od tod, zbeži, reši se!

Kar na slepo se je pognala in omahnila v temo.

Ponoči je pridušeno jokala v blazine. »Joj, tako torej se je to končalo?« je stokala. Tudi Jurij je tak kakor drugi, tudi on! Ne ljubi je, samo zapeljati jo hoče. Še dobro spoznala se nista, pa bi že hotel zlesti k njej v kamro. Kako je bila nespametna! Mislila je, da Jurij misli z njo resno, ná, pa je zdaj to doživela.

Z bridkostjo v srcu je mislila na sanje, ki jih je tolikokrat predla v tej kamrici, na lepe, srečne dni, ki jih je po novem letu preživela na Strmici v varljivih mislih, da jo Jurij ljubi. Zdaj pa je vse to ugasnilo kakor lažen sen.

Življenje na Strmici ji je zdaj naenkrat postalo neznosno. Polaščalo se jo je čedalje hujše domotožje. Najrajši bi bila kar ušla iz službe in zbežala domov. Toda – zdaj je tam že France

gospodar. V predpustu se je oženil in s tistim dnem, ko je v hišo pripeljal novo gospodinjo, so se njej vrata dóma za zmerom zaprla. Še na svatbo je niso bili povabili. Samo culico ženitvine so ji bili poslali. Kako bi torej zdaj mogla domov?

V žalostni, prevarani duši so se ji čedalje močneje budili spomini na mladost, ki ji je tako tiho in mirno tekla doma, in namesto nekdanjih zaljubljenih sanjarij ji je zdaj večer za večerom stopala podoba domače hiše pred oči. Ob tej podobi je začela sanjati o – lastnem domu. Šele zdaj, ko je spoznala ljubezen, je začutila, da je kakor ustvarjena za gospodinjo na lastnem domu, za ženo in mater. O, kako suženjsko bi visela na tem domu, kako bi ljubila moža in otroke! Na tihem je že mislila, da se ji ta želja skoro izpolni, sanjala je, da kmalu dobi svoj dom, moža in otroke, pa jo je Jurij zdaj tako –

Ah, ne! Na to ne sme več misliti! Pokopati mora te svoje sanje, pa tudi svojo ljubezen do Jurija.

S silo si je prizadevala, da ne bi več mislila nanj. Ali kaj, ko bi človek laglje srce iz prsi zdril kakor pa ljubezen zruval iz njega! Prepozno je – preveč se je navezala nanj. Naj se še tako sili in naj si še toliko prizadeva, da bi ga pozabila, mora vendar neprestano misliti nanj. Zmerom ji je pred očmi in zadnje dni je od hrepenenja po njem že tako razbolena, da bi se, kadar ga zagleda kje za plotovi, kar pognala za njim. Ali naj je po njem še tako hrepenela, naj bi bila še tako rada govorila z njim, ji to ni bilo mogoče. Kajti njega že nekaj dni ni bilo več na spregled. Tisti dogodek z njo tam za Lesarjevim skednjem ga je bil za nekaj časa vrgel nekako iz kolesnic. Prve dni se je užaljeno šobil in se natihoma jezil nanjo. Taka trapa! Kaj ji je bilo treba tako prhniti od njega, kakor da jo je hotel zaklati? In naposled – kaj misli neumnica, da jo bo zmerom samo gledal kakor monštranco, vzdihoval ob njej, ji govoril o zvezdah in rožice sadil? Naj si táko šemo le kje drugje poišče, on ne bo več za prazen nič za njo letal. Če je že Jurij po krstu, ni treba, da bi bil to tudi po krvi in pameti.

Tako je trmil in ostajal doma. Sedel je v hiši in tam nekaj kar tako brkljal, kuhal mulo in se opajal ob misli, da se bo trapici tako še najbolj maščeval za to, ker mu ni hotela biti na voljo.

Ali že v nekaj dnevih se mu je začelo tožiti po njej. Vsak dan bolj je čutil, da se je že navezal nanjo in kako jo zdaj pogreša. Življenje brez nje se mu je zdelo pusto in prazno. Čutil je, da to, kar ga žene k njej, ni samo fantovska sla, ki se ji hoče ljubimkanja, ampak da je v njegovem nagnjenju do nje nekaj globljega, nekaj brez česar ne more več prebiti. Res ga ima hudiček, ki kuri v njem ogenjček, hudo v oblasti, saj mu ob Alenki polje kri po žilah kakor razbeljena, ali kazno je, da je angel, ki bedi na lučkami v njegovi duši, vendarle močnejši od njega.

Nič ne pomaga, treba se bo zbotati z njo. Tako je sklenil po tednu kujanja in mrčanja doma.

Da, treba se bo ponižati in jo prositi odpuščanja. Poslej pa mora biti pri njej previdnejši. Pri taki svetnički mora biti človek obziren, zvit in potrpežljiv.

»Kaj? Da bi jo prosil dopuščanja?« se je v njem naenkrat oglasil fantovski ponos, ki ga je v njem potihoma podnetal hudiček.

Nak! Tega pa že ne! Prej bo v plotu plotnica ozelenela, kakor da bi od njega kaj takega dočakala.

Ali njegov ponos je dan za dnem bolj plahnel. Še zmerom je kujavo sedel doma, ali delo mu ni šlo več od rok in čedalje bolj je bil nemiren. Neprestano je uhajal iz hiše, šaril po hlevu in dvorišču, postajal ob hišnih vogalih in plotovih, ozirajoč se izpod čela proti Lesarjevim, in se zopet vračal v hišo.

Dnevi so bili že tako lepi in topli, da tudi starega Petrača ni več zadržalo v hiši. Že dva dni je nemirno hodil po izbi gor in dol ter se zdaj pri tem, zdaj pri drugem oknu zagledal ven v svet. Nazadnje je odprl okno, oslinil prst in pomolil roko venkaj v zrak. Ko se je tako prepričal, da veje ugoden veter, je

naglo zaprl okno in se obrnil k ženi, ko je ta pri mizi sejala moko.

»Prinesi mi kožuh iz čumnate!« ji je odločno ukazal.

»Kožuh?« je Petračka osupnila in odprla usta od začudenja.

»Čemu ti bo kožuh?«

»Čemu neki?« je zarežal. »Ven pojdem!«

»Kaj si znorel? Komaj si zlezal iz postelje, pa hočeš že ven!«

»Čisto sem že zdrav in – čebele me kličejo.«

»Že spet te tvoje čebele! Mar so ti te več kakor zdravje in življenje?«

»Ej, stara, moje zdravje in življenje sta v dobrih rokah! Nad menoj bedi Bog, čebele pa so brez mene sirote.«

»Tudi čebele so v božjih rokah!«

»So – seveda so! Pa vendar potrebujejo tudi človekove pomoči. Zadnji čas je že, da se sprelete in otrebijo. Kdo naj jim pri tem pomaga, če ne jaz? Morda ti, Jurij ali kdo?«

Petračka je uvidela, da bi bilo brez koristi, ko bi mu še naprej branila. Zato je umolknila in mu prinesla kožuh. Pomagala mu je zlesti vanj in Petrač je počasi odštorkljal iz hiše.

Že od daleč je opazil, da je sneg okrog čebelnjaka ves rjav in marogast. To je bilo znamenje, da so čebele že izletele in da se pridno trebijo.

Poklical je Jurija in mu ukazal, naj s poda prinese senenega drobirja in plev ter s tem posuje sneg pred uljnjakom, da čebele ob snežnem blišču ne bi padale v sneg in v njem obležale.

Čebele so se v toplem soncu že v močnih rojih spreletavale pred uljnjakom. Bile so živahne, kakor da je prava pomlad. Južno vreme je bilo otajalo in omelo sneg z drevja, kar je čebelam dajalo občutek varnosti, da so nekatere poletele tudi v vrt in se ogledovale, ali ne cvete morda že kje resje.

Petrač je skrbno pregledal in vse panje očistil nesnage in mrtvic. Z zadovoljstvom je ugotovil, da so vse čebelje družine lepo in dobro prezimile. Samo v enem kranjiču je bila poginila

matica. Odvzel mu je dno, mu zadelal žrelo in ga poveznil čez panj. Poprej pa je temu odstranil veho, da bi se osirotela družina združila z ono v spodnjem kranjiču. Bil je zelo vesel, da so čebele zimo tako dobro prestale. Tudi nesreča z jablano, ki jo je bil nalomil sneg, jim ni prizadejala nič hudega. Takrat se je bal, da je udarec predramil in morda razburil čebele ter jih razpršil iz toplih grozdov po panjih. Osamljene čebele, ki so se bile razlezle po kranjičih, bi bile zaradi mraza otrpnile in poginile. Zdaj pa se je izkazalo, da je bil ta strah prazen. Tudi huda zima in mraz, ki sta bila nastopila ob božiču, sta ga skrbela. Saj so še o svečnici viseli debeli zmrzlaki od kapov in ves svečan ni hotelo kaniti od strehe, kar je za čebele po navadi zmerom slabo. Pa tudi ta skrb je bila odveč. Vse je šlo lepo po sreči.

Zdaj ni nobene nevarnosti več, da čebele ne bi srečno učakale pomladi. Sredozimci – sveti Anton Puščavec in mučenec sveti Boštjan, sveta Neža in sveti Vincenc – so za letos že odvladali. Zapihale so južne sape ter otajale led in zamete. Vode v zamrzlih strugah so se spet zganile, ledene rože na oknih so se stopile. Hribom so kar naenkrat potemnela pobočja. Čez Javor, Županšek in Blošček pihljajo vsak dan toplejše sapice. Po vrtovih naglo kopni sneg. Celo Mokrc, Sveti Ožbolt in Sveti Primož so že odložili snežene kučme.

Ko je Petrač pregledal panjiče, se je pred uljnjakom usedel na prazen star panj in se zamislil.

Ali bo Jurij maral Zakrajškovo? To vprašanje se mu s silo vriva v misel, čeprav se mu to zdi prav tako neumestno, kakor če bi se vpraševal, ali bi on Petrač hotel umret. Hotel? Kako neumno vprašanje! Če je na svetu že od vekomaj tako, da mora vsakdo umreti, kaj bi potem še spraševal, ali hoče umreti ali ne? In če je na gruntu že od pradavnin tako urejeno, da se moraš oženiti, da se obdržita grunt in rod, kdo bi potem gruntarja še vpraševal, ali se hoče oženiti ali ne? Prav tako je tudi odveč, da oče vprašuje sina, ali hoče za ženo ono, ki mu jo je on izbral, ali ne. Gruntni človek mora živeti po bo božjih in

gruntnih napisanih in nenapisanih postavah. Božja postava je: ubogaj očeta in mater. Ta postava je napisana v katekizmu. Nenapisana gruntna postava pa je, da moraš za ženo vzeti tisto in tako, kakršno ti je oče izbral, ker terja božja, napisana postava od tebe, da svojega očeta ubogaš. Oče zopet pa je nenapisani gruntni postavi dolžan sinu izbrati tako nevesto, kakor to zahtevajo potrebe grunta. Udovoljiti potrebam in zahtevam grunta pa je kmečkemu človeku prva in najvišja zapoved na svetu.

Ustopil se je pred sina, ko je ta potresal seneni drobir in pleve okrog čebelnjaka, ter planil z besedo odločno in naravnost, kakor da bi ustrelil:

»Jurij, oženiti se boš moral!«

Jurij je debelo zazijal in dolgo ni mogel do besede.

»Oženiti se?« je čez čas presenečeno zamomljal.

»Da, oženiti!« je Petrač še odločneje povedal.

»Kako to? Mislite že izpreči in mi dati grunt?«

»Nak – tega ne! Grunta ti še ne dam, dokler ne uredim še tega in onega.«

»Kaj pa je pri nas še takega, kar bi bilo treba urejati?«

»No, precēj. Postavim – omožiti Jero in Cilo ter še marsikaj drugega.«

»Potem pa tudi moja ženitev lahko še za nekaj let odrinem. Medtem odidem za kakšno leto še v Ameriko.«

Petrač je namršil obrvi in ga temno pogledal.

»Take razdiraš lahko na pustni torek, ko pojdeš zopet v maškare, pred menoj pa ne melji boba, kadar resno govorim s teboj,« je rekel trdo.

»Ne meljem boba, resno mislim,« je odgovoril Jurij.

»Jaz še bolj!« je osorno zarežal Petrač. »Neumnosti lahko uganjaš po moji smrti. Ko mene odnesete pod Lisec, odideš lahko na drugi konec sveta, če ti je rodna zemlja zasmrdela in če si se za domačo mizo kruha preobjedel. Zdaj pa se boš oženil in konec besedi.«

Vse to je prišlo tako iznenada, da je bil Jurij ves zmeden in zbeگان. Kaj je očeta pičilo zdaj naenkrat? Mislijo resno s to ženitvijo ali se jim to kar tako blede? Stari so in jim gre že na otročje. Danes se usajajo in trmasto pribijajo besede, kakor da gre za odrešenje sveta, jutri že pa bodo pozabili na to, kakor on Jurij na te pleve, ki jih trosi zdajle tod po snegu.

»No, če mislite zares, se bom pa oženil!« je odgovoril kar tjavdan.

Zdaj je bil Petrač tisti, ki je osuplo zazijal. Kaj? Da se je fant tako naglo vdal? Nak, tega ni pričakoval!

Narobe, zelo se je bal, da se bo moral z njim hudo bosti, preden ga spravi k pameti. Ta Urša – šent jo plentaj! Kaj mu je le tvezila onkrat ponoči? Tako ga je bila zastrašila s svojimi čenčami, da ga je res že skrbelo, kako bo opravil s sinom. Pa je bilo vse skupaj samo prazen prdec. In to z Ameriko bo prav isto. Videti je, da Jurij tega ne jemlje tako resno kakor stara. Ko se oženi, se mu Amerika do kraja skadi iz glave kakor sopara iz piskra, ko dvigneš pokrovko z njega.

Obraz se mu je razlezel v zadovoljne gube. Prijazno je prikimal sinu, se mu nasmehnil in ga nazadnje celo po rami popeškal, kar se še nikoli ni zgodilo.

»Tako, tako, Jurij!« ga je pohvalil. »Saj sem vedel, da si pognal iz prave cime. Zdaj te oženim, čez kakšno leto pa ti dam še grunt. Do takrat ti ga tako uredim, da bo, kakor da smo ga iz škatlice vzeli. Nič se ne boj!«

Bil je vesel, tako vesel, da je v tem trenutku na vse pozabil in da se mu s sinom ni zdelo vredno o tem še kaj več govoriti. In kaj tudi naj bi zdaj še govorila? Led je prebit, drugo pa ni važno. Saj je vedel, da se Petračeva kri še ni izrodila. Jurij je pameten fant in razume, kako se živi na gruntu. Saj mu je to v krvi. Če je še nekoliko vihrav, ni to nič hudega. Mlad je še, a v dveh, treh letih bo ravno pravšen, da bo lahko prevzel grunt.

»Torej velja, Jurij?«

Jurij se je moral zasmejati. Očetova starčevska vnema in ihtava skrb sta ga začeli zabavati.

»Velja, oče, velja!« mu je pritrdil, kakor da gre le za šalo.

»Lahko torej ukrenem, kar je potrebno, da prihodnje leto k predpustu napravimo ženitovanje?«

»Kar dajte!«

Napetost, ki jo je Petrač čutil v sebi že od one noči, ko sta se bila z ženo zavoljo te stvari skoro sprla, je v njem tako naglo popustila, da je v prsih naenkrat začutil veliko praznoto. Tako nepričakovano je prišlo to olajšanje, da mu je bilo zdaj kar prelahko v duši. Bilo mu je kakor človeku, ki je dolgo blodil po gozdu, zasledovan od zveri in razbojnikov, pa se kar na lepem znajde na varnem. Skrbelo ga je že, če se mu otroci morda res niso vrgli na slabo stran, zdaj pa vidi, da se svet še zmerom suče po starem. Za vse te skrbi se ima zahvaliti samo Urši. To ima človek od tega, če kaj dá na babje štrame¹⁶⁷!

Celo čebel mu zdaj ni bilo nič več mar. Vtaknil je pipo v žep in ves pomirjen odšel v hišo.

Jurij je ostal sam pred uljnjakom. Sprva se ni docela jasno zavedal, kaj sta se z očetom pravzaprav dogovorila. Naenkrat pa mu je bilo v duši, kakor da mu je nevidna roka položila vrv za vrat. Začutil je potrebo po zraku, po svobodnem vzdušju, po neograjenem prostoru. Odnesele je koš na pod, ga zalučal tam čez steno v plevnik in odšel čez zavrtove v polje.

Nekaj časa se je držal steze, ali ker se je po odjužnih grezih pretakala voda, da mu je blato čvokalo pod nogami, je zagazil rajši v sneg. V odjugi je bil sicer tudi ta mehak, da se mu je ponekod do gležnjev udiralo v kašasto brozgo, vendar se je dalo tod zložneje brodititi nego po cmokastem blatu.

Tudi zunaj v polju se ni mogel znebiti morečih občutkov. V prsih ga je še zmerom dušilo in zdelo se mu je, da se mu bo zanka za vratom zdaj zdaj zadrgnila.

¹⁶⁷ babje štrame – čenče

Od Kebla so pihale tople južne sape in pohlepno lizale sneg, da so se umazane, rumenkaste plasti vidno tajale. Po njih so se na gosto prepletale sledi divjačine. V tej mreži so bili povsod razsuti zajčji bobki kakor cvebe¹⁶⁸ po razvaljanem testu. Iz gozda je veter prinašal suho igličje in puhlico ter ju trosil po snegu, kjer so se v odjugi razlivale velike rjave lise.

Ne da bi vedel, kod blodi, se je Jurij kar naenkrat znašel v Drniški gmajni. S sklonjeno glavo je stopal po ozki stezi, ki je držala v Mate k mlinu. Dušo so mu zapredale nejasne slutnje in glava mu je bila polna misli. Vendar – če bi ga bil kdo nenadoma ustavil in vprašal, o čem razmišlja, mu ne bi bil mogel nič določenega odgovoriti.

Na ovinku je med borovci nepričakovano bušil v Alenko. Oba hkrati sta presenečena obstala. Zavzeto sta strmela drug drugemu v obraz kakor takrat, ko sta se bila v Bregu prvič srečala, si gledala v oči in molčala. V licih jima je plala kri in ustnice so jima nemirno drgetale. Skozi igličje borovcev so padali nanju razpršeni prameni zimskega sonca in ju posipali s trepetajočimi žaricami. Okrog njiju so se sanjavo zibali brini in se upogibali v rahli sapi.

Prva se je ovedela Alenka. Umaknila je pogled, povescila glavo in zavila s steze, da bi odšla dalje. Toda Jurij ji je zastavil pot ter jo tako mehko in žalostno pogledal, da jo je to kar presunilo.

»Alenka – « je šepnil.

V tej edini besedici je bilo toliko odtenkov vseh mogočih čustev in misli, da jih v tem trenutku ni bilo mogoče drugače izraziti kakor z nežnim vzklikom njenega imena. Zato je takoj zopet umolknil. Tedaj se je v krošnjah borovcev uplahnil tudi veter in se umiril v zraku, da je zavladala nad klancem osupla tišina.

¹⁶⁸cvéba – velika temna rozina s pečkami

»Alenka – ne jezi se name,« je Jurij spregovoril čez čas z glasom skesanega otroka.

Alenka je zrla mimo njega v rdečkasta debela borovcey in molčala. Bilo ji je tako hudo, da bi se bila najraje zjokala. Čutila je, da ji je Jurij vzел srce, ali pamet ji je dejala, da se mora obvladati, ker ga ne sme imeti več rada.

Jurij se je komaj premagoval, da je ni objel in jo z vso močjo stisnil k sebi. Šele zdaj se je prav zavedel, kako rad jo ima in kako prazno mu je življenje brez nje. Komu se ima zahvaliti za to, da jo je dobra sreča prav danes poslala v Matevov malin in da sta se zdaj kakor po usodnem naključju srečala v tem klancu.

»Alenka, prosim te, pozabi, kar je bilo ondan,« ji je začel prigovarjati.

Morala je s silo krotiti naval čustev, ki so hotela bukniti iz nje. Duša ji je kipela kakor voda v pretesni strugi. Iz prsi se ji je poganjalo nekaj vročega in jo davilo v grlu. Na srce ji je legla onemoglost in v oči so ji stopile solze. Hotela je zaviti mimo njega in zbežati, a Jurij jo je naglo pograbil za roko.

»Alenka, ne beži od mene: Tako me boli srce in tako mi je hudo, da ti tega ne morem povedati. Šele te dni, ko sem moral biti brez tebe, sem spoznal, da mi brez tebe ni obstanka.«

Na te besede toliko da se mu ni vrgla v naročje, ali v zadnjem trenutku jo je nekaj ugriznilo v srce: laže, laže! –

»Ne zvitorepi¹⁶⁹!« mu je ostro vrnila. »Oni večer si prav lepo pokazal, kako me imaš rad in kaj ti razumeš pod tem.«

»Ah, Alenka! Oni večer me je bil moral sam vrag obsesti. Iz srca mi je žal tega, verjemi mi, Alenka!«

V njej se je nekaj uprlo in v srcu ji je zopet strupeno siknilo: laže, laže! –

»Ne levi se kakor kača!« je butnilo iz nje. »Veš, jaz nisem Mica, da bi me kar tako – «

¹⁶⁹ zvitorepiti – sprenevedati se, delati se nevednega

Jurij je odskočil, kakor da je vanj siknil gad.

»Mica? – Kakšna Mica?« je hripnil.

»Molči!« je zavpila, ker jo je kar naenkrat zgrabila jeza.

»Sem že zvedela, kakšen babjek si! Vse dekline v vasi si že imel.«

Ko mu je to vrgla v obraz, se je v njej nekaj zlomilo in se preklalo na dvoje. Po eni strani je ta prelom čutila v sebi kakor olajšanje, po drugi strani pa kakor nepreklicno odločitev. Oči so ji zopet zalile solze – solze ljubezni, ki jo tudi razočaranje ni moglo pogasiti. S trmasto kretnjo se je obrnila stran in si začela brisati mokra lica, ki so se po njih razlile te – te izdajalske solze. Jurij se je zguzil vase in povetil glavo kakor ozmerjan otrok.

»Alenka, ne misli o meni tako slabo!« je začel z negotovim glasom. »No, da – z Mico sva res postala kdaj ob plotovi, ampak – «

Beseda se mu je neodločno utrgala.

Zdaj je bilo Alenki, kakor da stoji Jurij do kraja razgaljen pred njo. Torej je res, je res! Saj Jurij to zdaj tudi sam priznava. Ampak ona, Alenka ga ima kljub temu rada. Kaj naj stori, kaj naj mu reče? Ali naj se mu kljub temu kar tako na slepo preda – na milost in nemilost? –

Jurij pa se je medtem že ovedel. Čutil je, da ta trenutek odloča o vsem. Hlastno jo je pograbil, da bi jo stisnil k sebi, toda ona se mu je rahlo strgala iz rok. Kujavo je obračala glavo stran, ihtavo posmrkavala in si skrivala obraz v predpasnik.

»Alenka, ne bodi otročja!« je Jurij rekel zdaj že pogumneje. »Ne verjemi vsega, kar ljudje trobezljajo. Le kdo ti je natvezel tisto o Mici?«

Dušo ji je preblisnil žarek upanja. Moda pa Jurij vendarle ni tak?

»Jurij, povej mi čisto po pravici kakor pri spovedi, kaj je bilo med teboj in Mico?« je spregovorila z drhtečim glasom in se mu vprašujoče zagledala v obraz.

»Nič, prav nič!« je Jurij drzno odgovoril in ji pogledal naravnost v oči.

»Ah, Jurij!« je žalostno vzdihnila. Ta njen vzклик je zvenel kakor neodločno očitaje, hkrati pa je plaho izražal željo in pripravljenost, verjeti njegovim besedam kljub njihovi nepreprečevalnosti.

»In z drugimi dekleti?« je tiho vprašala potem.

»Prav tako nič!« je Jurij glasno in odločno odgovoril.

»Pa vendar ljudje govore – «

»Ah, saj veš, kako je pri nas – na kmetih!« ji je Jurij naglo segel v besedo. »Spregovôri kdaj s kakšnim dekletom besedo ali več kakor s katero drugo in se malo pošali z njo, pa bodo ljudje potem takoj vsega vruga govorili.«

Alenka je dobro čutila, da je v teh njegovih jeguljastih besedah nekaj izmikajočega – nekaj, s čimer se hoče nemara samo zavarovati pred morebitnimi njenimi novimi vprašanji o njegovem dosedanjem razmerju do žensk. Obrisala si je obraz in se raztreseno zastrmela v resje, ki je v grmovju sililo izpod snega. Molčala je in premišljevala ter nemirno podrsavala z nogo po umazanem snegu.

Ker se je dolgo tako kujala in preudarjala, kaj na stori, je Jurij zajel njen obraz v svoje dlani. Srečala sta se z očmi in se z otožnim pogledom potopila drug v drugega.

Dolgo sta se tako gledala. V obeh so jima odsevale drnine¹⁷⁰ kakor čisto majcene, a čudovito jasne in ostre sličice z raztresenimi grmi in s temnimi borovci na položni rebri. Skozi igličevje je sonce pršilo tanke pramene luči in predlo v vejah zlate pajčevine. Nad gmajnami se je modrilo zimsko nebo. Pod njim so v sinje zelenih daljavah viseli oblaki kakor beli kožuhi.

Roki sta se jima tihotapsko dotipali ob telesih. Rahlo sta se božali in se druga drugi drhte dobrikali, dokler se nista toplo in čvrsto sklenili ter se vroče zaželi v dlaneh.

¹⁷⁰ drmina – neobdelan, divje porasel svet

Njegove oči so jo zopet vso omamile, da se je voljno naslonila k njemu. Spustila mu je glavo na prsi, zaprla oči se prepuстила nedoločenemu občutju izginevanja. Grenke misli so se ji na mah razpuhtele in duša ji je lahkotno zaplavala z oblaki po nebesnih daljavah. Pozabila je na ves svet in čutila ob sebi le njega – Jurija. Njegov krepki moški duh, pomešan s trpkim vonjem borovcev in brinja, ki ga je prinašal veter z gmajne, to jo je zopet čisto omamilo.

Tako sta se tam na prelazu v enem samem pogledu vsa predala pomirjeni ljubezni.

Predramili so ju šele nejasni glasovi, ki so jima udarili izza borovcev na ušesa.

»Ježeš – nekdo prihaja!« se je Alenka prestrašila. »Pusti me!«

Naglo jo je potegnil za seboj v goščo. Planila sta v brinje za gabrovjem ter počenila med kopinje¹⁷¹ in poležano praprot.

V grmovju je suho pošumevalo neodpadlo gabrovo listje. Med brinjem se je bohotno razraščalo bodičje božjega drevca. Pod leščevjem je poganjal teloh iz talne zemlje.

Na prelazu so se oglasile stopinje in na stezi je bilo slišati tudi govorjenje. Nerazločne besede so se raztrgano lovile med borovci in se gubile z vetrom v klancu.

Na stezi se je med drevesi prikazal Tilen z mehom žita v oprtivu¹⁷². Za njim je drobil Medard. Nekaj sta se pričkala med seboj, ali njunih besed ni bilo mogoče razločiti. Šele ko sta zavila v zavetje med gabrovjem, je bilo čisto razločno slišati vsako njuno besedo.

»Beži, beži! Ali si neumen?« je hlapec zavračal Medarda.

»Pa če mu vendarle pove?« je ta uporno gnal svojo.

»Naj mu pa pove! Misliš, da se kaj bojim? Vpričo njega, prav njemu v brk bi si ji upal povedati, kakšen babjek je.«

¹⁷¹ kopinje – robidovje

¹⁷² oprtiv – prenašanje bremena, navadno s pasom čez rame na hrbtu

»No, že, pa vendar – « je skušal Medard ugovarjati. »Prej si rekel, da so včasih deklo napodili iz službe in iz vasi, če se je s fanti lajdrala po plotovih. Ali je to res?«

»Res, res! Pa ne samo napodili, tudi z ájdovico¹⁷³ so pokadili za njo.«

»Ali bi Alenko tudi napodili in pokadili za njo, če bi jo zalotili kdaj z Jurijem za plotom?«

»Ne vem – morda.«

Jurij se je nemirno zganil v kopinju. V zadregi je pogledal Alenko. Zardel je in v očeh mu je jezo zabliskalo. Hotel je planiti na stezo, ali Alenka ga je naglo zgrabila za roko in ga zadržala. Toda ko se je premaknil v grmovju, je zadel v veje, da je zašumelo suho listje v gabrovju, in pod nogami mu je počilo trhlo dračje.

Tilen in Medard sta obstala na stezi in prisluhnila.

Čez drnine je potegnil veter ter razgibal grmovje in drevje na gmajni. Borovci so mračno zašumeli in tiho zastokali v vejah. Z gabrovja so se usuli suhi listi in se s pridušenim šelestenjem spuščali na tla. Brinovi grmi so se zvihrali v sapi kakor vznemirjeni plameni.

»Vreme gre v veter,« je menil Tilen in sta šla z Medardom dalje.

Jurij in Alenka sta se spogledala v grmovju.

»Tilen je bil torej tisti!« je spregovoril Jurij in zaškrtal z zobmi. »Prekleti gobec! Da ni tebe tu, bi planil zdajle za njim in ga strl kakor gnido. Pa mi že še pride v roke. Lastno kri bo lizal pes!«

»Bog varuj, Jurij!« mu je Alenka hlastnila v besedo. »Tudi dotakniti se ga ne smeš, če me imaš samo malo rad. Joj, kar mraz mi gre po žilah, če pomislim, da bi nastal zaradi mene med vama morda kakšen prepir ali celo pretep ali poboj!«

¹⁷³ ájdovica – ajdova slama

»Kaj pa naj potem storim?« je golsnil Jurij. »Mar naj pustim, da me ta pokveka osira okrog?«

»Ah, pusti ga na miru, Jurij!« je prosila Alenka. »Saj vidiš, kakšen revež je. Misliti moraš tudi name. Ne dajaj me ljudem v zobe.«

Znova jo je zaskrbelo. Videti je, da so v vasi res že izprežali, da se z Jurijem shajata na samem. Morda je to Medard izprežal? Saj ji je venomer za petami. Lahko tudi, da mu je gospodinja naročila, naj vohuni za njo.

Zaskrbljeno je povescila glavo.

»Ah, Jurij, saj tako – tako ne moreva več!« je vsa zmedena zajecljala. »Ob slab glas bom, če se bova zmerom takole skrivaj shajala in potem se lahko celo zgodi, da mi bodo Lesarjevi res odpovedali službo.«

»Oh, ti piška neumna!« ji je Jurij hlastnil v besedo, se brezskrbno zasmel in jo naglo stisnil k sebi. »Povsod vidiš strahove! Lesarjevi niso taki, da bi te zavoljo tega spodili in sploh, kakšen greh pa je to, če se shajava? Saj s tem še nisva vasi zažgala.«

»Že res, pa vendar – «

»Nič nič, Alenka!« jo je brž ustavil. »Ti le kar lepo mirna bodi in name se zanesi. Boš videla, da bo vse dobro.«

Dvomeče ga je pogledala in se zamišljeno zastrmela nekam čez gmajne. Na grmu pred seboj je nemirno smukala brinove vršičke in jih mela med prsti, da je okrog njiju ostro zavonjalo.

Tedaj jo je Jurij burno zgrabil za rame in hlastnil:

»Alenka, vzela se bova!«

Osuplo je odprla usta in ga nerazumljivo gledala.

»Vzela?« je komaj slišno dihnila.

»Da, Alenka, zasnebimo te!« je Jurij odločno povedal. »Prav danes so mi oče rekli, da se moram oženiti. Že v prihodnjem predpustu naj bi bilo ženitovanje.«

Ona pa ga je samo neverno gledala. Mislila je, da se mu blede.

»Noričica ti moja mala!« je vzkliknil Jurij in se zopet na glas zasmeljal. »Kaj me tako debelo gledaš?«

»Kaj te ne bi, ko pa take razdiraš?«

»Nič jih ne razdiram! Zasnuhim te pa amen! In potem, ko boš moja nevesta, se nama ne bo treba več skrivati pred ljudmi. K letu osorej pa bova že mož in žena.«

Njemu samemu se je zdela ta misel tako imenitna, da bi bil najrajši klobuk zalučal v zrak in na glas zavriskal. Razposajeno je zgrabil Alenko in jo začel sukati med grmovje, kakor da se ravna z njo na ples.

»Tak nehaj no že s temi norčijami!« se mu je Alenka branila. »Kaj pa te je zdaj naenkrat obsedlo, da si tak?«

Spustil jo je in spregovoril resno:

»Torej mi še zmerom ne verjameš? Misliš, da uganjam burke, a da boš vedela, kako resno mislim, ti povem to-le: še danes se dogovorim z očetom, da pošljemo snubače k vam na Lužarje.«

Alenka je mislila, da se ji sanja.

»O Jurij – « je zajecljala vsa pijana in blaženo strmela vanj kakor v mavrico. »Ali je to mogoče – je to res? Spim ali bedim? Daj, uščipni me, da bom vedela, ali še stojim na zemlji ali sem zašla v pravljico.«

Uščipnil jo je v lica in se zasmeljal kakor brezskrben otrok.

»Na zemlji sva, na zemlji, ljubica, pa nama je vendar kakor v pravljici,« je rekel.

Alenki se je kar v glavi vrtelo. Joj, ali je to res? Je to res?

Zgrabila se je za prsi, kakor da se boji, da je od sreče ne zadene božje. Omahnila mu je v naročje ter mu začela kar medleti na prsih. Od prevelike sreče, ginjenja in razburjenosti so ji solze stopile v oči.

»Dragi – sladki moj, saj kar verjeti ne morem tega,« je govorila kakor v sanjah. »Tako nenadoma, tako nepričakovano je prišlo to. Ah, zletela bi, Jurij, zletela! Poletela bi čez ta lepi božji svet in žvrgoleda kakor škrjanček.«

Vsa blažena se mu je stiskala v naročje.

Po dnevih razdvojenosti se jima je življenje zdelo kakor kolo, ki je znova lahkotno steklo, ko so mu očistili tečaje in namazali osi. Stala sta tam v drninah in v objemu sanjavo strmela v daljavo, kakor da gledata, kako jima rojenice tam nad sončnimi obzorji tkejo dneve velike sreče.

XI

Tilen je še ves zaspan primotovilil iz hleva. Leno se je pretegnil in zamežikal proti nebu.

»Lep dan se obeta!« je zamrmral.

Široko je zazelhal in razširil roke, kakor da hoče objeti to sijajno, pravkar porajajoče se jutro.

Odšantal je pod kap k velikemu, s kapnico napolnjenemu čeburu in se začel umivati. Z lopatastimi dlanmi je zajemal vodo iz čebra, si jo pljuskal na obraz in za vrat ter pri tem hrupno prhal.

Iz pasjice je prilezel Sultan. Lenobno se je uleknil in nekajkrat krepko kihnil. Podobrikal se je hlapcu, norčavo skakal okrog njega, se zaganjal vanj in ga lovil za hlačnice.

»No, no! Tak, daj mi mir!« se ga je otepal Tilen. »Mrha, rineš v človeka kakor siten obad.«

Sultan je sédel na košati rep, nagnil glavo nekoliko na stran in hlapca vprašujoče gledal. Ker pa ta za njegova dobrikanja ni kazal razumevanja, je pes klapnil z ušesi in stekel proti hiši, kjer se je prav tedaj na pragu prikazala dekla Barba. V skoku se je vzpel ob njej in z jezikom hlopnil proti njenemu obrazu. Toda dekla se je še vsa krmežljava privlekla iz kamre in je bila čemerna kakor slab dan. Zato je bila za pasje dobrikanje še nedostopnejša od Tilna. Jezno je sunila psa od sebe.

»Marš, pošast bolšiva!« je nad njim nevoljno zavpila. »Glejte si ga no! Lizati bi me hotel.«

»Hvaležna mu bodi, da ga je taka volja!« ji je Tilen zbadljivo zaklical. »Vesela bi bila lahko, če bi nogo hotel dvigniti ob tebi.«

Barbo je kar vrglo s praga.

»O ti krevlja krevljasta!« je zaregljala. »Če bi morala izbirati med tako nakazo, kakor si ti, in med psom, potem bi že rajši psa pod rep kakor tebe pod nos.«

Tilen je na te Barbine besede naglo zginil v hlev, ker je dobro poznal njen jezik in vedel, da mu nihče ni kos.

Nakrmil je živino, potem pa je za hlevom smuknil v vrt, da bi ob plotu prestregel Lesarjevo deklo, ko pojde ta tod mimo v hlev molst.

Sonce se je bilo že dvignilo nad obzorje. Skozi drevje je bilo videti, kakor, da se je v veje zapletel velik, bleščeč se cekin, se raztaplja v žarečem ognju in razliva po svetu samo staljeno zlato. Na vzhodu je nebo ognjeno plamtelo in na zapadni strani prehajalo v modrikasto oprhle zublje.

Tilen je šaril ob plotu, kakor da veže in popravlja latnike. Skoro vsako jutro si je dal opraviti s tem, zraven pa se je željno oziral čez plot proti Lesarjevemu vrtu in oprezal, kdaj se med drevjem prikaže Alenka. In ko je ta z golido v roki stopila iz hiše, mu je srce vselej kar vzprhutalo. Kdaj pa kdaj je z njo spregovoril nekaj besed, drugikrat zopet je izpod poklapanega klobuka samo molče zrl za njo. Tega se je bil že tako navadil, da ga je vsako jutro kar samo od sebe zaneslo za plotove. Ta vsakdanja pot mu je postala živa potreba kakor ptici jutranja pesem. In kadar se mu je posrečilo spregovoriti z njo nekaj prijaznih besed, mu je bilo v duši potem ves dan, kakor da je doživel nekaj nad vse osrečujočega.

Da, to bi bila zanj lahko blagoslovljena jutra, ko ga ne bi žgali ljubosumnost in zavist. Kajti pred nekaj dnevi je bil nekako izvohal, da se Alenka in Jurij ob večerih kradoma shajata za vrtovi. In to ga je strašno peklo. Zavest, da ima pri Alenki za tekmeča fanta, kakršen je Jurij, ga je bolela in žgala kakor ogenj. Kako naj on, Tilen, tak, kakršen je, pohabljen in ubog hlapec, kako naj torej tako ničé tekmuje s sinom premožnega kmeta in z lepotcem, kakršen je Jurij?

Toda prav tedaj je za Lesarjevim skednjem ugledal tega svojega tekmeča. Koj zatem je mimo hleva stekla za skedenj še Alenka. Tilen se je pograbil in planil za plotom proti bezgovemu grmu, rastočem za ograjo nasproti Lesarjevega hleva. Tu se je

potuhnil in napeto prežal za skedenj, kjer sta pod slivami stala Jurij in Alenka. Plaho sta se ozirala naokrog in si nekaj pripovedovala. Nato je Jurij deklo prižel k sebi in jo začel poljublja-ti. Ali to je trajalo le nekaj trenutkov. Kajti Alenka se mu je naglo izvila in zbežala v hlev. Jurij je nekaj časa gledal za njo, potem pa je veselo zažvižgal, zlezal skozi seč na njive in zavil čez polje proti gozdu.

Tilna je zaskelilo v prsih, kakor da ga je nekaj uklalo prav v srce. »Torej je res!« ga je obšlo. Obraz se mu je skremžil v satansko spako. »Za njim – za njim!« mu je sikal hudobec v duši.

Jurij je naglo hodil in še zmerom brezskrbno žvižgal. Lahkotno je preskakoval meje med njivami, kakor da pleše po zamrzlih sneženih krpah, ki so se v izlizanih jeziki vlekli čez polja. Onstran vaških njiv je zavil v grmovje in zginil v gozd.

Tilen mu je v daljavi oprezno sledil. Hulil se je za grmovjem in nerodno motovilil med mejami. Na robu gozda je obstal in začel premišljati. Če gre za njim v gozd, se bosta tam zgrešila. Čakati ga mora torej tu na obronku. Saj se mora Jurij vrniti zopet na tej strani iz gozda.

Sam ni vedel jasno, čemu se pravzaprav žene za Jurijem. Samo čutil je, da ga v prsih nekaj žge. Dušo mu razjeda mešana zavisti, ljubosumnosti, jeze in maščevalnosti, hudobec pa ga ščuva: »Za njim, za njim!«

Sedel je na trhel parobek in si naslonil glavo na stisnjene pesti. Topo je strmel predse v umazane lise snega in v glavi mu je šumelo, kakor da se spreletava po njej jata vreščočih ptic. Skušal se je zbrati ter misliti prisebno, pa se mu to ni posrečilo. V vrtincu podob in slik se mu je prikazoval Jurijev obraz. Bil je ves spačen in zmaličen. V njem je tičal nož in odpiral od levega proti desnemu ušesu globoko rano.

Z naslado se je pasel na tem prividu. Prijetno zadoščenje mu je blažilo ljubosumno in zavistno bolečino v duši, da se je od zadovoljstva na glas zasmel.

Tedaj se je nenadoma iztreznil. Vraga, kaj je vendar to? Ali ga res trapi sam hudič?

Dvignil se je s parobka in počasi odšantal proti stogu na robu gozda, kjer je bil sinoči nastavljal divjadi zanke. Morda se je ujel ponoči kakšen zajček?

Nenadoma je v daljavi ugledal Ahaca. Prihajal je iz vasi s puško na rami. Pred njim se je igrivo podil Sultan in veselo bevskal.

Tilen se je naglo umaknil v gozd in stekel med drevjem v gmajno. Tu je zamišljeno blodil med brinjem, se ustavljal pod borovci in se naslanjal na debla.

Sonce je bilo zlezlo že precej visoko na nebo, ko se je spomnil, da je treba domov. Živino mora napojiti in sploh – čemu lazi tod po gmajnah?

Odkrevljal je po poti, ki je držala čez polje v vas. Tu pa je pred njim nenadoma zrastel Jurij z butaro metličja na rami.

»Ha, šantač!« je zarežal ta in zaškripal z zobmi. »Ravno o pravem času in na pravem kraju se dobiva.«

Vrgel je butaro z rame in se ustopil pred hlapca.

»Račun imava, ki ga bova zdajle uredila!«

»Kar dajva ga!« je Tilen sprejel izziv, ker je takoj doumel, za kaj gre. »Samo za grm še poprej stopi, da doma ne bodo potem tvojih spodnjic prali.«

Jurija je to nesramno roganje tako pogrelo, da je od jeze kar posivel v obraz.

»Hudič črni, kaj pa si Lesarjevi dekli čeljustal o meni, a?« je zasikal kakor gad.

»Nič čeljustal! Samo čisto resnico sem ji povedal,« je izgrgal Tilen, »pa še te ne vse. Zakaj če bi ji bil povedal vse, kar vem o tebi, še smrknila ne bi več za tabo.«

»Tako torej? – Ti pankrt prekleti – ti švedra polomljena – kurbirske matere sin!« je kipel Jurij.

Tilnu je ob teh prostaških psovkah krvavo zaplesalo pred očmi. Kakor ris je planil na nasprotnika, se mu obesil na vrat

ter mu tako naglo in spretno spodbil noge, da je Jurij zviška telebnil na tla. Hlapec mu je zasadil krtičaste roke v obraz, se kakor maček obesil nanj in mu z vso silo potisnil glavo v sneg.

Jurij je nekajkrat glasno zahropel, potem pa mu je kar naenkrat zmanjkalo sape. V nekaj trenutkih je imel polna usta snežene kaše. Težko je sopal, krčevito pojemal in se davil v mrzli brozgi.

»Na, nažri se hudič!« je sikal Tilen. »Umij si gobec v snegu, da boš drugič vedel, kaj govoriš!«

Šele ko je videl, da je Jurij že na kraju z močmi in da se duši v snegu, ga je izpustil.

»Če bi te pri tejle malici videla Lesarjeva dekla, najbrž nikoli več ne bi občudovala tvojega umazanega rilca!« se mu je rogal.

Jurija je to ponižanje do kosti žgalo. Izbrusil je sneg iz ust, zbral še enkrat vse svoje moči in se kakor podivjan bik vrgel na hlapca. Ker ta tega ni pričakoval, ga je Jurij kar naenkrat imel pod seboj. »Čakaj, hudič!« mu je zagrozil. »Zdaj te zmeljem in ti raztepem krive ude, da jih še na sodni dan ne spraviš več skupaj!«

In sta se spet na žive in mrtve spoprijela. Metala sta se po snegu, se grizla kakor dva stekla volkova, se valjala po tleh ter se dajala, kar so jima dale moči. Hropla sta in soplja, grabila drug drugemu z rokami za goltanec in si s pestmi merila v obraz. Zdaj je bil Jurij spodaj, zdaj Tilen. Kolikokrat je bil Jurij močnejši, toliko je bil Tilen spretnejši. Prožil je krive noge in odskakoval kakor na vzmeteh. Bil je kakor maček, ki se zmerom postavi na noge, meči ga še toliko ob tla. Jurij kar verjeti ni mogel, da je v Tilnovih krivih udih toliko gibčnosti in moči.

Nazadnje mu je Jurij le dosegel goltanec in ga z obema rokama tako stisnil za vrat, da je hlapec kar otrpnil in začel pojemati kakor žival v skopcu. Mikastil ga je kakor prazno vrečo, nato pa ga je treščil v grm med globinje in češminje, da je šibovje kar zapraščalo. Ali Tilen je bil v skoku spet na

nogah. Znova se je zakadil v Jurija in ga v trenutku imel spet pod seboj.

»Hudič sakramenski!« je zaklel. »Zdaj pa kar obudi svoj poslednji kes!«

»Pošast grbasta!« je izgrgral Jurij. »Zakoljem te kakor prasca!«

Po dolgi, obupni borbi je hlapca znova dobil podse ter ga začel daviti, da so se Tilnu sukale izbuhle oči v solzah kakor bele krogle na kalni vodi. Bogve kako bi se bil končal ta tepež, da tedaj ni zalajal pes ob gozdu.

Tilen je imel še samo toliko moči, da se je za trenutek zvil iz Jurijevih železnih prijemov in na ves glas zaklical:

»Sultan! Sultan!«

Naslednji trenutek se je pes že zakadil v klobčič, ki se je premetaval po snegu, in se vrgel na Jurija. Ta je takoj spustil Tilna in se začel otepati novega sovražnika, ki se je tako nenadno in nezaželeno pojavil na bojišču.

»Puci ga, Sultan, puci!« je Tilen ščuval psa na Jurija.

Sultan je pokazal zobe, divje zarenčal in tako čvrsto pograbil Jurija, da se ga ta ni mogel več otresti. Ker je bil pes razjarjen in močan, se je Jurij bal, da ga mrcina ne popade za vrat. Zato je naglo segel v žep in potegnil iz njega nož.

Tedaj se je na bojišču pojavil Benčinov Ahac.

»Sultan – fuj!« je zaklical psu.

Sultan je odskočil – v gobcu mu je plapolal kos Jurijeve srajce.

»Kaj pa je to?« se je čudil Ahac in pretepača strmo meril z očmi.

Jurij in Tilen sta poniglavo stala pred njim in v zadregi stepala sneg s sebe. Molčala sta, a v krvavih očeh se jima je sovražno pobliskavalo. Izpod naježenih obrvi sta se gledala kakor oklana psa, ki se pripravljata, da se zdaj zdaj spet spopadeta. Po obrazu in rokah sta bila vsa opraskana in krvava. Obleka jima je bila povaljana in strgana.

»Tako – pretepata se?« je Ahac osorno zarežal. »Pa kar z noži!«

»Nisva se z noži!« se je nasršil Jurij.

Ahacu se je jezno zabliskalo v očeh.

»Tako? Ne z noži? Pa tole?« in je pokazal na nož v Jurijevi roki.

Jurij se je šele zdaj zavedel, da drži odprt nož v dlani.

»Nisva se z noži!« je trmasto ponovil.

Zdaj pa je bilo Ahacu dovolj.

»Ne imej me za osla!« je zavpil. »Mi hočeš morda natvesti, da si v grmu hotel piščal urezati? Ali pa naj verjamem, da sta si za šalo kri puščala, zraven pa si s pipci zobe trebila?«

»Nisva se z noži!« je Jurij še v tretje trdo pribil. »Zaradi psa sem ga potegnil iz žepa!«

»Čemu pa sta se zravšala?«

»Kar na lepem me je napadel kakor razbojnik,« je odgovoril Jurij.

»Lažeš! Ti si začel!« se je Tilen užaljeno uprl. »Zmerjal me je s pankrtom in pokveko! In mater mi je opsoval!«

V trenutku ga je popadla taka onemogla bolečina, da se mu je bridko utrgalo:

»Sem mar sam kriv, da sem prišel pohabljen in nezakonski na svet?«

V njem se je od bridkosti vse obračalo. Glas se mu je lomil in malo je manjkalo, da ni zajokal. V duši ga je žgalo, da bi bil tulil kakor pes.

Ahacu se je takoj zasmili. Bil je namreč tudi sam grbast in od rojstva zaznamovan. Zato se je v njem vse uprlo, da zdrav in lepo raščen človek, kakršen je Jurij, oponaša Tilnu nezakonstvo in pohabljenost. Namrščil se je in zarenčal nad Jurijem:

»Sram te bodi! Namesto da bi zahvalil Boga, da ti je dal ljubo zdravje, se spozabljaš nad nesrečnim človekom in mu očitaš, česar si ni sam kriv. No, le počakaj! Še danes povem to tvojemu očetu.«

»Samo branil sem se!« je zagodel Jurij.

»Branil? Proti zbadljivki z nožem?« ga je zavrnil Ahac.
 »Seveda – **vsakdo se po svoje brani. Vrabec s kljunom, hajduk z brunom.**«

Jurija je srbel jezik in hotel je že vzkipeti, pa si je v zadnjem trenutku premislil. Ahac je očetov vrstnik in starost je treba spoštovati, pravijo. Gorje mu, če bi se spozabil zdaj še nad starcem! Takoj bi vsa vas zvonila plat zvoná.

Molče je zadel metličje¹⁷⁴ na ramo in jezno odklapal.

Hlapec je onemoglo gledal za njim. To uro je Jurija smrtno zasovražil. Ne toliko zato, ker ga je bil ta treščil v češminje, kolikor zato, ker ga je tako surovo žalil in opsoval. Odkar je odrasel, mu še nihče ni tako naravnost vrgel pohabljenosti in pankrstva v obraz. To ga je bolelo tembolj, ker je doživel to od človeka, ki je bil toliko mlajši od njega in ki ga je zavoljo svojih prednosti spodrival pri dekletih. Kar solze so ga oblile.

»Prekleta – kakšno nebo, kakšen Bog je to, ki dopušča kaj takega?« je klel.

Ali tudi Jurij se ni vračal domov s prijetnimi občutki v srcu. Če ga Ahac zatoži očetu in če se po vasi razve o pretepu, bodo ljudje takoj po vseh hišah čeljustali o tem. Gruntarski je, pa se zavoljo dekel s hlapci ruje in pretepa, bodo govorili. Lepega vraga si je umesil! In kaj poreče k temu Alenka? Saj je s tem vendar tudi njej nakopal sramoto na glavo. Zlasti še, če hlapec razbobna okrog, da ju je videl kdaj v Bregu ali v zavrtovih skupaj. Hudiča, to bodo ljudje oči zavijali in se pohujševali nad njima. Ono krevljo krevljasto pa bo seveda vse pomilovalo.

V srcu ga je grizla tudi zavest, da se s hlapcem ni zravsalo samo zato, ker ga je ta črnil pri Alenki in ga prejle izzival v polju, ampak predvsem zato, ker čuti v njem tekmeča pri dekletu. Prekleta, prav treba se mu je bilo zavoljo nje zravsati s člo-

¹⁷⁴ metličje – brezovo šibje, ki se iz njega vežejo metle

vekom, ki ga je že usoda sama zaznamovala za premaganca! Saj to je, kakor da bi se z mrtvecem bodel.

S slabo vestjo se je priplazil domov in skrivaj smuknil v hišo. V čumnati si je izmil okrvavljena lica in si preoblekel srajco. Nato je odšel v hlev. Zaprl je vrata za seboj in legel v listnjaku v steljo.

Ko je ležal tako v temi, je napeto prisluškoval in vlekel na ušesa vsak korak, ki se je oglasil zunaj na vasi. Morda pa je Ahac pozabil na svojo grožnjo in ga ne pride tožit očetu. Očetu? Ah, kaj to! Njemu pač poreče, da ga je hlapec izzival in ga potem še napadel, in vse bo dobro. A kako naj se zgovori pri Alenki? Njej vendar ne more reči, da je branil svojo fantovsko čast – na njeno škodo. In sploh –

Zaskrbljeno je buljil oči predse v pomrčino in razmišljal.

»Oh, jaz norec!« je nenadoma vzkliknil in se s pestjo udaril po čelu. Če bo imela Alenka zavoljo tega kakšna otepanja, jo on pač res zasnubi, kakor ji je bil zadnjič obljubil, potem pa naj se zavoljo njiju ves svet na glavo postavi.

Vendar ga tudi ta sklep ni preveč pomiril. Od onega dne, ko sta z očetom govorila o njegovi ženitvi in ko je bil Alenki rekel, da jo zasnubi, je o tem veliko razmišljal. Ali več ko je mozgal o tem, bolj se mu je misel na ženitev upirala. Naj se res že zdaj obabi? Naj se že tako mlad vpreže v zakonski jarem?

Oženiti se –

Da, če si neprizadet, potem ti ob tej besedi zacingljajo zvončki svatovskih sani in na uho in iz daljave zaslišiš smeh, vriske, harmoniko in vesele svatovske pesmi. Ko pa zadeva ta beseda tebe, zadobi mahoma čisto drugačen pomen. Oženiti se – to zveni naenkrat tako nenavadno, da ti je kar tesno v srcu. Beseda postane težka, usodna. V njej ne žvenkljajo več svatovski zvončki, ne predočuje ti več vesele svatbe s pesmijo in harmoniko, z vriski in plesom, ne diši več po ženitovanjskih kolačih. Iz nje zveni nekaj drugega – nekaj temnega, mrkega in resnobnega. V njej je težka slutnja, da so na svetu tudi stvari, ki

mimo njih ne moreš s smehom, z vriski in pesmijo. Ta slutnja ti budi v duši strah in skrbi. In to celo takrat, ko se kaniš ženiti z dekletom, ki ga imaš rad. Dokler veselo fantuješ in vasuješ pod njenim oknom, se ti zdi, da brez nje ne bi mogel živeti. Ko pa se odločiš, da jo vzameš za ženo, ti v duši naenkrat postane tako tesno, kakor da se boš zdaj zdaj zadušil.

Le zakaj se očetu zdaj kar naenkrat tako mudi s to ženitvijo? Ali so govorili zadnjič kar tjavdan ali so jih spet popadle kakšne muhe, da so se zdaj v starčevski vnemi in trmi resno zavrtali v to? Že od nekdanj so tak čudak. Kar na lepem si kaj vtepejo v glavo ter potem z vso ihto in zamaknjenostjo jašejo tega svojega konjička. Lepega dne pa ne v peto ne v šesto pozabijo na vse skupaj, kakor da se tista reč nikoli ni skuhala v njihovi glavi.

Tudi o nevesti zadnjič nista govorila. To bi kazalo, da oče o tej ženitvi res niso globlje mozgali. Drugače bi bili gotovo tudi o nevesti kaj črhnil. Ali pa se spet zanašajo na mater, da mu jo oni poiščejo. Tudi to je njim podobno. Zmerom so bili taki. Od nekdanj so najtežje reči prepuščali materi. Kar koli so kdaj zasnovali, so to potem zmerom mati morali izvesti. Verjetno bo tudi zdaj tako. No, če pa mu bodo mati izbirali nevesto, je to toliko, kakor da si jo je sam izbral. Saj se še nikoli ni zgodilo, da bi mu bili mati kdaj kaj odrekli.

Če je že tako, da se mora oženiti, potem vzame pač tisto, ki mu je pri srcu. In ta je Alenka. In če je pri srcu njemu, zakaj ne bi bila potem tudi materi? Lepa, mlada je in z grunta je doma. Torej bo imela tudi doto in balo, kakor je treba. Kje bi torej mogli dobiti pripravnejšo nevesto in ženo od nje.

Ampak – kaj pa Amerika? Ali ta ni njegov sen že, odkar se je vrnil od vojakov? Če ne za zmerom, bi hotel odriniti tja vsaj za nekaj let. Že marsikdo, ki je bil manj bister od njega, je tam zabogatel. Zakaj ne bi potem še on? In če je res zapisano v zvezdah, da mora človek umreti na domači zemlji, kakor pravi jo oče, bi se čez nekaj let vrnil pač domov. Mnogo denarja bi

prinesel iz Amerike, da bi živel potem tu brez večnega ubijanja in brezupnega ubadanja na tej strmiški zemlji.

»Hej, kaj pa, ko bi tudi Alenka šla z njim v Ameriko? O, to bi bilo nekaj! Kako, da mu to že prej ni prišlo na misel? Takoj se mora o tem pogovoriti z njo. Samo –

Dalj o tem ni utegnil razmišljati, ker so se zunaj na dvorišču oglasili urni koraki.

To bo Benčinov Ahac, je Jurija neprijetno spreletelo.

Smuknil je k vratom in jih narahlo odprl. Ali namesto Benčinovega Ahaca je zagledal na dvorišču Lesarja.

»Kaj hoče ta pri nas?« ga je zaskrbelo. »Pa ne, da bi se zdaj še ta vmešaval v to reč?«

Lesar je šel v hišo, pa je kmalu zopet odšel. Nekaj trenutkov zatem je res prišel tudi Ahac. Prekletu! – Videti je, da se je iz te neumnosti izcimila cela zarota.

Čez dobre četrte ure je Ahac zopet odšel. Takoj nato je tudi Petrač stopil iz hiše. Mračno se je oziral po dvorišču, potem pa je zavil naravnost proti hlevu.

Jurij je pograbil vile in naglo začel nastiljati živini.

»Kaj pa sta imela danes z Benčinovim hlapcem?« je začel Petrač brez ovinkov.

»Nič! Kaj naj bi bila imela?« je Jurij poniglavo odgovoril.

»Kako nič? Odgovori mi, po čemer sem te vprašal!«

»Če že hočete vedeti – stepla sva se!« je Jurij trmasto priznal. »Šantač me je izzival, zato sem ga pograbil za vrat in ga treščil v grmovje.«

»Pa s pankrtom si ga zmerjal! Njegovo pohabljenost si mu oponašal in mater si mu opsoval.«

»No ja – če me sredi polja napade razbojnik, mu za to menda ne bom še lepih imen vzdeval!«

»Zapri čeljust!« ga je ustavil Petrač. »Samo enkrat še se mi z besedo ali z dejanjem spozabi nad hlapcem! Potem boš videl, kaj se pravi zasramovati reveža.«

»Mar naj trpim, da mi ta capin maže čast in dobro ime?«

»Ne klati neumnosti! Ti sam glej na svojo čast, pa ti je potem nihče ne bo mogel mazati.«

Nekaj časa sta molčala, nato je začel Petrač z mirnejšim glasom:

»Pripravi si klavsko spravo, boš jutri pri Lesarjevih prašiča klal.«

»Jaz?« se je začudil Jurij. »Kaj jim ne bo klal Benčina kakor vsako leto?«

»Je menda nekaj bolan.«

»Ali bom prašiča samo zaklal ali ga bom tudi razudil?«

»Tega Lesarja nisem vprašal. Stopi sam tja in se dogovori z njim.«

Jurij je kar planil iz hleva in takoj odšel k Lesarjevim. Ko se je z Lesarjem dogovoril zastran zakola, je domov grede zagledal pod napuščem ob starem koncu hiše Alenko. »Bogve ali že kaj ve o pretepu?« ga je znova zaskrbelo.

Ozrl se je okrog sebe in plaho stopil k njej.

»Alenka, pridi drevi na ozare nad Bregom,« ji je zašepetal. »Govoriti moram s teboj – še danes.«

»Še danes? Kaj pa se je zgodilo?«

Juriju se je odvalil kamen s srca. »Ničesar še ne ve!« ga je obšlo. Obraz se mu je razlezel v zadovoljen smehljaj.

»O nič, nič! Samo – govoriti moram s teboj.«

»Pridem, če bom le mogla,« mu je obljubila.

Zvečer je bil Jurij še pred mrakom na ozarah. Sonce je bilo že zašlo in iz Boncarja so vstajale modrikaste sence. Spodaj v dragi so se zgoščale že v temo, se počasi stezale po strmih bregovih in se v rahlih meglah dvigale iz grap kakor sopara iz kotla.

Boncar je bil še ves v snegu. Le onstran dóla, kjer se je v klanec vzpenjala vijugasta cesta, se je dvigala pod večerno nebo že močno odkopnela reber. Tu so se vrstili opusteli, z redkimi cerovci porasli vaški steljniki. Čez reber so se z vrha slemena vse tja do globeli v dnu Boncarja vlekli ravni, ozki

pasovi. To so bile poseke, ki so mejile steljnike. Iz globeli je bilo slišati šumenje naraslega hudournika. Izpod tajajočega se snega so vode z vseh bregov drle v drago in se ob mlinu šumno zlivale čez jez. Mlinska kolesa so hrupno klopotala pod slapovi vodá, ki so težko padale z rak, da se je v tihem večeru razlegal čez Boncar glasen klopot in zamolklo odmeval med tesnimi bregovi.

Onstran steljnikov so se v večerni zarji rdečila slemena razvlečenih hribov. Na desni je v prosojnih meglah čepela strma fitnješka reber z dvema, tremi kočami. V daljavi se je vrh hriba svetlikala cerkvice svetega Ožbolta in krvavo žarela v večernem svitu. Še bolj zadaj se je na obzorju dvigal Sveti Primož. Na levi sta se na ožarjenem nebu nejasno odražala Krim in Mokrc.

Jurij je še zmerom razmišljal, ali naj Alenki pove, da se je s Tilnom tepel, ali naj ji to zamolči. Nazadnje je razsodil, da bo najpametneje, če ji vse odkrito prizna. Bolje, če od njega izve resnico, kakor da ji kdo drug slona obesi na nos.

»Kaj pa, če je medtem že vse izvedela?« ga je znova zasrbelo. Potem je morda sploh ne bo semkaj.

Z utripajočim srcem je čakal in se nestrpnost oziral proti vasi. In ko jo je naposled ugledal med drevjem, mu je v srcu kar zaigralo od veselja. Pohitel ji je naproti in jo viharno prestregel v naročje.

»Tako sem vesel, da si prišla!« je olajšano vzkliknil. »Skoro sem se že bal, da te ne bo.«

»Bal? Zakaj bal?«

»Mislil sem – no, veš, zatožiti se ti moram.«

»Zatožiti! Za kaj pa?«

»Obljubo sem prelomil,« je Jurij skesano povedal. »S Tilnom sem se stepel.«

Alenki je ugasnil nasmeh na obrazu.

»Kaj praviš? Stepla sta se? Sta se hudo – si mu morda kaj storil?«

»Ne, ne! Nič se ne boj! Ni bilo tako hudo. Samo malo spraskala sva se.«

Preplašeno ga je gledala in molčala. Bilo je videti, da jo je ta novica hudo zadela.

»Ne bodi huda, Alenka!« je začel poparjeno. »Nisem hotel tega, ali prišlo je tako nepričakovano, da nisem utegnil nič razmišljati. Davi sva se s hlapcem srečala v polju. Začel me je izzivati, zavrela mi je kri, pa sva si skočila v lase. Žal mi je – zaradi tebe.«

Še zmerom je molče strmela vanj. On pa je povetil oči in v zadregi mencial pred njo.

»Alenka – si huda name?«

»Huda? – Kako bi mogla biti huda nate, Jurij? Ali – vesela seveda nisem takih novic, to že lahko razumeš. Zelo neprijetno mi je. In če se to razve po vasi, utegnem imeti zavoljo tega še huda otepanja.«

Jurij je klavrno povetil glavo.

»Morda – morda pa se ne bo razvedelo,« je v zadregi žužnjaj.

»Jurij, ali si me zato naročil semkaj, da bi mi to povedal?«

»Da, zato, Alenka! Hudo mi je bilo in – nisem hotel, da bi zvedela to šele od drugih.«

Alenki se je zopet malce zjasnil obraz.

»Lepo je, Jurij, da mi to sam poveš. Vsaj ne boli tako, kakor če bi zvedela to od drugih. Le to me žge, da nisi držal obljuje. Upira se mi misel, da si bil figa mož. Kako naj se poslej še kdaj zanesem nate?«

Stal je pred njo kakor na žerjavici. Da, prav ima! Ali kaj bi šele dejala, ko bi – ko bi vedela, zakaj se je pravzaprav stepel s šantačem?

»Odpusti mi, Alenka! Poslej se kaj takega ne bo več zgodilo,« je svečano obljubljal.

»Da, Jurij, prosim te, ne išči več preprirov s hlapcem in se z njim ne spuščaj v ravs. Ne samo zavoljo mene, tudi zavoljo

sebe in zavoljo njega ga puščaj na miru. Če bi te še kdaj izžival, si rajši ušesa zamaši in pojdi mimo njega naprej. Pomisli samo, kakšen revež je in kako hudo mu mora biti, ko ga je življenje odrinilo od toliko lepot in dobrot. Glej, on morda nikoli ne bo doživel te sreče, ki sva jo midva deležna v tako zvrhani meri. Če bi te kdaj še tako žalil, se spomni samo, kako bogat in srečen si v primeri z njim. Tako bogat, Jurij, da te tudi njegove najhujše žalitve ne morejo pahniti v tako bedo in nesrečo, kakršna je njegova.«

Jurij jo je zamaknjeno poslušal.

»Alenka, čudovito dekle si!« je navdušeno vzkliknil. »Lepo, zlato dušo imaš.«

»Ah, ne, Jurij!« se je branila. »Moja duša je kakor duša vsakega dekleta, ki ljubi. Rada te imam in zato želim vsakomur dobro – tebi, sebi in vsem ljudem na svet.«

Med njima je nastal premolk. Oba sta se zamislila in zagledala v svetli večer. Nad njima se je razpenjalo jasno zimsko nebo. Na njem so se pravkar prižigale lučke. Na jasnem obzorju so se v daljavi temno odražali oddaljeni hribi.

»Alenka – « je Jurij s komaj slišnim glasom zopet spregovoril in jo rahlo privil k sebi.

»Kaj je, Jurij?« je potihoma vprašala. »Imaš morda še kaj na srcu?«

»Še nekaj, Alenka.« je cincavo povzel. »Povej mi, ali bi hotela z menoj v Ameriko?«

Alenka je od presenečenja kar otrpnila. Dvignila je glavo in ga osuplo pogledala.

»Bog te previdi, Jurij! V Ameriko? Zakaj pa zdaj naenkrat to?«

»Ne vem, kako naj ti to razložim,« je neodločno začel. »Glej, Alenka, tu pri nas je življenje tako težko. Človek se muči na tej zemlji od zibel do groba, ne da bi prav vedel, čemu vse to. Tu živimo kakor tlačani. Vklenjeni smo v revščino in skale, kakor da smo zaprti v ječo. Garati moramo kakor živina,

pa se kljub temu nikoli ne moremo izkopati iz revščine. Drugod, tam zunaj v svetu pa je ljudem življenje kakor praznik.«

»Joj, Jurij, kako pa to govoriš?« ga je ustavila. »Revščina in trpljenje sta povsod, kjer živi človeški rod, in ju nikoli ne bo zmanjkalo, dokler bo stal svet. Zraven revščine in trpljenja pa sta povsod tudi veselje in sreča. Če ne bi bilo revščine, gorja in trpljenja, ljudje tudi sreče ne bi mogli občutiti, kakor ne bi mogli občutiti dobrote sonca, če ne bi poznali mraza in teme. In tudi brez dela človek nikjer ne more živeti. Naš oče so zmerom dejali, da **brez muje človek še čevlja ne obuje. Pravi se tudi, da za lenuha nikjer na svetu ni kruha.**«

»Že, že, Alenka! Ne mislim tako. Vem, da moraš povsod na svetu delati, če hočeš živeti. Tudi v Ameriki ljudem ni z rožicami postlano – tudi to vem. Ali je vendar razloček. Tudi drugod ljudje delajo, ali vsaj kaj imajo od tega – trohico sonca, veselja, sreče in zabave. Tu pa se človek samo muči, zraven pa ima same skrbi, žalost in trpljenje. Kar poglej te naše uboge ljudi! Samo garajo, molijo in zdihujejo. Zmerom so resni in zaskrbljeni. Še smejati se na znajo več od srca.«

Mirno ga je poslušala, ali njegove besede je niso prepričale.

»Greh je, Jurij, da tako govoriš,« mu je ugovarjala. »Res je v našem življenju dosti gorja in trpljenja, ali je v njem tudi dosti sreče. Poglej samo naju. Rada se imava in Bog nama zasiplje pota z ljubeznijo in srečo kakor z rožami. Če bi danes umrla, bi se mu za to najino ljubezen in srečo v nebesih vso večnost zahvaljevala.«

»Je že res, da sva srečna, ali ta sreča je ukradena. Vsak lepi trenutek, ki ga preživiva skupaj, si morava skrivaj vzeti. Neprestano morava trepetati, da naju kdo ne zaloti, ker bi bili potem ti trenutki grenki kakor pelin.«

»Molči, Jurij! Ko bova mož in žena, se bova teh ukradenih trenutkov toliko lepše spominjala. Zdaj morava to najino ljubezen še skrivati in morda bova morala zanjo kdaj tudi kaj pretr-

peti. Nekoč pa bodo spomini na vse to tako lepi in prisrčni, da bi hotela vse to še enkrat doživeti.«

»Da – nekoč! Ali takrat – bogve kako bo takrat z nama,« je Jurij nepopustljivo gnal svojo. »Garala bova ter ob delu in skrbeh kmalu ostarela. V nekaj letih bova imela tako izsušeni duši, da nama takrat ne bo nič do lepih spominov.«

»Na tujem življenja tudi ne bova preobrnila.«

»Preobrnila ga ne bova, le laglje nama bo tam. Zunaj v svetu ljudje ne žive tako težko kakor tu pri nas. Življenje v svetu je kakor leto, ki nima samo delavnikov, ko svet trpi in dela, ampak ima tudi nedelje in praznike, ko se človek kdaj pošteno povese. V Ameriki bova nekaj let trdo delala, ko pa si kaj prisluživa ali morda celo zabogativa, bova lahko vsemu svetu rekla, naj naju v uho piše. Nato bova veselo frknila spet kam drugam in živela kakor dva ptička.«

Alenka se je nad temi besedami globoko zamislila. Prijetno so ji zvenele na uho, ali k srcu ji niso šle. Morda sem še premalada in prenevedna, da bi razumela to, je pomislila pri sebi. Duša ji je govorila in pela, da tolikšne sreče v svetu nemara nikjer ne bo doživela kakor v rodnem kraju. Živeti z Jurijem na domači zemlji, biti tu njegova žena, imeti z njim polno hišo otrok, skrbeti in trpeti zanje, četudi ob trdi skorjici kruha – ne, te sreče ne bi dala za sto Amerik.

»Morda te ne razumem,« je dejala. »Zakaj naj bi šla v Ameriko, ko pa boš imel tu tako lepo domačijo?«

»Eh, beračijo, ne pa domačijo!« je Jurij zaničljivo odvrnil. »Razvlak je res dosti, ali za samo trpljenje. Sestrama bom moral izplačati doto, očeta in mater živeti na kotu, zraven pa imeti še Naceta, Katro in Nano na ramah. Kje naj vse to zmorem? In če bi z nečloveško muko morda tudi zmogel – kaj bom imel potem od takega ubijanja? Samo suženj bom svoje zemlje, garač na svoji domačiji, berač pod lastno streho. Jaz pa bi hotel ustvariti tebi, sebi in najinim otrokom drugačno, lepše življenje.«

»Z najino ljubeznijo in z božjo pomočjo bova vse zmogla,« je Alenka še zmerom ugovarjala. »Na rodni zemlji človek lahko vse pretrpi, tudi muke in siroččino. Res je naša zemljica sirotna, pa kaj more ona, kaj moremo mi zato? Naša mati je vendarle. Na njej smo se rodili, na njej zrasli, njeni otroci smo. In svojo mater ima vsak otrok rad, četudi je ta beračica na cesti.«

Tako navdušeno je govorila, da se je za trenutek še Juriju toplo zganilo v srcu. Potem pa se je spomnil: tudi oče govore kakor ona. Vsi kmečki ljudje, ki še nikoli niso pogledali v svet in ki zato ne vedó, kako lepo se živi drugod, govore tako. Za uho so take besede kakor lepa godba, ali za življenje pomenijo toliko kakor lačnemu slavčevo petje. Ti ljudje so se že tako zrasli s trpljenjem, da ga nemara še ne občutijo več. Ženske še posebno. Te so kakor rojene zanj. Vzemimo, na primer, samo našo mater. Tudi oni imajo v sebi nekaj takega kakor Alenka. Nekaj – kako bi dejal? Nekakšno slast, da bi trpeli, da bi si za dom in za tiste, ki jih imajo radi, raztrgali srce. Tako žalostno je to! Bog kmečkim ženskam nemara ni dober, ko jih ustvarja. S prehudo slo za trpljenje jih obdarja. Človeku se kar smilijo.

»No, saj bova še videla, kako bo,« je dejal naposled, da bi končal pogovor o stvari, v kateri je videl, da si z Alenko nemara nikoli ne bosta edina.

Ona pa je vdano sklonila glavo in mu jo naslonila na prsi.

»Jurij, kakor boš ti hotel in rekel, tako se bo zgodilo,« je Alenka popustljivo dahnila. »Ti si mož, jaz pa sem samo uboga zaljubljena čopka. S teboj bom srečna povsod na svetu. Zato pojdem s teboj tudi v Ameriko, če bo treba, ali pa na konec sveta, ako mi boš tako ukazal.«

Ko sta se ločila, je Jurij še dolgo zrl za njo. Bilo mu je čudno v duši. Sam ni vedel, ali je žalosten ali vesel. Saj jo ima od srca rad in srečen je, da ga ima rado táko dekle, ali vendar čuti ob njej nekakšno praznino v sebi. Zdi se mu, kakor da stoji Alenka nekje visoko nad njim in da ga loči od nje nevidna pre-

graja. Še kadar jo drži v rokah in stiska k sebi, ima občutek, kakor da objema le senco neprijemljivega bitja z drugega sveta. In v nobeni stvari se ne ujemata. Ob njej mu je zmerom, kakor da je med njima trnjeva seč. Ljubi Bog, saj je še tako mlada, pa ima vendar tako resne in težke misli, kakor da je doživela že bogve kaj. Tako čudno je to. Rad jo ima in čuti, da ne bi mogel biti več brez nje, pa vendar – Težko mu je, ker ni taka, kakor bi jo hotel imeti. Rad bi imel veselega dekleta, porednega škrateljčka, metuljasto ljubico, ki bi ji bila duša uglašena na njegovo, da bi skupaj brezskrbno vriskala, pela in plesala čez ta prelepi božji svet. Ona pa je kakor zamaknjena, s trnjem obdana roža v nedostopnih višinah.

»Eh, danes je že tak čuden dan!« je vzdihnil. »Človek bi vriskal in jokal, klel in molil.«

Še dolgo je stal na ozarah in zamišljeno strmel v vrtove, kjer so se med drevjem razprezale rahle megle in se med hišami tihotapile v vas. S polja so se plazile za njimi še gostejše kakor roji vojakov, ki pritiskajo za izvidnicami in se pripravljajo na napad. Z neba se je posmehljivo muzal ščip. Od juga je zdaj pa zdaj potegnil rahel veter, da se je drevje v njegovem pišu nalahno zganilo. Te sapice so bile kakor odposlanke viteza sveta Jurija, ki je nekje tam doli ob morju sedlal vranca, da na njem pojezdi semkaj na severno stran.

Na dan svetega Gregorja je Lesar godoval. Sedel je v izbi pri oknu in čakal, da žena postavi zajtrk na mizo. Vedel je, da se žena in fanta po stari navadi v kuhinji posvetujejo, kako mu bodo voščili za god. Bil je vedro razpoložen kakor zmerom ob taki priliki, ko je družina svečano opravljala stare navade in običaje. Zahotelo se mu je pred zajtrkom popiti kozarček žganja. Stopil je k omarici v zidu, ali ko je v njej poiskal steklenko, je presenečen ugotovil, da je ta skoro čisto prazna.

Še oni dan, ko so klali prašiča, je bil postavil skoro polno v omarico, zdaj pa je prazna. S klavcem sta bila popila vsak po

dva kozarčka, potem pa steklenice ni več vzel v roke. Sedaj pa, ná – komaj za dva ali tri kozarčke žganja je še v njej.

A da! Medard je te dni imel zobobol. Žena je fantu devala pijačo na zob. Ampak – to se je zgodilo samo dvakrat ali trikrat. To bi se v steklenici komaj poznalo. Le kam je potem moralo zginiti vse žganje? Posušiti se vendar ni moglo.

Čudil se je in zmajeval z glavo. Zvrnil je kozarček in zopet sédel za mizo.

Ko pa je potem prišla v izbo žena z otroki, je stopil predenj Medard, da bi mu izrekel voščilo, pa se mu je začel jezik naenkrat tako zapletati, da je Lesar kar ostrmel. Sklonil se je k fantu, a se je naglo spet odmaknil. Medardu je zaudarjalo iz ust kakor iz žganjarske čutare.

Ker ni hotel kaliti svečanega razpoloženja, je molčal, kakor da ni ničesar zapazil. Le lica so se mu zmračila in med zajtrkom je ves čas zaskrbljeno razmišljal.

Ko so pozajtrkovali in začeli vstajati od mize ter odhajati vsak po svojih opravkih, je pridržal Medarda v izbi, rekoč:

»Počakaj malo, da se nekaj pogovoriva!«

Medarda so takoj obšle hude slutnje. Saj je pričakoval in vedel, da oče lahko vsak dan odkrijejo prazno steklenico v omari. Zdaj bo pela palica, ali Bog pomagaj!

»Stopi semkaj, Medard!« je ukazal oče. V njegovem glasu ni bilo čutiti jeze, kar se je zdelo Medardu zelo čudno.

»Semkaj – čisto k meni pridi!« mu je velel oče, ker se je bil Medard iz previdnosti ustavil na nasprotni strani mize.

Medard je stopil bliže in oče mu je mehko položil roko na ramo.

»Medard, poglej mi v oči!« mu je dejal z mirnim glasom.

Medard je dvignil glavo in se zagledal očetu naravnost v tople, blage oči.

»Polno steklenico žganja si v nekaj dneh popil,« je Lesar še zmerom mehko in krotko govoril. Toda v njegovem glasu je

zvenelo toliko prikrite žalosti, da je Medarda presunilo v dno srca. »Povej mi, Medard, zakaj si pil?«

»Zobje so me boleli,« je Medard komaj izjecljal in povetil oči.

»Zaradi zob si pil, praviš? Samo zavoljo zob?«

»Da, oče – samo zavoljo zob!«

Lesarju se je lice za spoznanje stemnilo in v čelo so se mu zarezale gube.

»Medard, zakaj ne govoriš resnice?« je vprašal z drhtečim glasom.

»Res, oče! Zobje so me boleli,« je Medard vztrajal pri svojem. »Kar mater vprašajte.«

»Medard, zelo sem žalosten, srce me boli, ker ne govoriš resnice.«

In res je bilo v njegovih očeh toliko žalosti, da je to Medarda bridko presunilo.

»Res – zobje, oče,« je začel ihtavo. »Pa tudi tu notri v prsih me še zmerom tako boli.«

Položil si je dlan na srce in očeta proseče pogledal.

»Povej, otrok, čisto odkrito povej svojemu očetu, kaj te tako boli. Nič se ne boj, pomagal ti bom, če se le dá pomagati.«

»Boli me, oče, boli,« je zahlipal Medard in po licih so se mu ulile solze.

»Vidim, sinko, vidim, pa tudi čutim, da te boli. Samo povej mi, od česa je to,« mu je oče mehko prigovarjal.

»Ah, oče, saj ne vem, od česa! Samo čutim, da me tu notri žge in peče, kakor da so mi prsi polne ognja.«

»Res ne veš, Medard?«

»Ne vem, oče – «

Lesar mu je nekaj časa molče gledal v obraz, kakor da hoče z njega brati resnico. Toda s solznih Medardovih lic ni bilo mogoče ničesar razbrati. Ali toliko je vendar gotovo, da se s fantom nekaj dogaja. Nosi v srcu morda res že kakšno skrivnost? Se je morda zagledal v katero izmed vaških deklic – v

katero izmed svojih otroških tovarišic, pa tega noče povedati? Lahko pa tudi, da v resnici še sam ne ve, kaj se godi z njim. Saj je bilo tudi z njim tako, ko je bil v njegovih letih. S Tonco sta pasla krave v gmajni in se stiskala ob ognju, on pa je čutil pri tem v srcu nekaj bolečini podobnega, a ni vedel, odkod to in kako je tej bolečini ime. Mogoče je tudi, da je fant res kaj bolan, pa ne zna prav povedati, kaj in kje ga boli, kakor se to pri otrocih navadno dogaja.

»Prav, Medard!« mu je zamišljeno dejal. »Če te v prsah ne bo nehalo boleti, bova morala pač k zdravniku.«

»Saj bo morda kaj bolje,« je Medard naglo jecnil, ker se je ustrašil, da bi ga oče res utegnili peljati k zdravniku. Ta bi koj uganil, kaj mu je. Saj ima bojda taka očala, da vidi skozi njega vsakomur v srce, kakor da je človek iz stekla.

»Upajmo, da te pomlad pozdravi,« je rekel Lesar. »Žganja pa se ne smeš nikoli več dotakniti, to ti povem. Zdaj pa pojdiva z Andrejem in spustita ptiče iz zgornjice.«

Medard je kar planil iz hiše. Zunaj je poiskal Andreja in odšel z njim v podstrešnico. Tam sta na stežaj odprla okna in začela spuščati ptice iz izbe. Te pa so se le obotavljale se pogajale ven v pomladni svet, kakor da še ne verjamejo prav v svojo svobodo. Morda so se tudi nerade ločile od tople izbe, kjer so v izobilju preživele zimo. Začudeno so cvrkutale, frfotale pod stropom in se neodločno spuščale v vrt. Šele ko so začutile, da so resnično v svobodi, kjer je res mogoče pošteno razmahniti krila, so krepko zajele zrak v peruti.

Medard je otožno gledal za njimi. Bilo mu je, kakor da ga zapuščajo dobre prijateljice. Koliko ur je prebil pozimi tu pri njih in kolikokrat se je v bridkih trenutkih, ko ni vedel kam s svojo bolečino, pogovarjal z njimi in jim tožil svoje težave. Včasih je po cele ure prečepel pri njih in jim razkrival svoje srce. Vsako izmed njih je poznal po njenih navadah in lastnostih in vsaki je vzdela kakšno ime. Tu je bila predvsem sinička, ki jo je bil prinesel semkaj na pustni torek, ko je Alenka tu grada-

šala predivo. Bila je to vesela, živahna ptička. Imenoval jo je Alenčico – v spomin na tisti dogodek, ko se je bil stisnil Alenki v naročje in ko mu je bilo v njenem objemu tako razkošno. Ptica se je dolgo obirala in kar ni mogla zleteti iz izbe. Brez strahu mu je frfotala okrog glave, saj se je bila že tako udomačila, da mu je takoj sedla na roko, kadar jo je poklical. Nazadnje, ko so bile že vse njene tovarišice zunaj, je vendarle začivkala, kakor da mu kliče zbogom, in frknila na oreh pred hišo. Medardu je bilo, kakor da je odnesla s seboj kos njegovega srca in mnogo mnogo njegovih skrivnosti.

S povešeno glavo je odšel iz izbe. Kakor mesečen je odtaval na vrt. V drevju okrog hiše se je še zmerom spreletavalo nekaj izpuščenih ptic, kakor da se jim ne dá od hiše. Na hruškinih veji se je pozibavala taščica, ki jo je bil krstil za Srboritko, ker se je rada prepirala z drugimi ptiči. Zvedavo se je ozirala okrog sebe in zdaj pa zdaj neodločno zaprhutala, a odletela ni. S krošnje se je oglašala ptica, ki ni prezimovala v izbi, in se čudila: fic, fic, fic! Na orehu je še zmerom sedela Alenčica, kakor da se ne more ločiti od tod. Medard jo je mehko poklical. Tako je spoznala njegov glas. Spustila se je z veje in mu nekajkrat zafrfotala okrog glave. Začebljala je nekaj, kakor da se mu zahvaljuje za zaupanje in skrb, ki ji je izkazoval v mrzlih zimskih dnevih, za prijateljstvo in zrnje, ki ji ga je zmerom obilno trosil, potem pa se je v negotovem poletu spustila proti seči za vrtom.

Iz hiše je prišel Lesar in se ustavil na vrtu pod hruško.

»Stopita k materi, da vama dajo zrnja in drobtin,« je dejal fantoma. »Danes, na Gregorjevo, se ptički ženijo. Pojdemo potem na vrt, da jih obiščemo na svatbi.«

Prinesla sta žita in drobtin, ki jih je bila mati nabrala v kuhinjski omari, in odšla z očetom v vrt. Spotoma so pod drevice in grmovje trosili zrnje in mrvce, kakor so to pogosto delali tudi pozimi. Za njimi so se spreletavale jate ptic, se spuščale na

tla in pobirale, kar so jim bili oni trije natrosili. Pri tem so vsevprek ščebetale in pele kakor pravi svatje.

»Poslej jim bo ves svet svatovska miza,« je Lesar razlagal fantoma. »Vse tja do prihodnje zime.«

Ustavil se je za vrtom ob seči in se zagledal v polje.

»Čisto po pomladi že diši,« je dejal in zadovoljno kimal predse. »Kmalu pojdemo orat in sejat.«

Ob vonju prebujajoče se zemlje, ki se je dramila v toplem soncu, se mu je duša kar topila od miline. Obraz mu je sijal in oči so mu sanjavo blodile po otajani zemlji. Otročje se je pogovarjal s fantoma, kakor da se je tudi sam povrnil v njuna leta.

Fanta sta imela očeta rada, ker je bilo v njem upodobljeno življenje starih rodov in ker ju je znal tako lepo uvajati v čuda narave in njenih skrivnosti. Skrbno je pazil, da je življenje teklo v hiši po starih šegah in predanjih¹⁷⁵, podedovanih po očetih in dedih. Čeprav je bilo v tem starožitju nekaj ustaljenega in trdnega in čeprav je življenje v hiši teklo po redu, ki je bil že star kakor zemlja, je bilo v njem vendar nekaj lepega, častitljivega. Vsa opravila, prazniki, letni časi in sploh vsi dogodki so po njem dobivali odblesek davnine, a je bilo življenje v hiši kljub temu zmerom novo in sveže. Vsako leto je s seboj prinašalo kaj posebnega, dotlej še neobčutenega, kakor da čas obnavljajoče se dogodke obliva vedno z novo lučjo. Zato je življenje v hiši teklo zmerom v tihem veselju, v skriti sreči in v večnem pričakovanju zmerom obnavljajoče se lepote.

In koliko, kako lepo in zanimivo je oče znal pripovedovati o zemlji, živalih in rastlinah! Njegove besede so bile jasne in žive, njegova govorica sočna in čvrsta kako zemlja, ki ga je rodila. Iz nje je zvenelo nekaj staročasnega kakor iz starih bukev. Včasih zopet je govoril tako skrivnostno, kakor da bere iz sanjske knjige ali iz starih, orumenelih papirjev, kjer so zapi-

¹⁷⁵ predanje – izročilo, pripoved

sane skrivnostne zarotitve zoper uroke in nesreče, zagovori zoper bolezni, zoper točo ali ogenj.

Pa koliko drugih stvari je oče še znal in vedel! Natanko je umel izmeriti čas in določati smer. Ravnati se je znal po soncu, zvezdah, vetru in sencah. Po nebu, oblakih, vetrovih in drugih znamenjih je znal pogoditi, kakšno vreme se obeta. Učil ju je brati iz pratike, iz prepadov neba in iz kroženja zvezd, iz piša vetrov in drhtenja soparic, iz sija juter in večernih zarij, iz preje oblakov in iz ognjenih bliskavic. Razlagal jima je, kako se preobrazujejo metulji, hrošči in gosenice, ter jima prevajal v človeški jezik nemo govorico rož, šumot dreves in potuhnjeno grgranje ponikalnic.

»Naš oče vse vedo in vse znajo, čeprav nikdar niso hodili v šolo,« sta se Medard in Andrej rada hvalila pred vaškimi otroki.

In to je bilo res. Učenim knjigam sicer ni bil kos, le iz pratike in iz debele mašne knjige je zlogovaje bral. Zato pa je znal toliko bolje brati iz velike, skrivnostne knjige narave. In zaradi tega znanja sta Medard in Andrej očeta še posebno občudovala. Na tihem sta si želela, da bi tudi onadva znala kdaj brati iz te knjige. To se jima je zdelo vse lepše in imenitnejše, pa tudi dosti težje od tiste učenosti, ki so jo jima vtepal v glavo v šoli iz dolgočasnih šolskih beril. Za trdno sta sklenila, da se tudi ona pri očetu naučita tega branja, pa tudi tistega skrivnostnega pisanja, ki se ga je bil oče naučil od starega očeta, ta pa od dedov in pradedov. To ni tako pisanje, kakor se ga otroci uče v šoli, ampak so to nekakšna čudna, oglata znamenja, ki jih z nožem zarežeš ali z ogljem začrtaš v podboje, na stene v kašči ali v seniku, na hlevska vrata, na dverčnike pri svinjakih in na podstrešne tramove. V teh kljukah, križih, zalustih, krogih in pšicah, vrezanih v vrata, podboje, tramovje in stene, je popisano vse, kar se je v hiši kdaj kaj važnega zgodilo. Na podstrešnem tramovju so zaznamovane hude nesreče in ujme, ki so kdaj zadele domačijo. Na podbojih in v stropnih gredah so

napisana rojstva in smrti. V kašči je na steni za vsako leto posebej včrtan žitni pridelek. Na hlevskih podbojih so otete pozabi kužne bolezni in nesreče pri živini, na dverčnikih v svinjakih pa je povedano, katero leto so se prašiči posebno obnesli in katero leto so jih ugonabliale kužne bolezni.

Ta znamenja in te zareze so letopis dóma, rodovnik in življenjepis, ki so ga v les zarezovali oče in njihovi predniki, da bi se to pismo ohranjalo potomcem iz roda v rod. Čeprav teh znamenj dandanašji ne zna vsakdo brati, so vendar žive in zgovorne priče vsega dogajanja na starodavnem domu. To so pričevanja, ki srcu povedó več kakor še tako lepo nakodrane in na papir načrkovane šolske čačke.

Ko so obšli ves vrt ter potrosili vse zrnje in drobtine, je Lesar dejal:

»Tako – za danes smo se dovolj sprehodili in nagovorili. Sedaj pa na delo. Medard, ti k živini, ti, Andrej, pa z menoj!«

Stopil je v kolnico po orodje in se potem zopet vrnil na vrt.

»Jaz bom čistil drevje, ti pa boš za menoj po tleh pobiral veje in drobir ter ga vezal v butare,« je dejal Andreju. Splezal je na hruško belko, stoječo pred hišo, ter začel sekati in žagati veje, ki jih je bil nalomil sneg. Tu in tam je ostrugal deblo in debelejšje veje ter jih očistil mahu in lišajev.

»Le kaj je s tem našim Medardom?« ga je pri delu zopet zaskrbelo. Kako je fant v tako kratkem času mogel popiti toliko žganja. In zakaj le je kar na lepem začel piti? Ali res samo zavoljo zoba, kakor pravi? Tega skoro ni mogoče verjeti.

Ob tem razmišljanju je priplezal v vrh hruške, da sam ni vedel kdaj. Tu se je v rogovili oprl ob deblo in obesil žago na obrezan šulj, kjer se je bila v že skoro muževnem lesu osolzila sveža rana. Z visokega vrha se mu je odprl čudovit razgled. Pred njim je v blestečem jutru ležal ves bloški svet. Zagledal se je vanj in mahoma pozabil na vse skrbi.

Po poljih so se le še tu in tam belile krpe zlizanega snega. Na prisojnih straneh je že povsod puhtela otajana zemlja. Pom-

ladne sapice so se prešerno poigravale z ozimino, da se je mlado zelenje mehko prelivalo med talnimi lehami. Le v osojnih doleh in dragah, po senčnih kadunjah in ponikovalnicah je ležal še debel sneg. Tega otaja šele sveti Jurij, ko z juga prijaše v deželo.

Onstran gozda so se v jutranji jasnini bleščale hiše raven-ske vasi. Za Ravnami je v obzorju temnelo Javorje, na desni se je s planote dvigal Blošček z loškimi hribi, z mrkim Javornikom in z večno zamišljenim Snežnikom v ozadju.

Po vrtovih so gospodarji že povsod pridno razdirali podporja v sadnem drevju. Žagali so nalomljene ali začesnjene veje ter obrezovali divjake. Vrtovi so bili polni novih, svežih glasov, ptičjega petja in ščinkanja.

»Kako lep je ta naš spomladanski svet!« je Lesar na glas vzkliknil in zadovoljno mežikal v sonce. »Kar skoprnel bi po njem, če bi kdaj moral od tod. Morda bi še umrl od žalosti, če ne bi več videl, kako prihaja bloška pomlad.«

Dolgo je slonel v rogovili vrh hruške in s sanjavim pogledom blodil po svetu. Šele ko je zagledal Medarda, prihajajočega iz hleva, se je zdramil iz svojih sanjarij. Zgubani obraz se mu je znova pomračil.

»Le kaj je s tem fantom?« je zaskrbljeno mrmral. »Ne zadeni Bog, da bi bilo z njim kaj narobe!«

XII

Medardu se je to leto prvič v življenju primerilo, da ni opazil, kako v vrtove, polja in gozdove prihaja pomlad. Zanj te dni ni bilo lepih sončnih juter, toplih južnih sapic in veselega ptičjega petja. Kako, ko pa ga je zavoljo Alenke tako bolelo srce. Ali je mogoče, da se komu zavoljo borih šestih let v življenju skrha vsa njegova sreča? Ne, ne, to ni mogoče – ni mogoče! Mlado srce ne more verjeti, da so na svetu res taki zakoni, ki bi se ob njih razblinile njegove sanje in želje kakor mehurček iz milnice.

Na svetu je vse mogoče kakor v pravljici, saj je vendar ves svet en sam čudež. Toliko nenavadnih stvari se dogaja vsak dan, zakaj se potem tudi v njegovem, Medardovem življenju ne bi moglo dogoditi kaj takega, da bi tudi njegove sanje in želje postale kdaj resnica? Ah, tisoč možnosti je, da Alenka obsedi, kakor so to oče zadnjič rekli, in da nazadnje vendarle postane njegova žena.

Tako se je tolažil, ali to je zaleglo le za kratek čas. Kajti ko je potem zvečer kje izprežal, kako se Alenka in Jurij kje na samem objemata in poljubljata, je bridko zopet občutil, kako prazni so njegovi upi. In potem ga je srce spet bolelo, da bi se zviljal kakor pohojen črv.

Ah, ko bi imel vsaj žganje, da bi ga pil! Žganje ti zamori v srcu vse bolečine in hude misli, kakor da je to strup zanje. Ko ga zvrneš dva ali tri kozarčke, te brž minejo vse bridkosti, vse bolečine. In potem ti je v srcu tako lepo, mehko in lahkotno, da bi poletel v svet kakor ptič in prepeval, prepeval –

Ko se je tiste dni vračal nekoč iz hleva, je na Benčinovem vrtu zagledal Tilna. Hlapec je po nasadu mladih dreves trosil gnoj, zraven pa je nekaj robantil in klel ter sam s seboj govoril. Videti je bil hudo slabe volje. Ko pa je potem zagledal Medar-da, mu je zaklical:

»Hej, fant, pridi sem!«

Medard je stopil k plotu in se naslonil na mužlarje. Tudi Tilen se je približal k plotu.

»Nekaj bi lahko storil zame,« je prišel potihoma.

»No, kaj pa?« je vprašal Medard.

»Mislil sem, da bi kdaj zvečer skrivaj stopil za vašo deklo, ko pojde ta v Breg po vodo.«

Medard ga je sumljivo pogledal.

»Zakaj pa to?«

»Pogledal bi, kaj počneta pri studencu z Jurijem, in ko bi pri tem izprežal kaj posebnega, bi mi to prišel potem povedat.«

»Čemu bi hotel to vedeti?«

»No, kar tako! Za šalo!«

»Za šalo?«

»No, da!«

Medard se je zamislil. Za šalo, pravi. Hm! Mora že imeti pri tem kaj posebnega za bregom!

Nenadoma se mu je nekaj utrnilo v glavi.

»Jaz bi na tvojem mestu Jurija zvečer kje za plotom z ročico po glavi,« je nepremišljeno bleknil.

Tilna je kar vrglo s plotu.

»Kaj?« je zarjul. »Kaj praviš?«

»O, nič nič!« se je Medard lokavo izmikal. »Tudi jaz sem rekel tisto kar tako – za šalo.«

»Mar sem razbojnik, kali?« se je Tilen zadril nad njim.

»No no, ne žolči se!« ga je Medard miril. »Bom že stopil kdaj za Alenko, bom! In kadar bom kaj posebnega izprežal, ti pridem to povedat.«

Tako je obetal, pri sebi pa si je mislil: te bom že s kakšno lažjo pošteno naplahtal, vidva z Jurijem pa se potem pokoljita med seboj.

»No, prav! Tvoje novice ne bodo zastonj.«

»Kaj pa mi boš dal, če ti bom kdaj kaj posebnega povedal?« je Medard zvitorepil.

»Kaj pa bi hotel?«

Medard je nekaj časa razmišljal, potem pa je naglo dejal:

»Frakelj žganja mi boš dal za vsako sporočilo.«

Tilen je kar zazijal.

»Kako?« je osupnil. »Frakelj žganja? Kaj pa boš z njim?«

»V usta ga bom deval, kadar me bo po čeljustih trgalo,« je Medard prevejano odgovoril.

Hlapec se je na glas zasmel.

»Ha, se ti vidi, da si pravo seme! Ali vseeno – devlji ga kamor hočeš. Dobiš ga!«

Medardu so se zaiskrile oči.

»Ga ne bi mogel dobiti nekaj na predujem?« je podmuljeno vprašal.

»Frakelj ti ga lahko takoj dam!« je odvrnil hlapec.

In tako je Medard potem dobival od Tilna žganje za vsako sporočilo, ki mu ga je prinesel. Toda bil je prekanjen in zvit. Hlapcu je prinašal same izmišljotine ter mu pravil vse mogoče in nemogoče stvari. Postal je pravi kljukec¹⁷⁶ in bilo mu je v veliko veselje in zabavo, kadar se mu je posrečilo spresti posebno debelo laž.

Žganje pa je pil previdno, da ga oče ne bi kdaj ovohal. Navadno ga je pil skrivaj kje v hlevu ali v drvarnici. Tako si je z žganico lajšal srčne bolečine in dnevi so mu potem potekali v nekakšni brezskrbni, lahkotni omotici.

Nekoč je bil zjutraj popil nekaj več žganja kakor po navadi. Opravil je živino, potem pa zablodil v vrt. Prijetno omamljen je taval med drevjem in noge so ga kar same od sebe zanesle v polje. Dan je bil že spomladansko topel in sonce je povsod dramilo novo, krepko življenje. Zemlja se je kar vidno prebujala iz zimskega spanja ter drhtela v pričakovanju prave pomladi, pluga in setve. Ves svet je tako krepko in sveže dihal, da je bilo prav čutiti, kako poln je novih moči. Snega ni bilo več po njivah. Le po jamljičih je stala še umazana voda in se srebrno

¹⁷⁶ kljukec – šaljiv, navihan človek

lesketala med ogoni¹⁷⁷. Med temi srebrnimi pasovi so se dvigali hrbti sivih krompirišč in strnišč, da so bili videti ogoni kakor dolge, stegnjene živali, ki se grejejo na soncu.

Medard se je z začudenimi očmi oziral okrog sebe v prebujajoči se svet, kakor da prvič v življenju doživlja pomlad. V srcu mu je postalo nenadoma tako prostrano in široko, jasno in lahkotno, da je obstal sredi polja, razprostrl roke kakor ptič peruti in se z omamljenimi očmi zagledal v široka obzorja. Nato je zdirjal čez njive kakor prešerno žrebe, ki ne ve kam s svojo neugnanostjo, in se za vrtovi pognal na Kekelj. Tu je sèdel na kamen, zasoplo dihal in se z razstrtimi očmi razgledoval okoli sebe.

Misli so mu zašle v nekdanja otroška leta, v leta brezskrbnih radosti, ki so zanj že minule, in na srce mu je zopet legala žalost kakor vselej, kadar so se mu izhlapeli duhovi žganjice iz glave.

O koliko lepih dni, koliko veselih ur je preživel nekoč na tem griču! Koliko spominov, koliko sanj diha iz teh kamnov, pobočij, grmov in dreves! Vaška luža in ta hribček tu, to sta kakor dva čarobna pola njegovega otroštva. Semkaj se je prihajal z otroki igrati v zgodnji pomladi, ko so iz peščenih tal pogajali prvi šaši, ko so se v južnih sapicah pozibavali po leščevju rumeni ábranki¹⁷⁸ in ko so se po ivovih šibah grbile mačice ter grele svilene kožuške v soncu. Semkaj je prihajal v vročih poletnih dnevih, ko je pripekalo sonce, da se v vročem brezvetrnem žaru ni zganila nobena bilka, noben listič v drevju. Semkaj je prihajal v vlažnih jesenskih dnevih, ko so bila pobočja hriba pokrita s korčki¹⁷⁹, ki so tako opojno dišali, da je bil človek od njih ves omamljen. Tu se je pozimi z otroki sankal in smučal, se s fantiči in deklicami valjal po zametih in se kepal. Kadar so mu doma skrili sanke in smučke, se je dričal s hriba

¹⁷⁷ ogòn – del njive med dvema razoroma

¹⁷⁸ ábrank – viseča cvetna mačica

¹⁷⁹ korček – ciklama

kar po zadnjici. Kaj zato, če so se mu pri tem potrgale oprte in predrgnile hlače ter mu je potem nagec kukal v svet? Saj je tudi drugim otrokom – celo deklicam. In kaj zato, če je potem doma šiba pela?

V teh skritih, z leščevjem in rušjem poraslih bregovih in kotanjah je lani in predlani objemal Urbanovo Agato in Mla-karjevo Nano ter ju stiskal k sebi, ker je čutil pri tem nekaj pri-jetnega in razburljivega. Tu je z njima preresetaval prve skriv-nosti, ki so njemu in deklicama mučile nevedne misli in vznemirjale mlado kri. Takrat še ni razumel teh stvari tako, kakor jih danes, še ni vedel, da je to kri, omamna sla, ki žene fante in dekleta v objem, pozneje pa v greh. In tudi tega takrat še ni vedel, kako je človeku, ki ima koga rad, da ga boli potem srce, kakor da mu ga kdo nabada na trnje.

Zatopil se je v misli in se ves predal lepim spominom. Minula leta otroških iger in norčij, odbegli trenutki, ko so se prebujajočo se krvjo v njem nezavestno dramile prve strasti, časi, ko so ga vznemirjale prve slutnje o podedovanem grehu, vse to se mu je zdelo še tako blizu in sveže, pa vendar – bilo je in se več ne vrne.

Bil je tako pogreznjen v te misli in spomine, da je bil gluhi in slepi za vse, kar se je dogajalo okrog njega. Ni videl in slišal, kako se mu vrane težko spreletavajo nad glavo, sedajo v bore, se zibljejo v vetru in vrešče, kako v smrekah kosi drobne svoje napeve, kako okrog njega svatujejo brinovke po grmovih in kako mu neubrano ščegetajo srake na ušesa.

Šele ko ga je nekdo krepko stresel za rame, se je zavedel. Dvignil je glavo in zagledal pred seboj Urbanovo Agato. Vsa zasopljena je stala pred njim in mu predirljivo gledala v oči, kakor da se mu hoče zavrtati s pogledi prav v dušo. Nato se ji je obraz razočarano zapotegnil, kakor da je pogodila, kako je z njim. Izzivalno se je zravnala in trmasto vrgla glavo vznak.

»Kaj pa čemiš tu kakor štor?« je začela žolčno.

Medard je poškilil izpod čela nanjo, ali ker mu danes ni bilo do prepira, se je prisiljeno nasmehnil in mirno odgovoril:

»Vidiš, čemim tu kakor štor pa konec!«

»Prav tak si kakor puščavnik!«

»Kaj zato? Saj pojdem nemara res med puščavnike,« ji je odgovoril s toplim, naveličanim glasom in prazno strmel z motnimi očmi mimo nje nekam v daljavo.

Na njegovem obrazu je bilo toliko žalosti, da se je Agati nenadoma zasmilil, ne da bi bila vedela prav čemu. Obšlo jo je, da bi se vrgla predenj in ga prosila, naj ne gre med puščavnike. Hotela bi mu biti dobra, ker čuti, da mu je hudo, čeprav ne ve, kaj mu je, da je tak. Toda gotovo mu mora biti zelo hudo, ker je zadnje čase zmerom tako sam in mu nič več ni do iger in otrok, ker tako žalostno poseda okrog in hoče med puščavnike. Rada bi bila z njim kakor sestra, rada bi ga božala po obrazu in tolažila, rada bi mu odkrila, da ji je ljub kakor lastni brat ali pa še bolj in da zmerom misli nanj ter da se bosta poročila, ko dorasteta, kakor sta si lani in predlanskim to tolikokrat obljubila, ko sta se stiskala tu v grmovju ali na paši. Dalj ko mu je gledala v prepadli obraz, bolj je čutila, kako ji je drag in kako ji je hudo, da je tako žalosten.

Nazadnje se ni mogla več premagati. Vrgla se mu je okoli vratu in ga viharno objela.

»Medard, ne bodi žalosten,« mu je šepetala.

Rada bi bila govorila mehko, pa se ji to ni posrečilo. Sama je dobro čutila, kako je njen glas raskav in robot, čeprav ji je bilo v duši mehko in otajano.

»Naj ti ne bo hudo, Medard! Glej, saj te imam – «

Hotela mu je reči, da ga ima rada, pa so se ji pretrgale besede, da ni mogla ničesar več spraviti iz sebe. Tudi misli ni mogla več zbrati v pravi red, ne opredeliti tega, kar ji je razganjalo prepolno dušo. Šele čez čas se je v njej nekaj razvezalo in iz nje so začele vreti besede, ki niso nič pomenile in ki so bile med seboj brez vsake zveze, kakor da grabi težka roka za plot

in tam hlastno trga, kar ji pač že pride v pest – travo, rože in koprive.

Medard se ji je osuplo odmikal ter se ji trgal iz rok. Ali Agata ga je čvrsto držala v objemu kakor medvedka svoj plen.

»Tak pusti me no!« se je Medard branil. »Saj me boš še zadušila.«

Izpustila ga je šele, ko se je v bližini razlegel glasen vrišč.

»Poglej – otroci!« je Medard prestrašeno vzkliknil in jo rahlo odrinil od sebe.

Agata se je zmedeno ozirala zdaj vanj, zdaj proti vasi, odkoder so se podili vaški otroci in vpili kakor Judje ob obleganju Jerihe.

Ko so zagledali vrh hriba Medarda, so utihnili kakor na povelje. Zavzeto so strmeli vanj in se kar niso mogli načuditi, da ga po tolikem času zopet vidijo tu.

»Glejte no! Medard je spet med nami,« je veselo zaklicala Mlakarjeva Nana in stopila bliže.

»Si tudi ti prišel poslušat sredpostno babo?« ga je vprašal Benčinov Francek.

Šele zdaj se je Medard spomnil, da je danes sredpostna sreda in da so otroci prišli na hrib, da bi slišali babo, ki jo ta dan žagajo kje v dragi. Ah, da! Tudi on je še do predlani verjel to. In še lani je bil z otroki tu, čeprav takrat ni več verjel v sredpostno babo. Kar tako je bil prišel z otroki semkaj, kakor so po stari, nenapisani postavi prihajali na to sredo semkaj strmiški otroci, odkar stoji ta hrib – morda že od začetka sveta.

»Da, prišel sem!« je posiljeno odgovoril in nabral obraz v take gube, kakor da mu je pogoltniti krastačo.

Otroci so ga obstopili in ga vsevprek zasipali z nesmiselnimi vprašanji, da mu je bilo kar nerodno. Grabili so ga za roke in kamižolo, mu otipavali gumbе na obleki in se ga dotikali kakor neverni Tomaži. Silili so vanj in glasno vpili drug čez drugega, da bi bili prekričali sto sredpostnih bab, če bi se bile tisti trenutek kje drle.

»Hej, otroci!« je Agata nenadoma vzkliknila. »Kaj nič ne slišite?«

Nastavila je dlan k ušesu, kakor da lovi nejasne glasove.

Otroci so mahoma umolknili in napeto prisluhnili. Ali naj so še tako pozorno vlekli na ušesa, razen šumenja vode in klopotanja koles ob mlinu v Podboncerju ni bilo ničesar slišati. Mlinski klopot je medlo odmeval v tesnih bregovih, se ponavljal v gozdu in se odbijal v opustelih steljnikih. V Boncarju je bilo slišati ropotanje težkega voza v klancu. Včasih je sikajoče zaškrtalo, znamenje, da je pod kolesom zdrsnila zavora čez kamen na cesti. V gozdu pod senožetmi je naglo bevskal Benčinov Sultan. Nemara je gonil zajca po goščavi.

»Nič ni!« je dejala Agata. Potem pa je nadaljevala:

»Čakajte, otroci, povem vam pravljico o sredpostni babi, kakor mi je ostala še v spominu po pripovedovanju rajnke babice. Torej poslušajte! – V davno davnih časih je živel velik junak, ki mu ne preje ne pozneje noben vitez na svetu ni bil več enak. Ime mu je bilo Jarilo. Bil je silno lep, dober in mogočen knez ter je imel neki silno moč. Kamor koli je namreč stopil in v katero koli deželo je prišel, tam se je drevje takoj olistalo, trava olatila in žito oklasilo. To je bilo bojda zato, ker je bil Jarilo sin samega sončnega kralja iz Jutrove dežele. Zato in pa zavoljo njegove lepote in dobrote so ga imenovali tudi sončno oko. S svojim očesom in s svojo močjo je vsako leto prebudil iz zimskega sna svojo ljubečo mater – spečo zemljo. Takrat je bilo kmetom na svetu lepo, ker so se samo gostili, jedli in pili ter živeli brez dela. Kajti dokler je na svetu vladal mogočni knez Jarilo, je polje vse samo od sebe dajalo in rodilo. Žita so bogato cvetela, in ko so dozorela, so se tudi sama požela. Snopi so sami hiteli s polja na gumno. Krožili so nad njim, kakor da ga obletavajo velike zlate ptice. Od njih je deževalo zrnje, da so bili podi na mah prepolni rumene pšenice.

Imel pa je Jarilo svojo drago – lepo in blago ajdovsko kraljično, hčerko mogočnega kralja. Prebivala je v zlatem gradu na

stekleni gori. Kralj je obljubil Jarilu svojo hčer za ženo, če ubije strašnega zmaja, ki se je bil takrat od nekod priklatil v naše kraje.

Jarilo se je takoj podal v boj zoper stoglavo pošast. Ni se bal strašnega zmaja, saj je za pasom imel zlato jabolko, ki mu ga je bila dala ajdovska kraljična, rekoč: 'Na, vzemi to jabolko in skrbno pazi nanj, da ga ne zgubiš. Dokler boš imel to jabolko, ti ne stoglavi zmaj ne kdo drug ne more do živega. Kajti to je jabolko večnega življenja. Če pa ga zgubiš, pogubiš tudi svoje življenje.'

Jarilo se je bojeval s strašnim zmajem kakor za šalo. Vihtel je meč, da se je kar bliskalo, in kadar je zmaju odletela glava, so se pordečile vse vode v deželi.

Zmaj je bil silno velik – glave so mu segale neki tja do Dunaja, rep pa noter do Benečije, do morja in še čez. Strašno je bil z repom okrog sebe, da so se tresle vse gore in doline. Imel je še samo eno glavo, in ko je Jarilo poslednjič dvignil meč, da mu odseka še to, se mu je strkljalo zlato jabolko izza pasa. Tedaj plane zmaj po njem, in ko ga popade, mu pri priči zopet zrastejo vse odsekane glave. Strašno zarjuje, navali na Jarila in ga vsega zmane.

Od tedaj zemlja še danes žaluje za dobrim vitezom Jarilom in kmetom po njegovi smrti ni več lepo. Žita ne cveto več kakor nekoč in preden spravi kmetič pšenico v kaščo, se mora mučiti od zore do mraka, od pomladi do jeseni, da nikdar tako. Z osirotelo zemljo pa joka in žaluje za svojim Jarilom tudi užaloščena ajdovska kraljična.

Hudi zmaj pa še dandanes živi v naših podzemnih jamah in bo živel, dokler ne zgubi zlatega jabolka ali dokler se ne rodi nov junak, ki bo enak vitezu Jarilu, in zmaja ne pokonča. Takrat bosta na zemlji zopet sreča in blagostanje. Zemlja ne bo več žalovala in kmetu bo življenje zopet lepo.

Pred pomladjo, na sredpostno sredo, hodi ajdovska kraljična po svetu, glasno joka in žaluje, ljudje pa pravijo, da tuli

baba, ki jo žagajo kje v gozdu. In kadar se ob žetvi v jasnem bliska in nič ne grmi, pravijo, da se je prebudil v življenje vitez Jarilo in se bojuje z zmajem, ker hoče ta populiti in uničiti še tisto bore žita, kar ga je ubogi kmet na osiroteli zemlji z znojem in trudom pridelal.«

Medard se je hotel skrivaj zmuzniti od otrok, zato se je med Agatinim pripovedovanjem počasi umikal v grmovje, da bi neopaženo zbežal domov. Toda med leščevjem ga je prestregla Mlakarjeva Nana. »Mar že greš?« ga je vprašala in vdanostno uprla vanj jasne oči.

»Da, domov se mi mudi,« ji je suho odgovoril.

»Samo malo še počakaj, Medard,« ga je prosila. »Nekaj sem ti hotela reči.«

»No, kar brž reci!«

»Ah, no – ná, zdaj sem pa pozabila.« je jecljala, si v zadregi popravljala krilce in povešala oči.

»Aha, že vem!« se je domislila potem. »Veš, ponoči se mi je sanjalo, da si umrl.«

Medard jo je porogljivo pogledal.

»No, in kaj potem?«

»Hudo mi je bilo in strašno sem jokala.«

»Ej, prava reč! **Pri tebi je zmerom joka kakor dežja v aprilu.**«

Ah, ne Medard! To je bilo drugače – « je Nana v zadregi žužnjala.

»Kako drugače?« se je čudil Medard.

»No, tako – ah, saj tega ne morem, ne znam prav povedati!«

»A če bi zares umrl, ali bi potem tudi jokala?«

»O, pa še kako!« je Nana odkrito povedala.

»Zakaj pa? Saj si nisva nič v žlahti.«

»Čeprav ne, a hudo bi mi bilo vendarle.«

»Ne razumem, zakaj bi ti bilo hudo za menoj.«

»Oh, kako si čuden! To bi pa že lahko vedel – «

Bledi obrazek ji je pobarvala rdečica in ustnice so ji drhtele. Popravila si je koder s čela, potem pa si ga je s trepetajočo roko vrgla zopet na obraz in si ga navijala na prst.

Medardu je bilo, kakor da stoji na črepinjah. Zasvitalo se mu je, da si je Nana sanje o njegovi smrti izvila iz trte samo zato, da bi mu povedala, koliko ji je do njega.

»Oh, kakšne neumnosti čenčaš!« je nevoljno vzkliknil.

»Neumnosti?« je Nana užaljeno zategnila.

»Da, neumnosti!« ji je Medard trdo odbrusil. »Same neumnosti!«

Nana je razočarano povescila glavo.

»Ah, Medard, kakšen si z menoj!« je Nana jokavo povzela.

»Lani pa, ko sva skupaj pasla – «

Besede ji je udušilo pridušeno ihtenje in v oči so ji stopile solze.

Medarda je obšlo čustvo nekakšne krivde pred njo. Objel jo je okrog vratu in začel mehko:

»No, no, saj nisem mislil tako. Ne jokaj, Nana! Glej, saj –

«

Tedaj je izza grma planila Urbanova Agata, kakor da je priletela iz topa, in presenečeno obstala pred njima.

»A tako!« je mračno vzkliknila in skremžila obraz.

»Tu za grmovjem se skrivata in se – «

V očeh so se ji začeli vžigati bliski. Sovražno je premerila najprej Nano, potem pa še Medarda. Ta je še zmerom objemal Nano in osuplo zrl v Agato.

»Tako torej!« je ta zopet siknila.

V srcu se ji je grenko nabiralo. Ha, ta Medard! Lani je na paši njo tako objemal, zdaj pa – Pa pravi, da pojde v puščavni-ke! In ta cmerasta Nana! Zmerom ima mōčo v očeh in še kje drugje, a bi se hotela že objemati s fanti.

Spačila je obraz in odprla usta. Ni se dalo razločiti, ali namerava bušniti v jok ali bo izplazila jezik. V očeh se ji je že

tako divje bliskalo, da se je Nana prestrašeno stisnila k Medardu.

To je Agato šele prav pogrelo. Ni se mogla več premagovati. Planila je kakor ris, pograbila Nano za kite in jo zanje z vso močjo potegnila Medardu iz objema.

»Čakaj, ti sova!« je zavreščala.

»Joj, Medard, Medard!« je Nana na ves glas zaklicala na pomáganje, da so na to njeno vpitje takoj prihiteli še drugi otroci za grmovje.

»Na, tu imaš svojega Medarda!« se je zadrla Agata nad njo in jo s tako močjo treščila v grmovje, da se je Nana takoj vsa pomokrila. Ali Agati to še ni bilo dovolj. Zakadila se je v Nano in jo začela z vso silo biti s pestmi po glavi in obrazu.

»Na, ti kurja smrt!« je vpila kakor ponorela. »Na, ti poscanka, na – ! «

Medard se je pognal v grm in jo zgrabil za roke.

»Agata, ali si znorela?« je kriknil.

Agata je spustila Nano, skočila na noge in se izzivalno vstopila pred Medarda. Podbočila se je pred njim in ga zaničljivo merila z očmi.

»Ha, ti puščavnik!« je scedila skozi zobe.

Puhnila je kakor mačka, se zakadila še vanj in mu zasadila nohte v obraz, da se mu je izpod njih takoj pocedila kri po licih.

»Na, to pa tebi!« je vreščala. »Da se boš lažje spokoril v puščavi! Na, na!« in mu je orala z nohti po licih kakor pobesnela.

»Agata – ti vrag!« je Medard zatulil in se je začel otepati kakor razdraženega sršena.

Ali Agata ga ni več spustila iz rok. Obesila se mu je na vrat in ga zgrabila za lase. Podrla ga je na tla, ga neusmiljeno mikastila in vreščala kakor obsedena:

»Ná, tu imaš svojo poscanko! Ná – ná – tu imaš – «

Bruhala je iz sebe psovke, ki jih je bila pobrala kdove kje in kdaj in ob kakšni priliki.

Medard se je na vse kriplje otepal in se ji skušal strgati iz rok, a se mu to ni posrečilo. Tako sta se drug v drugega zakleščena valjala po tleh in se dušila v objemu. Vsa zasopljena sta se kakor živ klobčič kotalila po strmini nizdol, se spotoma grizla, praskala, bila s pestmi in se grabila z rokami za vrat, za prsi ali kamor je že nanese.

Otroci okoli nju so na ves glas vreščali. S spačenimi obrazi so spremljali njun boj in pri tem je njuna besnost kakor nalezljiva bolezen prehajala tudi nanje. Naposled jih je obšlo nekaj kakor sram, da se je zdaj ta, zdaj oni tihotapsko splazil za grmovje, od koder so se potem drug za drugim razbežali na vse strani.

Po odhodu otrok je v bregu zavladata tišina. Zdaj sta se tudi Medard in Agata ovedela ter se počasi začela trgati drug od drugega. Dvignila sta se ter se začudeno in kakor v omotici ozirala okrog sebe. Z izbuljenimi očmi sta buljila drug v drugega, kakor da se šele zdaj doumljata tega, kar je pravkar bilo med njima. Agata je prva povabila oči. Zagledala se je v svoje raztrgano krilo, kjer je v razporkih in cefedrah njen nagec kukal v svet. Tedaj ji je vsa kri udarila v glavo. Jadrno se je obrnila in jo brez besede pocedila s hriba.

Medard je stal v rebri in topo strmela za njo. Šele ko mu je z lica kanila kaplja krvi na roko, se je ovedel.

»Ah, to – to pa je kri!« se mu je kakor v nejasni prisposodbi utrnilo v glavi.

S kljuvajočo zavestjo nekakšne krivde se je potem tudi on napotil proti domu.

Doma je v hlevu nakrmil živino, potem pa je nenadoma začutil, kako mu život spreletava zdaj mraz, zdaj vročina. Obhajala ga je čudna slabost in udje so mu postajali čedalje bolj odreveneli in mlahavi.

Legel je v listnjak, v glavi pa se mu je začelo vse vozlati in zapletati. Toda kmalu so se mu vse te čudne misli in vsa ta bolna občutja, ki so mu burkala dušo in srce, zlila v brezoblično meglo in čez čas se je pogreznil v omotičen sen.

V tem snu ga je zalotila Alenka šele zvečer, ko je prišla v hlev molst. Ko ga je zagledala v stelji, se je tako prestrašila, da ji je skoro golida zdrknila iz rok. Začela ga je tresti in dramiti, ali ko se mu je z dlanjo dotaknila lica, je začutila, da ga kuha huda vročica. Planila je iz hleva in stekla v hišo, klicat gospodinjo.

Lesarica je v hlevu klecnila v steljo, in ker Medarda s klicanjem ni mogla prebuditi k zavesti, ga je začela na vso moč drmati.

Medard je šele čez čas odprl oči in se vročično zastrmel v mater. Ni se mogel ovedeti in se domisliti, kje je in kaj se je zgodilo z njim.

Morali sta ga skoro nesti v hišo. Ker ga je stresal hud mraz, so mu ob peči vrgli plevnico na klop, da bi bil bolj na toplem, in ga položili nanjo. Zavili so ga v odejo in nametali nanj še starih kamižol.

»Brž ga opahaj!¹⁸⁰« je velel Lesar ženi.

Lesarica ga je večkrat opahala ter mu kuhala čaje in zdravilne rože. Devala je v vodo žareče oglje in ga potem metala iz korca v nic, pa ni vse to nič pomagalo. Medardu je bilo čedalje huje. Vročina ga je kuhala, da je žehelo od njega kakor iz razbeljene peči.

Proti večeru pa se mu je začelo blesti.

¹⁸⁰ Opahati bolnika – Bolnika je ženska opahala tako, da ga je navadno najprej pokadila, to je, da je v ponvico, napolnjeno z žarečim ogljem, vrgla koščke strjene smrekove ali borove smole ali kako posušeno zdravilno zelišče, nato pa ponvico s posebnimi obrednimi kretnjami in zarotilnimi besedami nekajkrat zavihtela okrog bolnikove glave. Zraven je po navadi spadalo še metanje oglja v nic, to je v manjšo posodo, napolnjeno z vodo, je opahovalka vrgla košček žarečega oglja, nato je še s to posodico mahal okrog bolnika, zatem je z roko iz vode pobrala ugašeno oglje in ga vrgla v nic, to je, zagnala ga je nazaj čez rame, ne da bi se ozrla za njim. Temu so rekli opahovanje, kar pomeni očistiti, zagovoriti.

Bolečin ni trpel, le v glavi mu je bilo obupno vse zavozlano. Kakor v omotičnem snu se je pogrezal v nenavaden svet, kjer je dojemal vse z medlo, nejasno zavestjo. Vse se je brezoblično verižilo in grmadilo pred njim, da se mu je iz gmote meglá in podrtin le še redkokdaj prebila jasna misel.

Nenadoma pa se mu zazdi, da pleza po nihajočih, v meglena brezna padajočih lestvah. Takoj zatem se začne okrog njega vse brez trušča lomiti in drobiti. Iz meglá vstajajo velike, raznobarvne ploskve, se prevračajo in naglo vale mimo njega. Med njimi se v okljukastih prelomih in prepletelih vijugah motajo barvasti kolobarji in svetlobni prameni. Nato se nad vsem tem zoper zgrnejo somračne megle in čudno brezobličje pokrijejo trepetajoče teme. Iz njih sine velikanska ploskev, se mota skozi megle, prihaja zmerom bliže in se mu naposled prilepi na omrtvele možgane kakor mrzla šipa. V njej se mu kakor v motnem zrcalu prikazuje vedno več stvari.

Najprej splava na nihajočih valovih iz daljav čisto bela, z žarko svetlobo oblita kocka. Ta za trenutek obstane na ploskem obzorju in zažari v snopih slepečih luči v čudovito jasnih in kakor britev ostrih obrisih. Nato se zgane in se začne valiti po neizmernem prostoru. Enakomerno zamahuje z ostrimi robovi in se pri vsakem prevalu podvoji v višino in širino, dokler ne doseže tako ogromnega obsega, da ga oko ne more več obseči. Le zavest še omotično dojemlje in šteje enakomerno sekajoče prevale in nihaje, ki kar naprej grabijo nekam v neskončnost. Potem pa tudi to premine, kakor da je neizmerna kocka zajela vse veselje in se nima več kam prevaliti.

Tedaj se Medardu zazdi, da se mu je ločila duša od telesa. Občutek ima, da se izvija sam iz sebe, kakor se lušči zrno iz stročnine. Telo mu pada nekam v globine, duša pa se mu dviga v podobi barvastega oblaka in z nezaznavno lahkoto plava v neznan svet. Nič več ga ne teži in ne boli. Brezčutno drsi skozi morje žarkih luči, kjer se mu v vijoličastih meglicah prikazujejo komaj vidni osenki kipečih stolpičev in lokov, pravljičnih

mostičev, kupol in obokov. Vse te podobe so tako zračne in prosojne kakor sanjski nadih, a vendar jasne in čiste, kakor da so zbrušene iz stekla. Čarobni prividi se neprestano menjavajo v rahlih nasenčkih in spreminjajo v odtenkih vseh barv.

Tako plava Medard v neznanem, čudovitem svetu dolgo večnost. Naenkrat pa se zamota v rahlo, kakor dih voljno mrežo, ki jo občuti na sebi kakor puh. Tedaj začne počasi nekam padati. Mreža okrog njega se čedalje bolj zgošča in je zmerom težja. On pa zmerom hitreje pada in teža, ki se je bila poprej obesila nanj, je čedalje večja, dokler je naposled ne občuti na sebi kakor vrečo peska. Zdaj pada že z bliskovito naglico in se potaplja v nekakšne megle, dokler trdo nekam ne butne. Tedaj mahoma zopet začuti svoje telo. V možganih ga nekaj speče, kakor da se je vanje zapičil droben, oster opilek. Na uho mu prihajajo nejasni glasovi. Sprva so podobni šumu oddaljene vode, nato nerazločnemu mrmranju, ki se zdi, kakor da prihaja od nekod izpod zemlje, nazadnje pa dolgočasni molitvi, ki jo opravlja zaspana družina po večerji.

Naenkrat zasliši čisto razločno, kako je nekdo povzdignil s pojočim glasom:

»Za srečno zadnjo uro, oče naš – «

Molitvi pritegnejo še drugi glasovi.

»Gospod, daj mu večni mir in pokoj!« svečano zapoje ženski glas.

»Ali ni to glas Benčinove botre?«

»In večna luč naj mu sveti!« mrmraje odgovarja zbor. V njem Medard natanko razloči Petračkin, Cilkin in Agatin glas. Nekdo v molitvi pridušeno joka in stoka, nekdo drug zopet ihteče posmrkava. In to je Alenkin glas?

»To so molitve za umirajočega,« ga nejasno obide, ali ta misel mu brez določenega občutja spolzi skozi možgane. Tudi mrtvaške molitve same gredo mimo njegove zavesti kakor šumenje vetra mimo brezčutnih skal.

V očesni mrežnici se mu nekaj zgane. Iz mraka se izsuklja medel rumenkast svit. Iz njega se utrga žareč utrinek in se začne naglo vrtinčiti. Nato se razprši na vse strani v snopih žarečih iglic.

Odpri je za spoznanje oči, ali ker mu je pljusnila vanje slepeča luč, jih je naglo zopet priprl.

Začutil je, da mu nekdo sklepa roke na prsih. Nekdo drug zopet mu stiska nekaj mlačnega v dlan. Pridihnil je in začutil v nosu vonj gorečih sveč in cerkvenih kadil.

Najprej na čelu in potem še na vekah ga speče rahel dotik in telo mu spreleti nekaj vročega, kakor da je kdo v njem razpihal tlečo iskro. Rahlo odpre veke in skozi trepalnice zagleda pred seboj objokan obraz.

»To so pa mati!« ga nejasno prešine.

Res, to je bila Lesarica. Sklanjala se je nad Medardom in mu prižgano svečo stiskala v roke. Telo ji je stresal krčevit jok. Ob postelji je stal tudi Lesar. Z motnimi očmi je strmел predse in žalostno povešal glavo. V gubah materinega krila se je stiskal Andrej. Zdaj pa zdaj je pokukal izza krila, podmuljeno gledal bratu v obraz in posiljeno smrkal.

V izbi so po tleh in okrog mize klečali vaščani, sklepali roke in na glas molili. Na peči so se tiščali vaški otroci in nape-to strmeli vanj. Urbanova Agata je nabirala obraz v čudne gube, Mlakarjeva Nana pa si ga je skrivala v dlani. Izpod njih so kapale debele solze in ji padale na prsi.

Prvo, česar se je Medard določno zavedel, je bilo, da ne leži več na klopi za pečjo, ampak v postelji, kjer ponoči spita oče in mati. Nič več ni pokrit z raztrgano odejo. Tudi starih, razcapanih kamižol ni bilo več na njem. Postelja je bila pokrita s svežimi, zelo čistimi rjuhami. Iz njih je zaudarjalo po tohli, neprevetreni skrinji, po posušenih rožah in dišečih travah.

Spomnil se je, da teh rjuh še nikoli ni videl na postelji. Bile so zmerom skrbno spravljene v materini skrinji, ki je bila ved-

no zaklenjena. Mati so nekoč dejali, da te rjuhe hranijo za takrat, ko pred smrtjo pride duhoven z zadnjo popotnico v hišo.

»Torej ležim zdaj na smrtni postelji,« je Medarda topo obšlo.

Duhovnik je bil moral pravkar oditi iz hiše, ker je miza še zmerom pregrnjena z belimi prti in na njej stoji med dvema gorečima svečama razpelo. Po izbi plavajo še cerkvene vonjave in mati mu stiskajo prižgano svečo v roko. Nemara so ga pravkar prevideli in dejali v sveto olje.

Torej bo zares umrl!

Morda pa je že. Potem zdaj to razmišlja že njegov duh, ko kroži po hiši, preden odide na drugi svet. Morda je bil poprej, ko je plaval skozi tiste čudovite luči, že na poti v neznano pa se je še enkrat vrnil, da se poslovijo od doma, od očeta in matere, od otrok in vaščanov.

Ali njemu ni nič več do njih in za nikomer mu ni nič hudo. Še za očetom in materjo ne. Nobenih občutij nima več za ta svet. Ni mu žal, da umira, in nič mu ni hudo, da mora s tega sveta. Saj je že dolgo vedel, da bo umrl, ker ga je od novega leta sém tako čudno bolelo v prsih in ker so ga zadnje čase obletavale tako temne slutnje. Toda zdaj ga v prsih nič več ne boli. V njem ni ne veselja ne žalosti, ne bolečine ne ugodja, nobenega nemira, nikakršnih strasti. V prsih mu čepi le topa, brezodzivna ravnodušnost do življenja in sveta, do vseh teh ljudi, ki kleče tu v izbi in molijo zanj.

Skozi napol odprte trepalnice je brezčutno motril vaščane, klečeče v izbi, in skozi motno zavest so mu polzeli spomini kakor mrtve, zbledele podobe. Brez vsakega zadovoljstva je ugotovil, da je v hiši zbrana domala vsa vas.

Aha – tamle kleči Alenka in zamišljeno strmi nekam predse! On pa ne čuti zdaj prav nič do nje. Nič več ga zavoljo nje ne boli srce kakor nekoč in prav vseeno mu je, ali se imata ona in Jurij rada ali ne. Tudi na Jurija ni več hud. In do Agate, ki ždi na peči in neumno bulji vanj, mu tudi nič ni. Pa Nane zdaj

tudi nič več ne potrebuje, da bi ga pomilovala in tolažila. Otroci mu zdaj ne bodo mogli prinesli rož s polja in mu jih položiti na mrtvaški oder, ker zdaj še ni pomladi in cvetja. Pa tudi to mu je zdaj vseeno. Kaj mu je zdaj ves ta svet? Nič! Še toliko ne kakor oblakova senca, ki leno drsi čez bregove in ravnine. In tudi ljudje – toliko mu je do njih, kakor da so bitja z neznanega sveta, brezpomembne prikazni, ki mu nikoli nič niso pomenile.

Samo eno željo še ima: oditi čimprej od tod, vrniti se v čudoviti svet, kjer se je še ravnokar mudil, plavati v cvetočih oblakih, se dvigati v dehtečih meglah in toniti v rekah žarečih luči in rožnatih prividov.

Tedaj se izba pred njim res zopet potopi v mrak, njemu pa duh spet splava v neznane kraje. Zdaj se pogreza v brezdaljne globine, zdaj zopet se dviga v blesteče žarice. Kakor ptič se poganja po mavričastih prostorih in širi roke k zvezdam, gorečim v brezmejnih daljavah kakor plamteča sonca.

Tako je neprestano padal iz kratke meglene zavesti v omtično blodnih sanj ter visel med življenjem in smrtjo.

Lesarica je kar naprej bedela ob njegovi postelji. Vse te dni je samo molila in jokala, da je imela že vse oči vnete in krvave. Predstavljala si je strašne muke, ki jih po njenih mislih mora trpeti njen bolni otrok. Ah, saj ga kuha vročica, kakor da se ubožec cvre v razbeljeni peči! Iz srca rada bi se sama takoj dala natakniti na razbeljen raženj, če bi kdo dejal, da bo sinu s tem kaj pomagala. Tako pa ne more ničesar storiti zanj. S krvavečim srcem mora gledati, kako ubogi otrok trpi in se muči.

Kolikokrat že ga je bila v teh dnevih zaobljubila Materi božji pri Novi Štifti. Sklenila je, da po Fitnješki Luciji pošlje sveče na Brezje in, če bo le mogla, pojde sama po golih kolenih na svete Višarje. Tudi za maše bo dala, če jo Bog usliši in ji ozdravi bolnega otroka.

Lesar je ves potrht hodil okrog, in čeprav je bilo tudi njemu hudo, da bi bil tulil, če bi se to spodobilo možu, je vendar tolažil ženo:

»Ne obupuj, Marjeta, da še sama ne zboliš! Tudi greh je in proti božji volji, če se tako žalostiš. Če je Bog sklenil, da nama ga vzame, kaj moreva potem midva, reveža, proti temu?«

»Ah, saj se ne upiram božji volji!« je govorila Lesarica. »Saj sama vem, da zoper božjo voljo človek nič ne more. Ali jokati za svojega otroka pa vendar smem.«

»Le izjoči se, sirota, le!« ji je Lesar na take besede brez moči odgovarjal in pri tem s težavo dušil lastne solze.

Okoli polnoči pa je Medard začel umirati. Čedalje teže in zmerom tiše je dihal. Odpiral je usta in lovil sapo kakor riba, ki poginja na pesku.

Lesarica je – še samo na pol živa – poklicala moža, ker je bil zadremal v zapečku, in zbudila deklo v kamri. Hitro je prižgala mrtvaško svečo. Kdove kolikokrat že so jo bili včeraj in danes pripalili. Zdaj pa so vsi čutili, da bo tokrat Medardovi duši zares svetila na oni svet.

Medard pa je tih in bled ležal med rjuhami ter ni skoro nič več dihal. Roke so mu mrtvo in negibno obležale na prsih. V žilah mu ni bilo več čutiti utripov.

Lesarica se je zrušila čez posteljo in zagnala tako presunljiv jok, da sta se Andrej in Nežica takoj zbudila v odrcu¹⁸¹. Andrej se je plašno dvignil in z zaspanimi očmi blodil po izbi. Nato je v sami srajci planil k materi in začel še on glasno jokati. Lesarica je kakor brezumna z eno roko pograbila Andreja, z drugo pa Medarda, ju privila k sebi in začela neutolažljivo jokati. V obupu je spustila Andreja in se vrgla čez Medardovo truplo. Stisnila je njegovo glavo k sebi in ga objemala, kakor da hoče s tem njegovi duši zabraniti iz telesa.

¹⁸¹ odrc – velik lesen zaboj na nizkih koleščkih V njem so na slami spali otroci v starosti od dveh do dvanajstih let. Odrc so podnevi potisnili pod posteljo, na kateri sta spala oče in mati, ta je bila takrat edina postelja v kmečki hiši. Po dvanajstem letu starosti so otroci spali pozimi na peči, poleti pa v skednju na seniku; dojenčki so spali v zibelki.

»Medard, Medard – otrok ti moj prisrčni!« ga je v obupu klicala in v žalosti kar medlela.

Lesar jo je komaj odtrgal s postelje.

»Ne greši iz uma!« ji je prigovarjal. »Bog nama ga je dal, Bog nama ga je vzel!«

Vendar je tudi njemu drhtel glas in v grlu ga je davilo. Toliko da tudi on ni na glas zajokal. S trepetajočo roko je Medardu potisnil veke na oči in mu sklenil roke na prsih. Počasi ga je pokrižal, vdano sklonil glavo in se zrušil ob postelji na kolena. Iz oči sta mu zdrknili dve debeli solzi in mu počasi spolzeli po razritem obrazu.

»Naj ti bo večni mir in pokoj!« je komaj slišno izgrgal.

Obraz se mu je spačil in ustnice so mu otrdele in odrevenele v bolečini.

- KONEC PRVE KNJIGE -

Avtor je vsakemu od štirih zvezkov romana dodal »Spisek« manj znanih besed gesel in rekel. Zapisal je:¹⁸²

Nekdaj v moji mladosti (pred 80 leti) so se ljudje na Blokah in na Notranjskem posluževali znanih in v vsakdanjem ljudskem pogovoru pogosto rabljenih besed in govornih gesel, ki pa so danes že manj znane, nekatere od njih pa sploh niso več v rabi, saj mnogo nekdanjih stvari, orodij, gospodinjskih in gospodarskih predmetov danes tudi na kmetih ni več v rabi in jih zato tudi nihče več ne pozna. S tem so iz pogovornega jezika izginile tudi besede, ki so nekdanj ljudje z njimi poznamovali (poimenovali) te stvari. In tako so danes nekatere od teh besed le še arhaični ostanek nekdanje ljudske govornice. Kljub temu, da bi mnoge od teh besed tudi v Slovenskem pravopisu iz leta 1962 zaman iskali, sem jih jaz v tem svojem romanu vseeno porabljal, saj spadajo v čas, ko se ta roman godi, in pa z namenom, da bi tako otel pozabi kleno starinsko patino nekdanje ljudske govornice, kakor sem s tem svojim romanom skušal ohraniti tudi podobo nekdanjega življenja in njegovega občutja.

Jože Čampa

¹⁸² V knjigi so manj znane narečne besede označene in pojasnjene pod črto, pregovori in rekla pa so ohranjeni v besedilu.

Jože Čampa

Na mrtvi straži

Roman z Bloške planote

PRVA KNJIGA

Urednik Jože Kotnik

© 2012 Založba MATH d.o.o.

Podobe Brne so izdelali učenci Osnovne šole Toneta Šraja
Aljoše iz Nove vasi
na Blokah pod vodstvom mentorice Vide Truden

Elektronska izvedba knjige v formatih:
EPub, mobi, pdf in na zgoščenci CD je dsegljiva na spletni
strani Založbe MATH d.o.o.

www.zalozba-math.si

Tisk: NTD, d.o.o.

Naklada 300 izvodov

Založba MATH d.o.o. 2012

Jože Čampa NA MRTVI STRAŽI

Založba
MATH



www.zalozba-math.si